İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ YIL 6 SAYI 68 HAZİRAN 1996 100.000.TL.(KDV DAHİL) ISSN1300-4158

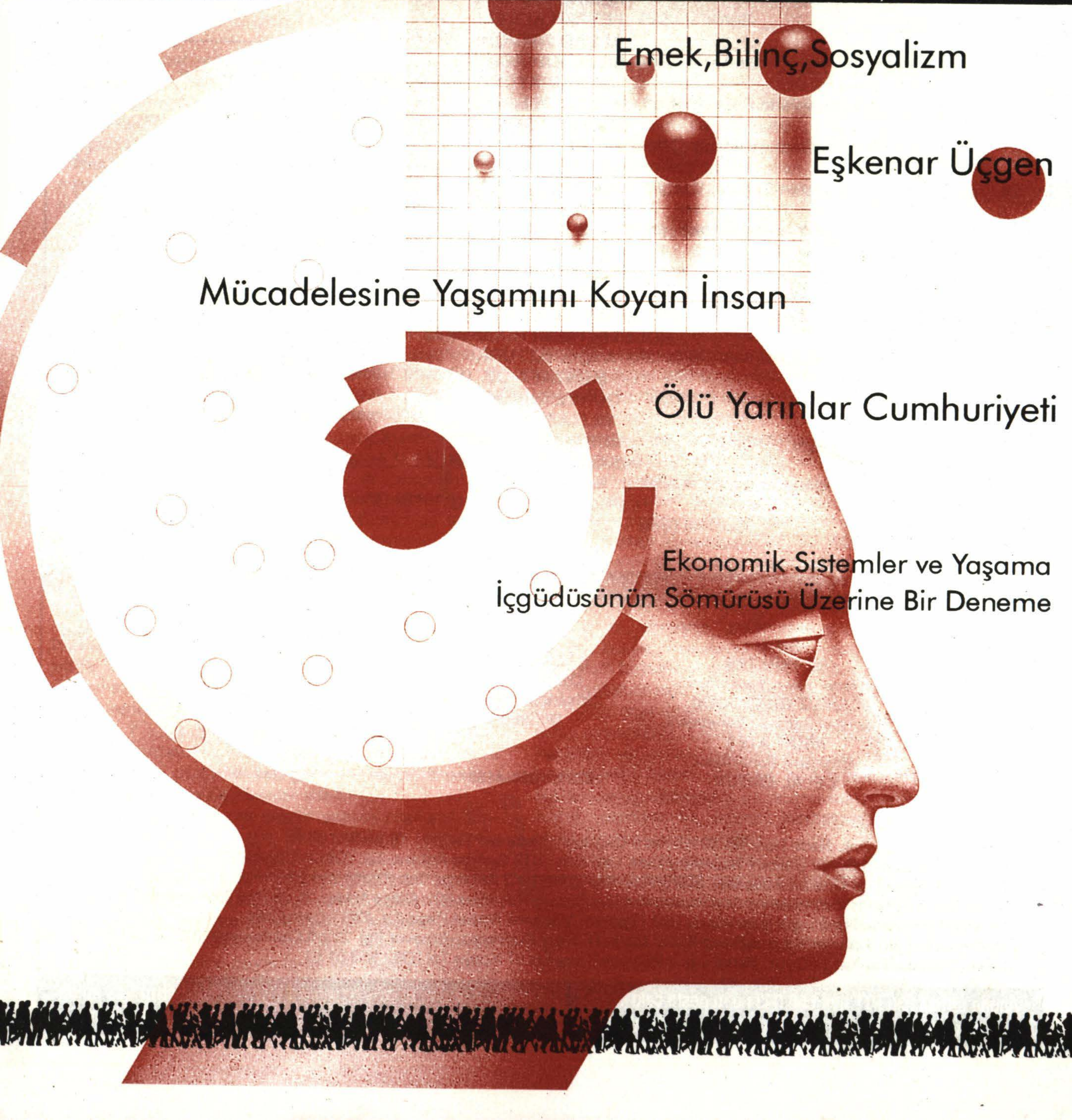

Emek, Bilinç, Sosyalizm

Eşkenar Üçgen

Mücadelesine Yaşamını Koyan İnsan

Ölü Yarınlar Cumhuriyeti

Ekonomik Sistemler ve Yaşama İçgüdüsünün Sömürüsü Üzerine Bir Deneme

İÇİNDEKİLER

GÜREL SÜRÜCÜ Eşkenar Üçgen 1
2 Emek, Bilinç, Sosyalizm METİN İLKİN
SÜLEYMAN SIRRI KAZDAL Çatırtı (Şiir) 9
10 Ölü Yarınlar Cumhuriyeti NİHAT ATEŞ
CELAL ERGÜN Ekonomik Sistemler ve Yaşama İçgüdüsünün Sömürüsü Üzerine Bir Deneme 11
12 Yaşam Eyler (Şiir) SÜEN ÇANKAYA
AYDIN ÖZTÜRK Her Devrin Adamları: İktidarların Kirindeki Denizanaları 13
15 Suda Aydüşü (Şiir) HÜSEYİN İLBEY
BERRİN TAŞ Mücadelesine Yaşamını Koyan İnsan 16
18 Işık Sapağı (Şiir) SİNAN KUTLU
KEMAL KAPLAN Emek Partisi ve Kültürel Belirsizlikler 19
23 Serçeler (Şiir) FETTAH KÖLELİ
AFŞAR TİMUÇİN İşin Püf Noktası 24
25 Dün Yarın (Şiir) BİLAL KAYABAY
BARAN AYDIN Turan Dursun, Kulleteyn ve Kürtler 26
28 Mevsimlerin Püskülü (Şiir) MOLLA DEMİREL
BÜLENT TOPBAŞ Buddenbrooklar'daki Toplumsal Tarih 29
32 İki Cumartesi Ayaklanır (Şiir) ÖZTÜRK UĞRAŞ
ADNAN YÜCEL Gözlerin Düşüyor Alevlere (Şiir) 33
34 Felsefenin Zorluğu Üzerine MUSTAFA TOPAL
NİMET ARIKAN Ne Kadar Işığa Doğrulum 37
38 Kavganın Yüreği Durmaz MUSTAFA BAYRAM MISIR
KADİR KARAKOÇ Politik Söylem ve Müzik (1) 40
42 İzmir İzmir BÜLENT HABORA
ŞEREF BİLSEL Salıncak Susmalarım 43
45 Kor Mavi Ter Köpükleri (Şiir) MUZAFFER DİZMAN
HÜSEYİN HİLMİ BULUNMAZ Tiyatro Düşünürlüğü 46
47 Afşar Timuçin'in Penceresinden Görüntüler AYDIN ÖZTÜRK
MUSTAFA ÖZ Omuzu Tüfeklilerle Eli Kitaplılar 54
56 "Bu Savaş Hemen Durmalı" GÜREL SÜRÜCÜ
YILMAZ ELMAS İsmet Kemal Karadayı İle Söyleşi 57
59 Transpoze (Şiir) MUSTAFA TABAK
İNSANCIL'A MEKTUP 60
61 Hüznümün Yegane Arkadaşına (Öykü) NEŞE TOĞAN
CENGİZ GÜNDOĞDU Yıldız Güncesi 62
64 Senfoni (Şiir) AYHAN ERGÜN

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur

Sahibi
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
NİHAT ATEŞ
Bilgiişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık
İnsancıl Teknik Bölümü

ISSN 1300-4158

Görsel Yönetmen
BUKET ÇETİN
Kapak Tasarımı
BUKET ÇETİN
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım
Yay-Sat

Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu / İstanbul Tel: 511 79 94-513 93 99
Ankara Temsilciliği Burak Gürcan. Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18 Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı. Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31 - 215 53 02
Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp, Muhittin Çoban. Reşatbey Mh. Adliye Arkası. 3. Sk. No 20/A Adana
Çanakkale Temsilciliği Songül Baştürk, Cevdet Paşa Mh. Kayserili Ahmet Paşa Cd. 22/17 Çanakkale
İstanbul Beyoğlu Temsilciliği Bulunmaz Kültür Merk. H. Hilmi Bulunmaz. Aznavur Psj. 212/8 Galatasaray. (0212) 251 85 23
Konya Temsilciliği Kazım Oğuz. Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Konya Tel 0332 353 01 61

Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul 11 37 - 38678 Berrin TAŞ adına 1.000.000 TL yatırmanız yeterlidir. Avrupa 125 Mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul Döviz Hesabı 301 003 179 305

Eşkenar Üçgen

"Kültür, sahip olunan bir avantaj değil bir armağan, insanlığın sürüp giden arayışına bir katılım, yeteneklerin, bilgilerin ve umutların paylaşımıdır. Keyif, lüks, ayrıcalık ya da eğitim ve öğretimin doğal sonucu değil, üstün bir yaşama biçimdir."
Emmanuel BEREL

Kültür-sanat mücadelesinde bir ışık **İnsancıl**, önyargıdan uzak herşeyin insan için ve insana dönüşümünü sağlayan kendi alanında uzun erimli bir kulvar

İlk yazıyı yazar mısın dediklerinde şaşırdım, heycanlandım. Böyle onurlu bir görevi alamayacak kadar cesaretsizsem **İnsancıl**'da ne işim vardı. Konuşmanın güzel olduğunu yazmanın da hem güzel hem de harika bir şey olduğunu tattım. Hep konuşmanın kolay, yazmanın zor olduğu söylenir, oysa ben bunun tam tersini söylüyorum Konuşurken söylediğin sözcüklerin anlamlı bir dizini oluşturulamayabilir, yanlış anlamalara neden olabilirsin Yazarken tüm bunları elinin altında düzenleme ve sırlama şansı var

İnsancıl'la buluşmanın ikinci yılındayım ve mutluyum, müdahaleyiciyim, olaylara bakarken eleştirel bir çerçeve oluşturabiliyorum. **İnsancıl** ve **İnsancıl Emekçileri** için oluşturulmuş yargıların sudan şeyler olduğunu gördüm. C Gündoğdu dukalığının olmadığı, tüm üretenlerin (yazın bağlamında) **İnsancıl** yayın politikaları ekseninde kabul gördüğüne tanık oldum İşte kültür-sanat dergilerinde işçilerle röportajın yer alması bu yargılardan birinin yıkılmasına örnektir

Niçin direnişçi işçilerle röportaj. Bunun üç nedeni var Birincisi, işçilerin sorunları acil yaşadığı ve duyarlılık boyutunun en üst sınırda olduğunu düşünerek röportaj yapmanın kolay olacağını düşündüğüm için onları seçtim İkincisi, direnişteki işçilerin, direnişinin en genel kamuoyunun bilgilendirilmesi ve duyarlı tutulması sayabiliriz. Üçüncüsü ise, kültür sanat dergisinde düzenli olarak yayınlanması toplumsal yaşamda dışında olduğu olaylara duyarlılığı ve en önemlisi ne yerler, ne içerler, neyi izlerler, neyi okurlar, yazarlar mı? Yoksa sadece dinler mi? Sınıf mucadelesinden ne anlıyorlar Araştırmak ve bunları gün ışığını belli ölçülerde çıkarmak ve de bunu **İnsancıl Emekçileriyle**, okurlarıyla paylaşmak istedim.

İşçi sınıfıyla ilgili çok şeyler yazıldı yazılıyor Onların onlarsız romanı, şiiri hatta tiyatroları yapılıyor Prolaterya kültürü hakkında bolca yazılıp çizilebilir fakat öngörülen kültürel form(asyon)lar, insanlığın birikimleri üzerinden ve bizzat yaşamın içinden damıtılarak mı yoksa ekonomik ve tarihsel köklerinden koparılarak. bu kültürel formları asıl yaratması gerkenlere birilerince dayatılarak mı oluşturulacaktır Tarihsel bağlamları içerisinde özlemleri, yaşam biçimleri, birikimleri, çektikleri acıları yaşadıkları mutluluklar üretim içindeki yerleri gözardı edilerek prolaterya kültürü portreleri çizmek insanı dışta tutmak değilse nedir(') **İnsancıl**'ında tam bu noktada devreye girdiği görülür Yaşamın içinde olan emekçilerin yaşama kendi boyutlarıyla irdeleyerek sermaye kültürünce kuşatılmışlığını bilincinin dumura uğratılmasına müdahale eder Insanın daha da insani bir boyuta ulaştırılmasında bir sorumluluğun olduğu bilince çıkarır ve bunun mücadelesinin verilmesi gerekliğinden dolayı bu yolda yolarkadaşlarımızla yürümeye çalışıyoruz.

Bu konudaki düşünceleri okura ulaştırmak ve ne yapılabiliri tartışmak istedim. Kimimizin sadece beş-altı röportajla işçi sınıfının aynasının olamayacağını dediğini duyar gibi oluyorum. Ben yine.. işçi sınıfı üyelerinin öncülüğüne soyunan sendikacı(lar)ın, partilerin, işçi sınıfı edebiyatının gelişimine katkı sunduğunu söyleyen yazar(lar)ın, aydın(lar)ın emekçilerden ne kadar kopuk olduğunu rahatça söyleyebilirim. Saydığım yapılar bir dergide, broşürde veya kitaplarda daha ilerisi parti programlarına yazarak bu prolaterya kültürünü oluşturamayacağını ve yazarak sorumluluktan kurtulduklarını sanmasınlar Lenin bu konuda tam da bunlara yanıt niteliğinde prolaterya kültürü meselesinde 'Prolaterya kültürü rastgele bir yerden, birdenbire ortaya çıkmaz, bu konuda uzman olduklarını söyleyen insanların icadı da değildir Saçma bunlar, Prolaterya kültürü insanlığın kapitalist toplumun boyunduruğu altında biriktirmiş olduğu bilgilerin tümünün akla uygun gelişimi olmalıdır' der

Kültür meselelerine bakışta üç farklı duruşun olduğu söylenebilir Öyleki bu eşkenar üçgenin nasıl kı kenarları ve açıları birbirine eşit, sermaye ve onun kalemşörleri birinci noktada, ikincisinde emekçilerin (sözüm ona) aydınlatıcı ve önünü acıcı aydınlar, yazarlar, sendikacılar, üçüncü noktasında emekçilerin oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Kültür, sanat ve 'güzel' sorunsalının işçilerin, emekçilerin daha doğrusu insan yaratımının, insan edimlerinin 'insan için' esas alınarak ön açıcı olunursa bilim, felsefe, şiir, öykü, makale, resim, bizzatihi kültürün emekçiler eliyle nasıl geliştirildiğini, güzelleştirildiğini görebiliriz

Gürel SÜRÜCÜ

Emek, Bilinç, Sosyalizm(*)

Metin İLKİN

Sosyalist kavramı oluşum sürecini kavrayabilmek için çok kısa bir biçimde bir felsefi bilgiye, emeğin özelliklerine değinmek gerekiyor Klasık Alman Felsefesinde, Hegel'de toplumda (hareket-emek) kalıplaşmış, sınırlanmış, özgürlüğünü yitirmiş Geist'ın özgürlüğüne kavuşmasıdır Buna göre toplumda (emek-hareket) asıldır Maddi koşullar onun türevidir Buna göre Toplum Geist'ın özgürlüğünü kazanması, ya da yitirmesi maddi koşullardan değil sosyal emekten sonuçlanır. Sosyal emek asıldır, maddi koşullar onun türevidir Sosyal emek maddi koşulları değiştirir Bu sosyal emek egemen güçlerin emeğidir, yönetilen güçlerin emeği değil Bundan ötürü sosyal emek, Hegel'de her şeyin çözümüdür, anasıdır

Yineleyelim; bu çözücü sosyal emek, egemen güçlerin emeğidir, prolateryanın emeği değil. Buna karşılık Feuerbach'ta emek değil maddi koşullar asıldır Emek onun türevidir

Feuerbach'a göre, kalıplaşmış, sınırlanmış, özgürlüğünü yitirmiş toplum, Geist'ın, maddi koşullar onun kavuşması gereken özgürlüğe kavuşmasını sağlayacak emeği ortaya çıkarır Buna göre maddi koşullar her şeydir, asıldır Marks'a gelince, Marks bu konuda Hegel'e yaklaşır Feurbach'tan uzaklaşır Marks'a göre sosyal emek asıldır, maddi koşullar onun türevidir

Marks'ın Hegel'den ayrıldığı nokta, emeğin yabancılaşması (alienation) ve emeğin inkarı (negation) konusudur

Bu konuyu (yani emeğin yabancılaşması ve inkarı) açığa çıkarmadan sosyalizmin sürecini kavrayamayız

Emeğin yabancılaşması ve inkar edilmesi

Dasein insanda iki bilinç kategorisi yaratır:

1- kendisinin bilinçlenmesi,

2- kendisi için bilinçlenmesi

Dasein, insana da, hayvana da nitel olarak, aynı etkiyi yapar Çünkü insandaki duyu organları hayvanda da vardır İnsan da, hayvan da gördüğü nesneyi tanır, ayırteder Ona göre etkilenir Örneğin kuzuyu insan da görür, kurt da görür Tavşan da görür Organlarının doğasına göre, insanda, kurtta, ya da tavşanda bir algılanma olur Kurt, kuzuya saldırır, kuzu kaçar, tavşan da ilgisiz kalır Hayvanlar bunu bilinçli olarak değil içgüdüleriyle yaparlar İnsan da kuzu karşısında bir durum alır Bu, kuzu üzerine bilinci yaratır Bir bakıma içgüdüyü bilincin bir antitemin basamağı sayabiliriz. Keza zeytinyağını, sirkeyi, suyu bir kaba korsak yoğunluklarına göre bir sıranlanmaya uğrarlar Bu hayvanlardaki içgüdüden ayrıktır, fizik yasalarına göre belirlenir Fizik yasaları, içgüdüler, bilinçlenmeler, son çözümlemede aynı antitenin çeşitli basamaklarıdır İşte bu antiteye Hegel, Geist diyor

Yineleyelim: fizik yasaları, içgüdü ve bilinç, Hegel felsefesinde Geist'ın basamaklarıdır

Öyleyse şu sorun ortaya çıkar: Hegel'de Geist'ın özgürlüğünü, bilincını sağlayan emekti. Marks'da da bilinci sağlayan emektir Ama ortada iki bilinç var: 1- İnsanın kendisinin bilinci, 2- bir de kendisi için bilinç

Bilinç, emekten kaynaklandığına ve iki bilinç olduğuna göre Marks'a göre iki emeğin olması gerekir: (biri kendisinin bilincini, öbürü kendisi için bilinci yaratan emek.) Oysa Hegel'de bir tek emek vardır Bu tek emek nasıl oluyor da bir kendisinin bilincini, bır de kendisi için bilıncı yaratıyor? Hegel'de bu husus açık değildir

Marks'a gelince, Marks iki ayrı emek düşünür Biri kendisinin bilincini yaratan emek, öbürü kendisi için bilinci yaratan artı-emek Doğaldır ki burada emek sözcüğü insan zihninin emeğidir Ama insan zihninin emeği de, genel emekten ancak bir soyutlamayla ayrılabilir

Şimdi emek ve artı-emeği açalım

Marks'da kendisinin bilincini yaratan emek, kişinin içinde bulunduğu maddi koşulların gerektirdiği özgürlüğü sağlayan emektir Yani kişinin var olan üretim içinde yaşamasını, yemesini, içmesini, eğlenmesini sağlayan emektir

Kendisi için bilinci yaratan emek, kişinin bulunduğu maddi koşulların değiştirilmesini sağlayan (yani üretimin artmasını sağlayan, özgürlüğü sağlayan) emektir

Feurbach işte bu kendisi için bilinci yaratan emekle kendisinin bilincini yaratan emeği ayırt edememiş, bu ayrımı emekle, maddi koşulların yarattığı emek olarak düşünmüştür Bilinci de maddi koşullara indirgemiştir

Hegel kendisinin bilinci ile kendisi için bilinci kavramış, iki emek düşünmüştür Ama bu iki emek arasındaki ayrımı görememiş onu saptayamamıştır Bunu saptayabilmek için kısaca emeğin ayrıklığını görmüş olması gerekirdi. Oysa Hegel bunu görememiştir Şimdi biz bu iki emeğe değinelim, ondan sonra Hegel'de emeğin durumuna geçelim.

Bilinçleri Yaratan Emekler

İnsanın kendi bilincini yaratan emek, insanın varolan maddi koşullarda günde üç bin kalori, beş yüz ünite vitamin, vb sağlayan emektir Bir bakıma insanın günlük amortismanıdır Oysa insan bir günde harcadığı emekle iki günlük aşınmasının amortismanını gerçekleştirebilir yani günde altı bin kalori, bin ünite vitamın, vb. sağlar

Böylece insan emeğini ikiye ayırabiliriz:

1- Gerçek emek, kendisinin bilincini sağlayan emek, kişinin emeğini harcadığı zaman uğradığı aşınmasının amortismanını sağlayan emek, var olan durumu sürdüren emek.

2- Artı-emek, kendisi için bilinçlenmeyı yaratan emek, kişiyi daha üstün bir yaşam düzeyine ulaştıran, var olan durumu değiştiren emek.

Bu emeğe Hegel yabancılaşmış emek diyor

Marksçı yazın da, bunu, aynı biçimde anar. Burada gerçek emeğin ürününün, onu yaratanın olması zorunludur Zira böyle olmasa o kişi ölür

Ama artı-emeğin ürünü, yani artı-ürün üzerinde böyle bir zorunluk yok. Zira, artı-ürünün nitel karekteri kişinin durumunu düzeltmeye yöneliktir Kişi durumu değiştırme bilincinde olmadıkça bu zorunluk doğmaz. Artı-ürünün nicel karekteri üretim araçlarının nitel karakterine bağlıdır Kas gücüyle işleyen bir değirmenin artı-ürünü, su değirmeninin ya da valflı değirmenin artı-ürününden ayrık olacaktır O halde artıürün üretim araçlarının yetkinliğine bağlıdır Üstün üretim araçlarının artı-ürünü de diğerlerinden üstün olması gerekir İlk bakışta artı-ürün miktarını üretim araçları belirlediğine göre, artı-ürünün sahipliği de üretim araçlarına sahip olanların olması gerekir Bu suretle özel mülkiyet üretim araçlarının artı-ürün yaratmasıyla doğar

Başka bir söyleyişle gerçek ürün, ürünün elde edilmesine harcanan emeğin sahibine, buna karşılık artı-ürünse üretilmesine emek harcayana değil üretimde kullanılan üretim araçlarına sahip olan kişinin olacaktır

Buna göre artı-ürün, artı-emek, artı-değer üretim araçlarının özel mülkiyetiyle (yani kömün mülkiyeti, aile mülkiyeti, bireysel mülkiyetle) eşanlamlıdır

Buna göre mülkiyet ile toplumun gelişim durumunu saptamak olanaklıdır Marks, mülkiyetle tanımlanan yapıya universaller wesen ya da Gattengi wesen diyor Bu konuda Marks ile Hegel, birbirine, bir bakıma yaklaşırlar, bir bakıma uzaklaşırlar

Köle mülkiyeti kent mülkiyetine, serf mülkiyeti aile mülkiyetine, gündelikçi işçi mülkiyeti özel mülkiyete denk düşer

Şımdı burada Marks ile Hegel'in yapı çözümlemelerindeki temel ayırıma değinelim:

Hegel gerçek emeği, insanın yaşamasını sağlayan, kişinin günlük yıpranmasını gideren, bir amortisman olarak görür Gerçekten, gerçek emeğin bu yönü var Ama bunun yanında bir yönü daha var O da, gerçek emekle insan kendini tamamlarken bir yandan da ölüme doğru gider İnsan her geçen gün ömrüne bir gün katar ama ölüme de bir gün yaklaşır Hegel, gerçek emeğin yalnızca bir yönünü yani bir gün yaşatma niteliğini görmekte, diğer yönünü yani ömründen bir gün yitirdiğini hesaba katmamaktadır

Hegel, bunun doğal sonucu olarak artı-emeği ya da yabancılaşmış emeği daha iyi yaşamayı gerçekleştiren emek olarak ele alır

Bu açıklamaya göre Hegel, emeğin, artı-emeğin yokedici niteliğini görmez, onun yaşatıcı niteliğini bellileştirir

Hegel'e göre, Geist'ı değiştiren emek yönetici sınıfın Geist'ının emeğidir. Yönetici sınıfın Geist'ı emekle değişmekle yeni bir Geist basamağı ve ona yeni bir toplum denk düşer ve bu, mutlak Geist'e değin sürer Görülüyor ki Hegel'de gelişim süreklidir Ama nitel olarak aynıdır Gelişim yabancılaşmayla gerçekleşir.

Marks'a gelince Toplumu değiştiren emek var olan yönetici sınıfın emeği değil, var olan durumu, yani varolan yönetici sınıfı değiştirmek ve onun yerini almak isteyen yeni bir sınıfın emeğidir Bu da sınıfların kalkmasına değin sürer Görülüyor ki Marks'da gelişim süreklidir Ancak bu süreklilik yeni sınıfların doğması, yönetici sınıf olması ve sonunda egemenliği bırakması suretiyle devrimlerle eşanlamlıdır Yani Marks'da gelişim sürekli devrim halindedir

Emek ile artı-emeğin ayrılması, gerçek emeğin ürününün emeği harcayana ve artı-emeğin ürünününse üretim araçlarına sahip olanlara kalması, gerçek emeğe sahip olan emekçinin bu emeği harcamasına üretim araçlarına sahip olanın karar vermesi, başka bir söyleyişle, emeğini harcayanla emeğin belli bir doğrultuda harcanmasına emir verenin başka kişiler olması, son çözümlemede, kişinin bedeni ile ruhunun ayrı nitelikte olmasına dayanır

Burada konuyu biraz daha açalım; emekçinin yukarıdaki statü dışında bir üretim yapabilmesi için:

Emekçi, üretim araçlarına, ilk maddelere sahip olmadığına göre, üretim yapabilmesi, bunlara sahip olanın, onun bunları kullanmasına kendi isteği ya da zor karşısında razı olmasına bağlıdır Buna göre üretim araçlarından yoksun bir emekçinin üretiminde;

1- Üretim araçlarını harekete geçirme kararını dışarıdan birisinin, üretim araçlarına sahip olan kişinin vermesi gerekir

2- Bu karardan sonra, üretim araçlarını harekete geçirmek için, kaslarını çalıştıracak emekçinin buna evet demesi gerekir Görülüyor ki, her iki irade bir araya gelmeyse üretim olmaz. Şimdi bu iradeleri inceleyelim:

Üretim araçlarına ve ilk maddeye sahip kişi üretim yapmaya karar verdiği zaman:

1- Kas gücünü ta kendisi harekete geçirerek, ya da

2- Üretim araçları ve ilk maddeden ya da bunlardan birinden yoksun kişinin, ya hem işgücünü, hem canını, hem bedenini ya da yalnızca işgücünü ele geçirecektir

İnsanlar üretim yapmadan yaşayamayacaklarına göre üretim araçlarından ve ilk maddeden yoksun olanlar yukarıda iki numarada açıkladığımız duruma eğilimli olacaklardır

Bu ayrıntılı konuma göre durum şu olacaktır:

1- Eğer üretim araçlarına ve ilk maddeye sahip kişi, bunlardan yoksun olanın işgücüyle birlikte canını ve bedenini de eline geçirirse, başka bir söyleyişle, işgücü, can, beden bir bütün olarak diğer bir kişinin buyruğuna girerse o kişi öbürünün kölesi ya da serfi olur

2- Eğer üretim araçlarına ve ilk maddeye sahip kişi, bunlardan yoksun olanın yalnızca emeğine el kor, canına ve bedenine sahip olmasına, başka bir söyleyişle,üretim araçları, ilk madde üretici, üreticinin işgücü birbirinden ayrılırsa, o zaman düzen kapitalizm olur Kısaca kapitalizm, iş gücünü işçiden soyutlar.

İnsanın ruh, beden ya da ruh, can, beden biçiminde yalınlanması, ayrı ayrı üretim biçimini ortaya çıkarır İnsanın ruh ve beden olarak ikiye ayrılması ya kölelik, ya da serflik düzenine; buna karşılık, insanın ruh, can, beden olarak ayrılması kapitalizm dönemine denk düşer Kölelik ile serfliğin ayrılması, kişinin üretim araçları ile bunların sahibi karşısındaki durumla bellileşir.

Serflikte üretim aracı ve köle bir bütündür. Birbirinden ayrılmaz. Kölelikte üretim aracı ile köle birbirinden ayrılır Köle, efendinin kölesidir, serf ise toprağın kölesidir Gündelikçi işçiyse ücretin kölesidir Yazılı tarih, köleliğin tarihidir İlk çağ efendiye kölelik dönemi; ortaçağ toprağa kölelik dönemi; yakın çağ

ücrete kölelik dönemidir.

Yakın çağda, hukuken kölelik kaldırılmıştır Ama, gerçekte kölelik devam ediyor Ama bu kölelik efendiye ya da toprağa değil, ücretedır İşçiye, istenen husus ücret mıktarına göre yaptırılır Yani ışçi ücretın kölesidir Bunu ilk kez Carlyle, Amerıkada Kuzey-Güney savaşları yapılırken kullanmıştır Bu savaşı Carlyle: Güneylının ömür boyu kölelik isteği ıle, Kuzeylının gündelık üzerıne kölelik ısteğinin çarpışması biçiminde nıtelemışti. Gündelik üzerıne kölelık deyımini sosyalistler benımsemışler, sosyalıst yazına geçirmişlerdir

Nitel olarak bunların hepsı de köleliktir Nıcel olarak ayrımlıdırlar Buna göre köleliği felsefi olarak kaldırma, son çözümlemede, ruh, can, beden bırlığını sağlama demektir Bunu 'İsa da, üçlemesinde, Tanrı, İsa, Ruhul Kuds anlayışında görüyoruz Aynı husus, Tanrı, Muhammed, Ali biçiminde Alevilikte de vardır Gerçı, daha önce, eski Yunan'da Sofistlerde bu görüşe rastlıyoruz Daha sonra Spınoza'da Descartes'da ve sonunda Hegel'de, Marks'da bunlara rastlıyoruz. Şimdi kısaca, ruh, can, beden birliği üzerinde duralım.

Ruh, can, beden birliği

Bu görüşün bilimsel ele alınışına Spinoza'da Descartes'da rastlıyoruz.

Spinoza'da ruh, can, beden bir bırliktir Ama bunlar birbirinden bağımsızdırlar Ancak bunların uçü de aynı yerden çıkmıştır Buna göre, Spınoza'da (arehe= mebde) vardır Bu mebde de Tanrıdır XVIII yüzyıl materyalistleri de ilk mebdeyi madde almakla onlar da theiste'tiler O halde Spinoza Pantheist değil theisttir

Descartes'daysa ruh, can, beden birlik halindedir Ama bunlar bırbirınden bağımsız değıllerdir, birbirine dönüşürler, bir mebdeden yaratılmış değillerdir Öyleyse Descartes, Spinoza gibi theist bir pantheist değil, bir auto pantheısttir

Hegel'de de durum böyledir Hegel de bır auto panteisttir Descartes'ın Cogito'su Hegel'in Geist'ı aynı niteliktedir

İnsanda ruh, can, beden ayrı ayrı ele alınınca, ruh bir bedene dışarıdan girmiş olacak ve dışarıya da çıkabilecektir Ruhlar da kendi aralarında basamaklanacaklar, veli olan kışinin ruhu, yetenekli kişinin ruhu, bitkının ruhu gıbi biçımler alabılecekler-dir

Acaba ınsan, bedenine girecek ruhu değiştirme olanağına sahip midir? Acaba insan, bedenindeki ruhun kimin ruhu olduğunu bilebilir mi? İnsan ölünce ruhu ne olur? İnsana bu ruh nereden gelir Bedenden bağımsız bir ruh düşünülebilir mi? Bedenden ayrı ruh varsa ruh dünyası var mıdır?

Böylece bır sürü sorular sorulabilir Ruh, can, beden üzerınde yapılan tartışmalar sosyal alana geçirilince üç durumla karşılaşırız

1- Kişiye ruh nerden ve nasıl gırer ve kişiye giren ruh kışı ölene değın devam eder mi? Yoksa çıkması onun yerıne başka bır ruhun gırmesi olanaklı mıdır? Olanaklıysa ınsan taşıdığı ruhu değiştirebilir mi?

Bu işlemlerı yapmak üzere bir dın adamları sınıfı ortaya çıkmıştır

2- Erkektekteki, kadındaki, Yunan'daki, Barbar'daki, köledekı, sanatçıdaki ruhlar aynı mıdır? Bu ruhlar ayrımlıysa ayrım nereden gelmektedir Bu ve buna benzer daha çok sorular sorulabilir Biz konuyu yaymamak için soruları burada keselim, bunlara da karşılık aramayalım Yalnızca yanıtlarımızı nedenlerine inmeden verelim

a) Eski Yunan'da Aristoteles bunlara kendi mantık çerçevesınde tutarlı olarak karşılıklarını vermiştir

Ruhlar belli bır basamaklar sırası izlerler En alçak basamaktaki ruh cansızların ruhudur Ondan sonra bıtkılerin, daha sonra hayvanların ve sonra ınsanların ruhu gelır Cansızlarda da , bıtkilerde de, hayvanlarda da ruhlar kendı aralarında basamaklanırlar En alçak ruhlar en aşağıda, en yüksek ruhlar en yukarıdadır Taş niçin yere düşer? Çünkü ondaki ruh alçak ruhtur Ateş niçin göğe yükselir? Çünkü ondaki ruh yüksektir Aynı şey insan ruhu ıçin de geçerlidir Kölelerın ruhu hayvan ruhundan yüksektir, ama en alçak insan ruhudur Bu bakımdan kölelere hayvanlara yakışan ışler yaptırılmalıdır Köle, bu niteliğini yaratılışındaki ruhtan, yani barbar ruhundan almıştır

Kölelerden sonra zanaatçılar (banausius) gelir Bunlar Barbarlardan, kölelerden üstün ruha sahip kışilerdir Çünkü Yunan'dırlar Ama bunlar Yunan ruhunun en geri, en yeteneksiz kısmını temsil ederler İnsanlar arasında en yüksek ruh Yunan'dadır Erkekteki ruh kadındaki ruhtan üstündür

b) Ruhların da bir dünyası vardır Beden ölünce ruh ölmez, ruh dünyasına konuk olur, vakti gelince gereken bedene gırer Reankarnasyon bu dönemın temel inancıdır

3- Köle ruhu en geri ruhtur Banausius'un ruhu ondan üstündür En üstün ruh soyut bilimlerle uğraşanın ruhudur En güzel ahlak maddi çıkar karşılığı olmayan, yani amatör çalışma ahlakı (Nikomahos ahlakıdır)

İlk bakışta, ınsanda, Aristoteles'in, Eflatun'un, Sokrates'in el işçiliğine ilgi duymayacakları görüşü uyanır Oysa Sokrates bir duvarcı ustasıydı Eflatun avcılığı över durur Aristoteles de amatör el işçiliğine karşı sevecenlıkle bakar

Doğaldır ki, bu görüşü kölelerin, Banausıusların benimsememesıne olanak yoktur İşte İsa dini bunu temsil eder İsa dini ruhlar arasında bir ayrılık görmez. Bütün ruhları bir sayar Yani kölenin ruhu da, Banausios'ın ruhu da, Yunan'ın ruhu da, barbarın ruhu da aynıdır Ama İsa'da bedenden ayrıdır Ayrı bir ruh dünyası vardır Bedeni yöneten ruh olduğuna göre, kötü işler yapan bedenin sorumlusu onun ruhudur O halde ruh bu ışleminin hesabını ruhlar dünyasında verecektir

Şimdi İsa doktrini ile Aristoteles doktirinini bir karşılaştıralım.

İdeal toplum (Arıstoteles)	İdeal toplum (İsa)
1- Felsefeye uğraşmak	1- Ahreti öğrenmeye çalışmak
2- Nikomahos ahlakı	2- Isa= Özveri ahlakı
3- Sonuççu eylem	3- Sonul mutlulukçu eylem
4- Biyolojik mertebe	4- Kutsal mertebe
5- Doğal yerini bulma	5- Ahrete dönüş
6- öz ilk intellekia	6- Tanrı
7- İntellekianın formu	7- Tanrının kitabi(İncil)
8- Efendiye kölelik	8- Tanrıya kölelik

Yukarıda açıkladığımız gibi Roma istılası olmasaydı ister İsa, ıster Aristoteles görüşü egemen olsun,

toplumda hiyerarşik, ekonomik bakımdan otarşik bir feodalizm gerçekleşecekti. Yunan'da toplumun hiyerarşik, kölelere dayalı otarşik olması zorunluydu. Arada ayrıntılar, kölelerin yarattığı artı-ürünün bütün Yunanlar arasında eşit bölünmesi mi, yoksa bir kısım Yunanların Banausius olup olmamasıydı. Eflatun bütün Yunanları eşit sayıyor, Aristoteles'se Yunanları da bir basamak sırasında sayıyordu. Roma'nın Yunan'ı istila etmesi, Roma'nın da barbarların istilasına uğraması bu düzenin yerleşmesini olanaksız kıldı. Nitekim eski Yunan'da da, Roma'da da otarşık, hıyerarşık, toplumlar kurulmuştu.

Kısacası, Roma istilası olmasaydı Yunan kölelikten feodaliteye, barbar istilası olmasaydı Roma da kölelikten feodaliteye geçeceklerdi. Bu geçiş İsa'dan sonra beşinci yüzyılda gerçekleşecekti. Barbar istilaları Roma'da feodalitenin tam kuruluşunun V yüzyıl ile XII yüzyıl arası tam bir geçiş dönemi oldu.

Feodal düzenin gelişmesinin belli bir döneminde feodal düzen de kendini mezar kazıcısını, tüccar sınıfı ile Tiers etat'yı yarattı. Ruh ile canı birbirinden ayırdı, şimdi ruh, can, beden ayırımını ele alalım.

Ruh, can, beden ayrılığı

Ruh ile bedenin ayrılması, hiyerarşik bir düzenin gelişmesi feodalizmin yaygınlaşması sonunda düzen kendi mezar kazıcısını da yarattı. Bu mezar kazıcısını üç kategoride toplayabiliriz:

1- Bağımsız kent cumhuriyetlerinin, Hansa birliklerinin gelişmesi (Almanya ve İtalya gibi)

2- Merkezi krallık içinde serbest çalışan haraca ve angaryaya bağlı sınıfların çıkması (Tiers etat)

3- Soylular sınıfına karşı ağırlığını koyan aydınların belirmesi(bürokrasi)

Bunun sonucu olarak ruh, can, beden birliği ilk önce kas gücü (yani can) ve kas gücünü harekete geçiren (yani ruh) biçiminde ikiye ayrıldı. Bu suretle ortaya ruh, can, beden biçiminde üçlü bir durum belirdi.

Hiyerarşık olan, iktısaden, bütünlük gösteren birimler ayrımlaşmaya ve hiyerarşik olmaktan çıkmaya, iktisaden bütün olmayan üretim birimlerine dönüşmeye başladılar.

Ayrıcalıklı üretim birimleri ticarete geçti. Doğu Hindistan yolunun açılması, Amerikanın sömürgeleşmesi, mübadelenin yaygınlaşması, ücretli işçiliğin benimsenmesi, manüfaktürün yerini fabrikanın alması olaylarını doğurdu.

Fabrikaların gelişmesine koşut, toprağa ya da efendiye kölelik edenler, efendilerinden ya da topraktan kopmaya, fabrikalara gündelikçi olarak girmeye başladılar. Böylece ortaya modern bir işçi sınıfı (yani fabrika işçisi sınıfı) çıktı. (quatrieme etat)

Fabrikaların gelişmesiyle birlikte modern toplum ve modern toplumun sınıfları belirdi. Şimdi modern toplumun sınıflarına bir göz atalım.

1- Fabrikaların çoğalmasıyla orantılı olarak, efendiye ya da toprağa kölelik edenler statülerini değiştirdiler, ücrete köle oldular.

2- İşçiler iş olduğu sürece yüksek gündelik alan, iş olmadığı günlerdeyse çalıştığı günlerde aldığı yüksek gündelikten arttırdığı parayla geçinen, yarınları güvence altında olmayan bir sınıf oldular.

3- İşyerleri kapitalist kar getirdiği sürece çalışan bir işyeri niteliği aldılar.

4- Hiçbir işyeri işçileri ömür boyu iş vermeyi yüklenecek biçimde işe almadılar. Gündelik ya da aylık aldılar.

Şimdi bu düzenin düşünsel karekterini ortaya koyalım. Bu suretle belirlenen düzen ile feodal düzeni bir şemada karşılaştıralım:

Kapitalizm	Feodalizm
1- Aklın yasası	1- Sağduyunun yasası
2- Klasık görüş	2- Skolastik görüş
3- Üniversite-akademi	3- Kilise-manastır
4- Pluralist sistem	4- Monist sistem
5- İndividium	5- Üniversalium
6- Kişisel ürün	6- Anonim ürün
7- Gerçeği araştırmak	7- Tanrının bilgisiyle yetinmek
8- Formdan özü bulmak	8- Özü bir forma yerleştirmek
9- Cogitates	9- Attributum
10-Objeden kavrama geçmek	10- Mantıktan kavrama ulaşmak

Bu iki düzenin ekonomik ayrımı da şöyledir

Kapitalizm	Feodalizm
1- Değişim değeri	1- Kişisel kullanım değeri
2- Ticari özgürlüğü sağlama	2- Hiyerarşiyi koruma
3- Artı-değer yoluyla sömürme	3- Açık sömürme
4- Değişir sermaye	4- Değişmez sermaye
5- Pazar için ürün	5- Feodal için ürün
6- Kar sağlama	6- Toprak rantı sağlama

Doğaldır ki ruh, can, beden ayrılığı gerçekleştikçe, diğer bir söyleyişle, üretim araçları, işgücü, girişimci birbirinden ayrıldıkça, doğaldır ki ruh, beden ayrılığındaki özellikler.(yani kölelik) gelişir. Ancak ruh ile canın ayrılışı ortaya yeni çelişkiler çıkarır. Ruh, candan ayrılınca işverende feodalde bulunan acıma, babalık, yardımseverlik nitelikleri ortadan kalkar. Tanrı korkusu yerini yasa korkusuna bırakır.

Kapitalist, işçinin yalnızca canını (yani biyolojik durumunu) korumayı gözetir. Onun ruhunu umursamaz. Çünkü ruh candan ayrılınca yani işgücü, işçiden ayrılınca gündelikçi işçinin işgücünü korumak zorunluğu vardır. Ama onun ruhunu korumak zorunluğu yoktur. Fabrikaların gereksindiği içgücünü canlı tutmak yeter. Oysa hiyerarşik düzende can ruhla birliktedir. Canı yaşatma loncanın görevidir. Bu arada ruh da yaşayacaktır. Kapitalistin işçiye vaad ettiği özgürlük ruhun candan ayrılmasıdır. Bu özgürlük işçinin açlıktan ölebilme özgürlüğüdür. Kapitalizm işçiyi açlıktan ölme özgürlüğüne kavuşturmaktadır. Oysa loncada böyle bir durum yoktur. Loncada açlıktan ölme özgürlüğü yoktu. Orada çalışma zorunluğu vardır. Bu zorunluk açlıktan ölme özgürlüğünü ortadan kaldırıyordu.

Şimdi kapitalizmde gündelikçi işçi burjuvalaşmak isteyen tiers etat ilişkisine gelelim. Bunu saptayabilmek için kısaca da olsa, hem feodal düzenin özelliklerine, hem de ön kapitalizm düzenin özelliklerine değinmemiz gerekecektir.

Feodalizm ile ön kapitalizmin karşılaştırılması

Toplumsal gelişmeyi ekonomik artık sağlıyordu. Feodal düzenin ekonomik artığı, artı ranttı. Düzen,

yani rant üzerine kurulan ilişki ve bağlantılardı. Başka bir söyleyişle, mülkiyet ilişkileri ve bağlantıları (aile) mülkiyetiydi. Yukarıda da kaydettiğimiz gibi bu aile mülkiyeti, otarşik, hiyerarşik bir bünyede gerçekleşiyordu. Bu gelişme aşağı yukarı üç aşamayı geçirmiştir

1- Aşağı feodalizm dönemi
2- Orta feodalizm dönemi
3- Yukarı feodalizm dönemi

Bunlar sırasıyla: 1- Bir aile içinde otarşik, hiyerarşik düzenin kurulması, 2- Çeşitli aileler arasında otarşik, hiyerarşik; ama her ailenin kendi içinde eşit olduğu bir düzenin kurulması, 3- Sonunda otarşik, hiyerarşik olan çeşitli toplumlar üzerinde belli bir ailenin egemen olması (mutlak krallık) dönemleri vardır. Ama, şunu unutmayalım ki , otarşik ve hiyerarşik olan, bu toplumda serbest, hiyerarşi dışı insan kategorisi de vardır. Serbest zanatçılar, tüccarlar bu kategoridendir

Feoadal toplumdaki kategorilere stand denir. Fransızcada bu söz etat biçiminde dile getirilir

Feodal toplumda üç kategori göze çarpar:

1- Din adamları etatsı, 2- soylular etatsı, 3- serbest zenaatçılar, bağımsız köylüler etatsı. Daha önce bunlara kömün denirdi. Ortaçağda komün işte bu anlamdaydı.

Fabrikaların krulmasıyla serbest insanların bir kısmı, gündelikçi işçi oldu. Bunlar da bir etat oldular. Bunlara quatrieme etat denildi. Her üç etatnın ayrı ayrı meclisleri vardı. Bu meclislere etat General, üçüne birden etat Generaux denirdi. Etats Generaux'nun yetkileri, kral fermanlarıyla saptanmıştı. Feodalizmi işte bu tiers etat yıktı.

Bu iki düzeni bir şemada karşılaştıralım:

Üç numarada tiers etatyı saymıştık. Gerçekten feodalizmin yıkıcısı, kapitalizmin kurucusu tiers etatdır. Tiers etat, manüfaktürü fabrikaya dönüştüren sınıftır; ilk birikimi o yapmıştır. Elindeki sınırlı sermayelerle o fabrikayı kurmuştur; orada çalışacak gündelikçi işçiyi yaratmıştı. Serbest işçi sınıfını, quatrime etatyı o oluşturmuştur. Tiers etat, efendiye kölelik ya da toprağa kölelik edenleri ayartmıştır, onlara sürdürdükleri yaşamın üstünde bir yaşam sağlayacağını vaad etmiş; gündelikçi işçi olmaya kışkırtmıştır. Gerçekten tiers etat, fabrikası ona kar getirdiği sürece sözlerini tutmuştur

Doğaldır ki, kölenin, serfin gündelikçi işçi olma isteğine kölenin efendisi, toprağın senyörü evet demeyecektir. Kurulu düzen kölenin, serfin serbest gündelikçi işçi olmasını hoş karşılamayacaktır; kurulu düzen, böyle gündelikçi işçileri işyerinden alıp efendisine, senyörüne teslim edecektir

Kurulu düzen ancak serbest köylülerin gündelikçi işçi olmalarına karışmayacaktır. Ortaçağın sonrasında ortaya çıkan Livret du Travail statütüsü bu durumu gerçekleştirmiştir

Tiers etatnın sınıfsal çıkarı gündelikçi işçinin çoğalmasındadır. Bu da serbest köylülerin kendi istekleriyle işçiliğe özenmeleriyle, kölelerin serflerin gündelikçi işçi olmalarını önleyen Livret du Travailların kalkmasıyla olanaklıdır. Bundan ötürü quatrieme etat da, köleler de, sefler de, tiers etat ile birlikte hareket etme zorundadırlar

Fabrikaların sayısı arttıkça bir uzmanlar, kalifiye işçi sınıfı ortaya çıktı. Yeni kurulan fabrikalar eski fabrikalardan ayrık olarak, uzman işçi kullanmak zorundadırlar. Bu zorunlulukla, yeni fabrika kuranlar, kölelere, serflere ilgi göstermeyecekler, var olan fabrikalarda uzmanlaşmış işçileri, çalıştıkları, yerlerden ayartmak zorunluluğu duyacaklardır. Bunun sonucu olarak, çalışan işçilere daha iyi koşullar vadedecekler, onları ayartmaya çalışacaklardır. Bu suretle gündelikçi işçi ile burjuvalaşmak isteyen Tiers etatnın çıkarları aynı doğrultadadır

Bu suretle toplumun gereksindiği fabrikaların tamamlanmasına (yani Tiers etatnın kapitalistleşmesine) değin gündelikçi işçi ile burjuvalaşan tiers etatnın çıkarları aynı doğrultuda devam edecektir. Bu dönemde, gündelikçi işçi, burjuvalaşmak isteyen Tiers etatnın ya da burjuvalaşmış tiers etatnın peşinde gidecek, onunla blok kuracaktır. Yani, işçi sınıfı hiçbir istekte bulunmadan hiçbir koşul koşmadan Tiers etatnın arkasına takılacaktır, kuyrukçuluk edecektir

Bu dönemde, işçiyi Tiers etatdan ayırmaya olanak yoktur. İşçi, burjuvaşalan Tiers etatyı babası, koruyucusu yani patronu bilecektir. Bunun en güzel örneği 1950 Türkiyesinde işçinin Tiers etat partisi olan D. P yi desteklemesidir. İşçinin bilinci, bu dönemde kendisinin bilincidir. Kendisi için bilinç dönemine girmemiştir. Bunun içindir ki işçiler 1950'de sosyalist partilerin değil, D. P nin arkasından gitmişlerdir. Bu dönemde, işçi, Tiers etatya öyle takılmışlardır ki, işçiye, patronu alehine bir söz söyleyecek olursanız, o hemen size kızacak, patronunu koruyacaktır

Fabrikaların sayısı, toplumun gereksiniminin üstüne çıktığı ve işçi sayısının fabrikanın gereksindiği işçi sayısının üstüne çıktığı dönemde durum değişir. Artık fabrikatörler gündelikleri yükseltmek değil indirmek zorunluluğu duyar. Zira fabrikaların sayısı pazar gereksiniminin üstündedir; fabrikalar ürettiklerine müşteri bulamaz hale gelmişlerdir, mallarını satabilmek için maliyeti düşürerek fiyat indirimleri yapmak çabası içindedirler

Fiyatı indirmek için işçi gündeliklerini düşürmek gerekir. Açıktır ki, fabrikatörün, maliyeti düşürecek elinde tek faktör nominal işçi gündeliklerini değil reel işçi gündeliklerini, yani parça başına isabet eden işçi gündeliğini düşürmesi gerekir. Bu da çeşitli yollarla gerçekleştirilir. Fabrikatör parça başına düşen işçi gündeliğini düşürmede göstereceği beceri oranında sömürüyü işçiden gizler. İşçi bir yandan yoksulluğa düşer, bir yandan da işsizliğe uğrar. Sonuç olarak, artık işçi fabrikatöre babası, koruyucusu gözüyle bakmaz.

Burjuvalaşan Tiers etat ile işçi ayrı ayrı kamplarda yer alırlar. Doğaldır ki işçinin çıkarı var olan toplumsal koşulların, fabrika bacalarının tütmesine, fabrika sayısının artmasına uygun olmasına bağlıdır

İşte işçilerin fabrikaların çoğalmasını, var olan fabrika bacalarının tütmesini gerekli tutan koşulları kavraması, işçi sınıfının kendisi için bilinç aşamasına ulaşmasına bağlıdır. Bu dönemde işçi sınıfı, fabrika bacalarının tütmesini, var olan fabrikalara yeni fabrikalar eklenmesini sağlayacak ortamı hazırlayan güçlerle yandaşlıklar kurar. Onlarla ortak savaşımlar yürütür. Buna, işçi sınıfının ilerici güçlerle cephe dönemi denir

İşçi sınıfı belli bir bilinç aşamasında fabrika bacalarının tütmesi, var olan fabrikalara yeni fabrikalar eklenmesi, ürünlere mahreçler bulması doğrultusunda

egemen sınıflarla yandaşlığın kendisi için yeteri değin çekici olmadığını anlar O zaman, işçinin kurtuluşunun gene kendisinden işçi sınıfından geleceği bilincine ulaşır Kendi partisini, sosyalist partisini kurar O halde işçi sınıfının, bilinç durumunu üç aşamada özetleyebiliriz

a- emekçinin gundelikçi işçi olması, başka bir söyleyişle, tiers etatnın kapitalist olması, emeğin billurlaştırılarak sermayeye dönüştürülmesi, artı-değer yaratmasıdır

b- Gündelikçi işçinin proleterleşmesi başka bir söyleyişle kapitalistin burjuvalaşması, artı değerin kapital yaratması

c- Proletaryanın çalışan halk olmak istemesi, burjuvazinin inconvertible parayla üretim yapmasıdır

Şimdi bu dönemleri inceleyelim:

a- Emekçinin gündelikçi işçi olması

Bu dönemde emekçi gündelikçi işçi statüsünü kurma sürecine girmiştir Bu sürecin öbür yanı, tiers etatnın sanayici burjuva olma sürecidir Bu iki süreç bir diftonk oluştururlar Bu diftonk, emekçinin gündelikçi işçi olması, tiers etatnın emeği billurlaştırmak ve kapital yaratması, artı-değer yaratmasıdır Bunu da gündelikçi işçinin proleterleşmesi ya da aynı anlama gelen, kapitalistin artı- değerle üretim yapması süreci izler

Emekçinin gündelikçi işçi olması döneminde, emekçiler henüz ülkenin tümüne değil, dağınık olarak bütün ülkeye yayılmış kendi aralarında birbirleriyle rakıp halde yığınlar biçimindedirler; örgütlenmemişlerdir

Bunların, eğer örgütlerle ilgilenmeleri olursa, bu, burjuvaların örgütleriyle ilgilenme biçiminde olacaktır Çünkü gündelikçi işçi olanlar, var olan statülerini eski statülerine yeğlerler Bu bakımdan, onları bu statüye getiren fabrikalara, sanayiye hayrandırlar Sanayici burjuvaların istekleri doğrultusunda isteklerde bulunurlar Sanayici burjuvaya karşı olan: a- kralcı mutlakiyet kalıntılarıyla, yani ayrıcalıklı toplum döneminin ayrıcalıklı sınıfının artıklarıyla çelişirler, b) toprak sahipleriyle, yani serf döneminin devamını savunanlarla çelişirler, c) Sanayici olmayan burjuvaların gümrükler politikasıyla, dış ticaret görüşleriyle çelişirler

Kısacası gündelikçi işçi, sanayici burjuvanın kuyrukçusudur İngiltere'de uzun süre işçilerin, WİG partisi arkasında koşması gibi. Gündelikçi işçiler belli bir bilinç düzeyine ulaşınca sanayici burjuvayı terkederler Kendi sınıf partilerini kurarlar İngiltere'de işçilerin WIG'den ayrılması İşçi Partısini kurması gibi. Bu dönemde işçiler, sanayici burjuvalarla, yineliyoruz, blok halindedirler

b- Gündelikçi işçinin proleterleşmesi

Gündelikçi işçi ve toplumun diğer tabakaları fabrikaların gelişmesi oranında, her alanda mülkiyetlerini yitirirler, yanı proleterleşirler

Proletar, mülkiyetten yoksun gündelikçi işçi demektir Gerçi bu sözcüğü ilk kez 12 Levha Kanunlarında görüyoruz. Orada bu sözcük, mülksüz gündelikçi işçi anlamında değil, genel olarak, her şeyden yoksun evcilleştirilmiş bir hayvan statüsündeki emekçi anlamında kullanılmıştır Ortaçağda bu sözcük unutulmuştur Bu sözcük, 1789 Fransız Devrimiyle politik bir terim olarak ortaya çıkmıştır O dönemlerde kişinin seçme hakkını kullanabilmesi için ödemesi zorunlu bir asgari vergi miktarı vardı. İşte proleter sözcüğü, bu vergi miktarını ödeyemeyen insan anlamına kullanılmaya başlanmıştır

Daha sonra sosyalistler bu sözcüğü, her türlü üretim aracından yoksun gündelikçi işçi anlamına kullanmaya başlamışlardır Şimdi biz gündelikçi işçinin proleterleşmesi konusunu Marks-Engels'in **Manifesto**'sundan izleyelim.

' Fabrikada toplanan emekçi yığınları, tıpkı askerler gibi örgütlenmişlerdir Sanayi ordusunu kurmuşlardır Yetkin bir subaylar, astsubaylar hiyerarşisinin emir ve komutası altına girememişlerdir Bu emekçiler yalnızca burjuva sınıflarının, burjuva devletinin kölesi olmakla kalmazlar, makina tarafından ustabaşı tarafından, her şeyin üstünde, üretici burjuva tarafından köleleştirilirler Modern sanayi geliştikçe kadın ve çocuk emeği erkek emeğinin yerini alır İşçi sınıfı için yaş ve cinsiyet ayrımı ortadan kalkar Gündelikçi işçi yalnız çalıştığı üretici tarafından değil, aynı zamanda burjuvazinin diğer bölümleri tarafından da sömürülür Ev sahibi, satıcı, tefeci ona çullanır, onu sömürür.'

Diğer yandan ' eski orta sınıflar, küçük sanayiciler, satıcılar, rantiyeler, zenaatçılar, köylüler büyük kapitalistlerle rekabette tutunamazlar onlar da proletaryanın safları yalnızca gündelikçi işçiler değil... toplumun diğer tabakaları tarafından da beslenir.. '

Bu suretle proletarya savaşımı gündelikçi işçi konusu olmaktan çıkar, toptan proleterin ve proleterleşmeye namzet tabakaların ortak savaşımı olur

Biz, şimdi gündelikçi işçilerin proleterleşmesi sürecinin özelliklerini inceleyelim, sonuçları diğer sınıflara da uygulayalım

' Fabrikada çalışan emekçiler, başlangıçta 1) kendilerini sömüren üreticiye karşı tek tek savaşıma başlarlar Sonra bunu. 2) fabrikada çalışan emekçilerin bütün halinde kendilerini sömürene karşı (yani işyerine karşı) savaşım dönemi izler Bunu da: 3) meslek kolundaki emekçilerin kendilerini sömürene karşı savaşımı izler Bunu da: 4) bir bölgedeki emekçilerin hepbirlikte yürüttükleri savaşım izler ' O halde gündelikçi işçi örgütlenmesi de sırasıyla:

a) İşyeri örgütlenmesi

b) İşyeri örgütlerinin birleşmesiyle, işkolu örgütlenmesine, meslek örgütlenmeye gidilmesi

c) Ülke çapında meslek örgütlerinin birleşmesi biçiminde olacaktır

Bunlarda bu dört biçim savaşımın ortak yönünü gene Manifesto'dan izleyelim.

' Bunlar savaşımlarını burjuva üretim biçimine karşı değil a) üretim araçlarına karşı yöneltirler, b) kendi fabrikalarının mallarının satılmasına engel olan, olanlara rekabet eden dışalım mallarını tahrip ederler, kendi gündelikleriyle rekabet eden göçmen işçilere karşı çıkarlar, c) makineleri tahrip ederler, fabrikaları ateşe verirler, f) ortadan kalkmış olan ortaçağ zenaaatçıları statüsünü zora başvurarak gerisingeriye getirmek isterler

Buna göre siyasal savaşım da,

a) İşçinin makina düşmanlığı dönemi,

b) İşçinin nasyonalist dönemi,

c) İşçinin sosyalist dönemi biçimlerinde olacaktır. Bunlar da belli örgütlenme biçimlerine denk düşerler. Yanı makina düşmanlığı dönemi işyeri savaşımı örgütlenmesine, nasyonalizm dönemi işkolu savaşımı

örgütlenmesine, sosyalist dönemi de işçinin ülke çapında örgütlenmesine denk düşer

Şimdi proletaryanın ve sosyalistlerin özelliklerine değinelim.

Proletaryanın özellikleri şunlardır

1- Burjuvazinin geliştiği ölçekte gelişen,

2) İş bulabildiği sürece geçinebilen,

3) İşgücü artı-değer yapabildiği sürece iş bulabilen,

4) İşgücünü günlük olarak satan,

5) Pazarın bütün yasalarına boyun eğen,

6) Her türlü mülkiyetten yoksun bulunan,

7) Burjuva yaşamıyla ortak bir yaşam yönü olmayan

8) Var olan hukuk, estetik, devlet, ahlak birimlerinde burjuva çıkarların bulunduğunu göremeyen bir insan topluluğudur

Buna karşılık sosyalistlerin özellikleri şöyledir Sosyalistler

1- İşçi sınıfının, proleterlerin çıkarlarına karşı bir tutum almazlar, ve işçi sınıfının, proleterlerin partilerine karşı parti kurmazlar, onların partilerine giderler,

2- Proletaryanın ya da proleterleşme tehdidi altında olanların çıkarlarını esas alırlar,

3- Kendilerini işçi sınıfından, proleteryadan koparacak sekter isteklerde bulunmazlar

Şimdi proletaryanın bilinçlenmesi durumunu inceleyelim

Proletaryaya, kendi bilinci dışarıdan, burjuvadan gelecektir (Yani Daseindan). Kendisi için bilinciyse proletarya kendisi yaratacaktır Şimdi proletaryanın, dışarıdan kendi bilincini nasıl elde ettiğini, gene Manifesto'dan izleyelim:

' Sanayinin ilerlemesiyle egemen sınıfın bütün tabakaları proleterleşmeye itilirler, ya da böyle bir tehdit karşısında bulunurlar Bunlar da proleteryaya birçok yeni ve aydınlanma ögeleri getirirler Sınıf savaşımının kesin sonuç alacağı saatler yaklaştıkça, egemen sınıftan kopmalar hızlanır Bunlar da proleteryanın savaşım saflarına katılırlar Tıpkı feodalizmin yıkılış döneminde birçok soylunun burjuvaları tutması gibi, burjuvazinin yıkılış döneminde birçok burjuva aydınları proletarya safına geçerler

Sanayici burjuvaziyle savaşımında proletarya dışında diğer bütün sınıfların, daha doğru bir söyleyişle, burjuva tabakalarının tutunma şansı yoktur Bunlar yıkılmaya mahkumdurlar Bu özelliği kavrayanlar proletaryanın ideolojik saflarına katılırlar Kendi sınıfsal görüşlerini terkederler, proletarya öğretisine katılırlar

Burjuvazi içindeki bölünmelerden yararlanarak, proletarya, yasama organından kendi sınıfsal çıkarları için, burjuva devletinden bazı çıkarlar sağlayabilirler Sonuç olarak ele alındığında, toplumun egemen sınıfları ya da tabakaları arasındaki çatışmadan yararlanarak proleterya kendi gelişmesini hızlandırabilir

Sanayici burjuvaziyi kendini bitmez tükenmez bir savaşın içinde bulur Önce, 1) soylularla, sonra 2) burjuvazinin diğer kanatlarıyla, ve sonunda, 3) başka ülkeler burjuvalarıyla çatışır Burjuvazi bütün bu savaşlarında proletaryayı kendi safına çekmeye çalışır, ona siyasal ve genel eğitim ögelerini ta kendisi, diğer sınıflara ve burjuvazinin diğer kanatlarına karşı sağlar

Kendi bilincini elde eden proletarya da kendisi için bilinçlenmeyle geçer ve sanayıcı burjuva ile çelişkiye düşer '

Düşünce tarihi, entelektüel üretimin maddi üretimle birlikte biçim değiştirdiğini gösterir Her çağın egemen düşüncesi o çağın egemen maddi üretimini temsil eden, sınıfın siyasal iktidarı ele geçirmesinden sonra, o çağın egemen düşüncesi olur Doğaldır ki, toplumun egemen maddi üretimini temsil eden sınıf ilkin ekonomik egemenliği ele geçirir, ondan sonra siyasal egemenliğe kavuşur Örneğin Fransız devrimine rastlayan günlerde, Paris'te, soyluların saraylarında, köşklerinde soylular değil, yüksek kira karşılığında burjuvalar (tiers etat) oturuyordu Soylularsa, Paris'in kenar semtlerinde ucuz kirayla oturur, saraylardan aldıkları kiralarla geçinirlerdi. Yani soylular ekonomik olarak çökmüştü. Ama siyasal ve toplumsal ayrıcalıkları sürüyordu. Örneğin soylular ayakkablarına mahmuz takabilir, malikanesinde kuş avlayabilirdi Oysa burjuvazinin mahmuz takma, kuş avlama hakkı yoktu.

Proletaryanın kendi bilincini elde etmesi demek iki şeyi anlatır

1- Proletaryanın da seçim yoluyla siyasal iktidarı ele almak istemesini,

2- Tam ve gelişmiş olarak demokrasının gerçekleşmesi gerektiğini düşünmesi

Proletarya, siyasal üstünlüğü elde etmekle bütün üretim araçlarının devlette toplanmasını gerçekleştirir; üretime el kor; üretimi düzenler Üretimi arttırmak için, üretim ilişkilerinde değişiklik yapmak, yani var olan mülkiyet ilişkilerini ve burjuva üretim koşullarını değiştirmek zorunluğunu duyar

Proletarya var olan mülkiyet ilişkilerini ve var olan burjuva üretim koşullarını değiştirince ve bu yeni değişiklikleri yasal ve gerçek güvenceye bağlayınca siyasal iktidarı da yok edecektir Proletarya, proletarya olmaktan çıkacak, çalışan halk olacaktır

Bu açıklamaya göre proletaryanın süreci şu aşamaları geçirecektir

1- Proletaryanın siyasal iktidarı ele geçirmesi,

2- Var olan mülkiyet ilişkilerini ve var olan üretim koşullarını değiştirmesi,

3- Yeni kurulacak mülkiyet ilişkilerini ve üretim biçimlerini güvenceye bağlaması,

4- Proletaryanın proleterlikten çıkması ve çalışan halk olması

Doğaldır ki, proletaryanın siyasal iktidarı ele geçirmesi ve var olan üretim ilişkilerini ve üretim biçimlerini değiştirmesi her ülkede aynı nitelikte olmayacaktır Ama nitel olarak aynı olacaktır Başka bir söyleyişle bu konuların ilişki ve. bağlantılarının bağımsız değişkenleri, parametreleri aynı birimi temsil ederler; ama parametrelerin miktarları ayrıktır Sırasıyla nitel birlikleri ve nicel ayrıntıları ele alalım.

Proletarleşme sürecinin nitel karakteri şöyledir

Gündelikçi işçi, doğaldır ki, ilk savaşımını proleterleşmemek için verecektir Bu da ister istemez gündelikçi statüsü içinde mülkiyetini korumaya yönelik olacaktır Bu da gördüğü, bildiği aile mülkiyeti çerçevesinde bir gündelikçilik ya da ortakçılık niteliğinde olacaktır Bu da:

1- Mülkiyet ile tasarrufu özdeşleştirme ilişkisini kurmak,

2- Aile mülkiyeti ile ortak mülkiyeti özdeşleştirmek ilişkisini kurmak,

3- Devlet yönetimi ile kiliseyi özdeşleştirmek ilişkisini kurmak

Manifesto'dan bu durumu saptalayalım:

Proletaryanın bu ilk hareketlerine eşlik eden devrimci yazın zorunlu olarak gericidir Bu yazın, zahitliği, ilkel eşitliği öngörüyordu İlk sosyalist sistemler Owen, Fourie, Saint-Simon sistemleri bu dönemin ürünleridir

Bunların tasarladığı hukuk düzenini Cambacérés şöyle formüle etmişti

'İnsanlar, özgür, eşit olarak, işleri ve nafakalarıyla birlikte dünyaya gelirler Doğada rastlanan özgürlüksüzler, eşitsizlikler sonradan ortaya çıkmıştır Bunları gidermek olanaklıdır '

Buna karşılık gelişmekte olan burjuvazi de: Parnalis söylemiyle görüşlerini formüle etmişti: İnsanlar, özgür, eşit olarak dünyaya gelirler Doğada rastlanan özgürlüksüzlükler, eşitsizlikler sonradan türemiştir Bunları gidermekolanaklıdır Cambacérés ve parnalis, toplumda görülen özgürlüksüzlüklerin, eşitsizliklerin olağan olmadığı noktasında ortaktırlar Ayrıldıkları husus insanın nafakasıdır Cambacérés insanın nafakasıyla birlikte dünyaya geldiği görüşünü savunur Parnalis'se bu görüşü red eder

Cambacérés'in insanların nafakalarıyla birlikte dünyaya gelişleri görüşü bedenin candan ayrılamayacağı tezine dayanır

Parnalis'se canı bedenden ayrı olarak düşünmektedir Muhammedilik de, İsevilik de can ile bedeni bir bütün olarak düşünür, ruhu bunlardan ayırır Tanrı kulunu nafakasıyla birlikte yaratır

Parnalis'in görüşü ne Muhammedilikle, ne İsevilikle bağdaşır Tipik bir burjuva ideolojisidir

Gerek Cambacérés'e, gerek Parnalis'e göre toplumda görülen özgürlüksüzlükler, eşitsizlikler sonradan ortaya çıkmıştır Peki bu eşitsizlikler, özgürlüksüzlükler nasıl ortaya çıkmıştır?

Buna iki ayrık yanıt verilmektedir

1- İnsanlar özünde iyi ve dürüst varlıklardır Onları dürüstlükten uzaklaştıran eşitsizliklere, özgürlüksüzlüklere iten husus toplumdur O halde, toplumu yeniden düzenlemek suretiyle eşitsizlikleri, özgürlüksüzlükleri gidermek olanaklarıdır

2- İnsanlar yasak meyvadan tad aldıkları için günahkar varlıklardır Toplumda görülen eşitsizlikler, özgürlüksüzlükler kişilerin tiynetinden gelmektedir O halde insan tiynetini değiştirerek bu duruma son vermek olanaklıdır

Birinci görüşü positivistler, sosyalistler savunurlar Buna karşılık bireyi değiştirerek eşitsizlikleri, özgürlüksüzlükleri gidermeyi dinciler savunmaktadırlar

Biz, toplum ile bireyi birbirinden bağımsız olarak görmüyoruz. Bunlar arasında karşılıklı ilişkilerin ve bağlantıların olduğunu benimsiyoruz Bundan ötürü, bireyi ve toplumu bir arada ele alarak, 'Bireyi ve toplumu ıslah ederek eşitsizlikleri, özgürlüksüzlükleri ve nafakasızlıkları gidermek gerektiği kanısındayız Buna da sosyalistlik diyoruz.

(*) Bu yazıyı, 70'li yıllarda Marksçı kavrayışımızı geliştirmek için bir grup arkadaş, Büyük İnsan Abidin Nesimi'nin denetiminde yaptığımız çalışmanın notlarına dayanarak yazdım. Bu nedenle büyük insan, değerli Marksçı Abidin Nesimi'yi özleyerek ve saygıyla anıyorum.

Çatırtı

1

kapalı bir kutudur derler gelecek
ve geçmiştir onun aynası
yani geçmişte belirlenir bilinmeyen

2

geçmişle ilgili düşler üretir ellerimiz
göğsümüzde kenetli ve küskündürler

3

sonlu bir göle uzanır gözlerimiz
sis yoğunlaştıkça uzaklaşır yakın kıyı
mevsimler değişir birden içimizde
donarken çatırdar sonsuz su

4

ayrışmanın mı
birleşmenin mi çatırtısıdır duyduğumuz?

Süleyman Sırrı KAZDAL

Ölü Yarınlar Cumhuriyeti

Nihat ATEŞ

Sokaktakı insanların yüzlerine dikkatle bakın. Evet dikkatle bakın ne görüyorsunuz? Hiçbir şey. Hiçbir şey görmüyoruz. Yüzlerde tek mimik oynamıyor Gözler alabildiğine derin ama boş. Çoğu koyu renk gözlü halkımın gözleri kopkoyu karanlık kuyular gibi. Bakışlarımla gözlerine taşlar yolluyorum ama yolladığım taşın sesi gelmiyor kulaklarıma. Aşamıyorsunuz ınsanları yüzlerini.

Peki bu yüzler mutsuz mu? Hayır Hiç de öyle mutsuz bir halleri yok yüzlerinin. Bu yüzler sadece rıyakar Bu yüzlerde yakalayabileceğiniz tek sözcük bu: Riyakar

Uzun zamandır bu gözlemlerimin nedenlerini bulmaya çalışıyorum ya da düşünüyorum Sonuçta vardığım sonuç şu: Tarihte ilk kez, bütünsel anlamda 'kapitalist birey' önüme çıkıyor Tam anlamıyla kendini tamamlamış ve çeperli hiçbir yanı kalmamış 'kapitalist birey' Çünkü artık 'kapitalist bireyin' önünde duracak hiçbir şey yok. Peki bu birey ıkıyüz hatta üçyüzyıllık kapitalizm süreci boyunca ortaya çıkmak için neden bu kadar bekledi? Kapitalizm tarih sahnesine çıktığı andan itibaren kendi anti-tezini de ortaya çıkardı. İlk başlarda 'ütopik sosyalistler' eliyle olsun, daha sonra 'bilimsel sosyalizm' eliyle osun, kapitalist bireyin karşısında, pek gözükmese bile bir 'sosyalist insan' en azından tanımlanmış olarak karşısındaydı. Bu kapitalist bireyi tutuyordu Kaldırımda, evde, televizyonda benim gözlerimin içine dik dik bakamıyordu. Taa ki nereye kadar? YDD'ye kadar Kapitalist birey kendini kendi yaşama koşullarında var etmeye çalışırken onunla hep mücadele etmiş olan 'sosyalist bıreyin' gölgesi hep ensesinde olmuştu. Ama artık 'bitsindi bu işkence' kapitalist birey için. O mutlu günler geldi işte Çünkü kapitalizm sözde sosyalizmin dolayısıyla da sosyalist bireyin ölümünü ilan etmişti

Tarih 'sonuna kadar' onundu artık. Mağarasından gün ışığına çıkabilirdi. Sokakta karanlık dipsiz gözleriyle benim yansımı yutabilirdi artık. Çünkü bu insanın bu insanın gözlerinde yansımanız olanaksız. Çünkü 'kapitalist birey' için ikinci bir insan yoktur Onun nesneleri vardır Nesnelere tapar o. 'Arabamın kılına dokunacak adamı delik deşik ederim der ve eder de.' Borsasında kağıtları vardır. Kağıtlar uçurur sağınızdan solunuzdan; soluk alamazsınız. Soluk alamazsınız. Soluk alarak onun için bakir bir kazanç kapısını kirletemezsiniz. Her şeyi ilk önce o kirletmeli Bütün dünyanın bakir güzellikleri ilk önce onun kirletmesi içindir. Para kendisidir onun

Bu insanın özelliklerini sıralayınca; 'İyi ya hani bu kapitalist birey tarih sahnesine tümüyle ilk kez çıkıyordu. Biz bunu zaten ikiyüzyıldır tanıyoruz dediğinizi duyar gibi oluyorum. Ama hayır Özellikleri benzese bile bu bireyin farkı var İlkini söyledik. Artık ona göre tanımlanmış da olsa karşısında bir hasmı yok. Onun için daha cüretkar, kalleşlikleri daha açık; soygunu, talanı, sömürüsü için kılıf bile uydurmuyor artık. Başka ve acısı bu birey insani değerlere yabancılaşmamış. Çünkü bu birey kendisini kapitalizm koşullarında inşa etmiş, kurmuş bir birey Onun için kendısi için kapıtalizmin yarattığı bir insanı değer dışında, insani değer tanımı yok ki bu değerlere yabancılaşmış olsun. Yani tarihte ilk kez yabancılaşmamış bir kapitalist bireyle karşı karşıyayız Peki insani değerlere yabancılaşma yaşanmıyor mu? Bu yabancılaşmadan kım ve kimler ıçın söz edilebilir? Bu yabancılaşmadan yani insani değerlere yabancılaşmadan ancak bu kapitalist sistem içınde, kapitalızmin 'artık bıtti, dinazor artık o' dıye sözünü ettiği 'sosyalist insan' ıçin sözedilebilir Kapitalist bırey Yeni Dünya Düzenı sürecinde ölümünü ilan etse de bu insan yaşamını sürdürmek zorunda. Tarıhsel olarak bu zorunlu. Pekı neden bu birey için 'insanı değerlere yabancılaşmadan' sözedılebilir? Yaşanan sistem içinde bu değerlerı savunabilecek tek donanım bu insanlarda vardır Bu insanlarda görülecek 'kapitalıst bulaşma ve burjuva çeperı bu insanın ınsanı değerlere yabancılaşmasını gündeme getirir ki, bugün topraklarımızda getırdi

Kısacası söylemek ıstediğim şu Bugünün kapitalist birey kendisini zaten durmadan oluşturuyor. Bir nesne durumuna dönüştürüyor Onun kendini var ettiği koşullarda yabancılaşması olası değil. İyi ki de değil. Çünkü bu özdeşleşme onun yıkımına neden olacak.

Kapitalist bir sistem ıçinde kendini 'komünist' olarak tanımlamanın ne kadar güç bir ış olduğu çıkıyor ortaya Hele ki yaşanan süreçte. İnsani anlamda en ufak bir ayak sürçmesi bir daha gerı dönmemecesıne tarihsel mücadelede gedikler açıyor Kale durmadan bir yerlerden çöküyor ve o çöktükçe 'kapitalist bırey' o bön gözleriyle sokakta, evde, okulda, her yerde gözlerimin içine bakıyor Ben yansımı bulamıyorum gözlerınde Yemeye, yutmaya hazır beni Bu satırları yazarken yuttu belki de.

Tekrarlıyalım. Kapitalist bırey YDD'inde bütünsel anlamda tarih sahnesine çıktı dedik. Çünkü dedik tanımlanmış da olsa karşısında bir 'sosyalist insan' bulunmadığını sanıyor Bu da onu cüretkar kılıyor İyı kı de kılıyor Çünkü bu kılış sonunu hazırlıyor

Bu birey tipi, aydın olarak karşımıza çıkıyor, sanatçı olarak karşımıza çıkıyor Şimdi bir sanatçı düşünün: Kendine emekten yana sanat yapıyorum diyor Sonra gidiyor grevdeki ışçilerle dayanışma gecesinden cebine 200 milyon indiriyor Bu bugün için bir olay değil bır olgu Bu bir olay olsaydı kolaydı Bunu adamın sahtekarlığına verirdiniz veya ikıyüzlü adam derdiniz biterdi. Ama bu adam bir tane değil işte. Bu yüzden adam bir olgu niteliğini kazanıyor Olguyu da sahtekar, ikiyüzlü gibi kavramlarla açıklayamıyorsunuz. Yetmiyor Sanatçı, doktor, mühendis, ev kadını, köşe yazarı hepsinde böyle özellikler görmek mümkün. Bütünsel anlamda tarih sahnesindeler artık. Tamamıyla kapitalist ve yabancılaşmamış.

Bana 12 Eylül 80 sonrası dönüşleri de böyle açıklamak olası gibi geliyor Önünde sonunda onlar bir modadan vazgeçer gibi geçtiler dünya görüşlerinden. Dünya görüşleri onlar için bir gömlekten başka bir şey olmamıştı ki. Burjuva yapıları gereği, o zaman yükselen sınıf proletaryaydı ve onun yanındaydılar Marx-Engels **Manifesto**'da açıklar bunu

'Sosyalist ınsan' belki de ilk kez bu kadar zorlu bır şekilde kendını ayakta tutmak zorunda. Ama o ayakta tutmak zorunda kendini Tarihi görevi bu. Belki de tarihinde hiç olmadığı kadar zorlu. İlkez yok sayılıyor çünkü Yok sayıldığı için ayakta durmak zorunda Benim 'bütünsel kapitalist bireyin' uçurumu andıran gözlerinde yansımı kaybetmemem için o ayakta kalmak zorunda.

Ekonomik Sistemler ve Yaşama İçgüdüsünün Sömürüsü Üzerine Bir Deneme

Celal ERGÜN

"İnsan kültürel bir varlıktır" önceliyle yola çıkarak yaptığımız akıl yürütmeler ciddi darbeler alıyor Bunun nedeni ise insanın hayvani yanının körelmemiş olması İnsan günlük hayatını içgüdüleri ve sezgileriyle yürütüp bunları akla uydurarak "Oh be" diyor "mantıklı karar verdim" Yemek yerken, konuşurken, uyurken... aslında hayvani bir şekilde yaşıyoruz. Sözgelimi, uyumak, leş kokusundan iğrenmek, karşı cinse davranışlar hepsi **yaşama**, **üreme** gibi içgüdülerin dürtüleriyle oluşan davranışlar ve akla uydurmalarla "mantıklı" hareketlerimiz. İlk sırayı **yaşama içgüdüsü** alırken herhalde ikinci sırayı **üreme içgüdüsü** alıyor Eski dini öğretilerden birisinde "Gençler evlenemiyorlarsa oruç tutsunlar" diyor " zira oruç şehveti kırar" Önce sağ kal, sonra üre.

Bazı kalıtsal bilgi aktarımları da (genetik aktarımlar) davranışlarımızı etkiliyorlar Leş kokusundan sözettiğim zaman insanlar iğreniyorlar, oysa ortada koku yok. Sokakta bir arkadaşıma "arkanda köpek var" diyorum ve yerinden sıçrıyor, oysa köpek yok. Bilinç güdülerin doğrultusunda çalışıyor

Kant'ın bir saptaması var "Bilinç içi boş bir kap gibidir, bilgi kabın şeklini alır" Bu bir olgunun teorize edilmesi Gerçekliği birebir karşılıyor Fakat gerçekte bilinç daha farklı çalışıyor Bilinç dediğimiz şey karmaşıklardan (complex) oluşuyor Ateş, su, hava, yemek. hepsi birer karmaşık. İnsanın çocukken görüp öğrendiği şeyler hayatını, davranışlarını oluşturuyor Genetik bilgi aktarımıyla kendinde bulunan ve dürtü ya da güdü olarak adlandırabileceğimiz bir bilgisi var insanoğlunun. Bu bilgi üzerine yaşam deneyimlerinin oluşturduğu karmaşıkları koyunca yargılara varıyor İşte boş kap: Karmaşıklar

Aynı nesne ya da kavram üzerinde farklı yargılar oluşması karmaşıkları meydana getiriyor. Örneğin küçük bir çocuk ateşe yaklaşırsa ebeveynleri onu ateşe gitmekten alıkoyarlar Fakat çocuklar meraklıdır Bir yolunu bulup ateşe ya da sobaya değer ve kendini yakar Bu çocuk üzerinde ateşe yaklaşmamak gibi bir düşünce oluşturur fakat ebeveynler ateşi kontrol edebilmektedirler Onların ateşten korkmaması çocuğu ateşe karşı meraklı hale getirecektir. Ateşe yaklaşıp yandığında ebeveynlerinin verdiği tepki ile sekiz yaşındayken komşusunun sobasını yaktığında aldığı tepki aynı değildir. Birisinde kızgınlık vardır diğeri ise kendisine teşekkür etmiştir.

Biraz da ilkel dürtülerimizi irdeleme gereği duyuyorum burada. Neden uyuruz, neden leş kokusundan uzaklaşırız. Neden bazı şeylerden iğreniriz (örneğin sümük benzeri kayganısı sıvılar) de bazı şeyler hoşumuza gider (şeker, süt vb.). Sözgelimi şekerin bize tatlı gelmesi, biberin acı tadı, şekerin tatlı, biberin acı olmasından değildir. Vücudumuzdaki hücrelerin başlıca enerji kaynağı glikozdur. Glikoz o kadar yüksek enerji içerir ki tek seferde moleküllerine ayrılırsa açığa çıkan enerjiden hücre yanar. Hücrelerimizdeki mitekondri adı verilen organeller glikozu kademe kademe parçalarlar ve açığa çıkan enerjiyi kullanırlar. Hayatı sağlayan enerjiyi. Acı ise daha çok zehirli bitkilerde bulunan bileşimlerin oluşturduğu ortak tad duygusudur ki doğadaki hiçbir hayvan bu çeşit bitkileri yemez (örneğin zakkum). Leşler çok yoğun biçimde zararlı mikroorganizmalar içerirler ve hastalık yayıcıdırlar. Kokuşmuş bir hayvanı etçil hayvanlar yemezler çünkü ya yiyenlerin nesilleri üreyememiştir ya da hastalanma olayı genetik olarak kodlanmış ve "öğrenilmiştir" Uyku bize soğukkanlı olduğumuz dönemden miras kalmıştır Sudaki hayvanlar için gece ve gündüzün tek farkı ışık miktarındaki değişmedir Isı değişmez ya da çok çok az değişir. Ama karada, özellikle çöl bölgelerinde gündüz ısı 70 C gece ise -40 C seviyelerinde olabilir İlk karaya çıkan hayvanlar soğukkanlıydılar ve geceleyin hareketleri ısının (güneşin) kaybolmasıyla birlikte yavaşlıyor ve giderek hareketsiz duruma geliyorlardı. Bugün kertenkele gibi soğukkanlı (kendi ısısı olmayan) hayvanlar hala bu durumda yaşamaktadırlar Sabah güneşin ilk ışıklarıyla beraber ısınan hayvan hareket yeteneğini tekrar kazanır Gece ise durmak zorunludur Uyku zorunludur.

İnsanın (ve diğer canlıların) en güçlü dürtüsü yaşam içgüdüsüdür Bunun için şeker tatlı, biber acı, leş kötü, uyku gerekli... dir Köpeği görmeden sıçramak da budur. Yaşamımız direkt olarak tehlikeye girince beynimizin ilkel bölümleri bilince "sen dur" derler ve kontrolu ele alırlar Paniklemiş bir insan bu yüzden mantıklı hareket edemez. İtfaiyeyi beklemez de sekizinci katın camından atlar yangından kurtulmak için. Suda boğulurken panikten, çok sevdiği arkadaşına sarılan ve onu da boğan insanlar gördüm. "Ben o anda ne yaptığımı bilmiyordum" dedi boğulmaktan kurtarılınca.

İnsanın henüz bu günkü kadar bile bilinci olmadığı zamanlarda ilkel insanlar biraraya gelerek birbirlerinin eksiklerini kapatmaya başladılar. Ortak yaşama, ortak üretim biçimleri ve işbölümünü de getirdi. Ortak emek ile daha rahat beslenme, işbölümü ile üzerlerine düşen yükü hafifletme amaçlanıyordu. İlkel komünal topluluklara işte tam burada rastlıyoruz. Tüm üretim araçları ortaktı ve artı-ürün oluşturmayan bir üretim biçimini uyguluyorlardı. Artı-ürün olmadığı için insanın insanı sömürüsü de yoktu. Rahat yaşama isteği canlıların hepsinde vardır Bunun için bitkiler güneşe doğru çevirirler yapraklarını. Bunun için hayvanlar mağaralara ve yuvalara yerleşirler. Doğanın çetinliğine karşı yöntemler bulunmuştur. İlkel komünal toplumda da üretim ancak yetiyordu insanlara. Zorunlu-

luklar ınsanın aklını çalıştırmıştır hep. İnsan önüne çıkan her sorunu çözmeye çalışır öyle ya da böyle Üretimi arttırmak için ellerindeki üretim araçlarını geliştirdiler Çünkü, üretım araçlarının ilkelliği yüzünden az ürün alıyorlardı. Üretimlerının temel amacı da komünün ihtiyaçlarını karşılamaktı Fakat fazla ürün üretımı zorbaların bu ürünü kendılerıne almalarına ve dığerlerine sadece yetecek mıktarda ürün bırakmasına yol açınca tarıh sayfasında yenı bır olgu ortaya çıktı İnsanın insanı sömürüsü. Fazla üretım, birilerinin çalışmadan yaşayabılmesini olanaklı kıldı Egemen sınıflar vardı artık. Bir de köleler Egemenler silah zoruyla (can tehdidi) köleleri üretime zorladılar, kendileri tüketmek için. Yaşama içgüsü bilincin etkisiyle akla uyduruldu.

Yazının esas konusuna dönmek istiyorum burada. Köleler yaşamak için daha fazlasını üretmek zorunda kalıyorlardı Ama fazlayı hiç kendileri alamıyorlardı Çünkü kölenin canı, yaşamı köle sahibinin elindedır O bir üretim aracıdır İnsan değil Onu herhangi bir üretim aracını olduğu gibi, tıpkı bir sabanı, bir küreği satarmış gibi satabilir İsterse ortadan kaldırabilir Bilinç, yaşama ıçgüdüsünün baskısıyla, olguyu akla uydurur Akıl, egemenin istediği şekilde yürür Yaşam kaybedilmesin diye sömürü sürer gider

Bu durum feodal üretim biçiminde de böyle oldu Toprağı işleyenler, üretenler, emekçiler egemenlerın sılahlı-silahsız her türlü baskısı altında kaldılar Egemenler kendi hukuklarını yaptılar Kendi kanunlarını koydular Sömürü sürsün diye Yaşama içgüdüsünün gücü bu kadar yüksek.

Kapitalizm de insanın yaşama ıçgüdüsünü adice kullanıyor ve emeği sömürüyor, artı-değeri kendisine alıyor Yaşamı paraya endeksliyor Yaşamı devam ettirebilmeyi paraya bağımlı kılıyor Kendi ordularını da aynı şekilde elinde tutuyor Bilinç bozunumu ile. Yaşamalarının en önemli sebebinin devlet olması, devlet sayesinde yaşadıklarını düşündürüyor Yaşamın devamı için devletin devamını getiriyor bu da. Orada da yaşam sömürüsü var aslında. Ama zenginliklerin tümünden kendisi yararlanıyor Kapitalizmde de yaşama içgüdüsü köleci toplum ve feodal toplumdaki gibı sömürüldü. Marx "Çalışmama özgürlüğü aç kalma özgürlüğüdür" der Aç kalmak ise ölmek demektir

Bilinç yaşama içgüdüsünü durduramaz mı? Nadiren olan birşey değil bu. Spartaküs ve yolarkadaşları yaptılar Paris komününde binlerce insan. Leningrad'da. Vietnam'da Kore'de. Küba'da. Kaan Arslanoğlu'ndan bir alıntı yapmak istiyorum burada. **İrlandalı ulusal kurtuluş lideri James O'Connoly 1916'da Dublin'de ayaklanmayı başlatır. Connoly öğrencisi O'Brien'a "katledilmeye gidiyoruz" der Başarma şansımız yok mu sorusuna ise 'hayır' diye cevap verir 'kesinlikle yok'** (Kaan Arslanoğlu, Yanılmanın Gerçekliği, İnsancıl Yayınları, s.81)

Sonuç olarak şöyle bir akıl yürütmeyle bitirmek istiyorum. Köleci sistem sömürülen emekçiler eliyle yıkıldı, daha rahat yaşamak için. Feodal sistem sömürülen emekçiler eliyle yıkıldı, daha rahat yaşamak için. Kapitalizm de yıkılacak. Daha rahat yaşamak için Bu yaşama içgüdüsü bizde olduktan sonra, türün devamını sağlama içgüdüsü bizde olduktan sonra, bilincimiz kimsenin kimseyi sömürmediği, sınıfsız, ayrımsız, eşitlikçi güzel bir dünyanın düşünü kuracak Bu bizim ütopyamız. Kararlıyız, alacağız.

Yaşam Eyler

Orada çarpışıyorlar
burada onaylanıyor ölümleri
ne kötü... -onaylanmasın!-
ama safran hazır değil mi daha?
iyi yemelisin
tokken fazla düşünmezsin ölümü...

Günler boyu
kırılıyorlarmış açlıktan
kuyrukta bekliyorlar, ondan,
kaldırsınlar kuyrukları
herkes dağınık hastalansın!
Kahven köpüklü olsun, orta şekerli
yoksa acısı yakar mideni

Sorguluyorsun sıkıldıkça
sağı solu,
karşı çıkar görünüyorsun bu çarklara
en az benim kadar
ama söylenmemiş olmasın
aramızdaki fark;
eylemiyorsun...

Ben direnirken
yanımda değilsen
yakınma sonra;
çabuk ölür eylemsiz sorgu,

yaşam eyliyor yarına doğru

Süen ÇANKAYA

Her Devrin Adamları, İktidarların Kirindeki Denizanaları

Aydın ÖZTÜRK

Gelişmiş teknolojilerin en son harikası bilgısayarların, ınsan belleğinin ardından naltoplayacağını söylemek yanlış bır saptama olmaz herhalde. Bu, bir makina ile yaratıcı arasındaki çok bilindik bir ilişki aslında. İnsan yüreğine kazıdığı bir görüntüyü, bir olayı, bir vurguyu, üstünden akan uzun zamana rağmen, ansızın ekranındaki koca perdede buluverir karşısında. Anılardakı kireçlenmiş, kabuklaşmış tortular, içinde huzursuz yağmurlarla yüklü bulutlar, çengelini bilinç çeperlerine geçirmiş soru işaretleri, hesaplaşmalar bir ucundan çözülmeye başlarlar. Zorla yatırıldıkları bilinç uykularında biribirilerinden bağımsız gibi duran görüntüler, ertelenmiş gerçekliklerin tualini canalıcı renklerin fırça darbeleriyle hayata döndürüp, resmi ortaya çıkarırlar. Artık ressamın atölyesinde üstü örtük duran resmin ışıkla buluştuğu anın, gözlerimizden girip, yüreğimizdeki karmaşık boşluğu doldurduğu su özgürlüğü saatleridir durulaşan zaman. İçinizde netleşmiş bu resmin karşısına geçip, yerli yerine oturan bir zamanın eleştirel tutanaklarının üstünü okumaya başlarısınız. Doğrularınız yanlış gördüklerizle yer değiştirebilir. Sorular yanıtlarını bulmuş olmanın yürek hafifliğiyle serpilir içinize. Yeni sorular başlar.

Kendimi çerçevelerin içerisine taşıyarak ifade etmenin daraltılmışlığından rahatsız hissetsem de, boşlukta sahipsiz dolaşıp duran beyaz bir sesin çerçevesizliği de, bir o kadar rahatsızlık verici. Bir denge bulmak gerekiyor. Her dengenin yeni bir dengeyi bulmaya yarayan dengesizliğini de bilerek.

Niye mi böyle başladım?

Belleğimden firar etmek için sırasını bekleyen yüzlerce görüntüden, ikisi arasındaki ilişkiyi yeni bir bakış açısıyla yerli yerine otururken, dikkatinizi netleşen bu bağlantının merkezine çevirmek istiyorum.

Romanya'da madencilerin çelik kaskları, kömür bulaşığı yüzleri, madenci kazmaları ve birikmiş öfkeleriyle. Bükreş'e inip, bir siyasal süreci sonlandırıp, yenısinden umutlandıkladı günlerdi. Çavuşesku ve Eleni kurşuna dizilmişlerdi. "Umut", içinde sorular saklayan bahar dalları gibi düşleniyordu. (Bu "umudu" ve öncesinin yanılgılarını şimdilik tartışmayacağım.) Devam ediyorum.

İnsancıl Dergisi'nde bir akşam sohbetindeyiz. Kapıdan tanımadığım ortayaşlı biri giriyor. Sohbeti bölmemeye özen göstererek tahta tabureye oturarak, sırtını kireç badanalı duvara yaslayıp, gözleriyle içerisini kolaçan etmeye başlıyor. Bizimle tanıştırılıyor. Istanbul'daki Romanya Elçiliği'nde Kültür Ateşeliği'nde görevli romen bir türkolog. Türkçeyi çok iyi konuşuyor. Azıcık Çavuşesku ve Eleni Sohbeti yapıyoruz. Yüzünü buruşturuyor. Bu konuda konuşmak istemediğini anlıyorum. Sözü edebiyata getiriyorum. Yazarların kitaplarını nasıl yayımladıklarını soruyorum. Yanlış anımsamıyorsam yanıt şöyleydi: "Yazdığınız kitabı Yazarlar Birliği'ne teslim ediyorsunuz. Onlar, eserinizi sosyalizmin ve proleteryanın 'yüce çıkarları' gibi omurgasal değerlerin süzgecinden akıtarak bakıyorlar. Eserinizi gözden geçirmeleri uzunca bir zaman alıyor. Bazen bir-iki yıl gibi. Eserinizde bir sorun' varsa, uyarılıyorsunuz. 'Eksiklerinizi' gidermeniz istenebileceği gibi, yayımlanamayacağına da karar verilebiliyordu. " Azıcık bir suskunluk düşüyor aramıza. Aklıma gelen ikinci sorum geliyor ardısıra: Peki Yazarlar Birliği Yöneticileri'nin kitapları yayımlanırken, aynı yol izlenıyor muydu? Gülümsüyor. Yanıtı da ilginç: "Hayır hayır, onların tuğla kalınlığında kitapları peşpeşe çıkıyordu. "

Bir an düşünüyorum. Kendi kendime. Bir sanat eserini sadece sistemin çıkarlarının süzgecinden akıtarak, 'arındırmak' isteminin; tek ve biricik olma kaygısı taşıyarak eser üreten sanatçının yaşamında oluşturacağı büyük trajediyi. Bir sanat eserini sadece bir sistemin gerçeklerini güzelleştirip, güzelleştirmediğine göre değerlendirmenin talihsizliğini düşünüyorum. Öyle ya, kim dünyayı tanrısal bir adaletin penceresinden güzelleştiren toprak soylusu Tolstoy'un, köylüleri yanlış anladığını söyleyebilir? Lenin'in köylülere bakışında, Tolstoy'un anlattığı köylüler yok mudur?

Anlık bu zihinsel faaliyetimi, sorularımı erteleyerek

yana koyuyorum. Bu konuşmasının üzerimdeki etkilerini gözlemlemeye çalışan bu romene dönüyorum: Peki size göre 'özgürleştiğiniz' bir dönem başladı (') Şimdi kitaplarınızı daha rahat yayımlaya biliyor musunuz? Bir an durdu. Yüzüne acı karışımı alaycı bir gülümseme yayıldı. Kırılmış bir ses tonuyla: "Biliyor musunuz: Yazarlar Birliği'nin Yöneticileri 'Devrim'den sonra yayınevleri kurdular Şimdi de en kolay onlar kitaplarını yayımlıyorlar Biz gene onların kapılarını aşındırıyoruz. Onların bugünlerde de tuğla kalınlığında kitapları çıkıyor "

Hayretimi gizleyemeyen yüzüme bakıp gülümsüyor Elleri sigarasına uzanıyor Yeniden sessizce sürdüreceğim zihinsel faaliyetime dönüyorum. Yazarlar Birliği'nin Yöneticisiyken komünist disiplinin çelikleştirdiğine inanılan bir insanın, devir değişince, nasıl olur da hızla bir müteşebbise dönüştüğüne aklım ermiyor dersem yalan olur.

Bu her devrin adamlığı anlamına geliyor

Her devrin adamları bukalemunlara haksızlık ediyorlar Bukalemunların geçtikleri toprağın rengine boyandıklarını biliyoruz. Oysa her devrin adamları bulundukları toprağın rengine saklanmış bukalemun bile değil. Bukalemunları saklayan renklerinden farklı farklı bir deri renkleri var' Her devrin adamlığı gibi...

Niye her devrin adamlarının, çoğunlukla dürüst ve namuslu insanlardan daha geniş bir etki alanına sahip olduklarını iyi resimleyen bir örnek bu. Kötü, iyiden daha kolay öğretilir. Kötü insanın içindeki zayıflıklarda, iyiden daha kolay yerleşecek dokular bulur

Evet bu belleğimde sakladığım ve yıllar sonra ayaklanıp yürüyen birinci görüntüydü. Şimdi gelelim ikincisine.

Çok yorgun bir günün ikindisindeyim. Kımıltısız, güneşli. İlkyazın erguvanları salgın renkleriyle yayılmamış koruluklara. Sirkeci Vapuru'na biniyorum. Altkatta, dışarda ayaklarımı demir korkuluklara uzatmışım. İnip çıkan sandalın üzerindeki ateş dikkatimi çekiyor önce. Üstündeki isli sacda cızırdayan balıkların kokusu geliyor Başında yana kaykılmış osmanlı fesi, ayağında siyah şalvar, sim işlemeli bordo yeleğiyle, esmer balıkçı durmadan bağırıyor "balık ekmek, balık ekmek!" Bu çığırtkanlığın önünde birikmiş kümeler Yarım ekmek arası balığın açlıkla ısırıp, koparılışı. Güneş tam da gözlerimin içine vuruyor. Kamaşıp sulanıyor. Gözpınarlarımı oğuşturup bakıyorum inatla. Koşar adım son yolcu da biniyor Palamarlar çözülüyor babalardan. Çöp içindeki deniz dönen pervanelerle karışıp hareketleniyor. Poşetler, petler, sebze meyve kırıntıları, kola kutuları, şarap şişeleri batıp çıkıyor Aşağıdan yukarıya doğru kaynayan turkuaz bir mavi kir içindeki denizi süpürüp temizliyor. Kirli kurşini bir mavilerin kıyısında eleden köpüklü mavilerde küçücük bir adacık kalıyor vapurun ardısıra. Peltemsi saydam binlerce irili ufaklı denizanası seçiliyor Sanki denizanalarından bir denizin üzerinde yolalıyoruz. Gözlerim takılıp kalıyor Yüzerken tenime değdiklerinde içime yayılan ürpertiyi yeniden anımsıyorum. Sırtımda, avuşlarımda yakıcılıklarını yaşıyorum. Vapur hızlanıyor, rüzgar yüzümdeki oynaşını artırıyor. Atılan simit parçalarını havadayken kapmaya çalışan martılarla bir yarış başlıyor Kanatlarında havalanan su zerreleri yüzümüzü fiskeleyen küçük serinliklerle dikkatimizi topluyor Ötelerde gölgelenen surlar, Topkapı Sarayı Akşama koşaradım yaklaşıyorum.

Benim aklım hala denizanalarında. Niye bu kadar çoğaldıklarını düşünüyorum. Kir içindeki deniz belirleyici neden olabilir mi? kirliliklerle-gıdasal artıklarla yaşamsal bir bağları var mı? Niye omurgasız oluşlarına kafayı takmıştım?

Bu eski bir ilkyazdan capcanlı sakladığım bir an Nedense o andan başlayarak, her devrin adamlarıyla denizanaları arasında bir benzerliğin olduğunu düşünmeye başladım. Ancak benzerlik noktalarını çok da belirginleştirmiş değildim. Belleğimin düzensiz bilgiler bankasına attığı bu soru, denizanalarına merak duygumu besleyip durdu Yıllar sonradır ki, her devrin adamları ile denizanaları arasındaki akrabalığın ayrımına vardım. Bu akrabalık varil büyüklüğündeki pastel renkler içindeki denizanaları açısından bir talihsizlik olsa da, elden bir şey gelmiyor! Ekolojik dengede denizanalarının yeri, her devrin adamlarından farklı, bunu da biliyorum. (Denizanalarının duyargalarına fısıldıyorum, lütfen alınmayın!)

O günden sonra ansiklopediler karıştırıyorum Denizanası maddesi ilgi odaklarımdan biri. Birlikte okuyoruz: "Çan ya da şemsiye biçiminde saydam ve peltemsidirler Omurgasızdırlar" Evet burada duruyorum: "Omurgasızdır" belirlemesi dikkatimi çekiyor Çağrışımı beni yakalıyor Her devrim adamlığı da kimliğinin en karekteristik tonlarını omurgasızlığından almıyor mu? Düşüncelerinin, Ütopyalarının, yaşama biçiminin, aşkının, evliliğinin, dostluklarının omurgası yoktur Ellerinizi sıkan elleri peltemsi dokusuyla kayıverir hemen. Avuçlarınızda tutamazsınız. Sıkı yumruğunuzun bir yerinden fırtıp giderler Sımsıkı kucaklayamazsınız. Kollarınızın arasında bir türlü dolmayan, ısınmayan bir boşluk kalır

" Küçük deniz hayvanları ve plantkonlarla beslenirler. 200 kadar türü vardır Bazı türleri 1 hafta, bazıları 1-2 yıl ömürlüdür. Çapları 10 mm ile 2 m arasında değişir "

Okudukça hayret ediyorum, her devrin adamlığı ile benzerliklerine. Her devrin adamları da varsıl sofralarda çöplenirler Kendi türünün küçüklerini ciğner dişleri. Yiyen efendilerin zengin çöpünde tıkınmada ilk sıra onlarındır Sonra çöp karıştırarak geçinen yoksullara sıra gelir. O kadar çeşitlidirler ki, denizanalarının türleri bunların yanında kifayetsiz kalır Yanaşma olarak yaşadıkları kapıların numaraları ile anılırlar: 'Sosyalist Maskeliler' 'Sosyal Görünümlü Muhafazakarlar', 'Liberaller' 'Yeni Dünya Düzencileri', 'Ruhani Kimlikliler', 'Bilirkişiler-kamuflajlılar', 'Gen ve Kafatası Uzmanları', 'Hümanist Esvaplılar', 'Olimpos Dağının Trafik Polisleri', 'Holding Danışmanları', 'Medya Bülbülleri', 'Starlar' Bunlar hemen aklıma gelen üst sınıflandırmalar ve alt-kategorileri sıralandığında, denizanaları küçük bir kabile olarak kalır.

Okumamızı sürdürelim: " Çoğunluğu su yüzeyine yakın seyrederler Denizden karaya esen rüzgarlarla (mesela lodosla)ve buna bağlı olarak oluşan dalgalarla kuytu kıyılara, körfezlere doluşurlar " Eminim ki bu benzerlik giderek sizin de dikkatinizi odaklıyor Her devrin adamlığı yaşamın yüzeyinde bir seyir değil midir? İçinde inanç ve derinlikler taşımayan, hayatla iğreti bir bağ. Rüzgarlar şiddetlenince, sular karışınca köksüz-tutunmasız kalan, sürüklenen. Kuytulara sığınıp, bencil duvarları ile örtünen. Devinimden yalı-

tılmış körfezlerin tövbekar misafirleri. Sonra da yeni devrin şakşakçıları. Uyum sıkıntısı çekmeyen yağdanlıklar

Bir yaz tatilinde görmüştüm. Akvaryumu andıran büyük bir cam fanusun içinde, gecenin karanlığında, gövdesinden yaydığı pastel ışıklarla denizanalarının bir başka özelliğine tanık olmuştum. Bu ışığın peltemsi gövdesindeki fosfordan mı, yoksa başka bir vücut kimyasından mı kaynaklandığını öğrenemedim. Ancak gece lambası niyetine bu fanuslara hapsedilen denizanalarının bu fiziksel ortamda kısa ömürlü (birkaç gün) olduklarını öğrendiğimde üzüldüm. Belki denizanalarının gövdesinden değil, ama medya her devrin adamlığını, popülist starlıkları, iktidarının icazetinde pazarladığı "mega"ları vitrinine böyle koymuyor mu? Birkaç demlik zamanın renkli ışıklar yaydığı görüntüsünü, denizanalarının kısa süren ışıklı saltanatına benzetmiyor mu? Medyanın gözünde yeni yıldızlar yükselirken ışıltısını yitirenler kayıp gidiyor. Böylece gece lambası niyetine vitrin süsü bir popülizm her devrin adamlığına soyunurken, o yapay fanasun içerisinde aç gözleri doyuran, ışıltılı ve kısa bir öyküye dönüşüyor.

* Denizanalarına dokunulduğunda yakıcı kapsülleri ile insan teninde kızarıklıklar, kaşıntı, yanma, kabartılar oluştururlar. Bazıları zararsızdır. Bazı zehirli türleri ise insanı bir kaç dakika içerisinde öldürebilir

Kralların soytarılarından daha mahsum olduklarına inanıyorum. Kralı güldürmekle, eğlendirmekle yükümlü. Soytarının yüreği, bilinci, doğuştan köle değildir. Kişiliğine giydirdiği kölelik şarlatanlık, soytarılık, kazındığında altındaki kabukta incelmiş insanlıkları, incinmişliğini susturan bir azaptır hep. İçindeki azap ateşine sarmalanmış soytarılığın krallıktan daha zor ve daha suçlu olduğunu böyle yorumluyorum herhalde. Her devrin adamları da kralların yanındaki soytarılar gibidirler. Azıcık çıkarlarına dokunduğunuzda, canınızı yakarlar. Kapısına bağlandıkları çıkarların kraldan çok kralcılarındırlar. Bırakın dokunuşlarını dillerinin izi teninizde kızarıklıklardır, kabartılardır, kırılmalardır. Arkalarında yakılmış bir ormanın hayaletine bırakarak dolaşırlar. Hatta daha ileri giderseniz, zehirlerini damarlarınıza boşaltırlar. Suçortaklıklarının cephesini genişleterek, uykularını kaçıran saflığı, mertliği, dostluğu yeryüzünden silmek isterler. Tek bir iyi örneğin yeryüzünde kalması bile, suçluluklarının cezasıdır. Bunu bilirler ve kendilerini benzerleriyle birlikte kalın surların kuşatmasında ki yapay güvenliğe saklarlar. Zehirli ve yakıcı salgılarını sokaklara salarlar, manşetlere çıkarırlar, sinyallerle-görüntülerle evlerinizi işgal ederler, raflardaki kitaplara sızarlar, hayellerinizi kirletirler, aşka yabancılaştırırlar, vefadostluk duygularınızı dinazorca bir ortodoksluk ilan ederler. Bataklıklardan yükselen gazlarla, soluğunuzu daraltırlar. Kıyılarından geçmemeye özen gösterseniz de, birinin attığı taşla siyah salyaları üstünüze sıçrar.

Her devrin adamlarının da işi zor. Aklıma Orhan Veli'nin Kuyruklu Şiiri geliyor: "Uyuşamayız;/ Sen ciğercinin kedisi, ben sokak kedisi;/ Senin yiyeceğin, kalaylı kaptan,/ Benimki aslan ağzında,/ Sen aşk rüyası görürsün ben kemik,/ Ama seninki de kolay değil, kardeşim;/ Kolay değil hani,/ Böyle kuyruk Sallamak Tanrının günü."

Suda Aydüşü

Senin

Sevgi diye bildiğin

Gözleri kör

Hedefi şaşkın

Serseri domdom kurşunudur

Girdiğinde

Dağıtır parçalar

İnsanın yüreğini

Her derdin bir çaresi bulunur

Her yara bir ustasınca sarılır

Sen yeter ki unutma

O en eski ırmağa

Yeni bir akış verdiğini

Yüzün sudur

Su içimin aydınlığı

Ay suda düş görüyor

Farkında değil

Gözleri kör onun da

Göremiyor

Zorbaların talana geldiğini

Hüseyin İLBEY

Mücadelesine Yaşamını Koyan İnsan

Berrin TAŞ

Nazım Hikmet'le ılgili konuşmak çok zor çünkü toplum kahramanlar bekliyor Eğer bir toplumda kahramanlara gereksinme varsa orda yaratıcılığını kullanamayan edilgin kitle düşlerini gerçekleştirebilmek için beklentilerını artırıyor Hiçbır şey yapmadan kendi dışındaki bir takım güçlerin yaşamı güzelleştirebileceği .yanılsamasını yaşıyor edilgin kişilikler Kendince kahramanları alkışlamak yada yerden yere vurmak için fırsat kolluyor kımileri Üstelik ne alkışlarken gerçekçı bır ölçütleri var ne de yerden yere vururken estetik bir bakış açısıyla sanata şiire yönleniyorlar Kimileri Nazım Hikmet'e kızıyorlar şiirlerinde Kürt sözcüğü geçmiyor diye bu kızgınlık gerçekliği karşılamıyor Siz isteseniz de istemeseniz de bir Nazım Hikmet şiiri var O şiiri kavramadan reddetmek akılcı bir tavır değil Nazım Hikmet işgal altındaki bir ülkenin —1920'lerde— şairi olarak yaşamını ortaya koyduğu zorlu bir mücadeleden geçti. Küçük yaşamlardan. çıkar hesaplarından mavi perdeli bir evin dinginliğinden vazgeçmiş direngen bir kişilik. onurlu bir insan. Mücadelesi insanın özgürleşme mücadelesinin dışında değerlendirilemez. O insanın özgürleşme mücadelesine sınıf kavgası açısından bakıyordu. Milliyetçi bir kavrayışı aşmıştı ilk şiirlerinde dini. milli duyguları belirgindir ama gelişim çizgisi içinde özellikle Memleketimden İnsan Manzaralarında gözlemlediği. irdelediği. anlamak için çaba harcadığı insan vardır Her şiirinde bir insanlık durumunun.. bır yaşantının somut olarak saptanışı vardır Hapisanelerdeki ınsanları gözler onların yaşamlarına girer Nazım Hikmet'in Şiirlerinde gelecek kaygusu. yarın düşü şiiri besleyen bir öge olarak kendini duyurur O insanı ülküleştirmez. küçük insanı da verir şiirlerinde. direnen insanı da Memleketimden İnsan Manzaraları bir durum şiiridir insanı çeşitli durumları içinde apaçık verır Haindir korkaktır yalancıdır ezilendir sıkıntı çekendir Sıkıntının milliyeti yoktur Memleketimden İnsan Manzaralarında şöyle bir bölüm var

Merdivenlerden bir kız çıkıyordu
Çorapta çalışır
-Tophane cad. Galata-
Atifet on üç yaşındadır
Galip Usta
baktı Atıfet'e
Evlenseydim eğer
torunum olurdu bu kadar
diye düşündü
Çalışırdı bana bakardı
diye düşündü
Sonra birdenbire aklına Şevkiye geldi
Emin'in kızı
Geçen sene
daha adet görmeden
Şahbaz'ın arsasında bozmuşlardı

Nazım Hikmet'in şiiri estetik. sanat ve dünya görüşü olarak nerde yer alacağını kesinlikle saptamış bir şairın şiiridir Onda kararsızlığa.. belirsizliğe... ikircikli anlatımlara yer yoktur Onda değişim. gelişim dönemleri vardır apaçık anlatımıyla bakış açısı netlıkle görülür

Sistem şairi ideolojisinden koparıp içeriksiz bir insani boyutta yalnızlaştırmak istiyor Mezarının Türkiye'ye getirilip getirilmemesi sanki ivedilikle çözümlenmesi gereken sorunlarmış gibi tartışılıyor Türkeş Nazım Hikmet'in şiirini okudu diye Nazım Hikmet elden gidiyor çığlıkları atılıyor Merak etmeyin baylar bayanlar kim okursa okusun hayatının üçte birini hapislerde geçırmış dünya görüşünün sonuçlarına katlanmış. bedeller ödemiş. şiirinin mücadelesini vermiş bir insanın bir şairın şiiri okuyana göre anlam değiştirmez. Olsa olsa bu şairin başarısıdır ne yazık kı o başarıyı alkışlamayı biz nice acılardan sonra. başarı ancak dünyaca onaylandıktan sonra görmek zorunda kalıyoruz. ama bu görüşte de sakat bir yan var Dünyanın saygı duyduğu şairimizle övünmek istiyoruz. ama övünürken bile onun sanatından habersiziz Sanki günah çıkarırcasına. belki de suçluluk duygularıyla onu tanrılaştırmaya kalkışıyoruz. İnsanımız kahramanlar gereksiniyor kimileri Nazım Hikmet'in kadınlarına sadık kalmadığı için pek makbul bir adam olmadığını söylüyor Onu tanrılaştırdığımız için her davranışının mükemmel olmasını bekliyoruz. unutmayın efendim o bir insandı Evet insan. yanılan. üzülen. sevinen bir insan. Mücadelesine ve insana ihanet etmedi. Belki de bu davranışlarımızla o nice acılar çekmiş şairin yanında olamadığımızı ömrünü hapisanelerde geçirirken onu anlamadığımızı unutturmaya çalışıyoruz. Kimileri de Nazım Hikmet'ten sonra şair yetişmediğini söylüyor Yetişmez efendim yetişmez. Sizler şairlerinize eziyet edilirken sessiz kalıyorsunuz. yaşadığı dönemde onun yanında yer almıyorsunuz. şiirinin hakkını vermiyorsunuz. Bır insanı yaptıklarına bakarak değerlendirmek yerine. yapamadıklarına bakarak yargılıyorsunuz. Sanatçıya düşünen insana yapılan eziyet tarihin çıkmaz lekeleridir Tarihte bu lekelerden bol miktarda var ne yaparsanız yapın düşünen insana yapılan eziyetlere seyirci kalmakla alnınızdaki lekeyi kimse silemez. Bu açıdan bakılınca Nazım Hikmet'i ne göklere çıkarmak. ne de yerden yere vurmak gerekmiyor O bir şair komünizme inanmış bir şair öncelikle de bir ınsandı. Acı çekti. hapiste yattı aşık oldu. mücadele etti. dolu dolu yaşadı ve öldü. Estetik kategorilerin kullanılmadığı dedikodu türü laf kalabalığından hiç hoşlanmıyorum.. ve bu toplumun bır sanatçıya bunca eziyetinden sonra. hala hakkında ileri geri konuşulmasını haksızlık görüyorum. Emeğe mücadeleye. ınsana saygısızlık yapıldığını düşünüyorum ve estetik sanat tartışmaları yerine bunlarla uğraşmak zorunda kalmaktan üzüntü duyuyorum. kendime nerde yaşadığımı soruyorum. ve utanıyorum Bu toplumda insan olabilmenin. insanlaşabilmenin önündeki engeller yine bizimgibi iki ayaklı kendinden başka kimseyi dinlemeyen. biyolojik varlık olarak insan görüntüsündeki iki ayaklılar

bilincin açılmamış kıvrımlarında karanlığı taşıyorlar

Elbette Nazım Hikmet şiirinin eleştirilecek yanları da olacak ama şairin yazdıklarıyla ilgilenmeyip. yazamadıklarıyla ilgilenmek boş bir çabadır çözümsüz bir yaklaşımdır Nazım Hikmet bütün dünya insanıyla ilgilenmiştir Asya-Afrika yazarlarına. halklara. Çinli Siya-U'ya şiirler yazmıştır Halklara şöyle seslenir bir şiirinde.

Sayın halkları bütün ırkların.
hepinizi hepinizi
yerlere kadar eğilerek selamlıyorum
Saygıyla şefkatle bahtiyar severim sizi
Ne birbirinizden üstün
ne birbirinizden aşağı
gönlümün tahtında yanyana oturursunuz.

Afşar Timuçin'in "Nazım Hikmet'in Şiiri" adlı incelemesiyle karşılaşana değin Nazım Hikmet'le ilgili gerçekçi bir yazı okumadım. Nazım Himket'i öven ya da yerenlerin bu kitaptan haberli olduklarını da sanmıyorum. Yıllar önce 2.baskısını okuduğum bu kitabın İnsancıl Yayınlarından 4 baskısı çıktı. Afşar Timuçin Nazım Hikmet'in şiirine övme ya da yergi yargısının dışında bakıyor Şiirini şairi anlamaya çalışıyor Şairi insani yanlarıyla. şiirini yaşadığı dönemin koşullarına göre değerlendiriyor Şairi toplumundan soyutlayıp kendi başına bir varlık olarak ele almıyor Afşar Timuçin'den duyduğuma göre 5 yıllık bir çalışmanın ürünüymüş bu kitap. Bu kitabın yazılabilmesi için Nazım Hikmet'in gazete yazıları şiirleri tek tek incelenmiş. felsefi bir düzeyde açımlanmıştır

Sanatçı bulunduğu dönemin yaşayışını kültürünü bir başka zemine. bir başka zamana taşıyan insandır Bu taşıma işleminde kimi sanatçılara daha büyük sorumluluklar düşer Nazım Hikmet'te bu sanatçılarımızdan biridir Yaratıcılığıyla. yaşantısıyla mücadelesinin sert süreçlerinde varlığıyla kendini daha ileriye. sürekli bir kendini yenilemeye taşırken şiirimizi de insani boyutta derinleşen bir zemine taşır Sanatçının kimliğinde insanın yaşantısı dönüşerek bugüne aktarılır Nazım Hikmet şiirinde dün... bugün. yarın içiçe geçmiş bir biçimde bütünlüklü bir kavrayışla anlatılır Sürekli bir kendini aşma kaygusu şiirlerinin gelişim çizgisine bakıldığında daha iyi anlaşılır İlk şiirlerinde milli. dini duyguları belirgindir Bir sanatçının geçtiği dönemleri göstermesi açısından örnek verelibilir

FERYAD-I VATAN
Sisli bir sabahtı henüz
Etrafı bürümüştü bir duman
Uzaktan geldi bir ses ah aman aman
Sen bu feryad-ı vatanı dinle işit
Dinle de vicdanına öyle hükmet
Vatanın parçalanmış bağrı
Bekliyor senden ümit

Kimilerinin zannettiği gibi sanatçı doğar doğmaz özel bir yetenekle donatılmış bir dünya ötesi varlık değildir Sanatçı da bir insandır yaşamıyla... eylemiyle kendini oluştururken nerde yer tutuğuyla yerini belirler Bir şairin değişimini. yaşam çizgisindeki çalkantılarının şiirine yansımasını Nazım Hikmet'te belirgin bir biçimde buluruz. ama onun yaşamı insanlığın yaşamıyla. insanlığın çalkantılarıyla. açlıkla. savaşla.. acıyla yoğrulmuş insanla bütünleşmiş bir kavrayışın ürünüdür Sanatçının doğuştan sanatçılığını savunanlara. saf sanat arayıcılarına Nazım Hikmet vurucu bir örnektir İlk şiirlerinde hece vezniyle yazar toplumsal konulara açık bir anlatımla. duygusal bir yönelişle yaklaşır Nazım Hikmet hece veznini kırmak üzere şiirler yazmaya başladığında yıl 1920'ydi Hece vezninin tek sesli kalıplarını kırmadan uygun bir bileşim kurulamayacağını anlayınca arayışını sürdürdü. Nazım Hikmet hece vezninin kalıplarını kırarken insancı şairlerin. Tevfik Fikret'lerin yoluna girdi. Nazım Hikmet'in şiirlerinde. ilk şiirlerinden başlayarak gelecek düşü. yeni bir toplum arayışı gözlenebilir Tek sesli kalıpları kırıp. şiiri dizelerle değil sözcüklerle yazmaya başlayınca uyak eski anlamını yitirdi. yani dize sonlarında ses benzerliği kurma işlevini.

Nazım Hikmet'in şiirlerinde dünyaya ve insana bütünlüklü bakışın. ortaklaşmacı bakışın izlerini belirgin bir biçimde görebiliriz. çünkü komünisttir o.

Nazım Hikmet'in toplum konularından uzakta kalan. yapmacıklı benzetmelerle örülü hececi şiirinde Anadolu'ya geçmekle belirginleşen değişiminin ilk önemli örneği Meşin Kaplı Kitap şiiridir Bu şiirde Nazım Hikmet dinsel inanca karşı çıkar 1922-1925 yılları arasında Moskova'da iktisat ve toplum bilim öğrenimi gördü. Moskova'da konularını devrimden ve toplum sorunlarından alan değişik bir sanat anlayışıyla karşılaştı Moskova'da yazdığı "Yeni Sanat" şiirinde benimsediği yeni sanat anlayışını açıklar artık "üç telinde üç sıska bülbül öten\üç telli saz" işe yaramamaktadır Çünkü bu "üç telli saz\dağlarla dalgalarla kitleleri\ileri\atlatamaz Böylelikle Nazım Hikmet toplumcu sanat anlayışını benimser "Makınalaşmak" şiirinde. insanlaşabilmek için makinenin gereksinimleri karşılaması hayatı kolaylaştırması görüşünden hareketle makinalaşma yüceltilir Bu şiir bizde pek anlaşılamamıştır.

Nazım Hikmet yergi şiirleri de yazar İrlandalı Filozof Berkley'in maddenin varlığını tümüyle yoksayan aşırı ülkücü felsefesini yerer "Berkley"şiirinde.

BERKLEY
Behey
Berkley
Behey onsekizinci asrın filozof peskoposu
Felsefeden tüten günlük kokusu
başımızı döndürmek içindir
hayat kavgasında bizi
dizüstü süründürmek içindir
Behey
Berkley
Behey Allahın
Cebrail şeklindeki Ezraili
Behey onsekizinci asrın en filozof katili
Hala geziyor İskoçya köylerinde
adımlarının sesi
Hala uluyor adımlarının sesine
tüyleri kanlı bir köpek
Hala her gece titreyerek
görüyor gölgeni İskoçya köylüleri
evlerinin camlarında
Hala
Kanlı beş parmağının izi var
o beyaz buzlu camlar gibi
şimal akşamlarında

Nazım Hikmet direnen insan olduğu kadar kendisiyle hesaplaşan sürekli kendini aşma kaygısı taşıyan bir insan.

3 Haziran 1964'te öldü Nazım Hikmet.

İyi ki doğdun Nazım Hikmet... nasıl direnileceğini gösterdin insanlara.

IŞIK SAPAĞI

"Aydınlık çekilirken sessizce bir göl yanar
ve dünyanın hiçbir kentinde bilinmez"
diye söze başladı
Pencereden dışarıya... iri damlaların
renksiz bir sabaha çarpıp dağılışına bakıyordu
Sonra...beyaz bir kadın gölgelendi arkasında
yavaşça
Hep susuyordu
sanki yıllar böyle geçmiş
sesini yitirmişti onun
"Orada mısın...konuşmuyorsun hiç...
yoksa bir şeyin mi var ?"
Yarıkaranlıkta hafifçe kımıldadı
bir gelinlik vardı üstünde... duvak takmıştı
"Hiçbir şeyim yok hayır... hiçbir şeyimiz..."
Bir süre konuşmadan saat seslerini dinlediler
birazdan çıkacaklardı

*- Onlar dinlemediler bizi sesimizi duyuramadık hiçbir zaman
gece gündüz peşimizi bırakmayan gölgelerle yaşamaya
alıştık sonunda karanlık küflü koridorlarda Şehrin hep is kokulu
caddelerinde tek birbirimize dayandık kolkola ve hayatın
yanıbaşında ikinci bir hayat yarattık kendimize bir gün kollarımız
çözüldüğünde çok yalnız olacağımızı bilmiyorduk-*

"Haydi" dedi adam "gitmeliyiz artık
konuklar birer birer gelmişlerdir
herkes bizi bekliyordur mutlaka "
Kadın puslu gözlerini ağır ağır çevirdi
baktı ona:
"Peki götürecek misin beni...
bu kentin silik hafızasından çıkıp
ışığın ağaçlardan sulara çekildiği
o göl kıyısına yolculuğumuz
gerçek mi ?"
Odada tozlu eşyalar belli belirsizdi
sapsarı bir sis...bir fotoğraf sarartısı
herşeyi örtüyordu gitgide
"Geç kaldık... gidelim istersen"
"Gidelim peki... ama nereye"
"Geç oldu değil mi ?"
"Gidelim... gidecek miyiz ?"

Görüntü bir an titredi
ve dondu

Sinan KUTLU

Emek Partisi ve Kültürel Belirsizlikler

Kemal KAPLAN

İnsancıl hiçbir dönem politik örgütsüzlüğü, insanın politik örgütler dışında kalmasını savunmadı. Politik mücadele alanı çatışmaların en somut, en açık yaşandığı alandır; toplumun kaderi en kesin biçimde politik mücadeleler sonucu belirlenir. Böylesi açık bir saflaşmada burjuva özgürlükçüsü entelektüellerin yan çizme çabaları ve ileri sürdükleri bahanelere karşın muhalif insanların her zaman ve her alanda örgütlülüğünü, politik örgütlülüğünü savunmak gerekir. O nedenle İnsancıl, kendi bağımsız konumuna karşın, kendi içinde politik örgütlülüğü küçümseyen değişik kaynaklı her türlü söyleme karşı durdu. İnsancıl yazarları ve okurları arasında değişik politik eğilimler birbirini ezmeden mücadelelerini sürdürdü. Bir bölüm yazar ve okur da değişik politik eğilimler karşısında bağımsızlığı seçti. Kişilerin tavırlarını yargılamak haddim değil. Bu yazıda İnsancıl'ın neden politik yönden bağımsız olduğunu da tartışmayacağım. Bunun belki en önemli nedeni politik yapılanmaların kültüre ilgisizliğidir. Benim anladığım kültür mücadelesi felsefeyi, bilimleri, eğitimi, sanatları, yaşam biçimini, gündelik ve uzun vadeli yeğlemeleriyle insanın tüm yaşamını içine alan çok geniş ve çok önemli bir sahada cereyan eder. Saydığım yönleriyle kültürel çabalar, pek önemsediğim doğrudan politik mücadeleden de önemlidir aslında. Politik mücadeleler tüm sertliği ve açık belirleyiciliğine karşın, "biçimde" bir mücadeledir aslında. Işın özü felsefi mücadeleededir, kültür mücadelesindedir gerçekte. Rejim muhalifi emekten yana bir politik yapı bu gerçeği görebilse ve bizim söylediklerimizi bizden önce söylese, ya da hiç değilse bizim söylediklerimizi bizle beraber söylese, büyük bir olasılıkla İnsancıl gibi bir dergiye, odaklaşmaya gereksinim kalmazdı. İnsancıl ayrı bir mecra açma, ayrı durma derdinde değildi; belli bir politik yapılanmaya bağlanmaya hevesliydi her zaman. Ancak nesnel koşullar bunu engelliyordu, engellemeye devam ediyor. Ya da ben öyle görüyorum İnsancıl'ı ve tabloyu.

İşte böyle bir genel tablo içinde **ÖDP** büyük bir gürültüyle kurulunca onların kültür alanındaki saflaşmalara bakışını öğrenmeye, o yolla partiyi daha iyi tanımaya çalıştık. İnsancıl içindeki ÖDP liler merakımızı daha da arttırmıştı. Önceki sayılarda açıkladığımız gibi Parti ile ilişki kurarak bir panel düzenleme isteğimizi ilettik. Panelde tartışacağımız konuları önceden soru soru kendilerine verdik. Biraz kuşkulu yaklaşsalar da, içlerindeki "esas starlar" panele gelmekten kaçınsa da, toplantı gerçekleşti. ÖDP'li iki konuşmacının fikirleri, beklediğimiz gibi bizim fikirlerimizle birçok noktada çelişiyordu. Yine de yararlı bir tartışma oldu.

Aynı tartışmayı bir de **Emek Partisi**'yle yapmak istedik. Sonra sırada **SİP** vardı. Bir davamıza bakan avukat arkadaşımız Kâmil Tekin Sürek Parti'yle ilişkimizi kurdu. Birkaç görüşme sonrası 5 Mayıs Perşembe gününün karşı tarafca uygun bulunduğunu öğrendik. Tartışmada, daha doğrusu Emek Parti'sinin kültüre bakışını tanıma toplantısında sorulacak soruları kendilerine ilettik. Toplantıya İnsancıl adına katılacak olan Cengiz Gündoğdu'nun hazırladığı bu soruları ilerde sizlere aktaracağım. Belirlenen zamana üç günden az bir süre kala İnsancıl'a gittim. Emek Partisi'nden kimlerin geleceği hâlâ dergiye iletilmemişti. Ülkemizdeki baskın vurdumduymazlığı çok iyi bildiğimden hemen arkadaşları aramalarını önerdim. Parti'den hiç kimsenin bu işten haberi yoktu. Daha sonra **Gülsüm Cengiz Akyüz** bulundu. Meğer konuyu aralarında görüşmüşler ve bir hafta önce toplantıyı ertelemeyi kararlaştırmışlar. Dört kişiyle katılmayı düşünmüşler; ancak bu dört kişiden bazılarının o gün için başka işleri bulunduğundan, tarih uygun bulunmamış. İçlerinden biri bile zahmet edip bunu İnsancıl'a bildirmemiş ve biz aramasak kimsenin de arayacağı yokmuş. Olgunun, emekten yana bir partiden yansıyan insana ve emeğe saygısızlık boyutunu öfkeme hakim olmak için şimdilik açmıyorum. Fakat Akyüz'ün, Gündoğdu'ya telefonda söyledikleri çok ilginç. Dergimizde ve Bulunmaz Kültür Merkezi programında toplantıyı duyurduğumuzu, o gün gelenlere ne diyeceğimizi soran Gündoğdu'ya, Akyüz, derginiz ne de çabuk çıktı demiş. Mayıs sayısının çıktığını 2 Mayısta duymak Akyüz'ü hayrete düşürmüş. Gündoğdu sinirlenince Akyüz de İnsancıl'ı suçlamış. Toplantı tarihini birlikte saptamamız gerekirdi, bize o tarihi siz dayattınız demiş. Buradaki saptırma bir yana ortada tir tir bir açık düşme korkusu var. Parti'nin kültür kadroları açık açık sorulacak.sorulardan çekiniyorlar ve İnsancıl'ın kendilerini oyuna getireceğinden kuşkulanıyorlar. Bunu da bir şekilde ifade etmiş Akyüz. Parti'nin kültür sorunlarını tartışmak için etkinlikler düzenleyeceğini, bu etkinliklere İnsancıl'ın da katılabileceğini söylemiş. Bazı sorunlar ancak bu etkinliklerden sonra netleşecekmiş. Şimdi burada, bütünüyle ters gelişen ilişkinin garipliğini vurgulamakta yarar var. Birçok kişi Akyüz'ün kaçış ifadelerini haklı bulabilir. Çünkü sosyalist politikanın temel ilkeleri ve kuralları neredeyse unutuldu artık. Unutulan bu kurallara göre, bir parti ister militan bir parti olsun, ister

yasal bir parti, eğer bır ıddiası varsa, her gelişmenin önderi olmak zorundadır Parti ister aydın olsun, ister ışçı; olumlu tüm unsurları bulup çıkararak örgütlemek zorundadır Partı görüş ortaya atar, o görüş etrafında insanları toplar Gelışen hiçbir olaya seyirci kalamaz parti. Bir yerde on kişinin toplandığını duysa, oraya hemen bir adamını gönderir Bizım ÖDP ile ilişkimizde bunun tam tersi oldu. ÖDP bize kendisini tanıtacağına, bizi zorlayacağına; biz onlara kendımizı tanıttık, biz onları zorladık. Yine de ÖDP fırsatı değerlendirdi; toplantıya temsılcilerını yolladı, beklenildiğinden daha zinde göründü. Çok daha gevşek, çok daha devinimsiz beklediğimiz ÖDP bunu yaptı, Emek Partisi yapamadı Bu vesileyle Parti'nin gazetelerinde, etkinliklerinde boy gösteren bir yığın kültürcüsünün militan bir partiden beklenecek etkinlik düzeyinde olmadığını gördük. Bu vesileyle bır kez daha Emek Partisi'nin ideolojik alanda temel bir görüşünün bulunmadığını anladık. Akyüz gelebilecekleri geri çevirmek için gazeteleri kullanmamızı önermiş Herhalde dalga geçmiş. Bızim verdiğimiz haberlerin Evrensel de dahil olmak üzere günlük gazetelerde güçlükle çıktığını, ilanlar verecek paramızın da olmadığını bilmemezlikten gelmiş.

Ahlakta Temel Görüşler, Temel Tartışmalar

Sokrates ılk ahlakçı filozoflardandır İnsan için felsefe yapmıştır Hayvan ıçin felsefe yapacak değildi ya, diye bır soru sorulabilir Fakat Sokrates bılgiyi ve felsefeyi insandan saklayan, parayla satan sofistlere karşı "doğru" nun herkes için anlaşılabilir olması gerektiğinde ısrar etmiştir İnsan nasıl mutlu olabilir? Felsefenin temel sorusudur bu? Halen de öyledir Sokrates mutluluğun erdemle kazanılabileceğini, erdeme ulaşmak için ise bilgı gerektiğini söylemiştir Onun bilgı-erdem-mutluluk formülü bugün de pek çok aydınca benimsenmektedir Bu formülü unutmayın; ilerde tekrar üzerıne geleceğiz. Platon ahlakı topluma, daha doğrusu devlete fayda açısından yorumlayan ilk filozoftur Bu anlamda klasik sosyalist ahlakın temelini atmıştır Ahlakın bireysel yönünün mü, yoksa devlete-topluma-partiye yarar yönünün mü ön planda olması gerektiği, özellikle Sovyet modeli Stalinci sosyalizm uygulamasıyla birlikte bugün de tartışılmaktadır Aristo ahlakı ılk kez gerçekçi biçimde inceleyen filozoftur Ona göre herkes ıçin değışmez bir ahlak yoktur İnsanların çoğunluğunun zevki temel alan kaba, hayvansı ahlakına karşı esas ahlakın eylem, onur, adalet, ölçülülük ve erdem peşinde olan seçkinlerin ahlakı olduğunu savunmuştur Ona göre ahlakın temeli ölçülülüktür Kiniklere göre (Diojen onlardan biridir) erdem ve mutluluk bilgiyle elde edilmez, yaşamda öğrenilir, yaşanır Bunun için dünya nimetlerınden uzak bir yaşam biçimi seçmek gerekir Stoa okuluna göre doğaya uygun yaşam ahlakın, bilgeliğin, mutluluğun temelidır İnsan ıyilik, bağlılık, adalet gibi doğal özellıklerinden uzaklaştığında mutsuz olur Epikuros'a göre aç ve susuz kalmama, üşümeme gibi bedensel hazlar ve bu hazlardan doyuma ulaşmak insanın ulaşabileceği, tanrılarla yarışabileceği en yüksek düzeydir İnsan ıstemlerini en aza indirgemeli, en az kazanımla mutlu olabilmelidır Insan her zaman acılardan kaçmalı, dinginlikle kazanılmış hazları yeğlemelidir Bugün azla yetinmenin, gözü yükseklerde olmamanın bir ıyılik ve erdem belirtisi sayılması bir yana, tam tersıne, ıyi bir şeyler ıçin mücadele etmemek, kaçıngan davranmanın da ahlaksızlık sayıldığı bir gerçektir ve ahlak alanındaki bu temel çelişki ve tartışma güncelliğini korumaktadır Rochefoucauld ve psikoloji alanında ona benzer şeyler söyleyen Freud'a göre her iyiliğin temelinde kötülük yatar; dolayısıyla bu düşünce kötülüklerin altında da iyilik arama sonucunu getirir Hobbes ve Kant'a göre insanın bencilliği doğal olmanın yanı sıra iyidir de, çünkü insanlığı geliştiren ve geliştirecek olan insanın bencilliğidir Nietzsche'ye, Gıde'e göre, insan kendini ve ahlak kurallarını aşmalıdır Doğru bildiği şey için savaşmalı, daima düşmanını aramalıdır İnsan eyleme iyi mi, kötü mü diye düşünmeden girmelidir; çünkü insan iyi mi kötü mü diye düşünmeden girdiği eylemlerde kendini aşabilir Machiavelli ve yüzyıllar sonra Willam James amaca ulaşmak içın her yol denenebilir, faydalı olan her şey doğru ve iyidir anlayışını ahlak sistemlerine eklemişlerdir **Stalin**'in kuram ve uygulamalarıyla aynı anlayış sosyalist ahlaka da yerleşmiştir

Görüldüğü gibi binlerce yıl öncesi başlayan tartışma temel sorunlar çözülmeden bugünlere dek gelmiştir Marksizmin bu tartışmalara kazandırdığı boyut, bir üst yapı kurumu olan ahlakın sınıf gerçeği ve mücadelelerınden, sınıf tavırlarından, üretim ilişkilerinden kuvvetle etkilendiği savıdır Ancak temel tartışmalarda Marksizm de kuram ve kılgısıyla çözüm aşamasına varamamıştır

İnsanın gerçeğe, doğruya, erdeme ulaşmasında bence üç eksen söz konusudur **1. eksen** insanın maddi gerçekliğidir Başka bir deyişle sınıfsal konumu, toplum içindeki maddi refah düzeyı. Şu açıktır ki saraylarda yaşayanlar (büyük çoğunluğu açısından) kulübelerde yaşayanların sorunlarını anlayamamakta, daha çok refah, daha çok kazanç güdüsüyle yoksulları ezmektedirler Bu insan mutluluğunun, ahlakın da ezilmesi anlamına gelir Saraylarda yaşamış pek az sayıda ınsanın yoksullar için çalışması genel tabloyu hiçbir zaman değiştirmemektedir Buraya kadarı pek çok insanca bilinir, kabul edilir Peki, ya yoksullar nasıl düşünür, nasıl davranır? Garip olan şey, yoksulların büyük bölümünün (kısa tarihi dönemler istisna) zenginler gibi düşünmesi, ya da başka bir deyişle zenginlerin ıstediği gibi düşünmesidir Bu garip durum, garip çelişkı halen tüm yönleriyle aydınlatılamamıştır **2. eksen** bilgı eksenidir Bilgi insanın önünü açar, ınsanı özgürleştırir, erdem kazandırır Bilgiyle donanmış yığınlar çok daha güçlü olurlar Peki bugün de aydınların ve toplumcuların büyük çoğunluğunca düşünmeden benimsenen önerme, yani klasik Sokratesci "bilgi erdemi, erdem mutluluğu getirir" formülasyonu doğru mudur? Bilginin, en yüksek dereceli bilginin bile tek başına ne erdem, ne mutluluk getirdiği açıktır. Bilgili insan gerçekleri daha iyi görür, tamam; ama bilgili insan hakim sınıflarca her devirde olduğu gibi kolayca satın alınır Bilgili insanların büyük çoğunluğu bılgiyi insana karşı kullanır **3. eksen**, insani değerler, ahlak ve bunları seçen, derleyen kişilik eksenidir Emekçilerin çoğunluğunun ahlaklı olmasını beklemek, bılgililerin çoğunluğunun erdemli davranmasını ummak ham bır hayaldir Emekçiler arasında, zengınler arasında, okumuşlar arasındaki erdem potansiyelı taşıyan insan oranı aşağı yukarı aynıdır ve bu oran hep azınlığı temsil edecektir İnsan erdem yetisi taşıyan insanları seçmede özel bir dikkat göstermeli, çoğunlukların erdemli olabileceği sanısına

kapılmamalı, mevcut güçlerini en yararlı, en ekonomik biçimde kullanabilmelidir Heraklit'de, Platon'da, Aristo'da kökleri bulunan ve Lenin'ce sistemleştirilen azınlık örgütlenmesi tezi bu gerçekliği kavramanın somut ifadesidir Peki bu azınlık esas olarak neye dayanmalıdır? Tarihte örneği pek çok kez görüldüğü üzere, "iyi"lerin, "erdemliler"in örgütlenmesi ve çabası ayakları yere basmadıkça, yani halk tabanına oturmadıkça hep hüsranla bitmiştir Buradan çıkarılacak sonuç şudur: Demek ki ortada toplumsal bir sorun varsa, sorunu olanlara dayanacaksın, emekçilere dayanacaksın, sorunu yaratanlara karşı duracaksın. Bunu yapabilmek için de öncünü ve öncünün dayandığı en geniş yığınları bilgiyle donatacaksın. Üç eksenin üçünü de dikkate alacaksın, bunların bağımsızlığını, karşılıklı ilişkilerini hesap edeceksin ve bu diyalektiği daha iyi kavrayabilmek için çaba harcayacaksın.

Ahlak sorunu felsefenin ana konularından birisi olmasının yanısıra güncelliği açısından önemlidir Sömürücü sistemler ahlaksızlığın ana kaynağıdır Sömürgen sınıflar en abartılı ahlaksızlıkları yaratır, besler Kapitalist sistemin her alanda ahlaksızlığı körüklediği usanmaksızın anlatılmalıdır Ama abartmasız olarak. Çünkü zaten abartılı bir gerçekliği abartarak anlatmak gerçeği yalan gibi gösterir Asıl sorun ise başka yerdedir Sermayeden yana olan güçler ahlaksızlar, değersizlikler sistemi getirirken, emekten yana olan güçler insani değerleri savunsa rejimin kirli yüzü çok daha çabuk ortaya çıkacak, geniş emekçi yığınlar sistemden umudu kesecektir Ancak durum yazık ki böyle değildir Emekten yana olduğu izlenimi veren güçler, yani sol güçler arasında da ahlaksızlık, başka deyişle insani değer kaybı ileri boyutlardadır Bir bölümü eski devrimciler, sosyalistlerden oluşan sosyal demokratların yolsuzluk, rüşvet, sorumsuzluk, tembellik, cinsel kötüye kullanımlar içinde yüzmesi geniş kesimlerin sosyal demokrasiye güvenini sarsmıştır Sosyal demokratların solundaki solcuların daha değişik biçimlerde de olsa sicilleri ve uygulamaları çok temiz değildir Dar politik çıkarcılık, kendilerine yakın insanların iyi niyetlerini kötüye kullanma, grupçuluk, abartı ve yalana başvurma, hataları örtbas etme, adam harcama ve bürokratik tavırlar, köklü ve yaygın uygulamalardır; hepsi de devrim ve parti için herşey mübahtır pragmatik felsefesinden kaynaklanmaktadır Sol gruplardan kopanların rejime ve rejimin pisliklerine kolayca uyum sağlayabilmeleri de sol ahlakın zaafları içinde değerlendirilebilir

Peki ahlak konusunu yazıya neden ekledim. Sorunları temelleriyle ve geniş boyutuyla incelemek yararlı olur diye. Bağlantıyı yazı ilerledikçe daha iyi görebileceğiz

Evrensel Neden Böyle Davranıyor?

Evrensel gazetesi çıkmadan önce İnsancıl ile Evrensel Kültür Dergisi kardeş dergiler gibiydi. Ancak gazetenin çıkış çalışmaları sırasında ilişki soğudu ve sonra tümüyle koptu. Gerçek dergisini çıkaranlar, yani bugünkü Emek Partisi çevresi popüler bazı gazeteci, yazar, felsefeci sanatçılarla işbirliğine girmişti. Rejimin öteden beri mücadele ettiğimiz bu entelektüelleriyle aynı arabaya omuz vermemiz olası değildi. Zaten bize böyle bir öneri de yapılmadı. Beklenilen yüksek bir tiraj için, İnsancıl yazarları ve okurlarıyla birlikte başka birçok demokrat ve sosyalist yazar ve okur harcanmıştı Bu taktiğin söz konusu burjuva entelektüellerince mi üretildiğini, yoksa kurulacak Parti'nin bir taktığı mi olduğunu hâlâ öğrenebilmiş değiliz. Birlikteliğin sonunu herkes biliyor Evrensel okurlarının ve kadrolarının da büyük tepkisini çeken bu garip birleşmenin kabahatlilerinin kimler olduğu hâlâ meçhul. Bir hata varsa örtbas edilir, kol kırılır yen içinde kalırmış gibi davranılır ilkesi burada da işledi. Onbinlerce emekçinin parasının çarçur edilmesinin, daha kötüsü ciddi bir güven bunalımı yaratılmasının hesabı verilmedi Ağır günahlarını hep örtbas etmiş, sorumluluklarını gizlemiş solun, neden faili meçhullerin üzerine daha güçlü gidemediği açık değil mi? Her neyse Bizler yediğimiz kazığın acısını unutarak bir süre sonra Evrensel'e sempatiyle bakmaya başladık. Hele **Metin Göktepe**'nin öldürülmesinden sonra gazeteyi kendi gazetemizmiş gibi benimsedik. Emek Partisi'nin kuruluşunu da sevinçle karşıladık. Emekten yana bir sosyalist yapılanmanın güçlenmesi, yeni bir kalkışması bizim gibi insanları sevindirir Ancak kendi çalışma alanımızla ilgili, yani Evrensel'in kültür politikasıyla ilgili kuşkularımız azalmadı Evrensel'in kültür sayfalarında bankaların kültür etkinlikleri, bankaların ve yayın tekellerinin kitapları eksik olmadı Kültürcülerin İnsancıl ve yazarlarına soğuk tutumu devam etti Biz, Emek Partisi'yle kültür sorunları üstüne tartışmayı ilişkileri yeniden geliştirme doğrultusunda bir adım görüyorduk. Sonucu biliyorsunuz.

Evrensel'e ad vererek ve vermeyerek yaptığımız eleştiriler hep yanıtsız kaldı Bunun nedenleri üstüne düşünüyorum. Birinci olasılık, Evrensel'in kültür insanlarının bizleri kırmaktan çekinmeleri, tatsızlık çıkmasından korkmalarıdır Bu olasılık, sanırım gerçekliği şu ya da bu ölçüde karşılayan bir olasılıktır ve içlerinde en olumlusudur İkinci olasılık, taktik gereği duymazdan, bilmezden gelmedir Nitekim birçok burjuva kültür adamı bizim eleştirilerimizi bal gibi bilmekte, ama seslerini çıkarmamaktadırlar Yok sayma, sessizce engelleme, suskun kalarak yıldırma, yanıt vermeyerek konunun daha geniş kesimlerce bilinmesini engelleme burjuvazinin pis taktiklerindendir Konu belli bir ölçüde kamuoyuna mal olduğunda taktik değiştirilir Her türlü yolla saldırıya geçilerek eleştiren taraf pişman edilir, aynı anda konu sahiplenilir ve amacından saptırılır Üçüncü ve en kuvvetli olasılık korkudur Zayıflıkların açığa çıkmasından, hataların, kişisel hesapların açığa çıkmasından korkma çoğu zaman suskunluğa neden olur Tartışma toplantısının ertelenmesi (iptali) bu olasılığı güçlendirmektedir

Sol gruplar dışa kapalı yapılar kurma ve ilişkilerde hastalık boyutunda kuşkucu davranmayı alışkanlık edinmişlerdir Üstelik İnsancıl'la tartışmak onlara ne kazandıracaktır ki? Kendi etkinliklerine, kültür merkezlerine kalabalıklar gelmekte, yayınlarını zaten binlerce kişi okumaktadır İleri geri laflar edecek bir çevrenin olası desteği ne ifade edecektir? Bu anlayış, bürokratik anlayışın tipik sonucudur Devrimci, militan anlayış tek bir insanı kazanmak için bile alın teri döker Bürokratik anlayış ise rant yeme arzusunu ön plana çıkarır Gerçekten devrim diye bir niyet yoksa, kalabalık bir grubun (o kalabalık toplum içinde küçücük bir azınlık bile kalsa) kendi içindeki dinamizmi pek çok insanı tatmin eder Birçok kültür merkezi, Parti geceleri, gazete yazıları ve sık yurt dışı gezileriyle Emek Partisi bazı bürokrat kültürcülere böyle bir

tatmin olanağı sağlamaktadır

Fakat asıl problem Emek Partisi ideologlarının ve kültür insanlarının Marksizmin önemli sorunlarına çözümler önermek şöyle dursun, böyle konuları tartışmaya bile açmadıkları gerçeğidir Aklıma hemen gelen önemlı bazı sorunlar: Sosyalıst sistem neden çöktü? Hatalar nerede başladı, nerede açmaza dönüştü? Reel sosyalizmin insan anlayışı doğru muydu? Reel sosyalızmin öncü anlayışı doğru muydu? Sosyalist devlette bürokrasiyi doğuran etmenler ve bunu önlemenin yolları nelerdi? Iktidarda olmayan komünist partılerde bürokrasiyi doğuran nedenler neydi? Kapitalist sistem neden çökmedi? Kuşaklar (çoğunluğu itibarıyla) askerlik görevi yapar gibi iki-üç yıl devrımcılik yapıp sonra neden sisteme eklemleniyor? Devrimci ahlak neden iflas etti? Toplumcu gerçekçilik hangi noktalarda açmaza düştü?

İşte bu ve benzeri noktaları aklımıza getirdiğimizde Evrensel gazetesi yazarlarının (başka sol akımlar bu konuda daha iyi bır yerde değıldır) rahatsız edici bır suskunluk içinde bulunduğunu görmekteyiz. Kırk elli yıl öncesinin söylemleriyle kitleleri örgütlemeye çalışmak sonuç vermez; yalnızca sistem içinde muhalefet eden küçük gruplar oluşturmaya yarar Emek Partisi ıçindeki bazı unsurların bununla yetinme eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır Partinin ve parti kadrolarının özverıyle mücadele vermesi, risk altında bulunması, canlı bır faalıyet göstermesi söylediğim olguya engel değildir Çünkü bürokratlaşma ile risk altında bulunma, ya da etkin olma farklı kategorilerdir ve pek çok örneği yaşandığı gibi birlikte bulunabilirler Bürokratlaşmanın engellenmesi tabanın bilinçlenmesi ve bilinçli denetımiyle, ayrıca ayrıcalık getiren her türlü kademede sık görev değışımiyle mümkündür

Emek Partise'ne Sormak İstediğimiz Sorular

C.G ce hazırlanan ve Partı'ye ilettiğimiz sorular şunlardı

1- Kültür, bılim ve sanat hayatı üzerindeki emperyalist ve gerici sermaye tekelıne son verileceği söyleniyor programınızda Nasıl son verileceği ise "Emek Partisi, yakın hedef olarak, emperyalizmin tekelci kapitalizmin ve yarı feodal kalıntıların tasfiyesini öngörür Bunun için demokratik halk iktidarını amaçlar" deniyor Peki sız, demokratik halk ıktidarı kurulana kadar, kültür, bılim ve sanat alanında nasıl tavır alacaksınız? Ne yapacaksınız?

2- İşçi, emekçi ve genç aydının estetik beğenisinın düzeyini geliştirme amaçlarınızdan birı. Bu toplumsal yapıda bunu nasıl yapacaksınız?

3- Proleter ve halkçı kültür ve sanatın gelişmesine özel destek vereceğınizi söylüyorsunuz. Sınıfsız bir dünyayı amaçladığınıza göre, sınıfsız bir topluma gidiş yolunda kendi kendini yok edecek bir sınıfın. proleteryanın kültürünün ve sanatının geliştirilmesi bir sorun yaratmaz mı?

4- **Can Yücel**, Emek Partisi'nin ilklerinden biri "Devrimci bir sanat ve kültür şurasının örgütlenmezsidir Sade bu ışın uzmanlarının değil, üniversite gençlerınin, sendikaların, köylü yurttaşların katılacağı bır kongredir" diyor Siz gençlerin köylü yurttaşların estetik düzeylerının bu kongrede yararlı olabileceğini hangi ölçütlerle saptadınız?

5- Sendikalara geldikte. Bız işçilerin, hem politik hem estetik bilincinin dumura uğratılmasında sendikaların önemli bir işlevi var diyoruz Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

6- Emek Partisi sanatın özgürleşmesine nasıl bir anlam veriyor?

7- Programınızda belirtiyorsunuz: Yoz kültürel ve sanatsal bir abluka var Tabii bu kendiliğinden olmuyor Bu durumun sanatçıları var Ablukanın kırılma mücadelesinde sanatçının konumunu hangi ölçütlerle saptayacaksınız? Bu ölçütlere göre Türkiye'de sanatın her dalında yoz kültür ve sanat üreten, sisteme katılmış sistemi pekiştiren sanatçılar kimlerdir? Bu kişilere karşı tavrınız ne olacak?

8- Türkiye'de imar politikası yoz estetiğın pekiştirilmesinin önemli bir aracıdır Programınızda bu ilişkiyi gündeme getıren madde yok. Unutuldu mu, yoksa "kültürel yaşamın gelişmesini güvenceye alan bir imar politikası izlenmesi" cümlesi yeterli mi görüldü?

9- Kültür sanat hayatında insanı bilinçlendirme eylemin yanında düşünme sorunudur Düşünme dendikte dil. kavram ilişkisi gündeme gelir Programınızda ezen, sömüren sınıfların kullandığı kavramlar var Sözgelimi, Dünya Savaşı. sahiplenme. kültürel ve sanatsal miras. Partinizin nesnel dünyayı daha doğru karşılayacak bir dil politikası olacak mı?

Evet, sorular bunlardı. Ben özellikle 4. ve 7 sorular üstünde daha çok, daha somut durmaya niyetliydim. Gerçekten Evrensel bırçok yoz sanatçıya destek verdi, onlarla işbirliği yaptı Burjuva sanatını, yoz kültürü hangi çevreler, kimler, nasıl örgütlüyor sorularına ise birkaç istisna dışında hiçbir zaman cesaretle yanıt vermedi. Ayrıca neredeyse otuz yıllık geçmişi olan Emek Partisi işçi ve köylü sanatçılar yetiştirme, ya da onların estetik bilincini geliştirme doğrultusunda pek az şey yaptı Bunun için Evrensel Kültür Dergisi ile İnsancıl'ı karşılaştırmak bile yeterli. İnsancıl öbürüyle kıyaslanmayacak kısıtlı olanakları içinde birçok emekçi yazar, şair yetiştirdi. Emekçiler, solcular arasında yaygın yoz değerlere cesaretle saldırdı? Ya Evrensel ne yaptı? Olumlu bazı şeyler yaptı; fakat o olanaklarla çok daha fazlasını yapabilirdi Emekçiler arasında yaygın geri estetik değerleri ortadan kaldırma, emekçi sanatını geliştirme doğrultusunda şimdiye dek hemen hiç kafa yormamış Can Yücel'in birdenbire işçi köylü sanatçılar şurasını "bır ilk" olarak ilan etmesi garip değil mi?

Kültür Sayfasını Kaldırın!

Evrensel'de yazan, üstelik kültür sayfasını yönlendiren bazı sanatçıların Yapı Kredi Yayınları'yla ilişkisi var Bunlar **Sennur Sezer, Adnan Özyalçıner ve Gülsüm Akyüz**'dür Bunlardan ilk ikisi yayın tekelleriyle işbirliği içindeki birçok başka yayın organının da tutulan yazarlarındandır Aynı kişilerın, bulundukları yerlerde İnsancıl'dan ve başka yerlerden bazı yazarlara gölge ettiklerini de bilmekteyiz.

Burada Evrensel'ın öbür suskun yazarlarına soracak sorularım var Biz yayın tekellerine, büyük sermayenin kültür alanındaki bilinçli egemenliğine karşı mücadele yürütüyoruz. Sızler ise bizim mücadele ettiklerimizle işbirliği yapıyorsunuz Doğrusu hangisi? Bir sayfada banka etkinliklerinin propogandası, öbür sayfada Deniz, Yusuf, İnan anıları. İkisini birlikte savunmak mümkün olabilir mi? Biri yanlışsa hangisi? Bizim tutumumuz yanlışsa, çekinmeden yazın, bizi de ikna edin. Hiçbir zaman skandal yaratılamayan şu ülkede ileri sürdüklerimizin hıç mi önemi yok? Bizi de ikna edin ve düşman kazandıran, aşılmaz engeller çı-

karan şu tatsız durumdan kurtulalım Biz haklıysak??? O zaman haliniz gerçekten kötü

Bu haliyle sanat denilen şeyin ne gereği var, zararından başka? Şenlikler, geceler yapılıyor Çoğun, müziği katleden, sol değerleri sömüren bir tüccar ozan çıkıp bırşeyler tıngırdatıyor, milyonları götürüyor Dinleyenler coşuyor, evlerine coşkunun verdiği huzur içinde dönüyor, o coşkuyla rantiye sanat, kıtlelerde rantıye duyguları daha da kamçılıyor Kültür sayfası yapılıyor; tekellerin propogandası yanında rantiye sanat öne çıkarılıyor Genel sol propoganda, alışılmış, bıkılmış söylemlerın yinelenmesi, sorunların gerçek çözümlerinden kaçış, okuyanlarda sahte bır tamamlanmışlık, bilinçlenmişlik duygusu

Parti içindeki birçok insanın, "böyle kültür sayfası olacağına hiç olmasın" dediğini biliyorum Parti kadrolarının ve taraftarlarının önemli bir bölümünün özveriyle mücadele ettiğini, öte yandan burjuva sanatı, burjuva felsefesıne hiç de sempatiyle bakmadığını biliyorum. Onların insana, hele ki sosyalist insana büyük değer verdiklerinin, imkansızlıklara, yorgunluklara aldırmadan ellerinden geleni vermeye çalıştıklarının ayrımındayım Sözgelimi davalarımıza bakan arkadaşlarımız **Kamil Tekin Sürek ve Levent Tüzel**'in bizlere bir kez olsun, "şımdi daha önemli işlerimiz var, kendınize başka avukat bulun" demediklerini, bir kez olsun parayı sorun etmediklerini biliyorum

Emek Partililere bir önerim var Kaldırın kültür sayfasını. Çalışanlarını başka servislere gönderin. Kültür yazarlarına, hiç değilse altı ay ıçın kendi imzalarıyla yazı yazamayacaklarını, etkinliklerde şair, yazar bılmem ne, diye konuşma yapamayacaklarını, yurt dışına gıdemeyeceklerini bildirın Parti emekçileri ne yapıyorlarsa onu yapsınlar Verılen süre sonunda hâlâ Partide kalmışlarsa ne âlâ "Gerçek, hata yapana karmaşaya düşenden daha yakındır"

Nasıl davranmamız gerektiğini sık sık soruyorum kendime Bildığimiz gibi davranmak mı, yoksa her şeyı oluruna bırakmak, bize acı verebilecek hırçınlıklardan uzak durmak mı daha ahlaklı bir tutum olur? Sık sık şöyle eleştiriler geliyor Siz herkese saldırıyorsunuz, o yüzden düşmanınız da çok oluyor Birisi de şöyle diyor " **Cumhuriyet'i** eleştiriyorsunuz; böyle yaparsanız Cumhurıyet elbette kıtaplarınızdan, etkinliklerinızden söz etmez." Tutumumuz hakikaten yanlış olabilir Birçok kişi gemısini suskun kalarak yürütüyor Hakikaten suskun kalsak, bazı şeyleri üstümüze vazifeymiş gibi dert etmesek yararını görür müyüz? Bazen yararını görürüz diye düşünmüyor değilim. Fakat olguları sağlıklı kafayla ve örnekleriyle değerlendirdiğimde sağlayacağımız yararın pek az olacağını anlıyorum Görüldüğü gibi bu değerlendirme de ahlaklı bir değerlendirme değil; faydacı bir değerlendirme. Gerçekten suskun kalsak ne değişecek? Pek bır şey değışmeyecek? "Kendimizden söz ettirmek" istiyorsak sadece suskun kalmak yetmeyecek, onlar gibı düşünmek, onlar gibı duygulanmak, onlar gibi davranmak zorunda kalacağız. Sanatımızı, felsefemizi de bunlara göre yeniden ayarlamak durumunda olacağız İşte onu yapamayız Ahlaklılığımızdan mı? O da değil Kişiliğimiz, yeteneklerimiz el vermediğinden İşte size ahlak konusunda yeni bir tartışma konusu

Bır de şöyle eleştiriler geliyor "Adam (ya da kadın) sermaye medyasında ya da yayın tekelinde ürün veriyor, tamam. Yapmasa iyi olur Ama oralarda da demokrasiyi savunmak, oralarda da iyi bir şeyler yapabilmek daha geniş kıtleleri etkilemek açısından iyi değil mi? Sizin onları yerden yere vurmanız sol sekterlık değil mi?" Bu bakış açısı birçok bakımdan yanlış. Birincisi sermaye, "bizi eleştirecek güçlü bir ses çıkacaksa o da bizim içimizden gelmeli" diyor Sol ya da özgürlükçü görünümlü eleştiriyle, sanat ürünleriyle muhalefeti sulandırıyor, kendi çarkını döndürecek kanallarda akıtıyor Muhalefetin destekçisi olabilecek onbinlerce insan farkına varmadan sisteme yapışıyor İkincisi, sol ya da Marksist muhalefet bu yolla, bu tür ittifaklarla kimlik, kişilik kaybına uğruyor, kitlelerin karşısına güven verici sağlam kafalarla çıkamıyor Alternatif güç haline gelemiyor Üçüncüsü ülkede felsefe, sanat, kültür alanında bugüne dek görülmemiş bir sağa kayış yaşanırken sol sekterlikten korkmak insanları daha da sağa itiyor Sol görünümlü starları daha çok eleştirmenin onları kızdırdığı ve daha sağa ittiği düşüncesi tümüyle yanlış. Aksine, onlardan hâlâ bir şeyler bekleniyorsa daha sıkı eleştirilmeleri sonuca götürür Sağcı olsun, solcu olsun pek çok politikacının bilip uyguladığı baskı gücü oluşturma taktiği, bir bölüm solcularımızca kendine güvensizlikten ötürü sekterlik olarak değerlendiriliyor Bu arada İnsancıl'ın ve öbür sol eleştiricilerin kendilerine pek az yarar sağlasalar da, şimşekleri üzerlerine çekseler de, meyvelerini başkaları toplasa da, eleştirileriyle pek çok kişiye çeki düzen verdikleri, muhalefete ve topluma bu yolla hizmet ettikleri gerçeği unutuluyor

Cumhuriyet ya da Evrensel veya Demokrasi... Haberlerimizi verirlerse verirler Bu bize lütuf değil, doğal görevleridir Yapmazlarsa da kendi sorunları... Biz görüşlerimizi açıklarız. Yalan söylemeden, küfretmeden. Daha fazla kişi ve daha fazla çevre kişilikli davranırsa sanırım dert ettiğimiz problemlerin çoğu çözülecektir

Serçeler

Kalbimin siyeçlerine sığınan serçeler
O kovuklarda acaba
Yalnız aşk acısı mı çeker

Serçelere yataklık etmekten asla
Pişmanlık duymayan evler

Altın sarısı yağmurlar altında
Kızıl kuğu ile gezerler

İlkgüzden yuvaya taşınan anız ve tüy
Baharda mutlak daneye döner

Fettah KÖLELİ

İşin Püf Noktası

Afşar TİMUÇİN

Dostum ve eski öğrencim Doç. Metin Ülkü'nün bir göz at diye verdiği kitaplardan birini, Marcel Bitsch'in L'Interprétation musicale'ini (Müzikte yorum) okuyorum. Marcel Bitsch bu kitabında yorum sorununu müzik eğitimi açısından ele alıyor. Yıllardır daha çok sanat eğitimi yapan okullarda dersler verdiğim, özellikle müzikçilerle birlikte çalıştığım için uzaktan da olsa müzik eğitimi konusu her zaman ilgilendirdi beni. Lisans üstü sınıflarında eğitimbilim dersleri okuturken sık sık genç öğretmenlerin, öğretmenliğe adım atmış genç insanların çeşitli sorunlarıyla karşılaşıyorum ve bu sorunları onlarla çözmeye çalışıyorum.

Marcel Bitsch gibi ben de eğitimin bir sanat olduğunu düşünüyorum. Eğitimin tarihini anlattıktan ve eğitimbilimin çağdaş koşullarını bir kurallar dizgesi biçiminde sunduktan sonra genç arkadaşlarıma şunu derim. **"Gene de eğitimin bir sanat olduğunu unutmayın!"** Marcel Bitsch de **"Eğitim sanatların ilkidir"** diyor. Sorunu bu çerçevede çözmeye çalıştığınız zaman eğitimde toptancılık diye bir sorun kalmaz: eğitilmek için karşınıza gelen her kişi kendi kişisel özellikleriyle gelmiştir, kişilerin apayrı özellikleri olduğu gibi sınıfların bile apayrı özellikleri vardır, siz bu özellikleri göz önünde tutmak ve onlara uymak zorunda kalırsınız. Ben bildiğimi yaparım, öğrenen öğrenir, öğrenmeyen havasını alır diyemezsiniz.

En önemli ve çözülmemiş sorun küçüklerin sanata nasıl başlatılacağı sorunudur. Bu sorun özellikle müzikte çok önemli bir yer tutuyor. Biz bu sorunu öğrencilerimizle çözmeye çalışırız ama onu asıl çözecek olanlar müzikçilerdir. En başta nasıl bir dizge uygulanmalı? sorununa çözüm getirebilmek için müzikçi olmak gerekir. Benim bildiğim, küçüklere uygulanan eğitimin oyun koşulları içinde yapılması gerektiğidir. Oyun çocuğunu ciddi bir repertuvar uygulamasıyla karşı karşıya bıraktığınız zaman onu sanattan soğutabilirsiniz. Nitekim hevesle müziğe başlayan pekçok çocuk bir süre sonra verim vermez olmaktadır. Eski bir öğrencimiz, bir genç öğretmen anlatıyordu; **"Yapıtığım işin doğru olmadığını, arkamı döndüğümde küçük öğrencimin cebinden çıkardığı bir oyuncak kamyonu bana çaktırmadan piyanonun üstünde gezdirmeye başladığını sezince anladım: ben yüzümü döndüğümde küçük sânatçı adayı kamyonunu cebine atıyordu."**

Aynı derste bir dinleyici öğrenci Hollanda'da yaşadığını söyleyerek başından geçen bir olayı anlattı. Kendisi de müzikçi olan bu kişi küçük kızını müzik alanında yetiştirmesi için bir hollandalı arkadaşına emanet eder ve aradan aylar geçtikten sonra onunla karşılaşınca kızının durumunu sorar. Hollandalı öğretmen şaşırır. Der ki, daha yeni başladık, şımdilik müziği sevebilmesi için piyanoyla oyunlar oynuyoruz. Kızının ne yapıp ne yapamayacağı ileride belli olacak. Bütün bunları bana yeniden düşündüren M. Bitsch'in kitabı oldu. Müzik eğitimi konusunda gerçek kaygıları olan biriyle karşılaşmak sevindirdi beni.

M. Bitsch bir şeylerin değişmekte olduğunu anlatıyor. Şöyle diyor: **"Bu her şeyden önce zamanın doğal bir sonucudur. Debussy bizden otuz yıl uzakta duruyor, simgeciliğin duyguculuğa, Debussy'nin Wagner'e, Wagner'in Beethoven'e uzaklığı da aşağı yukarı otuz yıl: Adları ders programlarımızın temelini oluşturan büyük bestecilerden yavaş yavaş uzaklaşıyoruz; onların yetiştirdiği müzikçiler ya da o müzikçilerin öğrencileri çoktan ölüp gittiler. Gelenek siliniyor ve bozuluyor."** M. Bitsch varolan eğitim düzeninden tedirgindir. Şöyle der: **"Müzik eğitiminin artan güçlükleri ve zamanın uyarsızlıkları karşısında giderek yetkin müzikçi tipi ortadan kalkıyor ve bizler anlamadan yorumlayan sınırlı profesyonelle anlayan ama yorumlamayan zeki müzikçi arasında seçim yapmak durumunda kalıyoruz. Müzik metnine gösterilen apaçık ve abartılı saygının arkasında yapıtla ve besteci ile ilgili bilgisizlik beceriksizce izlenmiş oluyor. Araştırmacılıkla ilgili her türlü yoksunluk ölçülülük adı altında saklanıyor, ritm duygusu tümü ile ortadan kalkmış bulunuyor, bunun tek nedeni elbette yorumcunun ölçüyü kaskatı bir biçimde izlemesidir."**

Eğitimin temel sorunlarından biri şudur: çalgı öğretiminde teknik öğretim, yorumculuğu öncelemeli midir? Yazar, benim de yıllardır söylemeye çalıştığım gibi, **"bağımsız bir tekniğe, öncesel bir tekniğe, müziksellikten ayrı bir tekniğe inanmıyorum"** der. Öyle ya, teknikten ayrı bir estetik yapının varlığını düşünmek olanaksızdır. Sen önce işin teknik yanını çözümle, sonra tekniğini güzel kılmaya çalışırsın gibi bir görüş düpedüz aptalcadır. Ancak bu görüş belli ki oldukça geçerli bir görüştür ve kökü çok eskilere dayanan bir görüştür. Evet, gerçekten, **"teknik, müzikselikle olasıdır"**. Büyük sanatçının gerçekte virtüozluk diye bir sorunu yoktur, çünkü o teknik güçlüklerini çoktan açmış bir sanatçıdır. Teknik güçlüklerini çoktan aşmış olmayan bir kişiye sanatçı, gerçek sanatçı diyebilir miyiz? **"Öyleyse, yorum çalgı eğitiminin temeline yerleşir ve onu her düzeyde öğretmek gerekir, önce teknik adına, sonra müziksellik adına."**

M.Bitsch, eski eğitimin yöntemlerini eleştirir. Örneğin eski piyano eğitimi işi çok daha değişik bir çerçevede ele almaktadır. Piyano öğrenecek kişinin önüne notaları koyarlar ve kişiden gördüğü sesleri yavaş yavaş çalmasını isterler. Önce her şey çok yavaşla başlar. Kişi eli alıştıkça hızlanacaktır. O, parçanın gerektirdiği olağan hızı tutturduğu zaman yorum sorununa el atmanın zamanı gelmiş demektir. İşte o zaman çalışa bir takım güzellikler getirecek bir iki ögeyi eklemek yeterli olacaktır. Geleneksel eğitimin temel özelliği ele alınan parçayı kesin ya da değişmez bir şey olarak görmektir, onun sonuna kadar olduğu gibi kalacağına, kalması gerektiğine inanmaktır. **"Yapıtın**

arkasında gizli olan yaratıcıyı" sezmemektir

M Bitsch bugünün sıkıntılarında eski eğitimin, geleneksel eğitimin izlerini görür, **"Suçlu geleneksel öğretimdir"** der Çünkü bu eğitimi yapanlar profesörlerdır, eğıtimin amacı da profesör yetiştirmektir Onlar sınav ıçin, yarışma için, dipoma için ve kendilerine ıyi bir yer edinebılmek için canla başla çalışan öğrencılerin profesörlerıdırler **"Üniversite tüm öğrencilere yalnızca profesör yetiştirmeye yönelik birbiçim tek bir yöntem uygular."** Bu durumda öğrencinin eğilimleri yarara yönelık olur, bilgi düzeyleri düşer **"Yüz öğrenciden biri bile yunan trajedi yazarlarını, latin söylevcilerini, fransız ahlakçılarını ya da alman filozoflarını öğrenme isteği duymaz."** Bu arada bır de kız öğrencilerin bugünkü yaşamlarını yarınki annelik günlerinin gereklerine göre düzenlemeye çalışmaları, birilerine kendilerını beğendirmek için süslenip püslenmeleri eklenince tablo iyiden iyiye verimsizleşir M Bitsch'in deyişiyle **"Süslenme merakı latinceyi ve geometriyi yenmiştir"**

Kişilerin kışilik yapılarına göre değişken ve verimli yeni programlar oluşturmak gerekir Etkili, insanların ruhuna gırebilen, yapıtları duygu ve düşünce açısından en iyi düzeyde kavrayabilen ve kavratabilen, insanlara, yaratmanın sevincini duyurabilen, gerçek sanatçı profesörler yetiştirmek gerekir Bu çerçevede sanatçı yetiştiricinın tam bir kültür adamı olması gerekir Pek haklı olarak **"Eğitmek yorumlamaktır"** der yazar **"Eğitmek ve yorumlamak müzikte birbirlerine karışırlar."** Eğitimci öğrencisini en yüksek düzeyde estetik hazzı yakalayabilecek yetkinliğe ulaştıramadığı zaman bir hiçtir Estetikte teknik ve güzellik diye iki öge ayıramayız Güzellik ustalıkta açınlanır, ustanın ellerinde belirir, ustanın fırçasında parıldar Teknik yetkinlik ne ölçüdeyse güzellik o ölçüdedir, güzellik ne ölçüdeyse teknik yetkinlik o ölçüdedir

Yalnız müzikte değil tüm sanatlarda teknik ve estetik bir bütün oluştururlar Her sanatta estetik bir yetkinlik kazanmamış her teknik boştur Teknik estetiğin altyapısıdır, estetiği sağlamak içindir Teknik kendi başına hiçbir şey değildir, o ne müziği müzik yapmaya, ne resmı resim yapmaya yetecektir Nota çalan kemancıyla falanca rengi ille de falanca renge denk getirmeyı bir zorunluluk sayan ressam aynı ölçülerde verımsizdir Tekniği estetikle bütünleştiren ya da tekniği estetikleştiren bır çaba gerçek sanatçının çabası olacaktır Estetik tekniğe eklenecek bir süs değildir Teknik, yalnızca, estetiği sağlayan bir olanaklar dizisidir Teknik-estetik bütünlüğü eğitim düzeyinde sağlayacak olan güç, dizge oluşturmaya yönelik verimli tartışma ortamları olabilir Her eğitim alanında olduğu, gibi sanat eğitimi alanında da fikir üretiminin ve yenıye açılmanın ortak etkinlik içinde dizge oluşturmaktan başka bir şey olmadığını söyleyebiliriz. Dizge bize her zaman neyi öğretmemizin ve nasıl öğretmemizin ana çizgilerini verecektir Oysa sanat eğitimcileri genellikle bir araya gelip bir dizge geliştirmekten, buna bağlı yöntemler oluşturmaktan açık açık kaçıyorlar Bu çerçevede eğitim gittikçe kısırlaşıyor ve bir " dahi" öğretmenin öngörülerine kalıyor Ülkemizde sanat eğitimi veren kurumlarda insana insanı tanıtıcı ve yaratmanın koşullarını tartışan bilimlerin ya da bilgi alanlarının, örneğin felsefenin ve estetiğin hemen hemen hiç olmayışı bu kabataslak bakışın kanıtıdır

Dün - Yarın

Seleklenip getirdim
dağların meşesini
yürekderinliğimde yaktım
bütün taşları
kül eledim dağlar denli
kireç süzdüm derya gibi
kırk bin yiğit kazan döğdü
kırk bin yıllık bakırdan
bin bir gün bin bir gece
kanlı urbasını yudum tarihin

ruhuna zulalamış
yüzünün karasını

sakalının bamteli
gıdıklar bir yerimi
geçmişe köstekli deyyusun biri

ağıllara sığmayan doru bir tayım
özgürlüğe şahlanırım dizginsiz
alır başını gider özlemim

doğal varsıllığın gizi bir ağaç
ışıktan çiçeğe durur
tutunurum dallarına
meyvesinde ikiz tatlar
biri acı biri umut

Bilal KAYABAY

Turan Dursun Kulleteyn ve Kürtler

Baran AYDIN

Kitap, en önemli bilgi aktarma araçlarındandır. Bu nedenle kitapların güvenilir kaynaklar olması gerekir. Burada artık iş yazara düşer. Yazar, bilimsel bir disiplin ve etik anlayışıyla kitap yazmak zorundadır. Ya da öyle olması gerekir.

Kitaplar, sınıfsal bir bakış açısının yanısıra, kitlelere ileriye yönelik bilgiler aktarmak, mesajlar vermek konumundadır. Bu nedenle yazar, bir kitabı kaleme alırken bunları gözönünde bulundurur ya da öyle olmalıdır. Bu anlamda her insan kendi bakış açısı ve etik anlayışını kitaplarına da yansıtır.

Kitabı yazmak kadar kitabı tanıtmak, eleştirmek de belirli bir etik anlayışı ve bilimsel disipilini gerektirir. Bu anlamda yazılanların günahı, vebali önemli ölçüde kitabı yayımlayana ve eleştirmene de yüklenmelidir. İyi bir kitabın çığırtkanlığını, tanıtımını yapmak herkesin görevidir. Aynı şekilde kötü bir kitabın eleştirisini yapmak, bu tür kitapları ve yazarlarını teşhir etmek de her aydının görevidir. Bu görevi yerine getirmeyenler yanlışların, hataların ortakları konumuna düşerler. Hele hele bu kitap, bu ulusu hedef alıyorsa... Bir ulusa, bir halka küfrediyorsa, halkın değer yargılarına saldırıyorsa; böyle bir kitabın teşhir edilmesi herkesi görevi olmalıdır. Bunu halkların kardeşliğini, evrenselliğini, enternasyonalizmini savunan herkesin görev bilmesi gerekir.

Burada eleştirmek istediğim kitap, Turan Dursun'un **Kulleteyn** adlı Kürtler'e küfür kitabıdır.

Turan Dursun, **Kulleteyn** adlı eserinde *'Şeyh, ağa, molla üçlüsünün eliyle Doğu Anadolu'nun insanlarına 'kader' olarak örülmüş yaşamından bir kesit' aktardığını, burada 'şeriatın ilkelliği, islamın nasıl bir şey olduğunun teşhir edildiği' bu kitapda 'Karanlığa ve karanlık böceklerine darbe indirdiğini'* iddia ediyor.

Ancak kitapta ne karanlığın ne olduğu belli ne de karanlık böceklerinin kimler olduğu... Ayrıca, bölgenin geri kalmışlık nedenleri ve bölgenin etnik yapısı hakkında bilgiler olmadığı gibi, kitapta baştan sona kadar Kürt halkına küfürler var. Kürtler aşağılanıyor, yeriliyor, ilkel görülüyor...

Dursun, yapıtında dini konuları işleme kisvesiyle Kürt halkının yaşantısını aktarmaya çalışıyor. Şafi mezhebinden olan Kürtler'le Hanefi Mezhebinden olan Türkler'i karşılaştırıyor. Kürtler, birçok yerde aşağılanıyor. Kitap, sanki Kürtler'i aşağılamak ve onların ilkelliklerini(!) sergilemek için yazılmış.

Dursun, bu yapıtında insanları, içinde bulundukları doğal çevre, toplumsal yapı, etnik konum ve dinin insanlar üzerindeki etkileri çerçeveside ele almak yerine, daha çok yüzeysel şeyler üzerinde duruyor, insanların dış görünüşleriyle, uzuvlarıyla ilgileniyor. Kitabında yöredeki insanların özellikleriyle ilgili en çok işlediği motifler 'sidikli', 'boklu', 'fırtıklı' (sümüklü) gibi tanımlamalardır. Ayrıca cinsel organlara bu organların teşhir edilmesine, işlevlerine ayrıntılı olarak değiniyor.

Dursun, kitabının birçok yerinde bir ulusa hakaret ediyor. Kürtler'de sanki ahlak kuralları yokmuş gibi yansıtıyor.

Anlattığı köydeki insanların, cinsel organlarını bilinçli olarak teşhir ettiklerini, sapık olduklarını vurgulamaya çalışıyor.

İşte Dursun'un yaşadığı Kürt köyündeki yaşantıdan aktardığı bir kesit:

'Kulleteyn'e taharet'te çömelip 'üçlü takımı'nı şaklata ve ova ova yıkarken, bir amacı da onu göstermekti ve gösterirdi. Kız da çaktırmadan fırsat buldukça izlerdi' (s. 40. age)

Görüldüğü gibi, Kürtler'de kadın-erkek ilişkilerinde teşhirciliği ön plana çıkarıyor. Bu tür ilişkilerin Kürtler'de doğal olduğunu vurgulamaya çalışıyor. Böylece, bir toplum kültürel ve ahlaki değerlerinden arındırılarak, hayvani bir yığın gibi gösterilmeye çalışılıyor. Bu tür davranışlar daha çok sömürgeci ülkelerin sömürgelerindeki insanlara karşı tavır ve davranışları anımsatıyor.

Tuvalete çıkma, burun silme, abdest alma, yıkanma gibi ihtiyaçları sayfalar dolusu ve abartılı bir dille aktarılıyor. Sanki bu tür ihtiyaçların giderilmesi sadece Kürtler'e özgü bir şeymiş gibi... Bu doğal ihtiyaçları aktarırken de insanları özellikle iğrendirme çabası hemen her sayfada bütün çıplaklığıyla sırıtıyor. Kitabın 24, 35, 36, 47, 53, 54, 55, 59, 60, 61, 63, 73, 76, 77, 85, 86, 87, 88,. 89, 219, 253, 267, 279, 312, 313, 321'inci sayfaları, bu konulara ayrıntılı olarak değindiği sayfalardan örneklerdir. Bu tür konular kitabın toplam hacminin önemli bir kısmını oluşturuyor. Kürtleri'in yaşadığı ortamı aktarırken insanları özellikle iğrendirmek için yoğun bir çaba gösteriyor.

Kürtler'in aşağılanmasına kitabın hemen her sayfasında rastlamak mümkün. Örneğin; Kürtlerde genç erkeklere xort(delikanlı) denir. Kuro ise erkek çocuklara seslenilirken ünlem olarak kullanılır. Bilindiği gibi bu ünlem Türkiye'de insanları aşağılamak, küçük düşürmek için kullanılır. 'Kıro' olarak kullanılan bu sözcük, son dönemlerde iyice yaygınlaşarak

sadece Kürtler için değil, kültürsüz, seviyesiz, görgüsüz, bilgisiz, maganda gibi anlamlarda da kullanılmaya başlanmıştır. Öyleki ırkçı bir yapıya büründürülen bu sözcük, ansiklopedilere kadar girmiştir. Örneğin, Dıctıonarıe larousse'de 'kıro' şöyle tanımlanmaktadır: 'argo, kaba, saba, görgüsüz, taşralı(kişi).' Turan Dursun, kitabını Kürtçe yazmadığı halde, sadece 'kıro' ve 'keççe'(genç kız) kavramlarını Kürtçe yazıyor(s. 10, 11). Delikanlı, genç kız kavramları yerine 'Kıro' ve 'Keççe' kavramalarını kullanması özellikle düşündürücüdür. Kitabında bu insanların Türkçe bilmediklerini belirttiği halde, kahramanlarını konuştururken, bozuk ve kaba bir Türkçe kullanıyor. Buradaki amaç Kürt insanının kaba saba olduğu izlemini vermektedir. Çünkü, İngilizce ya da Fransızca bir çeviri yapılırken hiçbir zaman bozuk, kaba bir dil kulanılmaz. Öyleyse Türkçe bilmeyen ve Kürtçe konuşan insanların söyledikleri çevrilirken, neden bu yola başvuruluyor.

Turan Dursun'un kitabına adını verdiği 'Kulleteyn', birçok Kürt köyünde 'boy abdesti'(gusul abdesti) almak için yapılan havuzlardır. Bu havuzlar, kaynak(göze) sularının bulunduğu yerlerde ve genelikle köyün dışında yapılır. Köye yakın olan ya da köyden görünen kulleteynlerin etrafı duvarlarla çevrilidir. Bu tür yerlerden sadece erkekler yararlanır. Turan Dursun'un Kartallı diye aktardığı köy de Ağrı ilinin Tutak ilçesine bağlı Kargalık köyüdür. Bu köydeki kulleteynin de çevresi duvarlarla çevrilidir. Köyden kulleteyndeki insanların görünmesi olanaksızdır. Bu durum, köyde kulleteynin yapıldığı ilk günden beri böyledir. İsteyenler hem Kürdistan'daki bütün kulleteynleri hem de bu köydeki kulleteyni inceleyebilir. Durum böyleyken Turan Dursun, kulleteynin köyün her yerinden göründüğünü, köydeki kadınların kızların burayı gözlemelerinden söz ediyor. Bu kadarla da kalmıyor, kulleteyndeki suyun sümük, balgam ve pisliklerle dolu olduğunu belirtiyor.

Bırçok şey çıkartıldı suyu boşaltırken çul-çapıttan, papuçtan, taştan, tezekten, kedi ölüsüne, kemık parçalarına değin her şey'(s.8)

Dursun bir kere bölgeyi anlatırken insanların midesini bulandırmayı kafasına koymuş ya, bunun için elinden ne geliyorsa yapıyor.

Aynı suda hem yüz yıkandığını, hem de tahret alındığını belirtiyor:

'Yüzlere çarpılan suların sesleri kıçlara çarpılanlarınkıyla yarışıyor '(s.8)

Düşünebiliyor musunuz aynı havuzda birileri kıçını yıkarken de yüzünü yıkıyor! Bu insanların herhalde birbirlerine kıçlarını gösterirken hiç utanmadıklarını, birer hayvan gibi hareket ettiklerini belirtmeye çalışıyor. Bu kadarla da kalmıyor, bu sulardan aynı zamanda kap-kacak yıkandığını da iddia ediyor.

'Tahret ve abdest almak için koşulup üşüşülen, kımı zaman da kap-kaçak yıkamakla ya da yemeklik su almak ıçın kulleteyndeki su'(s. 10)

Kürtlerde de Türklerde de ataerkil toplum yapısından dolayı kap-kacağı kadınlar yıkar. Buna göre Turan Dursun kulleteyne kadınların da gittiğini belirtmiş oluyor. Diğer yandan kıç yıkanılan suyla kap-kacak yıkandığını ve yemeklik su alındığını belirtiyor. Görüldüğü gibi Dursun, bu çalışmasında insanları Kürtlerden nefret ettirmeyi aklına koymuş. Ana kurgusu bunun üzerine.

Oysa ki, yukarıda da belirttiğimiz gibi kulleteynden sadece erkekler ve boy abdesti almak için yararlanır.

Dursun hakaretlerini daha da ileri vardırıyor. Bu sudan köpeklerin de içtiğini belirtiyor. Ancak köpeğin bile burnuyla suyun yüzeyindeki pislikleri temizledikten sonra(?) içtiğini belirtiyor(s. 12). Burada köpeklerin bile buradaki insanlardan daha temiz olduğunu vurgulamaya çalışıyor. Oysa, köyde bir pınarın olduğunu kendisi de belirtiyor. Peki, köyde bir pınar varsa köy halkı neden bu temiz su yerine pis suları kullansın? Belirttiğimiz gibi Dursun'un ahlak anlayışı bu. Amacı roman yazmak değil, Kürtlere küfür etmek, Kürt'leri aşağılamak, horlamak. Kürtlerin, Şafi mezhebinden oldukları için pis suları kullandıklarını belirtiyor. Böylece aklısıra Kürt ve Türk karşılaştırması yapıyor ve Türklerin daha temiz oldukları izlenimini vermeye çalışıyor. Burada, dinin etkilerinden çok, islam dininin bir mezhebi olan Hanefiliği gizliden gizliye övgü de var. Bu övgü aslında din aracılığıyla Türklüğedir.

Türklük konusunda ırkçı yaklaşımı birçok yerde açıkça görülüyor. Bu konuda bir karşılaştırma da eğitim gördüğü Kürt köyü ile bir gün misafir kaldığı Türk köyü arasında yapıyor.

'Rabe kuro rabe!(Kalk ulan kalk) diye uyandırılmamıştı bu kez. Kalk küçük molla kalk! diye uyandırılmıştı'(s. 137)

'Kuro'nun erkek çocukları çağırmada kullanılan bir ünlem olduğunu belirtmiştik. Bu kelimenin kökeni 'kure mın'dır. Bu da 'oğlum' anlamına gelir. Turan Dursun, 'kuro'yu burada ulan diye çeviriyor. Eğer kuro, lan veya ulan anlamında kullanılıyorsa, Kendisi kitabın birçok yerinde kullandığı bu sözcüğü 'ulanlar' anlamında mı kullanıyor (örneğin sayfa 10, 11 de olduğu gibi). Yani bu sözcüğü kendisi bilinçli olarak insanları küçük düşürücü bir sıfat olarak kullanmaktadır.

Kürtleri aşağılayıcı bu tür sıfatlar kitabın tümünde var. Zaten ana tema bu... Dursun Kürtleri öyle aktarıyor ki, sanki ilkel bir afrika kabilesi anlatıyor ve kendisi de sömürgeci soylu(!?)

Eğitim gördüğü köyde yaşamayı katlanma olarak kabul ediyor.

Turan Dursun, babasının Türk, annesinin Kürt olduğunu, kendisini Türk saydığını, Türk olmanın soyluluk olduğunu belirtiyor (s.17). Böylece ırkçı tavrını sergilemekten de çekinmiyor.

'Kaynaşmıştı onlarla. Böyle olmakla birlikte Türkler başkaydı kafasında.'(s. 178)

Bu tür yaklaşımlar kitabın birçok yerinde var. Dursun, önce Kürtleri aşağılıyor sonra da Kürtlerle yaşamayı da katlanma olarak aktarıyor:

'Kürtlerın ıçinde boşuna kalmadım der gibiydi'(s. 174)

Dursun satır aralarında Kürtleri pek sevmediğini de ifade ediyor. Roman kahramanlarını konuştururken Kürtleri her fırsatta aşağılamayı ihmal etmiyor.

'Kürtten evliya koyma avluya ' (s 132)

'Oğlunu götürüp attı Kürtlerın içine' (s 147 152. 179)

'Gördünüz mü Allahın Kürtlerı. Kulleteyne ıt düşmüş. Sızse oradan abdest alıyorsunuz, su alıp yemek pışırıyorsunuz! Siz ışte öylesınız!' (s. 314)

Kahramanlarına söylettiği bu sözlerin kendi anlatımlarıyla da çakışması, bunun bilinçli bir kurgu olduğunu, yazarın da aynı duyguları paylaştığını gösteriyor.

Dursun bir kere Kürtleri aşağılamayı kafasına yerleştirdiği için, bu konuda aklından geçen ne varsa döküyor. Öyle ki bu insanları namuzsuzlukla suçlamaya kadar vrdırıyor. Kitabında Şirvanşeyh olarak aktardığı köylülerin 'aralarında karılarını değiştirdiklerini' belirtiyor.

İkisinin de iki karısı genç ve güzeldi. Aralarında zaman zaman değiştırdiklerı de bunlardı'(s. 225)

Gerçekte kadınlar götürülürken kocaları bılıyordu ve karşı koymuyordu. Danışıklı bir durum. Karşılıklı olarak getırdiklerı karılarla, doyumlarını alana ve usanana dek yaşıyorlar, usanınca da yine herkes kendi karılarını gerı alıyordu ' (S 225)

Karşılıklı karı değiştırme köyün öteden berı sürüp gelen bir geleneğıydi.(s 225)

Bekarların bile kız kaçırırken (kızın isteğiyle olsa bile) kan davalarına neden olduğu, birçok insanın öldüğü bir toplumsal yapı içinde 'karı değiştirme' olayı gerek Kürt, gerek Türk gerek Çerkez köyleri için ağıza bile alınmayacak sözlerdir. Birinin diğerinin karısına küfür etmesi bile kan davasına, birçok insanın ölümüne neden olduğu herkesçe bilinen bir gerçek iken, 'aralarında karılarını değiştirdikleri' iddiası tartışmasız gerçek dışı, kasıtlı ve düşündürücü bir iddiadır. Turan Dursun sözüm ona kitleleri aydınlatmak(!?) kisvesiyle bir ulusun değer yargılarına saldırıyor, bir ulusu aşağılamaktan zevk alacak kadar ırkçı bir yapıya sahip olabiliyor.

Yaşamından kesitler aktardığı bu kitabında, bir ulusu aşağılanmak, küçük düşürmeye çalışmak ana temaları oluşturuyor. Dursun'un normal dışı davranışları sadece bununla da kalmıyor, özellikle cinsel organların işlevini, bazı cinsel sapmaları ayrıntılarıyla aktarıyor. İnsanların hayvanlarla cinsel ilişkilerini, homoseksüel ilişkileri ayrıntılı olarak anlatıyor.

Kırsal bölgelerde hayvanlarla cinsel ilişkilerin yaygın olduğu bilinmektedir. Ancak insanlar, kendi cinsel ihtiyacını gidermek için bu tür ilişkilere girer. Oysa, Turan Dursun'un kendisiyle ilgili olarak aktardığı bu tür ilişki çok ilginçtir! Çünkü Dursun, aktardığı bu olayda kendi cinsel ihtiyacını değil, bir koçun cinsel ihtiyacını giderdiğini anlatıyor. (Bakınız s. 219). Bu durum Turan Dursun'un içinde bulunduğu ruh hali ve olaylara bakış açısını yansıtması bakımından ilginçtir. Çünkü her kitap, yazarının dünyaya bakış açısını, hele bu kitap bir yaşam öyküsü ise yazarının iç dökümünü yansıtır.

Mevsimlerin Püskülü

Şair ve şiir

Şiir bir meydan harbidir
Kalkan kılıçlarla değil
Damla damla kayalardan
Sızıp gelen sular gibi
Yüreklerde yeşillenir sözcüklerle

Şiir bir Meydan harbidir
İzleğinde duyulan kan değil
El emeği/Alın teri/Gül kokusu
Mazotlu değil dağların kuytusunda
Kana kana içtiği su
Her sabah içine çektiği yel
Kekik kokulu

Havalanır güneş ışının kanadında
Kışın kardelen
Baharda açan tomurcuk
Yazın tarlada altın başak
Sonbaharda erken gelen yağmur
Her mevsimin hırkasının püskülü
Şair ve şiir bu...

Molla DEMİREL

Buddenbrooklar[1]'daki Toplumsal Tarih

Bülent TOPBAŞ

Yazar Thomas Mann 1875 doğumlu. Kitabı yazmaya başladığında yirmi üç yaşında... Kitap 1900'ün sonunda tamamlanıyor. Yirmi beş yaşında tamamlanmış bu romanın düşünce tarihinde de, edebiyat tarihinde de çok önemli bir yeri var. Bunu da sonuna kadar hak ediyor. Babası tüccar-senatör Johann Heinrich Mann. Yazar hakkındaki bu ve diğer bilgiler bize romandaki yaşam ile yazarın yaşamı arasındaki bir takımm benzerliklerin olduğunu gösteriyor. Buddenbrook ailesinin romandaki en büyük üyesi Johann Buddenbrook... Annesi müziğe meraklı. İleride daha fazla değinebileceğimizi romanda anlatılan son kuşağın tek erkek çocuğu Hanno-Johnn Buddenbrook'un annesi gibi... Hanno yazarla çok fazla benzerlikler gösteriyor. Okulu sevmemesi, yaz tatillerini Travemünde geçirmekten çok hoşlanması, sanatla uğraşmak isterken tüccar yetiştirilmek için okula gönderilmesi yazarın küçük Hanno'yla olan ortaklıkları. Yine babasının küçük Hanno'nın babası Thomas Buddenbrook gibi o on beş yaşındayken ölmesi, büyükannaelerinin ihtişamlı evlerinin satılması ve bunun gibi bir takım benzerliklerden yazarın romanı yazarken kendi yaşamını gözönünde bulundurduğu anlaşılıyor. Ancak roman yazarın kendi hayat hikayesi kesinlikle değil. Sadece bir takım konularda ona esinti kaynağı olduğu görülüyor. Bu esin özellikle küçük Hanno'nun müziğe yatkın ve istekli olduğu halde aile şirketinin devam ettirilebilmesi için tüccar olmak ve buna göre eğitim almak zorunda kalmasının onun, yaşamına, yansımalarını çok ayrıntılı ve canlı anlatışında hissediliyor. Bunların dışında roman çok daha toplumsal, geniş bir konuyu işlemek üzere kaleme alınmış. 19. yy boyunca bir ailenin özelinde, dört kuşak boyunca, Almanya'da değişen kurumlar, değerler ve bunun insanlara yansıması ele alınan. Roman aslında tek cümleyle duygulara, karakterlere, dialoglara bürünmüş bir toplumsal tarih. Romanın bu gerçekçiliği yazarın o yaşına rağmen çok ciddi iktisat, felsefe bilgisine, çok yoğun, titiz,ayrıntılı bir gözlem gücü olduğunu gösteriyor. Thomas Mann bu sayede yazdığı romanıyla, döneminin yüreği, gözü, dili oluyor ve değerini, önemini hiç kaybetmeyecek biçimde edebiyat ve düşünce tarihinde yerini alıyor. Engels bir makalesinde hiçbir tarihçinin başaramayacağı bir şekilde Shakespear'in Kral Lear'nın karakterinde bir dönemin gerçekliğini gördüğünü söylerken hem edebiyatın gücüne ve işlevine değiniyor hem de bu güç ve işlevinin onun gerçekliğinde olduğunu belirtiyordu. Aynı şekilde Buddenbrook Ailesi hiçbir tarihçinin başaramayacağı canlılıkta bir dönemin gerçekliğini anlatıyor. Buddenbrooklar 18. yy sonlarına doğru kurmuş oldukları bir zahire deposuyla tüccarlığa başlıyorlar ve 199.yy başında bulundukları bölgede çok ciddi ekonomik ve siyasi güce, saygınlığa kavuşuyorlar. Roman ağırlıklı olarak 19. yy ilk üç çeyreğinde geçiyor. Gerçekten de bu dönem Avrupa için çok hareketli, dönüşüm yılları. Ancak romanı daha iyi değerlendirebilmek için o yılların Almanya'sına biraz gözatmak gerekiyor. Çok değerli toplumsal tarihçi E. Hobsbaun'un "Devrimler Çağı" dediği bu dönem Avrupa'nın her tarafında tek bir biçimde geçmiyor. Her ülkenin veya toplumun yüzlerce yıllık kültürel, ekonomik ve politik yapılarının rol aldığı farklı sınıfsal güçlerin, konumlanışların ve mücadelelerin belirlediği gelişimin tek tornadan çıkmış gibi olması zaten beklenemezdi. İngiltere ve Fransa'da feodalizmin gücünü yitirmesi ve kapitalist dönemin belirginleşmesi farklı biçimlerde olmuştur. Fransa'da sınıf mücadeleleri kendine göre daha zayıf bir "mutlakiyetçi devlete" sahip İngiltere'ye oranla daha yoğun olmuştur. Burjuvazi işçi ve köylüyü yanına almıştır bu ise İngiltere'de yaşanmamıştır. Almanya'da ise geçiş başlıbaşına bu iki ülkeden farklı olmuştur çünkü bu ülkede diğer ikisine olduğu gibi geçişler devrimler yoluyla kesin ve net olarak değil daha alttan işleyen ekonomik ilişkilerin baskısı yoluyla gelişmiştir. İngiltere ve Fransa' da feodal kölelik sonlandırıldığı sıralarda 19.yy da Almanya ikinci köleliği yaşıyordu. Batıda Grundherrschofft[2] (yurtluk ekonomisi) sonlanmışken doğuda bunun yerine Gutscherrschaft(mülk ekonomisi) yerini almıştı. Almanya bir yandan feodalizmin ruhunu yaşatırken bir yandan da piyasa ekonomisinin gerçeklerini yerine getiriyordu. Bu da Almanya'daki sınıf mücadelelerinin bir sonucuydu. Yani Almanya'da kapitalizme geçiş İngiltere ve Fransa'ya göre daha sessiz ve derinden olmuştur. Bunun sonucu olarak örneğin Junker[3]'lerin ekonomik olarak etkinlikleri gerilerken eskinin ruhunu ayakta tutmayı başarıyorlar ve bununla siyasi egemenliklerini devam ettiriyorlardı. Almanya'da bu ruhun yani feodal değerler, gelenekler önemli bir yeri var. 19. yy da bile ülkenin birinci zümresi hâlâ feodal soyluluk. Yüksek devlet memurları ve subaylar bu zümreden sağlanıyor. Almanya'da gelişimin böyle olması Almanya burjuvazisinin güçsüzlüğünü gösteriyor. Bu güçsüzlük onu İngiltere ve Fransa da olduğu gibi siyasal üstünlüğü elde etmekten alıkoyuyor. Ancak gerek ekonomik yapıdaki gelişmeler gerekse İngiltere ve Fransa'daki gelişmelerin siyasi etkileri -buna Napoleon'un Fransız devrimini ihraç etme başarıları da dahil- Almanya'yı gün geçtikçe daha çok etkiliyor. İngiltere ve Fransa'da olduğu gibi devrimlerin önemli bir aktörü olan işçi sınıfı, Almanya'da zayıf. Bu da çok doğal; Engels'in **Almanya'da Devrim ve Karşı Devrim** adlı eserinde söylediği gibi "böyle efendiye, böyle uşak. "Romanda bütün Avrupa'yı saran 1848 devrimlerinin Almanya'ya sıçraması sonucu olarak ayaklanan ve greve çıkan işçilerin anlatıldığı sayfalar ve

Konsül Buddebrook'un çıkışıyla dağılan işçilerin korkaklığı, Buddenbrook ismi karşısında sinme bunu çok güzel anlatıyor. Özellikle 1840'tan sonra ancak Alman burjuvazisinin yarı feodal yarı bürokratik monarşinin baskısı altında edilgin kalmayarak olgunlaştığı görülüyor. Toprak soyluluğunun önemli bir kısmı da tam anlamıyla meta üreticisi durumuna düşüyor ve burjuvaziyle ortak çıkarlara varıyor. Almanya'daki bu gelişme Alman kapitalizmine değişik bir renk katıyor. Feodal alışkanlık ve değerleri muhafaza eden ancak kapitalistleşmiş çiftçiler yani kapitalist ağalar. 19. yy'da kendi faklılıklarına rağmen Almanya'da bir çok değişimin yaşandığı hatta bir dönüşümün olduğu görülüyor. Buddenbrooklar ticari kapitalizmin geliştiği bir dönemin ürünü olarak ortaya çıkıyor ve gelişiyorlar. Varolan monarşik yapıyla hiçbir ekonomik çelişkisi yok, düşünce yapısı, değerleri ve inançlarıyla bütünleşmişler bile. Fakat derinden derine işleyen sürece uyamıyorlar. Aslında ekonomide aldıkları konum itibariyle yeni gelişen döneme ayak uyduramamaktadırlar. Nitekim onlar kadar zengin fakat onlar kadar soylu geleneklere ve yaşayışa sahip olmayan Hegenstnömler bunu başarıyorlar. Buddenbrooklar gün geçtikçe zayıflarken Hegenstnömler yükseliyor. Romanda bunun başlangıcı bir senato toplantısında Herman Hegenstnöm'ün fikirlerinin benimsenmesi ve Konsül Buddenbrook'un fikirlerinin küçümsenmesiyle, gücünü yitirmesiyle anatılıyor. Bu başlangıç Konsül Buddebrook'un tek başına kaldığında kendi kendisiyle hesaplaşmasında çok başarılı biçimde aktarılıyor. Daha ekonomik olarak işleri bozulmamışken bile sonun başlangıcını hissediyor Konsül Buddenbrook. Çevresindeki birçok şey Buddenbrook'ların etkisinden kurtulmaya başlıyor. Şansızlıklar, aile içindeki aksaklıklar sonun başlangıcını hissettiriyor Konsül Buddenbrook'a. Batının devrimleri başarıya ulaşmasa da Almanya' da 19.yy'ın ikinci yarısından sonra batı modeli gittikçe önem kazanıyor. Sadece teknik buluşlar değil sosyal buluşlar da giriyor ve taklit ediliyor. Örneğin Buddenbrookların ayak uyduramadığı yeni ticari kurumlar, ticari teknikler, idari ve ekonomik politikalar, Bunlara romanda sık sık yer verilen bankerleri ve diğer finans kurumlarını da eklemek gerekir. Özellikle Tony Buddenbrook'un ilk kocası Grünlich'in eline düştüğü banker romanda çok sevimsiz bir tip. Bakımsız, saygısız, patavatsız ama ekonomik olarak güçlü biri. Thomas Mann'ın da bunlara alışamadığı belli oluyor. Sonuçta soylu bir aile olan Buddenbrooklarda yenilgi yenilgiyi izliyor ve düşüş gerçekleşiyor. Yeni gelişmelere ayak uydurmuş, oyunu yeni kurallarıyla oynayan liberal burjuva tiplemesi olan Hegenströmlerin, Buddenbrook ailesinin ihtişamlı evini satın almasıyla da yenilgi sembolik olarak tamamlıyor. Romanın başında zenginliğinden ve soyluluğundan, Tonny tarafından övgüyle sözedilen toprak sahibi Kont von Schiller'in de iflas etmesi ibrenin tüccar ve toprak sahibine doğru döndüğünü gösteriyor. Bu dönem artık eekonomide üretimin esas olduğunu, toprak sahibi ve tüccarın asalak olduğunu dile geitren Adam Smith ve Ricardo gibi liberal iktisatçıların Hegel'in Hukuk felsefesinin, "Beethoven'in Dokuzuncu Senfosinin, Schiller'in Alle Menschen Werbenden Brüder'in (Bütün insanlar kardeş olacak) Goethe'nin Faust II, Heine, Shelley ve Keats'in şiirlerinin, Dickens ve Balzac'ın romanlarının yer aldığı, Marxizmin doğduğu dönem." Roman bütün bu dönüşümü gerçekçi biçimde aktardığı kadar bu aktarışını roman tadında, edebiyat tadında yapmayı da başarıyor. Özellikle son kuşağın tek erkek çocuğu olan yani kendisinden başka ailenin ekonomik mirasını devam ettirecek alternatif olmayan küçük Hanno'nun anlattığı sayfalar. Küçük Hanno doğumundan itibaren ailenin zayıflamasına, güçsüzleşmesine paralel olarak vucudu zayıf, çürümüş, bütün etkilenmelere duyarlı en ufak darbede büyük yıkımlara hazır bir çocuk olarak beliriyor. Ailenin ekonomik ve siyasi konumu da aynı özellikler sahip. Hanno zaten ölümüyle de ailenin çöküşüyle bir tutulduğunu hissettiriyor

Hanno zayıf yapısıyla kendisinden beklenen görevi yerine getirebilecek durumda değil. Buna zaten ilgisi de yok. Hegenströmlerin çocukları iriyarı, kavgacı, vurduğunu deviren, derslerinde başarılı iken küçük Hanno Buddenbrook okuldan nefret eden, ürkek, silik, başarısız bir çocuk... En iyi ve tek yaptığı şey piyano çalmak. Bu yüzden babasının sevgisini bile kazanamıyor çünkü babası için o umudun tükenişi, ailenin çöküşü.

Hanno dile gelen çocuk düşleri ve duyguları romanın ayrı bir özelliği. İnsanın kendi dışındaki dayatmalara, baskılara ve beklentilere boyun eğişi, kendi duygu ve düşüncelerini yaşayamayışı dile geliyor. İnsanın yabancılaşması ve bu yabacılaşmaya karşı çıkış var. Hanno'nun çocukluk düşleri ve masumluğu şöyle anlatılıyor."Küçük Hanno fiskiyeli bahçede ya da ikinci katta onun için yaptırılmış güzel ballkonda oyun oynamakta. Dörtbuçuk yaşının oyunlarını. Bu oyunların derin anlamını ve heyacanını hiçbir yetişkin kavrayamaz. Hiç çakıltaşı, bir soğan parçası, bir de sopanın ucuna miğfer gibi takılacak bir aslan ağzı; ama bütün bunların hepsinden önce o yaşların tertemiz, güçlü, içtenlikli, kirlenmemiş ve bozulmamış düşgücü ister. Hayatın bizlere elini sürmekten henüz çekindiği, ne görev, ne suç yüklemeyi göze aldığı o yaşlarda. Dünyanın bizden hiçbir iş beklemediği ve bizim gülmemize, hayranlıklarımıza ve düşler kurmamıza kimsenin karışmadığı yıllarda. Ama çok sürmez. Kaba ve aşırı bir güçle bütün bunlar üzerimize saldırır, zor kullanırlar, talim ettirirler, küçültürler, bozarlar."

Kapitalizmin insana ait ne varsa yok eden yapısıyla bütün Avrupa'yı sarması sonrasındaki, "eşitlik, özgürlük, kardeşlik," şiarını benimseyen aydın ve sanatçı çevredeki bu hayal kırıklığı özellikle Dickens'ın romanlarında yer bulur. Hanno'nun çocukluk düşlerinin yıkılışı Dickens'ın **Zor Zamanlar**'ında başlıca roman konusu olarak işleniyor. Her şeyin mallaştığı, paranın insan yaşamında birinci plana çıktığı insanların rakamlarla ve kurallarla idare edildiği bir düzen ve sevme hakkı bile olamayan insanlar.

Tonny ve Thomas'ın gençlik ilişkileri de böyle bir işleyişin kurbanı. Örneğin Thomas çiçekçi bir kızı seviyor. Tonny ise kaptan Schwarzkopf'un tıpta okuyan oğlu Morten'e aşık oluyor. Fakat aile yapısı bu ilişkileri onaylamak şöyle dursun sözkonusu edecek durumda bile değil. Bir defa kendisinden ekonomik olarak daha alt seviyede birisiyle evlenip ailenin sermayesini bökmek, ikincisi sosyal olarak alt seviyede birisiyle evlenip ailenin saygınlığını zedelemek aileden kimsenin hakkı değil. Roman okuru olarak romantik biçimde onların buna karşı çıkmalarını beklerken çok gerçekçi biçimde bu ilişkiler terk ediliyor ve romanda bir daha söz konusu yapılmıyor. Çünkü Tonny ve Thomas'da bir süre sonra bu bek-

lentiler ve kafa yapısına sahip oluyor. Ailenin ismi ve devamı herşeyden önemli. Yazar Thomas Mann, Tonny'in sevgilisi tıp öğrencisi Morten'e devrimci kişi lik veriyor. Onun gözünden soylu sınıfın yaşam tarzlarına, kişiliklerine eleştiri getiriyor. Morten çok bilgili ve olumlu bir tip. O dönem Almanyasının üniversitelerinde ciddi bir öğrenci muhalefeti olduğunu hatta toplumsal mücadelenin ciddi olaylara ağırlığını onların taşıdığı düşünülünce böyle bir tiplemenin yersiz olmadığı görülüyor. Tonny bir düzen ailesinin onu evlendirmek istediği insanla Morten arasında çelişkide kalsa da sonunda doğal biçimde bay Grünlich'ten yana tercihini yapıyor. Özellikle Tonny' de ailenin (Yani Buddennrook ailesinin) önemi çok büyük. İnsanın her özelliğinin aileden geldiği, aile geleneği sonucu olduğu ve saygı gösterilmesi gerektiğini düşünüyor. Bu yüzden bu konuda çok duyarlı. Sokakta başı dik yürümesini, ailesinin düşüşünden sonra bile insanlara yukarıdan bakmasının sebebi bu inancı. Maddi olanak bir anlamı kalmayan aile geleneğini devam ettirmeye çalışıyor. Onun ruhunu taşıyor. Bu biraz da bize ekonomik olarak niteliği değiştiği halde eski gelenek ve alışakanlıkları devam ettiren kapitalist toprak zenginlerinin davranışını açıklıyor.

Tonny bu konuda Tanrıya da kızgın. Çünkü Buddenbrooklar kiliseye en çok saygılı ve hizmeti geçmiş bir aile. Ama tanrının adaleti bu yönde olmuyor. Tonny'nin aile ismine bu bağlılığı bizi onun romanda geçen bir alışkanlığıyla bağ kurduruyor; onun deniz analarının içindeki yıldızı çok sevmesi Tonny bu yıldızı eline geçirmek için onları dışarı çıkarıyor ama geriye sudan başka bir şey kalmıyor. Ailenin durumu da bunu andırıyor. Onu yaşatan, var eden koşullar ortadan kalktıktan sonra yaşamını sürdüremiyor herşeyiyle yok oluyor.

Hanno'nun dış dünyayla hesaplaşmasında eğitim kurumu da önemli bir pay alıyor. Yazar bu konuya da sayfalarında önemli bir yer veriyor. Baskıcı, köhnemiş eskinin eğitim sistemi eleştirliyor. Liberal bir eğitim olumlanıyor. Gerek bu eğitim sisteminin tasvriyle gerek yerine koyduğuyla bize biraz **Ölü Ozanlar Derneğini** hatırlatıyor bize yazar Thomas Mann.

Kitabın ben de hayranlık uyandıran ve bu satırların yirmi beş yaşın elinden çıktığını düşündükçe bana şaşkınlık veren bölümü, Hanno'nun ölümünden önceki piyano çalışının anlatıldığı satırlar. Bu satırlarla hem Hanno'nun hem Buddenbrookların sonu hem de yeni bir düzenin eskinin yerini aldığı anlatılıyor. Bu zevkli satırları aktaralım. " Hepsinin bir bütün, bir perden öteki ses perdesine özlemler ve acılar dolu bir kendini bırakıveriş olduğu ortaya çıktı... Şimdi heyacanlı geçişler, birden yükseliverişlerin tedirgin gidiş gelişleri başlamıştı. Olup biteceklerin tedirginleştirdiği bir rurhun daha fazla tutamadığı feryatlarla kopuk kopuk ezgiler... Soran, yakınan, çaba gösteren elde etmek isteyen, söz veren ve yinelenen tiz ezgiler. Yerinde duramayıp zorlayan, dalgalanıp saşırtan ve ele avuca sığmayan ezgiler. Yenilmiş ve susmuştu. Bir tür kilise müziği bitirişiyle sona erdi parça. Bir duraklama ve sessizlik oldu. Sonra çok yavaştan gümüş renkli bir ezgi! Başlangıç ezgisiydi. Müthiş bir kargaşalığı yabansı bir heyacan ve kesinliği anlatmak ister gibi borazanlar benzeri ezgiler de yükseldi... Bir çeşit ah türküsünü andıran hareketli ve zarif buluşlar içten geldiği gibi ezgiler! Neşe değil umutsuzlukla doluydular. Korku çığlıklarından farksızdılar. Olaydan olaya geçişler başladı birden. Hiçbirinin anlamını kavramak olanaklı değildi. Hanno'nun söz geçiremediği yığınla ezgi uyum ve ritim serüvenleri onun tuşlarda dolaşan parmaklarını ele geçirmiş gibiydi. Hanno daha önce hiç dinlemediği, bilmediği, çalmadığı yeni ezgiler yaşıyordu."

Hanno'nun ölümünün anlatılışının yer aldığı satılarda çok önemli. Daha önce belirtiğimiz gibi Boddenbrook ailesinin son durumuyla özdeşleşmiştir. Onun ölümüyle Boddenbrook ailesinin çöküşü de noktalanmış oluyordu. Ancak yaşamın ondan beklentilerini yerini getirirse yaşama dönme şansının dile geldiği şu satırlarda yine çok önemli ve ikinci dilden anlatılamayacak kadar güzel; "Tifo'nun en tehlikeli döneminde şu olay geçer; hasta ateşler içinde kendinden geçtiği sırada hayat ona seslenir. Canlı ve neşeli sesiyle. Yabancı ve ateş gibi yollarda ilerleyen, ruha ulaşan bu canlı ve neşeli ses onu gölgelik ve serin bir köşeye yöneltir. İnsanoğlu çok gerilerde bıraktığı ve unuttuğu yerlerden ona kadar ulaşan ve dön diye uyaran bu aydınlık neşeli ve biraz da alaycı sesi duyar. Arkada bıraktığı o acımasız ve zorlu çarka karşı içinde bir sevgi, bağlılık ve sevinç yükselirse yabancı ve yakıcı patikalarda ne denli uzaklara düşmüş olursa olsun, geriye döner ve hayatta kalır. Ama hayatın sesini duyunca korkusundan büzüverirse bu hatırlayışın neşeli seslenişin etkisiyle başını iki yana sallar, korunmak için ellerini geriye uzatır ve kaçıp kurtulsun diye ona geçit veren yollarda yine ilerlerse... Hayır, bunun anlamı apaçıktır. Ölecektir!"

Nitekim yaşamın kendi kurallarıyla oynaması dışından yaşama hakkı tanımadığı bu iki varlık Hanno ve Boddenbrook ailesi, ondan ellerini, eteklerini çekmişlerdir.

19. yy batı ve Rus edebiyatının en büyük isimleri insanlığı bu çağa kadar her dönemin duygu ve düşüncelerini bünyesine katarak oluşturduğu, geliştirdiği bilinçle, geride kalanda yitmeyip ileriye gidenin içinde kalmışlardır. Dönemlerinin ruhunu taşımaları ve bunu en iyi biçimde yansıtabilmeleri ile -buna legitimistlere[4] gönül verdiği halde dönemin gelişmelerini gerçeğin yoluunda vazgeçilmez uğraklardan olmuşlardır. Thomas Mann'dan Boddenbrook Ailesi ile bu uğraklarda yerini almıştır. 735 sayfalık romanında kendine has tadıyla bir ailenin malikanesinden dönüşüm içindeki toplumu, düzeni kişiliiklere ağırlık vererek gerçekçi biçimde anlatmayı başarmıştır.

Dipnotlar

1) Mann T "Boddenbrook Ailesi" 1984, Can Yay (Çev. Burhan Arpad) 1929 Nobel Ödülü

2) Batıda "monor" denilen malikhanelerde yaşayan vassalların toprağın kullanım hakkını ellerinde bulundurmaları; köylülükten gerek angarya yoluyla gerekse ayni vergi yoluyla ürettiklerinin bir kısmına el koymaya veya karşılıksız emek kullanımına dayanan yanı köleci mülkiyet sistemi Guttsherrschaft mülk ekonomisinde ise köylülerin ücretli meğer dönüşmesi, toprağın kullanım hakkının ise kapitalist özel mülkiyete dönüşmesi var. Köylüler topraksızlaştırılmıştır.

3) Özellikle Prusya'daki büyük toprak sahiplerinin oluşturduğu ekonomik ve siyasal olarak egemenliği ellerinde bulunduran grup.

4) Fransa'da Bourbon Hanedanının geri getirilmesini isteyen toprak soyluların partisi.

İki Cumartesi Ayaklanır

I.
yüreğim yaşlı bir bunaktır
gittiği her limandan kovulur
geceleri tenime iki bıçak yürütür
tutup adımı çağla yeşili bir zamanla
değiştirilir
bulutlar geçirir ağzımın yorulmuş
sessizliğinden
arkasından mavi
mavi biraz sesine benzer
ama gözlerine tıp(a)tıp

gözlerin
şiirleri ateşlere sürer
zafer beklerken yenilir şairler
bayrakları iner ayaklarında
solar
gökler boşalır
timsah deri kaplı günlüğümde
iki cumartesi ayaklanır
sen bileklerinden yaralanırsın
ben ölürüm
herkes ordadır
II.
herkes ordadır
ellerinde maşallah sepetleri
her sepette ezanları içinden okuyan
kemiklerine buz giyinmiş imamlar
yanlarında zencefilden ağızlık
bedevi tesbih
ve cuma namazından sonraki uykuları

isa yine çıplaktır
avuçları kirli kırmızı
düşürüp göğsüne isanın başını
boynunu vernikler zangoç
rahipler
çan sesine muma şaraba ve ekmeye doyar
rahibeler
maun tabutların arkasında gizli gizli
incil çiğnerler
kasvetli göbeklerinde üçyaşına basar
hüzünleri

III.
herkes ordadır
ölürüm
boynum gövdemin altında kalır
küreğimin arasında lanetli tanrıların
postalları gezinir
bir sancı yırtılır
toprağın böğründen babamın hüznü
annemle el ele tutuşup çirkin alnıma oturur
göğsümden dilsiz keklik kokuları
telaşla dönülmez yolculuğa çıkar
kırılır halay başlarında uçuşan mendilim
inadına büyür tandır damında öptüğüm
komşu kızının titreyen memeleri
fayda etmez
sessizce çekilir kanım soğur dudağım

ne hikmetse ölüme kimse ağlamaz
elinden kimse tutmamış dağ çiçekleri
yamaçlardan koşar
zamanın ciddi delisi ressamın
üç kuruşluk saman kağıda çizdiği
uçurumlara arkası dönük o kadın
kirpiklerinde tarçın
avuçlarında çilek
ezilmiş topuklarıyla
çıkıp gelir

kimse söylemez yerimi
velet istanbul yaşlanır
ve sen sazlığa düşürürsün gözlerini
iki güneş kokar ortalık
iki cumartesi ayaklanır

yıkım günleri
hep otuz mart doksan beş

Öztürk UĞRAŞ

Gözlerin Düşüyor Alevlere

Koca bir yıl anılara gömülüyor yine
Ürkek ve yalnız bir suya belki
Dalgalardan dalgakıranlara
Köpük şahlanışı ya da söz üstüne
Ben yeşile koşmalıyım diyor yüreğim
Yaprağı dallara sevdirme zamanıdır şimdi
Gece
Vurulmuş bir kartal gibi düşüyor içime
Bulut pınarı bu yerler nere
Ben kimim bu saatte birbaşıma sularda
Çılgınlığa mendil sallayan kişiliğim
Aşkım ve kavgam nedir buralarda

Havayı ve suyu atlayarak koynumda
Cemre erken düşüyor yine toprağa
Dağlara gelin gidiyor ilkbahar
Leylak yudumlayıp şarkıya duruyor dilim
Ey dorukların ölümsüz korosu
Ölümlere karşı neden böyle dilsizim

Denizin rengi martı sesli kıyıda
Güneşin sesi mavi
Geceler gül düşürüyor alevler üstüne
Sahi bu yeni yılın adı ne senin ülkende
Kutlanan gün ortaçağın hangi dilimінde

Sulara bakışlarını yansıtma artık
Boş yere kendini aldatma
Çıldırma vaktinin morötesi yaşadığın
Yüreğin tam otuz yediye bölünmüş Sivas'ta
Özür dilemen yetmez gelinciklerden
Gül olup alevler içine düştün mü sen
Ya da güeneşin ışıktan urganlarında
Pir Sultan'ca yeniden dirildin mi
Yok başka türlü ufukların ışıması
Turaç seslerinden nar patlaması yok
Adı yok boynumuzda çürüyen iplerin
Ağzında ateş çiğniyorsun artık
Gözbebeklerinde alev tüketiyorsun

Asım Bezirci Karacaoğlan'ı soruyor
Kaçıncı şiirdesin Adnan Yücel
Metin Altıok kendini arıyor Bingöl'de
Hangi gölün kaçıncı damlasındasın
Asaf-Nazilli'de bir otelde
Kirpiklerini çiziyor türküler üstüne
Gözlerin şimdi kaçıncı mevsimde
Behçet'in kolları siliniyor omuzlarından
Onlar çoktan uğurlandı yarınlara

Koca bir yıl anılara gömülüyor yine
Gece bitiminde yakarken son sigaranı
Tiksiniyorsun dudaklarını uzattığın ateşten
Tam da sözcüklerin çıldırma çizgisinde
Güneşten önce gözlerin düşüyor alevlere

Hasret'in sesi tutuşuyor iliklerinde
İsyanlar nöbet değiştiriyor
Ateşte semaha durmak diyor bir dost
Yakıyor seni sessizlik-beter yakıyor
Yemekler utançla pişiyor artık
Ateş tiksintiye dönüşüyor
Güneşten önce gözlerin düşüyor alevlere

Adnan YÜCEL

Felsefenin Zorluğu Üzerine

Mustafa TOPAL

Felsefeyi geniş kesimlere yaymaya ve sevdirmeye çalışan felsefecilerin izledikleri yöntemlerin başında; felsefenin sanıldığı kadar güç bir uğraş olmadığını, işin aslında herkesin her gün defalarca felsefe yaptığını söyleyerek insanların felsefeyle ilgili kaygılarının temelsiz bir önyargıya dayandığını öne sürmek gelir Afşar Tımuçin'in yaklaşımı bunun klasik bir örneği oluyor

"Felsefeyi aşılmaz güçlüklerin alanı olarak gören insanlar da onu boş düşüncelerin alanı olarak gören insanlar da günde beş yüz kere felsefe yaparlar Trende, vapurda, kahvede, sokakta, her yerde felsefe yapılıyor 'Ben şu dünyada üç şeyden korkarım: hırsızlıktan, ikiyüzlülükten, ahlaksızlıktan' diyen yaşlı teyze kendi ölçüleri içinde bir filozof değil midir? (.) Karacaoğlan 'üryan geldim yine üryan giderim/ ölmemeye elde fermanım mı var' derken filozof değil midir? Felsefe yapmak genellemeler yapmaktır Bir insanlık durumunu sözle saptadığınız zaman, bir başka deyişle bütün insanları ortaya koyacak görüş ürettiğiniz zaman filozofsunuz Shakespeare bir filozoftur, Montaigne, Baudelerre ve Dostoyevski filozofturlar Özetle, insanı en genel çerçevede kavrayan her belirleme felsefeyle ilgilidir"[1]

İnsanların felsefeye ilişkin önyargı ve kaygılarını ortadan kaldırmak amacıyla felsefenin sanıldığı kadar özel ve zor bir uğraş olmadığını öne sürerek, onu zaten herkesin hergün defalarca yaptığı bir uğraş gibi sunmanın sağlıklı bir yol olduğunu söylemek oldukça zor Felsefeyi bunca basite indirgemek sonuçta felsefeye ısındırılmak istenen kişilerin felsefe yapmanın doğal zorlukları karşısında işin başında düş kırıklığına uğramalarına ve telaşa kapılmalarına neden olabilir "Neden öyle olsun? Felsefe yapmak genelleme yapmak, insanı en genel çerçevede kavrayan belirlemeler ortaya koymak değil mi? Hem yaşlı teyzenin "kendi ölçüleri içinde 'filozof olduğu ve yaptığının da düpedüz felsefe değil "felsefeyle ilgili" olduğu söyleniyor" diyerek itiraz edilebilir Doğrudur, felsefi etkinlik genelleme yapmak, kavramlar ortaya koymaktır ve yaşlı teyzenin sözlerinde felsefeyle ilgili yanlar vardır Dahası A.Timuçin şunları söylerken de tümüyle haklıdır

"Yalnız bir şeye dikkat etmek, yaşlı teyzenin yaptığı gibi yapmamak, kavramları birbirine karıştırmamaya özen göstermek gerekir İş bu noktada ciddileşiyor Yaşlı teyze filozoftur ama kavramları birbirine karıştırmakta sakınca görmeyen ya da kavramları birbirine karıştırdığının bilincinde olmayan bir filozoftur."[2]

Bu söylediklerinde ne kadar doğru yanlar bulunsa da A.Timuçin'in yaklaşımı sonuçta verimsiz bir yaklaşım. Çünkü bu yaklaşım felsefeyi bir yandan hafife alıyor, bir yandan da çokyönlülüğünün gözardı edilerek felsefeyi dar bir açıdan algılamaya neden oluyor. Evet, felsefe yapmak genelleme yapmaktır, ama felsefe bunun dışında olmazsa olmaz başka özelliklere de sahip Felsefeyi, felsefenin organik parçalarından herhangi birisinden hareketle tanımlamak işin başında yanlış anlamalara kapıyı aralamak demektir Bu yaklaşım elleriyle yokladıkları organdan hareketle körlerin fili tarif etmelerine benzetilebilir Şöyle ki; "felsefe soru sorma sanatıdır" "felsefe kendi kendini temellendirebilen düşüncedir", "felsefe çağın düşünceyle kavranmasıdır", "felsefe dünya görüşüdür" vb. Her gerçek felsefi düşünce, her gerçek filozofun dizgesi bu özelliklere sahip olmak zorundadır Dolayısıyla "felsefe genelleme yapmaktır" belirlemesi ne kadar doğruysa "felsefe dünya görüşüdür" ya da "felsefe soru sorma sanatıdır" belirlemeleri de o kadar doğrudur Bu durumda felsefenin bütünü açısından bu belirlemelerin her biri, eliyle yokladığı filin hortumundan hareketle fili yılana benzer bir hayvan olarak tanımlayan ya da eliyle yokladığı kuyruktan hareketle fili sıpaya benzeten körün yaptığı tanım kadar doğrudur

Şu ya da bu özelliği açısından felsefi düşünce insanların günlük düşünce tarzlarıyla, yani sağduyuya dayalı günlük safdil bilinçle, belli ortak yanlar taşır Ancak bu durum yalnızca felsefi düşünceye özgü bir ayrıcalık değil. İnsanların kendiliğinden edindikleri düşünce tarzı olarak günlük bilinç diğer tüm düşünce tarzlarının üzerinde yükseldikleri genel bir zemindir Dolayısıyla yüksek düşünce biçimleri olarak sanat ve bilim ya da basit düşünce biçimleri olarak mitoloji, din, büyü vb. tıpkı felsefe gibi günlük bilinçle belli ortak özelliklere sahiptir Özelden genele bilme aracı olarak tümevarım ve tümevarıma dayalı genellemeler olmaksızın bilimsel düşüncelerin oluşması hemen hemen olanaksızdır Ayrıca bir kaç örnek dışında bilimsel teorilerin çoğu tümevarımla başlayan ve diğer yöntemlerle (tümdengelim, analoji vb.) geliştirilen organik parçalardan oluşur Ancak buradan hareketle tümevarımsal bütün düşüncelerin bilimsel düşünce oldukları söylenebilir mi? Yaşlı teyze yazın kavurucu sıcaklarından sonra havanın soğumaya başlamasıyla birlikte yağmur yağacağını bilir Yaşam deneyimleri bu tümevarımsal sonucun doğruluğunu ona göster-

miştir Dolayısıyla sonbaharın gelmesi ve havaların soğumaya başlamasıyla birlikte yaşlı teyze "yakında yağmur yağacak!" öngörüsünde bulunur Meteoroloji uzmanlarının da doğrulayacağı bu öngörüsünde yüzde yüz haklı olmasına karşın ne yaşlı teyzeye biliminsanı demek ne de öngörüsüne bilimsel bir kestiririm demek doğru olmaz Oysa havanın soğumasıyla yağmurların başlaması arasındakı ilişkinin bilımsel hava tahmınlerinın temelinde bulunan tümevarımsal bir öngörü olduğu açıktır. Kısacası yaşlı teyzenin "yakında yağmur yağacak" öngörüsü bilimle ilgili ama bilimsel olamayan bir düşüncedir

Bu konuyla ilgi çarpıcı bir diğer örneği şiir sanatından verebiliriz. Yaşamının belli dönemlerinde bir çok ınsan, hatta bizim yaşlı teyze bile, yaşadığı yoğun duyguların etkisiyle şairce sözler ve dizeler söyleyebilir, gerçekten usta işi şiirsel imgeler yaratabilir Bir çok insanın daha da ileri giderek çok güzel şiirler yazdığı, hatta kimilerinin şiir kitabı yazdıkları bile görülür Ancak bütün bunlar her şiirsel imge üretip dize söyleyenin yada her şiir yazıp şiir kitabı bastıranın şair olduğu anlamına gelmez. Kuşkusuz bu insanların yaptıkları şiirle ılgilidir, hatta ürettikleri düpedüz şiirdir, ama yine de bu insanlara şair diyemeyiz. Tıpkı filozofça genellemeler yapan herkese filozof diyemeyeceğimiz gıbi!

"Felsefeyi basitçe tanımlamak hatalı olabilir, ama felsefe yapmanın o kadar zor bir iş olmadığını söylemenin ne zararı olabilir? İşin başında felsefeden çekinen insanları rahatlatacak bir şeyler söylemekte ne sakınca var?" İlk bakışta oldukça mantıklı gözüken bu itiraza biraz yakından gözatmak gerekiyor

İnsan vücudunun özgül ağırlığı sudan hafif olduğu için her insan maddesel organik yapısı açısından suda batmadan yüzeyde kalabilir (Cesetlerin suyun üzerinde yüzmesinin nedeni budur) Bu olgusal gerçekten hareketle bir ilkyardım kitabında derin bir suya düşen ve yüzme bilmeyen kişilere şu öğütler veriliyor

1- Paniğe kapılmayın. Suyun kaldırma gücü sizi suyun yüzeyine çıkaracaktır. İlk yapacağınız iş ağzınızı kapatmak olsun.

2- Hızla üzerinizdeki tüm giysileri çıkartın.

3- Ağzınızı ve burnunuzu kapatarak-çünkü su yutarsanız özgül ağırlığınız artar ve dibe batarsınız-suyun sizi yüzeye çıkarmasını bekleyin"

Bu öğütlerde yanlış hiçbirşey yok. Hepsi de doğru ve mantıklı öğütler Ancak bu doğru teorik önerilerin pratikte uygulanma şansları hemen hemen hiç yoktur Her yıl binlerce kişinin suda boğuldukları biliniyor Neden? Çünkü insanlar yeryüzünde atmosfer basıncını yenmek için yürürken belli bir tarzda güç harcayarak adım atmak zorundadırlar Dolayısıyla insanların hareket refleksleri belli alışkanlıklar yönünde koşullanmıştır Suya düşen yüzme bilmeyen kişi karada alıştığı hareket reflekslerini terkedemediği için suyun içinde yere basar gibi hareket etmeye ve debelenmeye başlar Böylece ilkyardım kitabında söylenenlere uygun olarak hareketsiz durabilse boğulmayacak olan kişi kendisini suyun dibine iter, su yutmaya başlar ve boğulur

Yüzmeyle ilgili olarak yukarda söylenenler genel olarak felsefe için de geçerlidir Her insan doğal yetileri ve zihin kapasitesi açısından organik/ruhsal bir bozukluğu yoksa-felsefe yapabilir. Her insan doğduktan sonra içinden geçtiği toplumsallaştırma ve kültürlenme süreciyle birlikte edindiği günlük bilince dayanarak felsefe yapmayı öğrenebilir Ya da şöyle diyelim. felsefe yapan felsefeci ve filozofların diğer insanlardan üstün hiç bir yanları yoktur! Ancak burada şuna dikkat etmek gerekiyor Herkesin felsefe yapma yeteneğinde olması yalnızca bir olanaklılığı açığa vurur Tıpkı herkesın doğal olarak yüzebilecek, yüzmeyi öğrenebilecek kapasitede olması gibi. Olanaklı olanla gerçekte olan arasındaki farkı unutmamak gerekiyor Her sağlıklı normal insandaki felsefe yapabilme yetisini olanaklılıktan gerçekliğe, yani kuvveden (Potentia) fiile (actus), geçirmek bir dizi koşula bağlıdır..Belli bir eğitimden geçmedikçe nasıl insanlar yüzemiyorlarsa, benzer şekilde insanlar günlük bilinçle felsefe yapamazlar Felsefi eğitimin ilk vazgeçilmez adımı ise, tıpkı yüzme öğrenen kişiye önce karadaki hareket reflekslerini terketmesinin öğretilmesi gibi, felsefe öğrenen kişiye eski düşünce alışkanlıklarını terketmesinin öğretilmesidir. Sağduyuya dayalı görgül düşüncenin yanılgı ve tuzaklarıyla işgören günlük bilinçle akıl yürüten sıradan bir zihin bu refleksleri terketmedikçe felsefi düşünceyi kavrayıp başarıyla kullanamaz. Işın aslında bu söylenenler bütün öğrenmeye dayalı beceriler için geçerlidir Hiçbir yeni beceri eski alışkanlık ve refleksler terkedilmeden, en azından kontrol altına alınmadan, kazanılamaz. Saz çalan, masa tenisi oynayan, araba kullanan, şarkı söyleyen, bisiklete binen kişiler mutlaka bu edimleri öğrenirken bazı eski hareket alışkanlıklarını ve reflekslerini terketmiş, yeniden biçimlendirmiş ya da kontrol altına almışlardır Her türden insanca beceri için geçerli olan bu kuralın felsefi düşünce için de geçerli olmasından doğal bir şey olamaz.

Herkes bır akla ve sağduyuya sahip olduğuna, dolayısıyla herkes düşünüp mantık yürütebildiğine göre her insanın kendiliğinden felsefe yapabileceğini söyleyenlere karşı Hegel bir zamanlar şunları demişti:

"Tüm bilimler, sanatlar, beceriler, zanaatlar üzerine, bunları kazanmak için çok yönlü bir öğrenme ve araştırma çabasının gerekli olduğu kanısı geçerlidir Buna karşın felsefeye gelince şu önyargının henüz egemen olduğu görünmektedir: herkes birden bire felsefe yapmayı ve felsefeyi yargılamayı anlar, çünkü bunu yapmanın ölçütünü doğal olarak usunda taşımaktadır Sanki gözleri ve elleri olan ve eline deri ile aletler verilen herkes bu yüzden ayakkabı yapmaya kalkışıyormuş gibi, sanki benzer biçimde bir ayakkabının ölçütünü kendi ayağında taşımıyormuş gibi."(3)

Buraya kadar söylenenler ışığında, kişinin bakış açısına göre felsefenin kolay ya da zor bir iş olduğunu söylemek olanaklı gibi gözüküyor Gerçekten de felsefe belli bir eğitim alan herkesin rahatlıkla yapabileceği, öyle özel-üstün yetenekler gerektirmeyen, kolay bir uğraş. Ama öte yandan felsefe kendiliğinden yapılamayacak denli de zor bir uğraş. Burada bir parantez açarak sorulabilir hangi insansal becerinin elde edilmesi zor değil ki? Bırakalım saz çalma, bisiklete binme gibi özel becerileri insanın doğuştan sahip olduğu yetenekler sanılan -ki öyle değillerdir, öğrenme ile edinilen koşullu reflekslerdir- iki ayak üzerinde yürüme ve konuşma gibi özelliklerin bile ne denli zorlu uğraşlar olduğu bebeklerin ilk dönemlerindeki hal ve hareketlerinden anlaşılabilir Bir bebeğin ilk adımlarını atmak için yaşadığı onca gerilim ve kaygıyı, bebeğin ilk adımını atana kadar geçen onca süreyi hiç

gözönünde tutmadan felsefeyi kolayca yapılabilecek bir iş olarak sunmak pek doğru bir yaklaşım olmasa gerek Bısiklete binemeyen kişi için o tuhaf iki tekerleğin üzerinde rahatça oturmaktan zor ne olabilir? Buz pistinde kuğu gibi süzülen ve ilginç hareketleri rahatça yapan buz patencisine öykünüp patenleri ayağına geçirerek buz pistine çıkan bir kişi düşünelim. Attığı ilk birkaç adımla yere kapaklanan bu kişi ayağa kalktığında tekrar adım atmayacaktır Dizleri titremeye başlayan ve adım atmaktansa kıçüstü oturmayı tercih eden bu kişiyi buzda patenle kaymanın kolay bir ış olduğuna ikna etmek oldukça güç olacaktır Benzer örnekleri sonsuzcasına uzatmak olanağı varken felsefe yapma gıbı insan etkınliğinin en yüksek, en çok yönlü ve en gelişmiş bir türünü hafife alarak herkesin zaten felsefe yaptığını söylemek iyi niyetli bir girişim olmanın ötesinde hiçbir özürü haketmez.

Ülkemizde felsefenin gerçek işlevlerinden adım adım kopartılarak, somut yaşamın, insan dünyasının dışında soyut spekülasyonlarla oyalanan belli bir seçkin azınlığın soyut düşünceler üzerinde zihinsel geviş getirdiği sıkıcı bir etkinlik haline getirildiği bir gerçek. Böylesi bir yozlaşmaya tepki duyarak felsefenin saygınlığına kavuşturulması ve geniş yığınlarca sahiplenilmesi için çaba gösterenlere saygı duymak gerekıyor Ancak bu türden samimi kaygılar yukarda kısaca özetlenen felsefeyi hafife alan yaklaşımlara yol açmamalıdır Aksi halde kaş yapayım derken göz çıkarmak, felsefenin yiten itibarını ona kazandırayım derken felsefeyı kısırlaştırmak gündeme gelebilir Felsefenın bır seçkinler uğraşı şeklinde yozlaştırılmasına tepki duyan Gramsci'nin sözlerini bu açıdan değerlendirmek gerekiyor

"Oldukça yaygın bir kanıya göre felsefe güç bir konudur Çünkü uzmanlaşmış bazı bilginlere ya da bir felsefi sıstemı olan filozoflara özgü bir kafa çabasıdır Bu önyargıyı yıkmak için yapılacak ilk şey bütün insanların filozof olduğunu ispatlamaktır "(Hapishane Defterleri)

Felsefenin bır seçkin topluluğunun ayrıcalıklı uğraşı olmadığını, herkesin felsefe yapabileceğini ortaya koymak için, herkesi filozof katına yükselterek felsefeyi hafife almaya ve basitleştirmeye gerek yoktur Çünkü eğer gerçekten herkes filozofsa ve herkes doğal olarak felsefe yapıyorsa bu filozof lafı nereden çıktı ve neden felsefi düşünce diye ayrı bir düşünceden sözediliyor, sorusuna yanıt vermek bir hayli güç olacaktır Felsefenin bu basite alınması sonuçta felsefenin orasından burasından budanarak kısırlaştırılmasına yolaçmaktadır Felsefenin temel konularından metafiziği terketmek gerektiğini söyleyen Füsun Akatlı bu konuda şöyle yazıyor

"Metafizık, duraganla (statik), içerisinde hiçbir karşıtlık bulundurmayanla, "mutlak"la, hiç değişmeyecek olanla uğraşır Konusu "şeylerin değişmeyen özü" "mutlak", birbirinden bağımsız soyutlama ürünü fenomenler, "aşkın varlık" türünden şeylerdir Bilimlerin çağımızda ulaştığı aşamada ise hiçbir şeyin durağan, birbirinden bağımsız, başlangıcı-bitimi sınırlandırılmış olmadığını biliyoruz. Şu halde metafizik de, sürekli değişim, dönüşüm, etkileşim, karşıtlaşım ve oluşum halinde olan varlığı yapay olarak durdurmakta, gerçeğin yapısına aykırı bir yaklaşım benimsemektedir? Doğada, ınsanda, toplumda, tarihte, yaşamda, sözün kısası hiçbir yerde karşılığı ve yansıması bulunmayan "mutlak"lar varsayarak, bu "farz-ı muhal"lerle uğraşmanın adı elbette felsefe olmayacaktır ".[4]

F Akatlı'nın bu yaklaşımı felsefeyi bilime eklemeye çalışan, ya da felsefeyı bılımlerın ıçinde eritmek isteyen başta Vıyana çevresı olmak üzere bir dizi yeni-Pozitivist akımın yaklaşımından hiç de farklı değil Örneğin Rudolph Carnap kendisi ve Viyana çevresinin tutumuna ilişkin olarak "Bizim bir felsefe okulu olmadığımızı ve aşırı felsefi savlar da ortaya koymadığımızı vurgulamak istıyorum ( ) Biz felsefi bütün soruları reddediyoruz Çünkü biz mantıksal çözümlemeyle ilgiliyiz" derken, benzer bir yaklaşım içindeydi F.Akatlı ile R.Carnap arasındaki fark bir derece sorunu. Akatlı etik ve epistemoloji'ye dokunmazken Carnap geçmiş tüm felesfi soru ve konuları yadsıyor Bu konunun ayrıntılarını ilerde ele almak üzere F Akatlı'nın her türden "mutlak"a karşı çıkma yanılgısının tersine olarak çağdaş fiziğin bir kaç "mutlak"ını analım. ışık hızının mutlak sınırı, planck sabiti ve planck duvarının mutlak sınırı, evrenin başlangıcından önceki mutlaklık vb. Bu mutlakların anlamı ve bunların ötesine ilişkin bugün bilimlerin hiçbir diyeceği yok. Dolayısıyla bunların tümü felsefeyi "seçkin uğraşı" olmaktan çıkarmak için metafiziği yadsıma önerisinin sonuçta felsefeyi kesip budayarak kısırlaştırmaya yolaçmaktan başka bir sonuca yolaçmayacağı anlaşılıyor

Felsefede zorluk yaratan esas olgu felsefi kavram ve düşüncelerin soyut yapısıdır Dolayısıyla felsefenin zorluğunu tartışırken ele alınması gereken ilk konulardan birisi felsefedeki soyutluktur Felsefede soyutluktan sözederken şu dört durumu birbirinden ayırdetmek gerekir

1- Schopenhauer'ın yakındığı düşünsel kabızlık ve yetersizliklerden kaynaklanan, düşünsel yoksamaların sonucu olarak ortaya çıkan olumsuz kavramlar ve olumsuz soyutluk.

2- Pythagorasçıların, Herakleitos'un, İslam ve hırıstiyan dünyasındaki bazı Batınî (içrek) akımların çeşitli amaçlarla bilinçli olarak gizemli, herkesin anlayamayacağı bir dille düşüncelerini ortaya koymalarını sonucu olarak gündeme gelen kasıtlı soyutluk.

3- Felsefi anlayışı gereği gerçekliğin anlaşılamayacağını, bilinemeyeceğini, dile getirilemeyeceğini ya da doğrudan nesnel bir yaklaşımla değil düşünceyi öne çıkaran dolaylı yollarla bilinebileceğini öne süren idealist akımların yarattığı dolaylı soyutluk.

4- Yüksek düzeyde seyrettiği, gerçekliğin yeni katlarına ulaşmaya çalıştığı için derin ve zengin kavramlarla yürümek zorunda olan düşüncelerin içerdiği dolaysız soyutluk

Bunlardan ilk ikisinin felsefe ile bağları ilinekseldir Bunlar tümüyle öznel nedenlerle gündeme gelen ve felsefi düşünceleri kavramada ek zorluklara neden olan teknik pürüzlerdir Felsefe açısından esas önemli olan 3 ve 4 grup soyutluklardır

---

Kaynaklar:

1- Felsefe Bir Sevinçtir, İnsancıl yay.sf:5

2- Age.

3- Tinin Görüngübilimi, İdea yay.sf.59.

4- Pusulamız Felsefe, Füsun Akatlı, Varlık yay.sf:112.

Ne Kadar "Işığa Doğrulum"?

Nimet ARIKAN

Öncelikle Berrin Taş'ı bu çalışmasından dolayı kutlamak gerekiyor Çünkü, okuruna karşı içten, samimi ve saygılı davranmış Berrin Taş. Yanlış anlaşılma, geçirdiği evrelerden dolayı küçümsenme gibi riskleri önemsemeyerek okuyucuya içini açmış, dertleşmiş.

Şu ana kadar kadına ilişkin, kadın sorunlarına ilişkin birçok deneme, araştırma, anı, roman vs. yazıldı. Ama kadın sorunu o kadar derin ve köklü ki ne kadar deşsen, ne kadar üzerine gitsen bir o kadar daha sorun karşımıza çıkıyor

Berrin Taş bu çetrefelli sorunda ne ilk, ne de son ama atılan her olumlu adım sonlar için bir umut ışığı oluyor Kadınların kendi yaşantılarından yola çıkarak, verdikleri özgürleşme mücadelesi sürüyor Yalnız her kadın Berrin Taş kadar şanslı değil. Onun çocukluğunda aldığı eğitim, tahsili, daha sonraları ilk adımları atmasına yardımcı oldu ayrıca maddı olanakları daha fazlaydı

Kitabı daha çok sayfa sayfa ele almak istiyorum. Sy 17'de örnekleme hatası var Babanın ölümünün saklanması ile Sistemin Edebiyatçılarının İnsancıl gerçeğini saklaması karşılaştırılmış. Her ikisi de farklı kaygılardan ortaya çıkıyor Babanın ölümünün saklanması, küçük çocuğun üzülmemesi için ailenin getirdiği bir tasarruftur Bizim toplumumuzun kültürüne göre çocuk, genç insan ve kadın birşey bilmez, bilemez. Sistem genç insanları çocukluğundan itibaren insanlık, toplum ıçin eğitmez, yetiştirmez. Sadece kurallara uyması öğretilir, kafasını kullanması, düşünmesi engellenir Sistem, insanı bu şekilde kullanırken, toplum içinde sistemin kültürü ile şekillenen kurumlar bunu çok bilinçli yapmaz. Yani aldığı kültürün kimin çıkarları için kullanıldığını bilmez. O aile çocuğa değer vermezken, gerçekte insanlığa zarar verdiğini göremezken, kendince iyi niyetler taşır Diğer örnekte ise herşey bilinçli yapılır Herşeyin bilincindedir sistemin edebiyatçıları. İnsancıl gibi aydınlanma mücadelesi veren dergileri yok saymasının sebepleri de farklıdır

Sy. 31-32'deki Tomris Özden benzetmesi ve toplumun kadını susturması, baskı altına alması iyi anlatılmış. Berrin Taş kendi yaşantısıyla (herhangi biri olarak), toplumda uç noktada yaşanmış bir başka konuyu bütünleştirmiş. Toplum ister medyatik olsun, ister sıradan bir olay olsun, kadını her cepheden susturmak ister, çünkü kadının evinden başka (orada bile sınırlı) hiçbir yerde söz hakkı yoktur Kadın ne kadar isyancı olur ve ne kadar haklarından bahsederse o kadar aşağılanır

Sy.38'de günümüzden örneklerle toplumdaki insan yetiştirme şekli gösterilmeye çalışılmış ama Sy.17'deki hataya düşülmüş. Mehmet Fuat örneği konu ile alakasız kalmış Kadının yok sayılması ve bunun sebepleri ile M. Fuat gibi Star sisteminin edebiyatçılarının sansürcü zihniyeti, diğer kesimleri yok sayması ve sebepleri farklıdır Örneklerde belli benzerlikler olsa da, kadının ezilmişliği ve susturulmuşluğu, özel mülkiyetin ortaya çıkışı ile başlayıp yüzyılların ağırlığını taşımaktadır İnsanlığın ana sorunlarından biridir kadın sorunu. Ana sorunu, ara sorunlarla karşılaştırma yaparak açıklamaya çalışmak konuyu basitleştirebilir

Yine Sy 39'da kıyaslama hatası var " kocam olan adam eğer yargıç, milletvekili, yönetici, emniyet amiri.. olsaydı, faşist biri olurdu" Bir kere "faşist" olmak için illa da bir mevki de olmak gerekmıyor Adam faşizan özellikler taşıyor ve aldığı kültürle o yöne eğilim gösteriyorsa her ortamda faşist olabilir Faşizmi mevkiler yaratmaz, o ortamlar en fazla körükler ki bu bile sisteme bağlıdır Yani sistem tepeden tırnağa faşist ideoloji ile donatılmışsa, doğal olarak sistemin kurumlarında görev yapan kişiler o ideolojiye göre şekillenecektir Ama yine de bu tercih meselesidir O kurumlarda olup da faşist ideolojiye boyun eğmeyen, benimsemeyenler vardır

Sy. 46-47, iyı anlatılmış. Kadın sorununu yorumlayış iyi

Sy 72'de yine Faşizmle ilgili yanlış terimlendirme var Yanlış olmasa da eksik bir anlatım söz konusu.

" .İşte faşızmin aile görüntüsü adı altında kadını köşeye sıkıştırdığı an" Bu cümlede, hemen önceki ve sonrakı cümlelerden de anlaşıldığı üzere kadın üzerindeki baskıların (kendi yaşantısını anlattığı için, asıl olarak kendisi üzerindeki baskılar) faşizmden kaynaklandığı anlatılıyor Ama bu baskılar yüzyıllardır süre gelen sömürüden, 2. sınıf görmeden kaynaklanıyor, yani temelleri çok eski. Bugün ise kadın sorunu konusunda ciddi adımlar atılabilmiş değil, çünkü günümüzde yoğun bir yozlaşma yabancılaşma yaşanıyor Kadın sorunu bu kadar eski iken salt faşizmde bu tür sorunlar yaşanıyormuş gibi anlatımlar söz konusu. Ayrıca faşizm kavramı yanlış kullanılıyor gibi geliyor bana. Eğer kadın üzerindeki baskıların hepsine faşizm deniyorsa durum daha da farklılaşıyor Faşizm kavramı, kapitalizmden sonra emperyalist aşamaya girilirken, bu dönemde devletçe sistemli bir şekilde uygulanan şiddet politikası ve onun ideolojisini adlandırmaktadır Köleci, Feodal dönemlerin sömürüsü, baskısı, şiddeti çeşitli kavramlarla adlandırılmıştır Kapitalizmin çöküş yaşadığı Emperyalizmin geliştiği döneme has bir sistem olması özelliği ile diğer sistemlerden ayrıldığı için yeni bir adla ifadelendirilmiştir o dönem. Bu dönemdeki, direk egemenlerce devlet kurumları aracılığı ile açık ya da gizli uygulanan şiddetin ve ideolojinin adı faşizm olmuştur Yani özel bir kavramdır, yeni bir dönemi anlatır

Berrin Taş faşizmle ilgili yanlış tespit yapıyor bana göre Faşizmi, salt baskıyı, işkenceyi, sömürüyü içeren bir kavram olarak düşünüyor Bu yüzden her baskıya faşizm diyor Kadın üzerindeki baskıların yüzyılların birikiminden kaynaklandığını zaman zaman gözden kaçırıyor

Sy 100. "(...) Her akşam kocamı karşılarken sofra hazır, yemek. erkeğini sevgiyle beklemek güzeldi. duygularımı incitti" Bu satırlarda ev kadınlığından şikayet etmediği ima ediliyor Yani, o adam duygularını incitmeseydi, hep nazik, kibar ve anlayışlı olsaydı, kadına biçilen görevler (ev kadınlığı vs.) konusunda sorun çıkmayacak mıydı? Gerçi bu cümlede derdini tam anlatamama var diye düşünüyorum çünkü ilerleyen sayfalarda (sy.103,104,105) kadın sorununun genelde iyi kavrandığı görülüyor Bu sayfalardaki yorumlar iyi ve doyurucu.

Sözlerimi burada bitirirken çok hassas ve uzun vadede hemen çözülebilmesi zor olan kadın sorunu için emek verenlere başarılar dilerim. Kitabı daha çok olumsuz yönleri ile eleştirmeye çalıştım. Ancak karşıdakini de geliştirmeyi hedefleyen niyetlerle eleştirildiği düşünülürse eleştirilerimin tek taraflılığı mazur görülecektir

Kavganın Yüreği Durmaz

Mustafa Bayram MISIR

Kavganın Yüreği, Kemal Özer şiirinde bir dönüm noktasıdır Şiir serüvenine İkinci Yeni akımı içinde başlayan ozan, altmışlı yıllar boyunca susmuş, yetmişli yılların başında Kavganın Yüreği ile tekrar şiire dönmüştür Bu suskun yılları ozan, günlüklerinde dönüşümünü içselleştirdiği yıllar olarak anar Altmışlı yıllarda, İkinci Yeni akımından gelen pek çok şair, şiir anlayışlarında doğru dürüst bir evrilme, dönüşüm yaşamadan toplumcu içerikli şiirler yazmaya yönelmişlerdir Kemal Özer, bu şairlerden farklı olarak, gerici bir dünya görüşünün açığa çıkardığı İkinci Yeni'nin şiir pratiğinden bütünsel bir kopuşu yaşamaya çalışmıştır bu susku yıllarında Kavganın Yüreği, bu dönüşümü ozanın başarıyla gerçekleştirdiğinin kanıtıdır Hem dünya görüşü hem de şiir pratiği olarak ciddi bir dönüşüm geçirmiştir ozan.

Kavganın Yüreği, bu dönüşümü belgeleyen bir şiirle başlar 'Üzgünüm ama Övünüyorum.' Ozan bu dönüşüm sürecini şöyle özetler 'Üzgünüm, insanın dağılan yüreğini/bir dizeyle birleştirmek için/bunca geç kaldığına şiirlerimin /Ama övünüyorum yine de kardeşler,/kavgaya girmekte geciksem bile/yanınızda olacağım yaratırken zaferi.'(Özer, K Kavganın Yüreği, s.7)

Kavganın Yüreği'inde İkinci Yeni İzleri

Asım Bezirci, Kavganın Yüreği için, 'Ikinci Yeni'nin duyarlığı, inceliği, biçim ustalığı ve imge düzeniyle dikkati çeken Kemal Özer bu erdemlerini toplumcu anlayışla birleştirmeye yönelmiş Olumlu bir yöneliş '(Agy, s. 57) diye yazıyor Kemal Özer de günlüklerinde bu tespite katılır gibidir Kavganın Yüreği'inde İkinci Yeni'den yeterince kopamadığını yazar. Kopuşunu daha ileri tarihlere sıçratır

Kavganın Yüreği, kanımca, bu epeyce şematik görüşlerin dışında, Kemal Özer şiirinin köşetaşlarından biridir Ozan, hem söyleyişinde hem de yaşama bakışında toplumcu bir ustalık edinmiş görünmektedir Bu ustalık, susku yıllarında içselleştirilen dönüşümün sonucu olmalıdır İkinci Yeni izi görenler, kimi biçimsel(daha çok söyleyişe yönelik) kanıtlar öne sürmektedir. Bu tür kanıtlar çokça ileri sürülebilir Ancak bunlar, örneğin, toplumcu Cemal Süreya'nın ya da toplumcu Edip Cansever'in Ikinci Yeni sürdürümcülüğüyle kıyaslanamayacak derecede önemsiz, ihmal edilebilir izlerdir Ayrıca bu izler, şiirsel bütünlük içinde toplumcu şiirin işaretleri olmakta, yani toplumcu şiirin kimi söyleyiş araştırmalarına olumlu örnekler oluşturmaktadır Kitabın öndeyişinde bunun güzel bir örneği yeralır 'durur sarkacın gitgeli/kavganın yüreği durmaz.'(Agy, s. 5)

Cemal Süreya ya da Edip Cansever'de (vb.lerinde de) durum tam tersidir İkinci Yeni şiirinin içerik arayışları sözkonusudur bu şairlerde. Yazılan şiir, İkinci Yeni şiiridir ama bu şiirin ellili yıllarda üzerine eğildiği konuların yerini kimi toplumsal sorunlar, bu şiir dizgesinin dışına çıkmadan almıştır

Kemal Özer ise, İkinci Yeni'den bütünüyle kopmuş, toplumcu şiire yönelmiştir

Kavganın Yüreği'ndeki şiirler, yukarıda sözü edilen dönüşümün somutlaştığı toplumcu şiirlerdir Ozana göre şair bir bilinç ışçısi, şiirde bilinç işidir. İşte bu bakış, ozanı güncel olan üzerine yoğunlaştırır Tam da burada ozanca bır ayrıntı vardır; ya da şiir bilinciyle kavranabilecek bir ayrıntı '(şiir) somutlamalı güncel olanı İnancı, umudu, aydınlığı, yarını, arkadaşlığı, cesareti soyut kavramlardan çıkarıp günlük yaşamamızda yerleri, anlamları olan somut karşılıklarına ulaştırmalı.'(Agy. s 1) Demek ki, güncel olanın şiirinden anlaşılması gereken vulger bir tarihçilik değil; ozanca bir belgeciliktir Fotoğraftaki gibi: hiçbir anlatı, acılı bir yüz ifadesinin bize sunduğu bilginin tümünü sunmaz. Ancak, fotoğrafın işidir bu. Şiir, bilinç sürecinde ikincil düzeyde bir soyutlamaya yani imge olarak somutlamaya (şiirsel bilinç: kavramsallaştırma) denk düşer Birincil düzey, gündelik dil ve bilimin bize sunduğu motomot(birebır) kavramsallaştırmadır Şiir ise, sözcüklere yeniden anlam yükleyen; eğretileme, anıştırma vb yoluyla kurulan imgelere dayanmaktadır

İmge düzeneklerinin şiir dizgesi içerisindeki tutarlılığı bir şairin gücünü gösterir İmge düzenekleri şiir dizgesi içerisinde bizi olumsal ya da olumsal olmayan bir anlama götüren tutarlılığa sahip değilse, karşımızda bır şiirden çok sayıklama ya da saçmalama vardır Elbette, herhangi bır şairin sayıklama ve saçmalama özgürlüğü de vardır Hatta, toplumcu bir şairin de şiirsel dizge içerisinde bir imge düzeneği olarak sayıklamayı yöntem olarak(okuru bır anlama taşımak için) kullanma özgürlğü vardır Ancak, yalnızca saçmalayan metinler, eylülist dönemde (12 Eylül askeri faşist darbeden sonra) olduğu gibi yaygın okur bulabilir Çünkü, böylesi bir edebi faaliyet, temelden insanın varlıksal koşullarıyla çelişerek gerici bir işlev görür Bu gerici işlev, kimi güçlü idealist şairlerin şiirlerine taşıdıkları dünya görüşleri dolayışıyla gördükleri gerici işlevle karıştırılmamalıdır Yahya Kemal, kanımca güçlü bir şairdir ama tanrıtanır bir gericidir Şiiri de tanrıtanırdır ve gericidir İkinci Yeni, insanın tanıma ve anlamdırma, bilgi üretme yeteneğini yoksayan, hiçlik vazeden toptan (modern kapitalist dünyanın istediği tarzda) bır büyük gericiliktir

Kavganın Yüreği, hem tek tek şiirlerde hem de bir yapıt bütünselliği içinde iyi bir toplumcu şairle karşı karşıya olduğumuzu gösteren güçlü bir imge düzeneğine sahiptir Bir basit örnek vermek gerekirse, 'acı' sözcüğüyle, kitap boyunca her karşılaşmamızda şu dizelerdeki, insanlığın özgürleşme kavgasıyla ilişkili olan anlam yinelenir 'Diyorum ki, acılarla yoğrulmuştur soyunun tarihi, ama yalnız onun şafağından çıkılır yola, onurlu bir yarına varmak için.' (Agy, Yanıt, s. 14)

Sorunu daha açık koyabilmek için, ozanın daha sonraki bir yaptının adı olan 'yaşamı savunma' teması da örneklenebilir (Dikkat ederseniz, tema diyorum; çünkü, yaşamı savunmak ozanın sonraki yapıtları da düşünüldüğünde, yalnızca bir imge düzeneği olmaktan çıkmış, gerçek bir içerik öğesi, tema halini almıştır.) Bu tema, Kavganın Yüreği'nde Şafağın Kanıyla adlı şiirde ilk defa görülür: 'Ayrı konaklardan geçtik ama, vardık aynı ateşin kıyısına Yaşamı savunmak için Horlanan yerlerde sürüklenen, çiğnenen yaşamı./Ve yıkamak için, şafağın lekesiz kanıyla.'(Agy, s. 35) Görülebileceği gibi ozan, bu temayı daha sonraki yapıtlarında da sürdürür: 'Sen de katılmalısın yaşamı savunmaya' der.

Kavganın Yüreği'nde göze çarpan bir başka biçim öğesi, ozanın düzyazı-şiir tabir edilen formu denemiş ve 'Düşman', 'Şafağın Kanıyla', 'Eşık' gibi oldukça başarılı örnekler vermiş olmasıdır. Bu deney, ozanın iradesi dışında, kendiliğinden, toplumcu şiir bazı formlara hapsetmek isteyen muhafazakar toplumcu estetlere toplumcu şiir pratiği içinde verilmiş önemli bir yanıttır.

Kavganın Yüreği Durmaz

Ozan, bu yapıtında yaşamı artık sürekli bir kavga olarak algıladığını yalnızca önsözüyle değil, şiirleriyle de ele vermektedir. Ozan, Kavganın Yüreği'nde kavgayı ve kavga edenleri anlatmaktadır. Toplumcu bir ozan için kavga sınıf kavgası ve kavga edenler de sınıflardır.

Kemal Özer, Kavganın Yüreği'nde, 'Bu türkü geleceğin türküsü,/bilenmiş uykularında tohumun/geçmiş Bedrettin'den, delmiş toprağı/devşirecek sevincini Anadolu'nun/açacak/asıl sahibine yeryüzünü.'(Agy, Toprağa Bastıkça Söylenen, s. 47) dediği türküyü söylemektedir. Bir kavga ozanı olarak Kemal Özer, bütün yapıtlarında evrensel sınıf duyarlığını taşır. Kavganın Yüreği'nde ilgimi çeken, ozanın işçi sınıfının kendiliğinde bilinci ile kendisi için bilincini neredeyse bir leninist politikacı kadar yerinde ayırdedebilmiş ve nesnel gerçekliğin bu olan ve olması gereken tarafını, farkına varmışlığın yarattığı teorik aydınlık içerisinde şiirinde dengeleyebilmiş olmasıdır.

Bu süreci yapıtın bütünselliği içinde izleyebiliriz. Deniz Orakçısı adlı şiirinde 'Bir başınasın yaşamı üretirken/zıpkın çizer, kürek acıtır, ağ yorar/Neden elleri bulunmaz elinin yanında,/yorgunluğu neden paylaşmazlar/sofrasına çökerken yeryüzünün,/sor kendine bir sabah.'(Agy, s. 15) der ozan. Göç adlı şiirde, işçinin bu kendiliğinden halini gözlemeye devam eder: 'Düştün büyük kapılarına kentlerin,/çamur kardın, taş taşıdın omuzlarında,/yolları süpürdün sabahtan akşama./Aynı huzursuz yorgunluk, geceleyin,/aynı yoksul avuntu, değişen ne?/Değiştirmek değilse göç dediğin/kırgın ve horlanmış bakılarını,/neye yarar yollara düşmek/değiştirmek değilse alınyazını?'(Agy, s. 18) Bu iki şiir, yetmişli yıllar Türkiye'si düşünüldüğünde, kır emekçisinin ve onun kentlileşmesinin öyküsüdür de. Bu iki şiiri, kentli işçinin kendiliğinden halinin tasviri izler: 'En çok da işten çıkma saatlerinde,/dizlerimizde ince kesikler ve ağrı;/şöyle bir yoklardı avurtlarımızı,/dolardı köpüre köpüre bağlama tellerine./Ne günün yorgunluğu, ne açlık/yeni sulanmış bahçede toprağın ıslaklığı./Kısardık gaz lambalarını ve susardık/ertesi günlere içimiz kaynamadan-/bir daha dönmeyeceğiz oraya.'(Agy, s. 21)

Dülger şiirinde ise, ozan, emekçilerin bilincindeki kıpırdanışların nesnelliğine vurgu yapar: 'Bakıyorsun ördüğü ellerinin/duvar değil koskoca bir dünya/Hazır başka kentleri de yıkmaya/yeniden kurmak için yüreğin.'(Agy s. 26) Dülger, bu kendiliğinden halin gözlenmesinin kitaptaki dizili̇ş itibariyle son örneğidir. Ozan, emekçilerdeki devrimci, değiştirici dinamiğe vurgu yapar bu şiirde. Ardından, bana, ne kadar doğru bilmiyorum ama 15-16 Haziran'la bir ilgisi varmış gibi gelen 'Kesit' adlı şiir geliyor. Kesit'te, 'Kent doldu yırtılan bayrakları/ Atılan taşları ile bir anda/ Astı bir el evlerin kapılarına/ Haksız bir yaşamdan sorduklarını/ Susmaya zorlandıkça ağızlar/ silaha dönüştüğü gözlerin/ kovanlarından fırlayıp sözcüklerin/ dolaştı bütün sokakları bir rüzgar.' (Agy,s.27) dizeleriyle ozan kendisi için sınıfa işaret eder, onun isyanını anlatır.

Kavganın Yüreği'nin ikinci bölümü 'Ateşe Adanmış', Kesit'te bırakılan yerden sürmektedir. Bu bölümde dünyayı değiştirmeye aday, bir öznenin değiştirme sürecinin kimi güncel sorunları şiirleştirilmektedir. Yukarıda bir bölümünü aktardığım Şafağın Kanıyla adlı şiirle açılan bölüm, 'Toprağa Bastıkça Söylenen' adlı şiirle bitiyor.

Ozan, kavga ederken yeni bir ahlak öneriyor: 'Sözdür silah, çıkarsız söz/ İnsanın çekinmeden söylediği/ gözbebeklerine baka baka/ tohum nasıl itiyorsa/ toprağın üstüne geleceği.' (Agy, S. 36) Bunun neresi yeni diye düşünenler olabilir. Yeni bir dünya kuracak, işçi sınıfı adı verilen devrimci özne ile, olumlayıcı tarzda ilişkilenebilen maddi ve manevi herşey, hangi tarihsel anda yaratılmış olursa olsun, yenidir. Tutanak ve Ağıt gerçek silahların konuştuğu, devrimci pratiklere ilişkin iki şiir olarak algılanıyor. Yeni bir ahlak arayışı devam ediyor yani; ahlak pratikle ilişkilidir, teorik olan etik için nötrdür. Nerede eylem varsa, orada, kendiliğinden ahlak vardır. Devrimci eylemin kendisinin ya da, bilimsel ya da sanatsal bilgisinin olduğu yerde de devrimci ahlak.. 'Kesilmez yarıda kalanla yürüyüş,/ Yenik düşenle eksilmez kavga/ Çizilmiş ve belirli bir yöne doğru.' (Agy,Ağıt,s.39) 'Silah son veriyor kayıtsızlığa. Silah parçalıyor ihaneti. Durduruyor suskunluğa dökülüşünü yüreğin. Ve söylenen bu türkü, kesilmeyecek zafere ulaşınca.'(Agy, Tutanak, s. 38)

Kemal Özer Kavganın Yüreği'nde, sonraki şiir serüveninin temellerini atar. Güncellik, Kemal Özer şiirinin en ayırıcı özelliklerinden biridir. Kavganın Yüreğinde, Bildiri, Yıl Dokuz Yüz Yetmiş Bir ve Bir Mayıs Günü adlı şiirler, bu yönelimin ilk ve dolayısıyla deneysel örneklerini oluşturur. Dokuz Yüz Yetmiş Bir'de ozan, 'Kalkılacak bir yürüyüştür omuz omuza,/ İşlenecek umut, bilenecek bir direnç/ Örslerde dövülmüş bunca yıl.'(Agy,s.41) derken sanki cuntaya karşı 'Yenilmeyeceğiz' diye haykırmaktadır. Güncellik ozanın daha sonraki yapıtlarında olgunlaşıp gelişecektir.

Kavganın Yüreğinde Kemal Özer şiirinin bir diğer niteliği Evrensellik, güncellikle at başı gider. Aksi halde Mayıs 71'de yazılan Eşik, sanki bu yıl Metin Göktepe için ya da Geçen yıllarda öldürülen yurtsever basın çalışanları için yazılmış gibi taze kalabilir miydi?: 'Ay görünmez olur, görünür bisikletiyle gazetecinin/ sürer ayağı üzengide dolu dizgin. Yelesi bembeyaz köpükten./ Pazar yerini deler geçer, ilk pazarcılardan önce. İlk çöpçüden önce sıyırır kapı önlerini. Önce varır kuytu sokaklara, ilk gün ışığında./ Sakladığı bunca yıl yüreğinde, ilk kıvılcımları kavganın, dağılır birer ikişer kentin alanlarına.'(Agy,s.13) İşte bu, toplumcu duyarlılıktır ve evrenseldir.

Kavganın Yüreği'ni bir solukta okuduğumuzda, Kavganın Yüreği'nin durmadığını bilince çıkarıyoruz bir kez daha. Hele Bir Mayıs Günü: 'Dolarken damarlarınıza bir anda,/ birlikte yüremenin çoşkusu,/ yaşamı bilinçle kavramanın/ parlaklığı vururken alnınıza,/ ne kadar biçerlerse biçsinler/ umut daha gür sürecektir. Hiçbir şeye yenilmediğini inancın/ kim daha güzel anlatabilir/ onurla söylenen bir türküden?' (Agy,s.45)

Politik Söylem ve Müzik (I)

Kadir KARAKOÇ

Yaşamın ve Mücadelenin Türkülenişi(*)

Müzık, sadece ezgı ve ritmin bütünleşmesinden ıbaret değildir Ezgı ve rıtim çizgileriyle tek sesli tanımlanan, sıradan ve doğaçtan söylenen türküler, büyüsel dünyadan yola çıkarak doğanın ve insanın portresini çızer Yaşanılan umut, özgür ve eşit bir dünyanın türküleşen düşüdür Melodiler perdelere gizlenir Sessız bekleyış sanatçının nefesınde ve parmaklarında yaşama dönüşür Yüreğın ve bilincin özgür duygusu gerçekle örtüştüğünde, soyutlanır, bilince hitap eder Sürgünler, göçler dizilir Yakılan köyler, ormanlar, insanlar, kıtaplar, toprağa ekılen canlar türküleşerek tohumlaşır İsyana dönüşür Yaşamı sıradan ve monotonluktan çıkarır Hergün doğan güneş yeni bir günün başlangıcı ve yarının müjdecisidir Bugün ağıtlar yakılır Acı ıse gelip geçicidir Sadece kalıcı olan türkülerdir Şarkılar aşka dönüşür

Müzisyen ve sanatçı, yaşanmış, yaşanan ve yaşanılacak gerçekliği algılayarak duyumsandığında, materyalist bilinçle damıtarak sanatında özgürleşmiştir Latın Amerika'da 'Yeni Türkü' akımı, Sovyetler'deki Beyaz Rusya, Ermeni ve Azeri müziğinde ileri müzik gelişimi var olan pratiktir Tınıların, dünayayı değıştirme ruhu ile mayanlandığı Anadolu'da da müzik, estetiğinın bıçimlenmesiyle evrensele ulaşacaktır Ülkemizde 'devrimcı müzik' kavramı, zaman içerisinde politik müzık düzleminde tartışma sürecini yaşayarak olgunlaşacaktır Anadolu'da yüzyıllardır süren halkların ve ulusların, eşitlik ve bağımsızlık, sözlü müziğin gelışimını kuçümsenmeyecek derecede zengin kılmıştır Kahramanlık ve eşkiya türküleri, emek ve iş türkülerı, sevda ve gurbet türküleri, maniler yaşamın kendisıdır Yöresel tavırlar ve ağızlar, enstürüman çeşitliliğı, aksak rıtimler, bölgesel melodik karakterler birer estetık değerdedir

Halk kültürünün otantik çağrısı, ulusların motifleri üzerınde yükselerek estetize edılmıştir Anadolu ve Mezopotamya'de semahlar, deyişler, govendler, dengbejler, ağıtlar, horonlar, v s halk ozanları, halk şairlerı ve halk sanatçılarıyla günümüze kadar aktarılarak seslendirılmiştir Bu sesler, araştırmalar yapabileceğimiz, tartışabileceğimiz ve politik müziğin olgunlaşma sürecünü hızlandıracak kaynağı çoktan yaratmışlardır Bugünden geçmişe doğru yol alan belgesel yazı dızısinde, halk kültürünün sözlü sahibi, ozanlık sanatı esas kaynağımızdır Dedekorkut, Evliyaçelebi, Hallac-ı Mansur, Nesim-i, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal, Dadaloğlu, Köroğlu, Karacaoğlan, Ali İzzet, İbreti, Meluli, Tacim Dede, Summanı, Muharrem Ertaş, Aşık Mahzuni, Aşık İhsanı, Abuzer Karakoç, Zülfi Livaneli, Ahmet Kaya, Hasret Gültekin, Grup Yorum, Kızılırmak v s Bu dizimizde örneklemeler ve özellikleriyle konuk olacaklardır

Seksenli yıllardan bugüne gelindiğinde, 'devrimci müzik' olumsuzlukları belırginleştirerek devam ediyor Söz itıbariyle, kabaca, sınıfsal eşitsızliğe, kültürel yozlaşmaya, insan kırlenmesıne karşı çıkarken, ritim ve ezgilerin müziksel düzenlemelerinde özgünleşemedi. Biraz bağlama çalabılen, az çok bas bir sesi de olan kişiliklerle özgünleşme adına müzikler yaptılar Şairlerin şiirlerini bestelerken söz ve melodinin bütünleşmesinde müziksel kurguya sağladılar mı? Emekçilerin politik taleplerini veya yenilginin hüznünü mırıldanarak, 12 Eylül'ün sosyolojik biçimlenişini müziklendirildi. Eylemsızliğin ve sesizliğin melodik dramında serzenişlenerek mırıldandılar Güvensizliğin, inançsızlığın ve umutsuzluğun imgeleri, değerlerini yaratıyordu. Ütopyalar, markalamış inançlar da tutkulaşıyordu. Dağlar da, sokaklar da, ritimleşen yaşam, sloganlaşan ezgiler banal ve kaba algılanıyordu. Kimliksiz, yargısız 'faili belli' cinayetlerinin haykırışı; bombalanan köyler, yakılan ormanlar, sürgünler, katliamlar, otel odalarında yakılan sanatçılar hangi müzikallerle, hangı sanatsal ürünle varolarak yaşayacak. Müzik sanatında yer yer nitelikli çalışmalar da çıktı. Özellikle kollektif çalışma yapan müzık grupları, sürekli olmasa da, kayda değer ürünler verdiler Bıreysel olarak çalışma yapan kimi sanatçılarımız da kimı zaman uzun soluklu albümler yayınladılar Yazı dizimizin akışında bu eserleri değerlendirerek, sanatçılarımızla yaptığımız söyleşiler ve tartışmalar dizimizde yer alacaktır

Günümüzde, birey veya grup olarak politik müzik yapan sanatçılarımız kendilerinı ifade ettiklerinde net olarak bir kavram belirtmıyorlar Çağdaş Halk Müziği, Protest Müzik veya Özgün Müzik gibi tanımlamalar, en çok sözü edilen kavramlardır Müziksel düzenlemeler de birbirine yakın çalışmalar olduğu halde, müziklerini farklı kavramlarla ifade ettiler Hatta ve hatta 'piyasa' diye adlandırdığımız, çoğu zaman da entelektüel, aydın eleştırdiğimiz; işın aslında gizli gizli de dinlediğimiz sanatçılar, ne yazık ki ideolojik bir misyonun da sanatsal temsilcileri oldular Ajitatif, slogancı ve sert söylemin altında, şıkır şıkır popüler müziğin tıs dım tıs zilleriyle armonik şifreler dinledik. Sound olarak müzik ihtiyaca göre belirlenmesini, solcu müzisyenlerin öğrendiği de bir gerçekti. Dım- tıs-

çak ritimli cızırtılar üzerine işlenen günlük tüketim dilinin argo sozlü inıltileri, ezilen halkça da tüketiliyordu. Acı olan, biz onları tükettik onlar sanatlarını var ettiler Tüketime yönelen toplumun algılama güdüleri körelerek, güdükleşen beyinlere çok kolay dönüşmüştü artık. Bu yaşanılması zorunlu kılınan süreçti maalesef Felsefe ve ideoloji Amerikan dolarının yeşilinde renklendiriliyordu Çürüyen toplumsal değerlerin ve insanın kirlenmesiyle örtuşen müziksel düzlemin endüstirileşmesi de bu dizi de ayrıntılı örnekleriyle yer alacaktır Önemli gördüğüm, özellikle 970 ve 980'li yıllarda politik söylemin kısmen tanımlanmasının çırpınışı olarak algıladığım 'Çok Sesli Müzik' tartışmalarına da değineceğim Inancım, ülkemizde müzik eleştirmenliğinin kurumlaşmasında katkıda bulunmaktadır ve kültür ve sanatın sosyo-ekonomik önemi vurgulanmaktadır

Müzığın doğuşu, gelişen üretici güçlerle birlikte müzik sanatının sınıfsal çizgilerinin belirginleşmesi, 17 Ekim Sovyet Devrimi ile birlikte halk kültürü kapsamlı ulusal müzik motifleri ile dünyadaki yeni müzik akımlarının çıkışlarını, politik müzik düzleminde, bugünden geçmişe doğru izleyeceğiz

1 12 Eylül ve Özgün Müzik (1980-1995 ve 2000'li yıllar)

2 12 Mart Sonrası Çağdaş Halk Müziği(1960-68 ve 1980-90)

3 Anadolu'da ozanlık ve müzik sanatı

a) 12 Eylül sonrası alevi örgütlenmesi ve müzik

b) Cumhuriyet dönemi ve müzik

c) Osmanlı'dan öncesi ve müzik

d) Tasasvvufi, eşkiyalık, mezhebi ve askeri içerikli militarist söylemler ve müzık

4 Sosyalizm ve Müzik (Latin Amerika, Sovyetler Birliği ve Anadolu)

Müziğin Doğuşu

Ansiklopedik bilgilere göre, eski insanlar, müziğin doğuşunu efsanelere dayandırıyorlarmış Eski Hint'de müziği Tanrı Brahma'nın karısı Sarasvati'nin icad ettiği söylenir, Hindistan'ın halk çalgısı Vina'yı da oğlu Naredda'nın icad ettiği anlatılırmış Mısırlılar ise, müziği Hermes, Horus ve Osiris gibi tanrıların yarattığına inanırlarmış Mısırlıları taklit eden Yunan ve Romalı'lar da müzik efsanesinin, Apollon, Minerve ve Mercure adlı tanrıların olduğu belirtilir İlk üflemeli çalgı, 'sirens' ve 'pan flüt'ü de Tanrı Pan gerçekleştirmiştir İlkçağ şairlerinden Lucretius, bu inançlara karşı çıkmış, 'Müzik, tanrı inancı değil Kuş ve rüzgar gibi doğa seslerin taklit edilmesiyle oluşuyor' demiş

Müziğin Çizgileri

George Thomson(**) ise 'Marksizm ve Şiir' adlı çalışmasında, ilkel insanların konuşmalarında belli bir ritmin yanısıra oynak, ezgisel bir vurgu ve bol el hareketlerinin varlığından söz eder Ayrıca, Maoriler patates dansı yaparlarmış Ürünlerin doğu rüzgarlarından zarar görmemesi için genç kızlar tarlalarda dans ederlermiş Vücutlarıyla rüzgarın esişini, yağmurun yağışını, bitkilerin büyüp yeşermesini temsil eder türküleştirirlermiş. Maoirelerin geleneksel bir türküleri değişik ritimli iki ayrı bölümden oluşurmuş Birinci bölüme yaprak, ikinci bölüme meyve derlermiş. Polinezya adası olan Tikopia'da ise üç bölümlü bir türkü varmış İlk bölüm ağaç gövdesinin tabanı, ikinci bölüm, ara sözler, üçüncü bölümde de meyve demeti Thomson, özlenen gerçekliğin yerine gelmesi için, yanılsama danslarındakı coşkunun müziğın yankılaşmasıyla oluştuğunu vurguluyor Ritimde vurgu ilkel çalışma süreciyle, süreli olarak ağaç kütüklerini çekme ya da belli bir aracı değneğe, taşa vurmakla başladığını belirtiyor İnsanlık tarihinin başlangıcında ve bugün de insanın insan olduğu dönemlerin süreçlerine uzandığı için, derin bir etki altına bıraktığını hissederek anlatıyor İsviçreli bir misyonerin, Avrupalı işveren için taş kıran Thonga'lı bir çocuğun söylediği türküyü de şöyle aktarıyor

Bize kötü davranıyorlar ehe(***)
Bize hiç acımıyorlar ehe
Kahvelerini içiyorlar ehe
Bize hiç vermiyorlar ehe

İnsanlık tarihinde sınıfların oluşması ile birlikte sesler düzenli bir hale gelmiştir İlkel toplumlarda düzensiz, karmaşık biçimde olan sesler, Köleci toplumda matematiğin gelişmesiyle birlikte müzikte imgelenmiştir Müzik, büyüsel güçlerden, dinsel ayinlerden etkilenmiş Kilise müziği, kral ve soylular için ipotek altına almış Eski Yunan'da Dıyonizos, Mısır'da Osiris köylüler için türküler söylemişler İnsanlık, dans ve müziği tutklu bir inançla kutsamıştır Müzik her iki sınıf için değerler oluşturuyormuş. Ezen ve ezilenler

Gelişen üretici güçlerle birlikte feodalizm, müziği, ilkel ve kabile toplumundan alarak sınıfsal çizgilerini netleştirmiş Ortaçağ'da müzik, dinsel etkilenmeleri her ne kadar beraberinde kullandıysa da, feodallere ait saray ve kilise müziğine katkı olarak klasik müziği oluşturmuş. Feodal toplumda müziğin en zengin bölümü köylülük içerisinde gelişmiştir Feodalizm kendi müziğinin tüketim alanlarını da kendisi belirliyordu Bu tüketim merkezleri saraylar oluyordu Burjuvazinin öncülüğünde halkların, feodalizme karşı giriştiği mücadele, müziği dinsel etkilerden kurtarmıştır Operanın, senfonik müziğin kurumlaşmasını sağlamıştır Aydınlanma mücadelesi ile birlikte, müzikal kalıpların oluşumu, enstrümanların gelişimi ve doğaçlama yöntemini ağırlıklı işleyerek müziğin özgürleşmesine katkıda bulundu

1917 Ekim Devrimi ile devrimler ve emperyalizm çağında mücadeleler dünyayı değiştirme ütopyasıyla insan ve ülke sevgisi, toplumsal eşitsizliğe ve sömürüye karşı duyarlılık müzikte de oluşturdu Müziğın, 'devrimci müzik' kavramı olarak isimlendirilmesi, Sovyetler Birliğinde, Azeriler, Ermeniler, Beyaz Ruslar ve Kafkaslar, yerelsellikten evrensele ulaşmaları ile nitelik kazandı Balaban, tar ve kemençe gibi halk çalgıları senfonik müzik, opera ve diğer müzikal yapılar içerisinde ulusal müzik motifleriyle sentezleştirdiler Balaban, tar, kemençe yöntemlerini yarattılar 1960'lı yıllarda anti- emperyalist kitle hareketleri dünyada ve ülkemizde bir çok müziksel akımın da çıkmasına yol açmıştır Avrupa'da rock, Latin Amerika'da Yeni Türkü ve Türkiye'de pop-folk-rock kalıplı çalışmalar ve özgün müzik oldu.

(*) Yazı dizimizin giriş bölümü

(**)George Thomson, Marsizm ve Şiir. Çev. cevat Çapan, Uğrak Kitabevi Yayınları. 1966 ilk baskı

(***)Her dizede tekrarlanan ehe, çekicin vuruşunu belirten çalışma heyamolasıdır.

Not: Gelecek sayımızda 'eylemsizliğin ve Sessizliğin Melodik Dramı: 12 Eylül Kadercillği ve Özgün Müzik.

Palmiyealtı Sohbetleri
İzmir İzmir

Bülent HABORA

İzmir'e ilk geldiğim günlerde, güzel ve güzel olduğu kadar gelişmiş bir kentle karşılaştığımı sanmıştım.

Ama halkının dışında, gerçek İzmirlilerin dışında, bürokratıyla, altyapısıyla İzmir'in 'Kentlik'le uzak-yakın bir ilgisi yok.

Bürokratlar tam evlere şenlik. Örneğin İzmir Anaköyü'nün nefis bir belediye başkanı var Burhan Özfatura adı Adam çok gırgır, ama gırgır olduğu kadar İzmir'i tanımıyor, İzmir'le ilgisi yok

4 Kasım 1995'te İzmir'de bir yağmur yağdı. Sıradan bir Avrupa kentinde bu yağmur yağsaydı, o kentin insanları 'Singing in the rain'i söylerlerdi. İzmirliler ise, resmi 61 ceset topladılar, kalanları da çamur seline bıraktılar

Selden, çamur selinden tam on beş gün önce, gırgır Belediye Başkanı Burhan Özfatura, 'Bundan böyle İzmir yağmura teslim olmayacak', incisini saçtı

Kendime çok kızıyorum, keşke o gün Burhan Özfatura adlı İzmir Anaköyü Belediye Başkanı'nın sözlerini ciddiye alıp, gerekeni yapsaydım. Verdiği hiçbir sözü tutmayan Bay Burhan Özfatura'ya önem verseydim, öreneğin balkonumu, şimdi yaptığım gibi duvarla çevirirdim. Sonra ön kapıya duvar çekerdim. Arkadaki, bahçeye bakan kapı ve pencerelerin çevresine duvar ördürürdüm. Ama yapmadım. Burhan Özfatura adlı İzmir Anaköyü Belediye Başkanı'nı ciddiye almadığım için tedbir almadım

E akılsız Bülent, Burhan Özfatura 'İzmir yağmura teslim olmayacak,' diyorsa, anla ki bu bir palavradır, tıpkı 'Suya iki yıl zam yok,' deyip de iki yıl içinde yüzde 300 zam yapışı gibi...

İzmir'i de, İzmirlileri de çok seviyorum, ama bir türlü aklım almıyor, İzmirliler nasıl böyle bir adama oy verip Belediye Başkanı seçtirdiler?

4 Kasım'ı 5 Kasım'a bağlayan gece İzmir yeteneksiz, bilgisiz, beceriksiz bürokrat ve politıkacı tayfası yüzünden, Fenerbahçe'nin durumuna döndü. Perişan oldu, perişan...

Ben, Süleyman Demirel'i çok seviyorum. İzmir Çamur Seli Rezaleti'nde sonra, Devlet'in varlığından ve bu yaraların sarılacağından söz etmişti. Harika bir adam. Türkiye Cumhuriyeti Devleti yaraları saracakmış. Bir güldüm, bir güldüm ki... Özer Çiller'in, Yahya Demirel'in, Selim Edes'in, Halil Bezmen'in ve benzerlerinin evlerini çamur götürseydi, Devlet onların yaralarını sarardı. Ama halkın?

Benim, hemen hemen elli yıllık arşivim, kitaplarım, dergilerim, gazetelerim, notlarım, fotoğraflarım, filmlerim, kasetlerim, plaklarım tam on beş dakika içinde gitti, yok oldu

Devlet, yaralarımı saracakmış. Hadı canım sen de..

Tam on gün sokağımızdaki çöpleri kaldıramadı, Devlet.

Tam on beş gün sokağımızdakı çamuru temizleyemedi, Devlet..

Şey, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Ankaradaki bilmem ne zenginler mahallesini bir-iki damla su bastığı için onar milyon lira yardım yaparken, İzmir'de selden perişan olanlara beşer milyon verdi.

Bir de Süleyman Demirel, arkadaşlarıyla Senirkent'lere, Dinar'lara gidip, hamasi nutuklar atarken, İzmir'e uğramadı bile

İzmir'de, selden iki-üç ay sonra bile bahçelerden çocuk cesetleri çıkıyordu Bu arada Devlet, ölü sayısını 61 olarak gösteriyordu.

İzmirli de sahıp çıkmadı bu Çamur Seli'ne. Yardımlar ya engellendi ya da yerini bulmadı

Sevgi Yolu'nda bunları konuşuyoruz. 'Yardımlar yerini bulmadı.' deyince, aklıma Savaş Ay'ın tebeşir kampanyası geldi. Savaş Ay kitaptan deftere birçok şey topladı Doğu için. Acaba sonrasını merak etti mi hiç? Örneğin, Doğu'ya kaç kitap gitti ve şimdi kaç kitap var orada? O kitapların bir bölümü, acaba başka kentlerde satıldı mı? Mustafa Ekmekçi'ni diliyle 'Mı acaba?'

Varto Depremi'ne gelen, Hollanda'dan gelenler salamlar, örneğin Levent'teki marketlerde satılmıştı da

Sel'iyle, meli'yle yine de seviyorum İzmir'i Hiç olmazsa İzmir'in 'Habitat Kompleksi' yok

Salıncak Susmalarım
"Yalnızlığa Mektuplar"

Şeref BİLSEL

"Sabahı siz nasıl anlıyorsunuz ben bilmiyorum"
- Kemal ÖZER-

Topal bir gecenin koynunda olmak. Üzerinde tel örgüler besleyen bir çocuğun karşısında şiiri ve sevgiliyi düşünmek. Bütün bedenimi işgal etmiş delik deşik tanrı acizlikleri korkusu. Duvarlarda sırıtıp duran ve hep sancılı bir doğumla çoğalan yokluğumun sana yaslanan çaresizliği. Göğsümden nefret ettiğim saatlerin geçmek bilmeyişi. Seninle karşılaşmak için yanımdan eksik etmediğim benliğim" Her sabah göz kapaklarımla kalkan cenazeler ve zalim bir merhametle onardığım gövdem" Gülüşümü sağır eden çıplak kanat sesleri, yedeğinde yaşadığım gerçeklerin alnıma vuran ıslak şavkı. Konuşuksuz büyüyen delilerim" Yağmurun benden sakladıkları. Sadece kendimizde bulacağımız şeyleri dışarda aramanın yürekliliği. Kendime susar gibi sana susmak birşeylerin diyeti olsa gerek. Kendimizden başka hayatımız da olabileceğini anlatamamak demek.

Ellerimi saçlarıma götürünce şehrin ışıkları sönüyor. Biliyorum bana acı veren her şeyin bana ait olduğunu. Biliyorum hepimiz bir kaç büyük kadının çocuklarıyız. Yürüyorum benim yaşımda bir dünyayla, ziller çalıyor derin sularda. Aklım şerit metreler üzerinde uyuyor, yirminci kattan asfalta çakılan bir çocuk gözlerindeki balkonla şiirime giriyor. Deniz hasta bir adam gibi hırlıyor göğsümde.

Eyyy saçları ile felsefe arasında bağ kurduğum kadın, sen benden sağılmış bir uçurumsun dediğim kadın. Görünen yosunsu taraflarımı seninle neşterledim, senin parmağının ucundaki buluta baktım, uzak gözlerinde beslenen ağaçlara tırmandım. Hiç ölmedim sen varken.

Yanlış yaşadığım şeylere isimler koydum, belgelerde karşılığı olmayan isimler. Çocuklar ve anneler herkesindir" dedikten sonra " bana teşekkür edip durma" diyorsun. Her şey olan bir şey gibi seni düşünüyorum. Aslolan birçok şey için bir şey yapmak değil: bir şey için birçok şey yapmaktır diyorum. Varsın yüzüm bozsun kırlangıç yuvalarını, bana, falcılar ısmarlasınlar çözsünler sırrını ellerimin.

İçimdeki karanlığı görünce saçları dökülüyor gecenin. Uykumun kapısını tokmaklıyor haklılığın. Yorgun bir yüreği kandırmak için türküler taşıyorum sırtımda. Yüzümü serip yırtık çarşaflara, kapkara bir tarihe teslim olmak benim harcım değil. Çıkmalıyım kendi kalabalığımdan, çıkmalıyım tekliğinden başka çok az şeyi olan bana. Dışarda öyle bir gün hazırlanıyor ki sanki içinde ben yokum, içinde olmayacağım sanki. Bir yerlerde saklamalıyım yüzümü, dinmeyen bir sağnakta binlerce kez yıkanıp kuşanmalıyım yüzümü. Yüzüm ki benden başka çok şeyi ağırlamakla yorumlanmış. Yüzüm ki başkalarının yüzlerinden artanlarla yıkanmış. İnsan, hayata ya çok bağlanmalı ya da hiç bağlanmamalı. Konu hayat olmalı. Fotoğrafın dışında kalan şeylerle fotoğrafa bakmanın büyük bir cesaret istediği bilinmeli ve fotoğrafın bunu bilmediği de...

Henüz ıslaklığına alışmışken bir nehrin elbet yüzümüzde bizden birşeyler kalacağına da alışmak lazım. Arşivlere davranılacak bir gün, bulgulardan söz edecekler insanlara, orada bizi bekleyen sadece biz olacağız. Yakılmış bir tomruğun kalın yabanıl kokusuyla bilineceğiz. Çocuklar yemyeşil bir vadiye inecekler ve dağlarda kar suyuyla traş olan -Adı hiç duyulmamış- şairler olacak. Evlerin bacası püfür püfür tüterken elinde çiçeklerle saatlerce beklemenin yorgunluğuna alışmış bir genç adam eve dönerken kadınlarla ilegili sözlüğüne yeni bir sıfat daha ekleyecek. Kırmızıdan önce bir güle dokunmanın bilgeliğini öğrenecek.

İşte hayat. İşte kunduralar. Giden bir salıncağın dönüşünü beklemenin esrikliğiyle ağzımızı yırtan bir şarkıya sığınacağız. Varoluşun aynasında kamçılanan bu eller yontucuların hüznünü resmederken bize acı veren her şey bilindik eşkâlimiz olacak. Bitecek bu inleyiş bu bizim olmayan genişlik. Bana üşüyen bir gecede yazılan yazıldıkça sırrı boğulan kelimeler bıraktı yüzün. Her şey olan bir şeydi yüzün. Bunca kıl çadır, bunca turşu küpü marketleri dolduran kırmızı şişeler, kuşların sessizliğinden küflenen bir halkı dengede tutar. Kafalarındaki borsalarla kadınlarının yanında sımsıcak uyurken sokaktaki sarhoş na'rasına sövmek için adam kiralayan kontlar. Ağzında yenilginin talaşlarıyla Beyazıt meydanında " sakız" bağıran Mardinli Hıdır. Kim hangi hayata yürür, kim yerini

avutabilir sonsuza kadar? Yeryüzü altıyüz metre yukarda diye manşet atanlar ne zaman hissedecekler insanla kömür arasındaki uçurumu.

Rüyamda, yanımda uyuyan bir kadının beni rüyasında gördüğünü gördüm. Kan ter içinde ölümlerden döndüm. Sabah aranılan bendim. Kimi öldürdüğümü bılmıyordum. Demirin gırdiği kelepçeler ve gözlerimde namussuzdu ekmeğın beyazı. Polisten adamlara şiirler okudum. İçerisinde hiçbir şey geçmeyen küçük hır cümlenin ortasında durdurdular beni. Kimlik sordular. Bir mısraya yakın güldüm.

Bır ses yükseliyor göğsümün yırtık çadırından: dayan kaybedeceğimiz çok şey var. Her çocuk bir yalana inanarak saçlarını büyütüyor, kayıp bir şair "anladıklarımızın pususundadır anlamadıklarımız" diyor. Sınırlarımı ateşe veriyorum, bitmiş bir ödev olup ödevmiş gibi bitiyorum. Ben susunca bütün şehırlere kar yağıyor. Ölünecek hiçbir şey yaşamayanlar, yaşamak ıçin çok şeye ölüyorlar. Sondur bu teşhis bu yanılgı akrep görmemiş vakit. Beni bana nifaklayan duruşumu kim yorumlayacak"? Bu zakkum, bu ısırgan otu, bu kireç neyi bekler nice zamandır? Ben olmazsam bendeki ben'i, kim bekler, kim sevdalanır şu sarı hüzne? Bitmeyen adımlarım yığılıyor balkonlara. Sevimli cümlelerle yemleniyor kundaklanmış beyinler. Soluk bır muşambada dinleniyor yalnızlık. Haplarla besleniyor hayvanlar. Boşalttığım şişelere sinmiş yüzümün hafta sonu bakışlarını sokağa çıkarıyorum, omuzlarımın çarptıklarımdan kendimi soruyorum, kendimi kimsesiz ayıklığımı.

Şehrin bir ucunu yırtmışlar, öfkeli bir kalabalığın sesı geliyor ve camekanlar önünden geçiyor ağzına kadar sorularla dolu kamyonlar. Geçmiş bir yanılgı olup çıkıyor tarih kitaplarından, lugatları aralıyor bir çocuğun elleri. Pazarların ve halkın bittiği yerde kovukların ıssız endişesini bırakıyorum. Verniklenmiş bir kasım gıbı uçuruma yürüyor zaman. Saraçlar çarşısında yaşlı bir adamın çağdaş ağzına değiyorum. Yorgun bir halkı anlatıyor. Şehrin bir tarafında çocuklar dişlerıyle doğuyor analarından: öbür tarafta haplar telaşlar ve falcılar eksık olmuyor yatak odalarından. Ölmüş bır adamın romanına girer gibi yüksek kahveye giriyorum. Marpuçlardan hüzün çekilir, başlar bir birinı ağırlayan bakışların yoksul şarkısı ve sonra çaylar, anamın elleri kalkıp gelir Rizeden oturur mermer masalara. Burda eski gazetelerin tarihlerini değiştirip okuyorlar. Bır balkon ha düştü ha düşecek ve öleceğini biliyor yaşlı nalbant.

Bırıleri anlatmalı yorgunluğumun tanık istemediğini. Sırtlarında kopuk alkışların rehavetiyle avizelere tırmananları birileri anlatmalı bana. Emlakçı Hüseyın'le terzı Mülazım ne güzel anlaşıyorlar, evden dışarı çıkmayan bir adamın kıtabı üzerinde yaşayacaklarına daır senet imzalıyorlar. Sakıncalı bir kadavra oluyorum otel odalarında: otel odalarında en çok kendi insanı yatar bu şehrin. Bu tiryakiliği anlatmalıyım çocuklara. Şiiri düşünüyorum nalbantlarla saraçların arasında. Neruda'ya dokunuyor dilim. "Şiir neye yarar çığler ıçin yazılmazsa"

Trenler, her istasyonda şııir okuyan bir kadın bırakıp şehre giriyorlar. Trenden inenler halka karışmaktan korkuyorlar, belki de halkın onlara karış masından. Bir bankaya kuyruk olmuş yüzlerce insan bekleşıyorlar. Hepsinin boyu posu giyimi farklı, ama aynı yerde bulunmaları, aynı şeyi beklemeleri aynı kadere mahkum etmiş onları hepsi birbirine benziyor. Ne beklediğimizi, nasıl beklediğimizi, en önemlisi nerde beklediğimizi bilmiyorsak, kendimizi bilmek gibi bir derdimiz de olamaz. Oysa bilmek, ayna ile insan arasına zaman sokmaktır. Bizse aynalarla büyütüyoruz çocukları, onlara hazır yüzler, eller kulaklar gösteriyoruz. Herkes gözlerine inanıyor, herkes bilmediği şeylere düşman kesiliyor. Aramızdan beyaz kediler geçecek kadar aynaların dışına çıkıp etrafımıza bakmaya korkuyoruz. Hayattan kaçmakla kendimizi de kaçırdığımızı sanıyoruz, fareleri sevmiyoruz: oysa fareler hayattan kaçmazlar, kaçmakla hayatlarını kaçırırlar. Bizim gibi kuaförlere gitmezler, kapana öyle bir gelirler ki bir başka farenin ölmesi için yer bırakmazlar. Ayrım kalabalıklarda. Denizin en yakını kara, kalabalıktan kalma ensemizde palyaço görüntüleri sergilenir. Kabalığımız örtülsün diye sanat derslerine gireriz. Akşam olunca yüzümüzde mukavva bir gülüşle eve sığınırız. Birileri sahiplenir bızi, biz istemesek de. Anadan doğma yontulmuşluklarımızla tanınırız, biz istemesek de. Kimse görmez simsiyah bir yabancı olduğumuzu. Görmez kimse bir küfür kadar sahipsizliğimizi. Birilerini kurtarmak için düşler kurarız, hiçbir ışe yaramaz son şatomuz da yıkılır. Utançla selam verırız sokak çocuklarına. Bız bu dünyayı çocuklarla kurmuştuk. Bu dünyayı çocuklara kurmuştuk: ama bız bu dünyaya çocukluğumuzla kurulduk, onların çocukluğuna yer kalmadı. Yer kalmadı sevdalanmak için bır çınara.

O çıplak, köylü gözlerimdeki yanılgı, yağmurla gelen yorgunluğum bilinsin artık. Geceye nışanlı yüzüm vardı bir zamanlar ve bır zamanlar kurtarılmış bir şehir gibi gözlerımin şaha kalkışı vardı. Sarhoşlara çarpan duvarlar, yüzükle kandırılmış parmaklar yoktu. Dışı güllerin gözünde canavar gibi laleler, beyaz yataklarda kargalar var gibı daha neler yoktu. Bır ben vardım bir zamanlar bir de kendinden önce rengini bildiklerim.

Alkışla susturulan vicdanlardan ışıksızlık yığılsa da yediğimiz yorumlara, vücudumuz pas kokulu ellilerce resimlenirken, felçlenip dört mevsım üzerimize lanet yağdırsa da kolsuz baharların göz kapaklarında yaşanacağız. Yaşanacağız, geceye ayak sokan kadınlarımızın şamatasında ortalık infaz saatine mıhlansa da, bedenimizin gizli mesaileri uğruna, kadınlarımızın asıldığı yerde yediğimiz tokadın sıcağında yaşanacağız...

Olduğumuzdan çok yokluğumuz yaşıyor. Bir hastalık ..bir hastalık kı eğer görünürse cüzzamlıları korkutur kıtlığındakı varlık. Merdıvenler kaçıyor ayaklarımızın altından. Kafalar olması gereken yerde değil, boyunlar utanıyor bu halde öpülmekten. boyunlar bükük bu halde görülmekten. Bir sürü çıplak çocuk benim rengimle boyanmayı bekliyor. bir sürü çıplak çocuk. Ben diyeyım bir leylek felsefesinde, siz deyin sübyanlar ocağında, onlar desinler bir kanser koğuşunda: ama günün biri demelere son diyelim. Bizim sizde kalanlarımızın korkunç güzellikleri, sıyrılıp varlığınızdan ne zaman seyredecek bizdenliğini. Duyduğumuz seslerin ne kadarı makamına layık, ne kadar makam müziksizlikten ölüm marşına, hasret duyulamadan gitti ve ne kadar konuşabildik gördüklerimizi dinlerken. Hangi ses sağır cephemize davet. Kimin gözlerinde demlenir çâremiz. Sorularla çıkmalıyız yola, sorularla yürümeliyiz ayaklarımızdan yüreğimize

Kor-Mavi Ter Köpükleri

Öbür ucu kızaran
ıslak bir kuzey gecesine bırakıp
ağır sevdalı başını
savurdu
hasret tohumlarını kara gurbetin
yollarını yara yara
savurdu
gözlerinde kaynatarak
şu kartal ayaklarını haşlayıp yakan sulara,
savurdu
dağlar boyu bir ufuktan, bir ufka
yatık bir merdiven gibi kayarak
vurup geçti karşıya, kor-mavi ter köpüklerimizden,
bizler
-ki-
günahkâr ellerimizi çıkararak
meteliksiz delik ceplerimizden
bir kuru mendil olsun uçurmadık
çağımızı süsleyen
O koca dev peşinden.

Muzaffer DİZMAN

doğru.

İçimdekilerin yaşaması için dışarda ölmeyi bekleyen çok şey var. Çelişkiler varsa orda ben de varım. Uygunluklar yaralıyor beni, trafik lambalarının adamı deli eden o kırpışmalarını sevmiyorum. Yerlerine çöp atılan tükürülen yerlerde olmalı. Her mevsim aynı yemişi veren ağaçları sevmiyorum. Hep aynı gözlerle balkan insanı, geceyi görmemek için uyuyanları, bir misafirine ilk önce şehrinin delilerini tanıştırmayanları sevmiyorum.

Omuz omuzayız insanlığa açız öteden beri. Kar sularıyla ıslattığımız taştan çıkanlar, gece olmadan üstüne kapandığımız hakkımız olmayanlar ve biz varız bizden öncekilerden artanlar. Elimizle yaptığımız bir makina bizi yok eder diye yanına yanaşmaya korkuyoruz. İş vermeyip sokakta, bıraktığımız, okuldan attığımız insanların açlığından değil nefesinden korkuyoruz. Düşünenden korkuyoruz. Düşünen, düşünemeyeni düşünmekle, düşünemeyeni düşündürür diye korkuyoruz. Düş kurmaktan korkuyoruz, düşe vurulmaktan. Yalnız olduğumuzu hissederiz diye gece ışıkları söndürmekten korkuyoruz. Aşkın ve korkunun gü cünü bilmiyoruz. İçimizin ışıkları yanmadığı için her tarafı karanlık görüyor ve hep yalnız olduğumuzu hissediyoruz. Kendimizle alay etmekten.. kendimize gülmekten korkuyoruz. Gözlerimizle eşya arasındaki ilişkinin ahlakını ambalajlar belirliyor. Kara yağmurlarda tavanlara isim yazıyoruz. Başkalarının elleriyle yüzümüzü arıyoruz. Böylelikle biz, biz olmaktan daha da azalıyoruz.

Eyyy yalnızlık. Böceklerin şamatasından sıkılıp, yağmurun şapırtısıyla baygın düştüğüm yerde sen varsın. Ben varım diye sen varsın. Ellerimsiz gözlerimsiz, susarak yarattım seni. Ben yokken yorgun bir ırmağın dibindeki taşlara sarılmış yatıyordun. Geceyi emziriyordun pörsümüş memelerinle. Sabahı dağlarda beklemiş, şehre inince en yakın arkadaşı tarafından ihbarlanarak sırtından vurulan bir gencin, ceketinin delinmemiş siyah astarıydın sen. Ayaklarıma sorular sorarak girdiğim her yerde durmadan beni dansa çağırdın. Sensiz olmuyor dedin.. sen yalnızlığının farkındasın dedin. Benim tek istediğim sevdiğim insanın gözünün yamacına yatıp, yüzüne bakanlara görünmez çomaklar atmaktı. Güzelliğinin farkında olanlara güzel değilsiniz diye bağırmaktı istediğim. Sevilmeye alışmışlara sizi sevmiyorum diye haykırmaktı istediğim. Haykıramadım.. bağıramadım. Susarak seni var ettim eyyy yalnızlık.

Bütün renkleri denedim.. Dilsiz bir hayatla söyleştim durmadan. Yerime bakacak bir başka ben aradım. Olmadı uzlaşamadım kendimle de. Şimdi yeni bir yazgı için son defa hazırlanıyorum. Son defa elimi yüzümü yıkıyorum, Bütün saçlarımı kestim. Kuaförlerde süslenen yenilginin kokusundan geçiyorum. Sağır bir atlastan, yaralı bir topraktan geçiyorum. Bu son hâl beyanımdır. Kanımın şarkısı bitti artık.

Tiyatro Düşünürlüğü

H. Hilmi BULUNMAZ

Her insanal devinımde bulunması gerektiği gibi, tiyatroda da düşünsellik olmazsa olmazlardan biridir Her türden siyasal ve ideolojik düşünce, tiyatro etkinliklerine bir biçimde yansır Yansımalıdır

Örnekse Marksçı olduğunu savlayan tiyatro sanatçılarının sahne yapıtları, bu düşünüşe bağlı oldukları gibi, sahne dışında da açımlanma gereksinimi duyulduğunda, Marksçı söylemle yansıtılmalı topluma. Burjuvazinin düşünsel 'renk'leriyle bezenmiş tiyatro yapılanmaları da burjuvazinin söylemleriyle gündeme getirilmeli.

Ülkemizde ne yazık ki, hemen hemen hiç Marksçı tiyatro düşünürü yoktur Özellikle 6 Kasım 96'da yitirdiğimiz evrensel değer Tahir Özçelik'ten sonra, Türkiye Devrımci Tiyatrosu'nu ıvmelendirebilecek tiyatro düşünürü kalmadı denilebilir

Tüm egemenliği elinde bulunduran anamalcılık ise, hemen her alanda olduğu gibi, tiyatro düşünürlüğünde de 'ileri'de 2 Mayıs 96 tarihinde yayımlanan Cumhuriyet/Kitap'ta kapak konusu yapılan 'Bir Tiyatro Düşünürü /Ayşegül Yüksel', Türkiye Burjuva Tiyatrosu'nun gelişimi açısından bir şans Belki şanslardan biri

12 Eylül Faşızmi Dönemi'nden yakınan, ancak o dönemin kurumunda profesörlüğü sürdüren insanlardan biri olan Ayşegül Yüksel, üretememekten yakınıyor Üretmemesinin nedeni olarak anamalcı dizgeyi değil, bu dızgenin bir parçasını görüyor. Temel düşünme yetisini dumura uğratan burjuva yöntemlerden biri olan 'yapısalcılık'tan yola çıkan ve bu yoldan bir milim sapma göstermeyen Yüksel, Cumhuriyet/ Kitap'taki dört sayfalık oylumda, sürekli yakınıyor

Halkla ilgılı bir söz etmeye erınen ve halkın sorunlarından bıhaber profesörlere tıpik örnek oluşturan Ayşegül Hanım, Melih Cevdet Anday, Haldun Taner ve Samuel Beckett gibi küçükburjuva aydınları dayanak noktası olarak kullanıp, çok işlevsel görevler yüklendiğini kavratmaya çabalıyor

Uzun yıllardır Devlet Tiyatroları'nın gönüllü eleştirmeni olduğunu anımsayıp, Konya Ovası gibi geniş ak sayfaları karşısında görünce hızını alamayıp, kendi sınıfının en kutsanmış tiyatro yapılanması olan Devlet Tiyatroları'na serzenişte bulunmadan edemiyor' Devlet Tiyatroları ıse Kültür Bakanlığının bir genel müdürlüğüne indirgenmiş durumda yıllardır Büyük kentlerdeki bir dolu sahnesine ve Anadolu kentlerindeki sahnelerine fabrikadan çıkarırcasına oyun üretiyor Doğru oyun, doğru yönetmen ve doğru oyuncularla ender olarak bir araya gelebiliyor. 'Olgulara yapısalcı bir bakış açısıyla yaklaşmayı ilke edinmiş profesör/eleştirmen, sınıfının tiyatrosunu yapan Devlet Tiyatroları'nın daha 'doğru' olması için çabalıyor

Bilimsel ve sanatsal olanı güzelduyusal olarak ele alma yerine; 'bakla falı nasıl açılır?' 'dostlar alışverişte görsün' yada 'biz de bir şeyler söyleyelim canım' türünden bir söyleşiyi kapak konusu yapan Cumhuriyet/Kitap, hiç anlamadığı konularda düştüğü sığlığa bir kez daha düşüyor Tiyatronun 'T'sinden anlamayan Cumhuriyet Gazetesi, gerçek kardelen ruhlu yayın organlarının sayesinde biraz daha 'gerçek'e doğru çekilmek istenecek. 'Gerçek'e çekilmemekte direndikçe de (çoğunlukla olduğu gibi), gün gelecek soyutlanabilecektir

1979'da ölmüş olan ve 'ulusallık'tan öteye bir sorunsalı olmayan Muhsin Ertuğrul'u aşamayan Tiyatro anlayışının egemen olduğu ülkemizde, çok nitelikli işler yapılmasını beklemek biraz düşseverlik olsa da özellikle 'devrimci' sıfatını sürekli gündemde tutan tiyatro sanatçıları, anamalcı dizgenin yapısalcı olmayan her türden güzelduyusal 'saldırı'sına karşı siyasalar saptamalı ve yeni sanatsal duruşlar gerçekleştirmeli..

Anamalcı dizgenin tiyatrosal saldırılarına karşı koymanın tikel ve tümel dayanak noktaları vardır Ancak şunu bilmek ve bilince çıkarmakta yarar var Bertolt Brecht'i doğru dürüst algılamadan 'epik tiyatro yapalım' yada felsefe tarihini iyice özümlemeden 'biz devrımci tiyatrocuyuz' sözlerini kullanmayalım. Hele hele başta Brecht olmak üzere, bir çok devrımci tiyatro önderinin şiddetle karşı koyduğu 'amatörcülük' olgusuna çok dikkat çekmek zorundayız..

Evrensel sorunsalları tümel olarak ele almayıp, yaşamı parça parça algılayıp, 'şey'ler arasında örgensel bütünlüğü algılayamayan bireyler, tiyatro sanatıyla uğraşmamalıdırlar Başta felsefe olmak üzere, tüm insanal varsıllıkları tiyatro çalışmaları yapmamasında sayılamayacak denli yararlar var Hiçbir ussal düzleme kafa yormayıp; Nazım Hikmet, Orhan Kemal, Aziz Nesin, Maksim Gorki, Hasan Hüseyin gibi devrim sancılarını yaşamı boyunca çekmiş insanları sahne rantı olarak kullanan sözde 'politik tiyatro'lar, yada gençlik heyecanlarından başka 'sermayesi' bulunmayan küçükburjuva kolej oyuncuları, devrimci yanılsama yaratmadan öteye geçemiyorlar

Ellerinde Cumhuriyet Gazetesi, ruhlarında Devlet Tiyatroları ve beyınlerinin kıvrımında dikdörtgen gerçek olan televizyona iltica etmiş Ferhan Şensoy, Gülriz Sururi, Yılmaz Erdoğan, Ali Poyrazoğlu, Yasemin Yalçın, Levent Kırca gibi burjuva tiyatro sanatçılarının bu ülke halkına verebilecekleri hiçbir şey yok.

İmdi, anamalcı düzgenin bu denli zavallılaştığı süreçte, özellikle tiyatro düzleminde yapılan / yapılabilecek çok varsıl durumlar sözkonusu. Seçenek/karşıt tiyatro çalışanları, durumlarını 'yeniden' gözden geçirip, bir an önce devinmeliler Aslında devinen ve devindiren somut tiyatro yapılanmaları da yok değil. Arayan bulur...

Afşar Timuçin'in Penceresinden Görüntüler

Aydın Öztürk

Merhaba! Bu akşam sizlerle daha farklı bir boyutta, hayatın bir başka boyutunda seyretmek istiyorum. Bugün felsefe tartışacağız. Bugün düşünce tarihi ile ilgili tartışmalarımız olacak. Estetik konuşacağız, romandan ve şiirden söz edeceğiz ve sizlere çok sevgideğer -kavramı bilinçli olarak seçiyorum- bir konuk getirdim. Sevgili Afşar Timuçin. Öncelikle Afşar Timuçin'e hoşgeldiniz diyorum.

- Efendim, sağolun. Hoşbulduk.

- Sevgili Radyo Umut Dostları, bu mikrofonlardan özellikle bir şeyi amaçladığımı defalarca vurgulamıştım. Yüzünü gelecek toplumun aydınlığına çevirmiş, bir ütopyanın kavgasını veren, hem üretimi ile, hem de davranışları ile örnek olmayı başarmış ve bizim geleceğimizin biçimlendirilmesi ve yoğurulmasında ciddi katkıları olacağına inandığım insanları programlarımda konuk etmeye çalışıyorum ve bugün ilk kez karşımdaki konukla böyle bir şeyi gerçekleştirme noktasında zorlanacağımı düşünüyorum. Çünkü, gerek üretimindeki derinliği ile, ürettiği şeylerin bıraktığı izlerle, birikimiyle, mütevazılığıyla, çalışkanlığıyla, gönül verdiği ütopya için sarfettiği emekle, yürüttüğü çabayı çok önemsediğim bir insanı konuk ediyorum. Sevgili Afşar Timuçin. Kendisine sorularımı yöneltmeden önce, Afşar Timuçin'den biraz söz etmek istiyorum. Afşar Timuçin'in o kadar çok yönü var ki... Bunlardan birisi, Afşar Timuçin bir düşünür. Düşünce tarihi ve felsefe tarihi ile ilgili çok ciddi çalışmalar yürüten bir insan. Yani bu topraklarda çok fazla yetişmeyen, daha çok Batı toplumlarında yaşadığı söylenen düşünürlerden. Bu Afşar Timuçin'in bir boyutu. Afşar Timuçin aynı zamanda düşünce tarihi ve felsefe tarihi ile ilgili çok güzel çevirileri de gerçekleştiren bir insan. Afşar Timuçin bir şair, Afşar Timuçin romancı, Afşar Timuçin öykücü ve aynı zamanda savunduğu ütopyanın bir emireri gibi hiç yüksünmeden ilerleyen, yorgunluklarına rağmen emeğini bunların dışında tutmamaya çalışan yoğun bir emekçi aynı zamanda. Bu sıfatların hepsini insan kendinde biriktirince, ister istemez sorumlulukları da büyük oluyor. Demin de söylediğim gibi, ilk kez bir konuğumla konuşurken daha özenli sözcükler seçmem ve çok daha dikkatli konuşmam gerektiğini hissediyorum. Çünkü gerçekten üretimine çok saygı duyduğum bir insan Afşar Timuçin. Tabii ki bir çok kişi Afşar Timuçin adını duymuştur, bundan eminim. Ama belki bir Orhan Pamuk kadar veya bir İbrahim Tatlıses kadar duymamışlardır. Bu da çok doğal. Çünkü medya, bu ciddi kuşatıcılığı altında trafik ışıklarını daha çok yönlendireceği insanların bulunduğu alanlara göre ayarlar, yani yeşilleri daha çok onlar için yakar. Afşar Timuçin gibi insanlar içinse, sürekli kırmızı ışıklarını açık tutar ve onların bir kıyıda, bir köşede paslanmalarını bekler veya umut eder. Afşar Timuçin gibi insanlar da bu hayatın içerisinde, sistemın dişlerini sökerek bir anlamda kendi çabalarını hayata geçirirler. Afşar Timuçin'in düşünce tarihi ve felsefe ile ilgili belli başlı çalışmalarında söz etmek istiyorum. Düşünce Tarihi adlı bir dev kitabı var, 784 sayfa ve gerçekten sayfalarının çokluğundan öte, taşıdığı derinlikle mutlaka edinilmesi gereken bir kitap. Ama sanıyorum, bu ara baskısı tükendiği için piyasada yok. Yakında Sarmal Yayınlarından çıkacağını duymuştum. Estetik adlı bir başka kitabı var. Descartes ile ilgili bir kitabı var. Aristoteles Felsefesi adlı bir kitabı var. Bir de kısa bir süre önce İnsancıl Yayınlarından çıkan Felsefe Bir Sevinçtir adlı kitabı var Afşar Timuçin'in. Gene bu alanla ilgili olarak, düşünce tarihi ve felsefe tarihi ile ilgili eserlerinin çabasını sürdürürken, aynı zamanda çeviriler yapmış. Lucien Goldman'ın Diyalektik Araştırmalar adlı kitabını çevirmiş. Gene aynı yazarın İnsan Bilimleri ve Felsefe ve Kant Felsefesine Giriş adlı eserlerinin çevirisi var. Ayrıca Afşar Timuçin'in şiir kitaplarından söz etmek istiyorum. 1968'de Çöl yayınlanmış. 1969'da Destanlar, 1974'de Böyle Söylenmeli Bizim Türkümüz, Savaşçı Türküleri, Ey Benim Güzel Sevdalım, Bu Sevda Böyle Gider ve en son olarak Afşar Timuçin şiirlerini Arınmalar adlı bir kitapta toplamış. Bunlar da Afşar Timuçin'in şiir kitaplarıyla ilgili serüveninin kısa başlıkları. Gene Afşar Timuçin, şiirin kuramsal problemlerine de projektörünü tutmuş, Nazım Hikmet'in Şiiri ile ilgili, şu an dördüncü baskısı İnsancıl Yayınlarından çıkacak olan çok güzel bir kitap hazırlamış. Afşar Timuçin başarılı bir romancı. Yarına Başlamak, Gece Gelen Eski Dost, Kıyılar Durunca, Tepedeki Yalnızlık adlı romanları var. Aslında bunların üçü yayınlanmış, baskıları tükenmiş. Tepedeki Yalnızlık adlı kitabın ise şu an yazımı sürüyor. Bitmek üzere ve bu kitapların hepsi İnsancıl Yayınlarında yeni baskılarını yapacaklar. Afşar Timuçin'in öykü kitaplarından da söz etmek istiyorum. Gizli Pencere, Neden Bazı Akşamlar, Aşkolsun Kırlangıçlar adlı öykü kitaplarından ilk ikisi daha önce yayımlanmış, ama Aşkolsun Kırlangıçlar ilk kez İnsancıl Yayınları arasında çıkacak. Gene bugün İnsancıl Dergisine gittiğimde duvarda bir tablo gördüm. Daha önce hiç dikkat etmemişim gerçekten. Bugün baktığımda altında Afşar Timuçin ismini görünce, Afşar Timuçin'in ressam olduğunu da tesadüfen öğrenmiş oldum. Cengiz Beyle yaptığımız sohbette bu yanını da keşfettim. Afşar Timuçin Evrensel Gazetesine yazar, Afşar Timuçin İnsancıl Dergisine yazar, nitelikli ürünlerde, nitelikli yapıtlarda onun imzasını sık sık görmek mümkün. Afşar Timuçin Toplumsal Araştırmalar Vakfında, Afşar Timuçin Radyo Umut'ta, Afşar Timuçin Bulunmaz Kültür Merkezinde. Anadolu'nun en ücra köşelerinde böyle bir çabayı sürdüren bir insan. Onun aslında hiç de söz etmediği bir boyutu, bir kimliği daha var. Afşar Timuçin Mimar Sinan Üniversitesinde felsefe profesö-

rü. Ama siz onun hiç bir yazısında profesör ünvanını kullandığını görmezsiniz. Aslında o, kendisini ürettikleriyle ve toplum içerisinde bıraktığı izlekle ifade etmek ister. Şimdi, bu kadar uzun bir sunuştan sonra hemen sorularımıza dönmek ve sözü Afşar Timuçin'e bırakmak istiyorum.

- Hocam, bizde felsefenin kabus olduğuna inanan bir yaklaşım var, ya da öyle görüyorlar. Felsefeyi bir kabus gibi düşünüyorlar. Böyle algılanmasını da istiyorlar. Şimdi siz kabus diye görülen felsefeye bir başka ad taktınız. Dediniz ki, "felsefe bir kabus değil, felsefe bir sevinçtir". Bu çalışmanız İnsancıl Yayınlarından da çıktı. Ben hemen soruyorum. Felsefe neden bir sevinçtir?

- Efendim, felsefe bizi yaşama bağlayan, bize bizi gösteren, insana insanı tanıtan bir araştırma alanıdır. Böyle bir alanın insanı huzursuz etmesi, böyle bir alanın insanı kendinden uzaklaştırması düşünülmez. Eğer böyle bir sakat ilişki varsa burada bir ince nokta aramak gerekiyor, yani ya kabahat bizim, ya da felsefenin. Felsefenin olamayacağına göre, yani felsefe insanı insana gösteren bir alan olduğuna göre, sakatlığın bizde olması gerekiyor. Sakatlık nereden geliyor? Sakatlığın özü bizim çok kötü eğitiliyor olmamızda. Yani ilkokulda da kötü eğitiliyoruz, ortaokulda da, lisede de, üniversitede de. Dolayısıyla biz insanı tanımıyoruz, yaşamı tanımıyoruz, düşüncenin temel kavramlarını öğrenmiyoruz. Felsefe doğru dürüst okutulmuyor ve bir bakıma çocukları yaşama bağlamak, insana götürmek, çocukları tarihsel bir derinlikte insan başarılarıyla yüzyüze getirmek doğrultusunda çaba göstermek yerine, "işte felsefe diye böyle karmaşık bir alan var. Tadına bakın, hiç sevmeyeceksiniz" gibi yaklaşımlar sergilenerek, çocuklar felsefeden uzaklaştırılmaya çalışılıyor. İşte bu çerçevede felsefeye sahip çıkılması gerektiği düşüncesindeyim ve felsefenin gerçek anlamda da bir sevinç olduğu inancındayım. Çünkü, insan kendini tanıdığı bir alanda çocuk oyunu oynar gibi bir sevinçle ilerleyecektir. Yalnız bir şey eksik bizde; tabii ki felsefenin temel kavramlarını ortaokulda ve lisede almadığımız için, ister istemez felsefeye girerken bir ilk sıkıntı çekebiliriz. Ama felsefenin temel kavramlarını aldıktan sonra, biraz daha insan dünyasının içeriklerine, ayrıntılarına girdikten sonra, korkunç bir sevinci yaşayacağımız kesindir.

Teşekkür ederim. Sevgili Afşar Timuçin. Afşar Timuçin bir düşünür, felsefeci, romancı, çevirmen, şair, öykücü, aynı zamanda da bir ressam. Bu kadar çok yönü birlikte taşımak ve bunların hepsinde de çok nitelikli ürünler vermek gerçekten de çok önemli bir olay. Bu konuda ayrıntılara girmeden önce dinleyicilerimizden Bülent Çevikel'in bir sorusu var, onu alalım.

- Halkımızın bazı konularda düşünce olarak etkisiz hareket ettiği, yani idealist olarak davrandığı belli. İdealizmle diyalektik materyalizmin gerçek yüzünü bir felsefe hocamızdan öğrenmek ve halka duyurmanın faydalı olacağını düşünüyorum. Kendisi de bize anlatmak istediğini daha iyi ifade eder.

- Şimdi, bu konunun kapsamı üç-beş dakikaya sığacak gibi görünmese de, kısaca şöyle özetleyebiliriz. Gerçekçi bakış açısı, özellikle maddeci çerçevede, insan bilincinin bilgiyi dış dünya deneyleriyle edindiğini ve böylece insanın bilgiye ulaşmasında duyu verilerinin büyük bir etkisi olduğunu, bu çerçevede doğuştan fikirlerden söz etme olasılığının olmadığını kabul eder. Yani her gerçekçi bakış, felsefede, kaynağını dışarıdan alan, dış dünyadan alan bilgilerin varlığını gösterir. Oysa her ülkücü bakış açısı, doğuştan fikirlerin -tabii bu doğuştan bilgilerin tanrıdan gelmiş olması doğaldır, o çerçevede düşünülür- varlığını kabul eder ve insanın bu dünyaya gelirken bir donanımla, bir bilgi donanımıyla geldiğini düşünür. Öyleyse, ülkücü bakış açısıyla gerçekçi bakış açısını birbirinden ayıran temel nokta şudur diyebiliriz: Birinde doğuştan fikirler belirleyici iken, öbüründe doğuştan fikir diye hiç bir şey yoktur, her şey dünya deneyleriyle elde edilir. Sanıyorum kısaca böyle özetlemekte yarar var.

Teşekkür ederim. Tabii, sizin de söylediğiniz gibi, bu genişlikteki bir konuyu üç-beş dakika içerisinde açımlayabilmek çok zor. Ama yine de meselenin ana omurgası ifade edildi, konu aydınlatılmış oldu. Ben hemen şuna geleyim Afşar Bey, Felsefe Bir Sevinçtir adlı kitabın hemen girişinde günlük yaşamda felsefenin hayatın her alanına sızdığından, her yerde felsefe konuşulduğundan söz ediyorsunuz. İnsanların her yerde felsefe konuştuğu bir ülkede nedense müfredat programlarında, lisedeki felsefe dersleri kaldırıldı. Sizin demin de söylediğiniz gibi, felsefenin temel kavramlarını ortaöğretimde öğrenmek mümkün olmadığı için felsefenin öğrenilmesi de oldukça zor olmaya başladı. Şimdi olaya neden böyle bir mantıkla yaklaşıldı, onu merak ediyor ve buna bağlı olarak felsefe neden gereklidir diye sormak istiyorum. Ayrıca Türkiye'de felsefenin üretimi ile ilgili veya felsefenin boyutuyla ilgili genel görünüm nedir?

Efendim, bütün toplumlarda -yalnız bizim toplumumuzda değil- insanlar felsefe yaparlar. Felsefe yapmak insanın gündelik işleri arasına sıkıştırdığı bir iştir ve çok zaman insan felsefe yaptığının bile farkına varmaz. Yani, "ben dünyada üç şeyden korkarım", ya da "benim için dünyada inanılması gereken üç şey vardır" dediğimiz noktada felsefe yapmaya başlamışız demektir. Felsefe yapmak genellemektir ve biz bu genellemeleri, yani insanı evrensel planda ele alma çabalarını hangi planda sürdürürsek sürdürelim -ister akademik planda olsun, isterse gündelik planda olsun- fesefe yapmış oluruz. Fakat, gündelik felsefe ile akademik felsefe, ya da akademik demeyelim de üst düzeyde felsefe arasında temel bir ayrım vardır. Gündelik felsefe yaptığımızda genellikle kendi izlenimlerimizi ve kendi duygu dünyamızı da işin içine katarız ve bilgilerimiz pek de o kadar gerçeğe uyarlı olmayabilir. Ama üst düzeyde felsefe yaptığımız zaman bilgileri belli bir dizge içinde, belli bir sistem içinde ele almamız gerekir. Dolayısıyla gerçek anlamda felsefe yapan kişi, gündelik düzeyde felsefe yapan kişiden daha enine boyuna düşünmek, daha kökten tartışmak zorundadır. Bu çerçevede felsefe insana, demin de söylemeye çalıştığımız gibi, insanı gösteren bir etkinliktir. İnsana insanı gösteren bir bilgi alanıdır. İnsan sanatta duygu ve düşünce düzeyinde, bilimde yasalar düzeyinde, felsefede de kavramsal düzeyde kendini tanır, ya da insanı tanır diyebiliriz. Şimdi, insan için insanı tanımanın önemi dünyalar kadar önemlidir ve insanı tanımayan bir insan dünyada da eğreti demektir. Tarihe yerleşmek, insanlığa yerleşmek, insanın başarılarını bilmek ancak ve ancak felsefenin temel kavramlarını öğrenmekle olur. Gerçekte felsefeyi orta 1'den başlayarak lise sona kadar genel bir kültür etkilemesi çerçevesinde genç insanlara öğretmek şansına sahip olduğumuz halde, yazık ki bu şansı kullanamıyoruz. Yani, en basitten başlayarak, en eski insanın düşünme biçiminden başlayarak, felsefenin en ilkel, en ilksel kavramlarından başlayarak orta 1'den lise sona kadar insan düşüncesinin gelişimini kavram kavram genç insanlara öğretebiliriz. Eğer biz bunu

öğretebilmiş olsaydık, bugünün gençleri çok daha mutlu, çok daha tutarlı, çok daha düşünceli gençler olacaklardı. Bence, felsefenin bizde pek ilgi görmemesinin temelinde felsefe korkusu var. Felsefeden neden korkuluyor? Sanıyorum kurulu düzen, felsefeyi insan zihnini bulandıran, insanı gerektiğinde kargaşaya itebilecek olan, gerektiğinde toplum dışı kılabilecek olan bir alan gibi değerlendiriyor. Bu tabii ki sonuna kadar yanlıştır. Felsefe yalnız ve yalnız düşünen insan oluşturur. Düşünen insan aynı zamanda erdemli insandır, düşünen insan bilge kişidir, düşünen insan insanlığa kendini adamış kişidir ve hiç bir biçimde düşünen insandan zarar gelmez. Bugün hiç bir kesimde, ne ortaokul düzeyinde, ne lise düzeyinde, hatta üniversite düzeyinde ciddi bir felsefe eğitiminden söz etmek olası değil. Çünkü felsefe eğitimi yalnızca üniversitelerin felsefe bölümünde veriliyor. Felsefe bölümlerinde verilen eğitimin de olumsuz anlamda son derece akademik olduğunu görüyoruz. Çok ayrıntı sorunlar, insanı belki de doğrudan doğruya ilgilendirmeyecek, yaşamla doğrudan doğruya ilgili olmayan sorunlar orada bir bakıma genç insanların kafasına dolduruluyor ve böylece felsefesiz bir toplum olma özelliğimiz sürdürülmüş oluyor. Yoksa çok güzel bir eğitim planlamasıyla gençlerimizi felsefe ile yüz yüze, yan yana getirebiliriz rahatça.

Teşekkür ederim. Bir dinleyicimizin daha sorusu var, onu öğrenelim.

- Ben Afşar Bey'in Felsefe Bir Sevinçtir adlı kitabı ve İnsancıl Dergisi ile 96'da tanıştım. Bu kitaptan müthiş bir mutluluk duydum okuduğumda ve hala ümit var yaklaşımıyla felsefenin içinde dalmak geldi içimden. Daha sonra, İnsancıl'ın Ocak 96 sayısında Afşar Bey'in bir yazısını okudum. Garip bir şeydi, kitapta yazılanların tam tersi gibi geldi bana, ümitsizliğe sürüklendim. Konuşmanın başlarında Afşar Bey konuya girerken de benzer şeylerden söz etti. Dergideki yazısında da Türkiye'de eğitim kurumlarında, ortaokullarda, liselerde, hatta üniversitelerde insanların bir bilinç bozumuna uğradığını, neredeyse sadece -tam o yazıdan alıntı yaparsam- "teknik ilişkileri kavrayabilecek düzeyde insanlar ürettiğini, böyle bir kişiye felsefe eğitimi yaptırmanın, daha doğrusu böyle bir kişinin felsefede kendini eğitmesine yardımcı olmanın bir mucizeyi gerçekleştirmek olacağını" anlatıyor. "18-20 yaşlarındaki bir insanın, bir bireyin bütün bilincini kazımak ve onu yeni baştan oluşturmak düşüncesi ancak bilimkurgu filmlerinde yaşanır bir düşüncedir" diyordu. Afşar Bey bir felsefe eğitmeni olarak, yani uzun yıllar yaşamını bu işe adamış bir insan olarak bir mucize mi gerçekleştirmeye çalışıyor? Yoksa biz bu yaştan sonra bu işe başlamayalım mı?

Efendim, gerçekten de felsefeye yönelmek için düzgün bir bilince sahip olmakla yükümlüyüz. Yani, felsefenin kavramlarını doğru olarak kavrayacak bir bilinç az çok yetkin bir bilinç olmalıdır. Bunalmış bir bilinç, karmaşıklaşmış, daha doğrusu kargaşıklaşmış bir bilinç, kavram içerikleri bozuk bir bilinç, yani gerçekliğin karşılığı olmayan bir bilinç felsefe sorunlarını kavramada güçlük çekecektir. Bizim eğitim düzenimiz ne yazık ki daha çok sağlıklı bilinç yetiştirmekten yana değil de sağlıksız bilinç yetiştirmekten yana bir etkinlik içinde. Bunun çeşitli nedenleri var. Eğiticilerimizin yeterli olmaması, yeterli okul olmaması, eğitim programlarımızın çok kötü düzenlenmiş olması gibi. Fakat her kişi, kendi bilincini gerçekliğin belirleyici gücüne rahatça uyarlayabilecek bir yapıdadır. Yani gerçek anlamda felsefe ile ilgilenen kişi, her şeyden önce kendi bilincini gözden geçirmekle yükümlüdür. Yani ben bir takım kavramlara sahibim. Bu temel kavramları acaba doğru biliyor muyum? Bu çerçevede, felsefe sözlüklerinden, daha başka kaynaklardan, düşünce tarihi kitaplarından, felsefe tarihi kitaplarından ya da derslerden, veya ilgililerle yüzyüze görüşerek bir takım kavramların içeriklerinin yeniden düzenlenmesi olasıdır. Yani bozulmuş bir bilinçle felsefe yapmak kolay değil zordur, ama bilinçlerimizi belli bir çerçevede yeniden düzenlemek hiç de zor değildir. Ancak, eğer bilincimiz sürekli bozulmalarla kendini var ettiyse, bir çeşit artık gerçekliğin izlerini, işaretlerini taşımıyor da kendi içinde tam tamına bir hastalıklı bilinç, bozuk bilinç özelliği gösteriyorsa, o zaman gerçekten yapılacak bir şey yoktur. Hastalıklı bilincin, yabancılaşmış bilincin, sakat bilincin felsefe ile ilgilenmesinden elde edilecek sonuç sıfıra yakındır diyebilirim.

Teşekkür ederim hocam. Şimdi kısa kısa yanıtlayacağınız iki sorum var. Aslında bir şeyi tanımlamak çok zordur, çünkü tanımlamak istediğiniz şeyin çerçevesi daralacağı için küçülecektir. Ama yine de bir felsefeci olarak aşka nasıl bakıyorsunuz diyorum? İkinci olarak, özgürlük kavramının içini doldurmak isteseniz, nasıl doldurursunuz?

Evet efendim, şimdi aşk dediğimiz şey, benim anladığım anlamda, karşı cinse yönelmiş yoğun duygusallıktır. İnsanı hayvandan ayıran, insanın aşık olabilme gücüdür. İnsanların bildiğimiz gibi cinsel yaşamları vardır. Bizim cinsel yaşamımız duygusal yaşamımızla sarılmıştır. Aşkı sadece sevgi diye belirleyemeyiz. Andre Gide de öyle der, "sevgi değil...... aşk" der, çünkü sevgi herhangi bir duygu yakınlığını belirtir. Aşkta ise çok daha köklü, çok daha derin, çok daha özgün bir yönelme söz konusudur. Öyle ki, aşk alanı bir anlamda gerçek bir içtenlik alanıdır. Bu alanda iki birey bilinçleriyle ve bütün insan olma güçleriyle birbirilerine kavuşurlar ve o ortamda, o yarattıkları ortak alanda kendilerini yeniden yaratırlar. Yani aşk bir bakıma insan olmanın zorunlu koşuludur diyebiliriz. Bu çerçevede aşk yalnızca ve yalnızca cinselliği anlatmaz, cinselliği zorunlu temel alarak insani ilişkilerin duygu planında ortaya konulmasını anlatır. Özgürlüğe gelince; özgürlük insan bilincinin kendi kendine, kendi etkinliği içinde yarattığı var olma gücüdür diyebiliriz. Genelikle biz özgürlüğü çok daha değişik anlamlarda alıyoruz ve genellikle siyasi özgürlük düşünüyoruz özgürlük denilince. Yani verilmiş bir özgürlükten söz ediyoruz; yani yasalar öyle olsun ki, biz ne yaparsak, ne söylersek, ne anlatırsak, hiç kimse bir şey demesin, hiç kimse rahatsızlık duymasın. Böyle bir özgürlük doğrusu özgürlük adına pek yaraşacak bir şey değildir. Buna olsa olsa özerklik diyebiliriz. Özgürlük, insanın bilincini geliştirerek kendi içinde yarattığı biz yapabilme gücüdür. Özgür bilince sahıp olmayanlar dünyada özgür eylemler ortaya koyamazlar. Ancak kendi özgürlüğünü yaratabilmiş, gelişmiş zihinlerin özgür eylemler ortaya koyabileceğini düşünebiliriz. Yani karmaşık bir zihnin, sınırlı bir kafanın ve hiç bir biçimde dünya ile gerçek bir çatışması olmayan bir zihnin hiç bir biçimde özgür olacağını düşünemeyiz. Ona dıştan özgürlük versek bile, hadi sana en yoğun anlamda özerklik hakkı tanıyoruz, istediğin gibi konuş, istediğin gibi davran desek bile, o gerçek anlamda, insani planda yaratıcı bir etkinlik içinde olamayacağı açıktır. Dolayısıyla özgürlük, insanın kendi bilincini geliştirerek yarattığı bir yapabilme gücüdür diyebiliriz.

Teşekkür ederim. Şimdi yine bir dinleyici sorusu

var Onu alalım

Hocamla felsefe konusunda konuşacaktım Felsefeyi ortaokulda başlatmak için herhangi bir girişimleri olmaz mı? Felsefe çok önemli bir konu ve üniversitede, yani 20 yaşına geldikten sonra felsefe görmek çok zor oluyor Felsefe öğrenimini hiç olmazsa ortaokulda başlatmak için herhangı bir girişimleri oluyor mu?

- Efendim, tabii şimdi benim bir girişimim nasıl olabilir, bilemiyorum Bu devletin planlayacağı bir sorun. Ama ben kendim, bir eğitici olarak yıllar önce Devlet Konservatuvarındaki öğrencilerimde bunu uyguladım. Orta I-II-III sınıf öğrencileriyle, eski filozofların özdeyişlerini tahtaya yazarak, o özdeyişlerde geçen temel kavramları açımlayarak ve onları çocukların tartışmasına açarak bir çalışma yaptım ve çocukların bundan çok büyük bır sevinç duyduğunu gördüm. Hatta derse büyük bir heyecanla girdiklerini gözlemledim Mesela diyelim kı bir filozofun "insan kendini aşan bir varlıktır" diye bir sözü olsun. Orada insanı tartışırdık, varlığı tartışırdık, aşma kavramını tartışırdık ve böyle böyle çocukların pırıl pırıl bir zihne sahip olmaya doğru gıttiğini gözlerinizle görüyorsunuz. Yanı insan olmanın temel kavramlarını çocuk ne kadar erken alırsa, o kadar daha dünyaya iyi yerleşiyor, o kadar daha çok sevinçle dünyaya bakıyor Ben bunu kendım yıllarca denedim Yani bir-iki yıl değil, uzun süre konservatuvarda küçüklerin öğretmeni oldum. Daha sonra daha çok arkadaş tayin edildi konservatuvara, ben küçüklerle ılişkimi kesmek zorunda kaldım. Ama o dört-beş yıl içinde şunu denedim ki, o kavram araştırmaları çocukların korkup kaçacağı bir şey değil, tersine heyecanla benimsedikleri bir şey Böylesine bır eğitimin bütün okullarda konduğunu düşünün. Korkunç güzel sonuçlar alınacaktır Yani dünyayı seven, insanı tanıyan, yüzü gülen insanlar saracaktır çevremizi. Bu konuda zaman zaman yazdığım yazılarda bazı işaretler vermeye çalışıyorum ama devletin böyle bir yenilik yapma gibi bir telaşı olduğu inancında da değilim.

Teşekkür ederim hocam Ben gene başka bir soruya geçmek istiyorum Bir sanatçı ideoloji ile ya da siyasetle sanatını nasıl dengelemeli? Burada bir dengenin olması gerekiyor Türkiye'de bazen sanat ideolojiye kurban ediliyor Bazen de ideoloji sanata kurban ediliyor Bunların dengesı bir türlü kurulamıyor Konuyu somutlamak açısından bir örnek vermek istiyorum Kısa bir süre önce Nazım Hikmet'le ilgili bir soruşturma dosyası yayınlanmıştı Sonbahar Dergisinde Orada Nazım Hikmet'in şiirlerinin ıdeolojik olduğu yerde çok zayıf olduğunu ifade eden bir yaklaşım vardı Bu yaklaşımla birlikte bu olayı tartışabilir miyiz?

Tabii efendim. Şimdi, her insanın geçmişi, şimdisi ve geleceği olan bir varlık olmak koşuluyla, o yüzden yani, bir ideolojisi vardır Çünkü her insan geleceği tasarlar Hem kendisi için tasarlar, hem de insanlar için, yani içinde bulunduğu toplum için tasarlar Hatta insanlık için tasarlar Her ideoloji toplumsal sınırlarını az çok ortaya koysa da, genelde insanlığın öngörüleriyle birleşir Hiç bir ideoloji kısa bir biçimde, dar bir biçimde, belli bir çevre ve belli bir toplumla sınırlanmış değildir İdeolojisi olmayan insan olur mu? Olmaz. Her insan, en küçük bir bilinç etkinliğine sahip olan insan bile, değil mi ki gelecekle ilgili bir görüşe sahiptir, bir ideoloji sahibidir Öyleyse ideolojisi olmamak demek, olacak iş değildir Bazı kişiler insanı ideolojisiz bir varlık gibi tanımlama eğilimindedirler Onların da aslında bu işten çıkarları vardır ve tavırları tümüyle ideolojiktir Neden? Çünkü, isterler ki insanlar siyasal eğilimlerinden, ideolojik tavırlarından tamamen arınmış olsunlar ve deyim yerındeyse koyun gibi nereye sürüklenirlerse oraya gitsinler İnsanlar koyun olmadıkları ıçin kesinlikle öyle çekilen her yere gitmezler ve ideolojik eğilimler yaşamı temelden belirler ve yaşamın karmaşık yapısı ıçinde çatışkılı bir düzen ortaya koyar Sanatçı ideolojisi olan kişi olduğu için yarını tasarlama konusunda öbür ınsanlar kadar belirleyici bir bilince sahiptir Hatta hatta belkı daha da belirleyici olabilir sanatçı, çünkü herhangi bir insandan daha fazla insanlığın yarınını konu edinen kişidir Bizde Nazım Hıkmet ideolojisi çok belirgin kişilerden biriydi ve sanatına ıdeolojisını doğal olarak olduğu gibi koydu. Her insan sanatında ideolojisinin özelliklerini -temel özelliklerini- ya açık açık gösterir, ya da duyurur İdeolojisiz sanat olmaz, hele ıdeolojik olduğu yerde şu ya da bu sanat zayıflıyor demek kolay değildir İdeolojik olduğu yerde sanat zayıflıyorsa, o zaman bu sanatçının ideolojisinin zayıf olduğunu gösterır ki, Nazım Hikmet'in ideolojisinin zayıf olduğunu söylemek de pek olası değildir Zaten ben de kişisel olarak baktığımda, olayı bu arkadaşların değerlendirdiğinden çok farklı değerlendiriyorum. Nazım Hikmet ideolojik şiirlerinde çok daha sağlıklı, çok daha tutarlı, çok daha kapsayıcı ve çok daha derin. Özlem şiirlerinde ya da aşk şiirlerinde onu belki biraz daha dar çerçeveli bakan bir kışı olarak görebiliriz ama onun dünyayı kavrayan ideolojisi, onu her zaman en geniş insanlığa açmış ve şiirlerınde de büyük bir başarı çizgisi, çok önemli bir başarı çizgisi oluşturmuştur

Teşekkür ederim hocam. Zaten sizin İnsancıl Yayınlarında dördüncü baskısı çıkacak olan Nazım Hikmet'in şiirleri adlı kitabınız eminim bu tür yaklaşımları gündeme getiren insanların da karşısına koyabileceğiniz güzel bir yanıt Ben şimdi yeni bir dinleyici sorusu almak istiyorum.

- Ben Zeliha Fıstık Öğrenci iken felsefe derslerini sevmiyordum Sonradan bunun insan için büyük bir kayıp olduğunu gördüm, çünkü ileriki yaşlarda düşünmenin de, öğrenmenin de bir bilimi olduğunu farkettim Şunu sormak istiyorum, sanatın bütün dallarıyla ilgilenmekte olan hocam bunların arasında felsefeyi nasıl kuruyor?

- Hocam, benim de benzer bir sorum vardı aslında. Zeliha Hanım'ın sorusuyla bırleştirerek onu sormak istiyorum. Şimdi, düşünürsünüz, felsefe tarihi ve düşünce tarihi ile ilgili çok yoğun çalışmalarınız var Çevirileriniz var Başarılı bir şair, başarılı bir romancısınız, öykücüsünüz Resimlerinizi gördüm. Tabii tüm bunlar üretimi bir alanda yoğunlaştırmak gerekir mi gerekmez mi şelinde bir tartışma oluşturuyor Denir ki, şair şiir yazsın sadece, romancı roman yazsın, felsefeci felsefe kitapları yazsın Bana da her gittiğim yerde neden deneme, şiir, roman diye soruyorlar Ben de aynı şeyi size sorayım.

- Efendim, gerçekte bu alanlar birbirlerini çelen alanlar değil, bence birbirlerini tamamlayan alanlar Yani bilimden felsefeye, felsefeden sanata, sanattan bilime pek çok destek söz konusu olacaktır. Keşke vaktimiz olsa da daha fazla alanlarla uğraşabilsek. Çünkü bugün bir sanatı duygusal ve düşünsel düzeyde insan araştırması diye tanımlarken benzer bir tanımı felsefe için yapıyoruz ve felsefe kavramsal düzeyde insan araştırması diyoruz. Burada aslında yapığımız nedir? Ortak bir çabadır, insan araştırmasıdır Yalnız nedir değişen? Yöntemler değişiyor. Yani felsefede araştırma yönteminiz değişik olacaktır, şiir-

de araştırma yönteminiz başka olacaktır, ama o yöntemlerin dışında, bu alanların hangisi ile uğraşıyorsanız, o çerçevede insanı tanıma şansınız vardır Dolayısıyla bu alanlar birbirilerini eksilten alanlar değildir bence. Şiirin romana, romanın şiire, şiirin felsefeye, felsefenin öyküye çok çok büyük katkıları var Ama şunu yapabilmek, bütün bunlara gerçek anlamda zaman ayırabilmek gerekir Bizim işimiz de galiba düşünmek, okumak ve yazmak Gerçekte vaktimizi çok ayıramasaydık, bunlardan birinde karar kılmak gerekecekti. Ama ben kendi payıma gün 24 saat ya okurum, ya düşünürüm, ya ders veririm. Yani sürekli insan sorunlarıyla içli dışlıyım. O yüzden bana bu alanlarda birlikte çalışmak, bu alanların tümünde çalışmak hiç de ters gelmiyor

Teşekür ederim hocam Türkiye'de, özellikle medya veya Olympos Dağında trafik ışıklarını yönetmekle görevli bir takım insanlar bazı kişileri önde gelen şairler, önde gelen felsefeciler, önde gelen romancılar statüsüne oturtuyor, bazılarını da nedense görmezlikten geliyor, onları bir kenarda paslanmaya bırakma duygusuyla yaşıyor Sizin için de -tabii tırnak içerisinde söylüyorum- bir başyapıt üretmediğiz şeklinde bir kanıyı yerleştirmeye ve kökleştirmeye çalışıyorlar Olympos Dağının bu trafik polisleri niye sizin ürettiğiniz bu kadar çok şeyi, bu kadar çok emeği görmezlikten geliyorlar?

- Efendim, sanıyorum kurulu düzenler kendilerine göre edebiyat, kendilerine göre felsefe, kendilerine göre bilim istiyorlar ve kurulu düzenlerin istekleri ölçüsünde üretim yapan bütün üreticiler diyelim, kültür üreticileri yani, birinci planda önemseniyorlar, hatta bunların en önemsizleri bile. Yani bakıyorsunuz, bir arzuhalci diliyle kitap yazmaya çalışan, roman yazmaya çalışan bir kişinin çok büyük romancı olduğu ilan ediliyor "Bu adam çok kötü bir dille roman yazıyor" dediğinizde, "efendim, o onun üslubu, tabii ki öyle yazacak" deniyor Dolayısıyla, o henüz romancı kimliğini kazanamamış ve belki de kazanamayacak olan kişi romancı diye baş köşeye oturtuluyor Nedeni, kurulu düzenin işine öyle gelmesi. Çünkü bu adam onlar için zararlı fikirler üretmeyecek. Gerçekte her dürüst sanatçı, her gerçek sanatçı kurulu düzenler için az çok huzur bozucu, ya da hatta zararlı fikirler üreten insandır diyebiliriz. Eğer sanatçılar, filozoflar, bilim adamları olmasaydı, düzenler oldukları yerde sayacaklardı, hiç bir gelişim olmayacaktı. Fikir üreten insanlar sanatçılardır, filozoflardır, bilim adamlarıdır. Gerçek anlamda fikir ürettiğiniz zaman da kurulu düzenin bir bakıma huzurunu kaçırmış olursunuz, tadını kaçırmış olursunuz. Kurulu düzen sizde kendini tehdit eden, kendini en azından rahatsız eden bir etki gücü bulur. O zaman da yapılacak şey, eldeki bütün olanakları kullanarak görmezden gelmektir Çünkü görmezden gelmek eleştirmekten daha etkili bir yöntemdir Bir kimseyi yok saymak çok daha verimli sonuçlar verir bu anlamda. Dolayısıyla rahatça bana da bunu yaptılar yıllarca. Hemen hemen 40 yıldır kalem oynatmaktayım. Oysa benim kitaplarımı öyle sağda solda, piyasada vitrinlerde rahatça bulmak, ya da iki-üç kitabımı bir arada görebilmek pek olası değildir.

Hocam, zaten Olympos Dağının trafik polisleri paranın iktidarının utangaç savunucularıdır aslında çok net bir şekilde. Bir suç ortaklığı vardır orada. Orada birbirini kollayan bir çıkarlar grubu, çıkarcılar grubu vardır ve daha da ötesi, kastlaşmış bir yapıdır bu. Sizin bu düşüncelerinize ben de aynı duyguyla, aynı yoğunlukla katılıyorum. Ayrıca şuna inanıyorum; asıl Olympos Dağının trafik polislerinin geleceğe kalıp kalmayacağı tartışma konusu yapılmalı bence, yani Afşar Timuçin'in kalma şansının çok büyük olduğunu biliyorum. Şimdi bir dinleyici sorusu daha alalım.

- Ben Aliye. Dar bir zaman içerisinde de olsa felsefe gibi bir konuyu gündeme getirmeniz çok güzel bir şey Günümüz yazarları felsefeyi metafizik olarak ifade ediyorlar Yani bana göre felsefe düşünce bilimi. Metafizikse kimi zaman ampirik bilgi ve pratiğe karşıt olarak akla dayanan açıklama manasında. Neden böyle bir ayırıma gerek duyulmuş? Bir de din ile felsefe arasındaki ilişkiyi öğrenmek istiyorum. Din mi felsefeden doğdu, yoksa felsefe mı dinden? Belki de ikisi içiçe kavramlardır, bilemiyorum. Çünkü ortaçağda manastırlara bağlı okullarda görülen öğrenimin temeline göre skolastik felsefe bir öğretiden çok, vahiy yoluyla açıklanmış gerçeklerin felsefe kavramlarından yararlanılarak okul yoluyla kavranmasını ve sistemleştirilmesini amaçlayan ve soyut düşüncelere dayanan bir ilahiyat ve felsefe metodudur Buna bağlı olarak bir de böyle bir okul ya da eğitim sistemi bizim ülkemizde neden yok diye sormak istiyorum.

Efendim, felsefenin geçmişi metafizik yüklüdür Nedenine gelince, insanlığın ilk dönemlerinde, ilk uygarlıklar döneminde, daha sonra Yunan-Latin uygarlığı döneminde düşünmeye çalışan, düşüncenin ilk ürünlerini veren insan, pek çok bilgisizlik içinde, pek çok yakıştırmalar yaparak, fizik dünyanın olgularını bile bir takım olağanüstü güçlere bağlayarak açıklamaya çalıştı. O yüzden felsefenin özünde bol bol metafizik vardır Ta ilk uygarlıklardan başlayarak, hatta 19. yüzyıla kadar, hatta 20. yüzyıl felsefelerinin içinde de metafizik karışık olduğunu, metafizik bulunduğunu görürüz. Felsefe yapmak metafizik yapmak mıdır? Felsefeyi gerçek anlamda insan araştırması diye tanımladığımıza göre, metafiziğe zaman zaman fazlaca yer verilebilir veya her zaman metafiziğe kayılabilir tabii ki, ancak bundan da çok fazla kokmamak gerekir Onun yerine, daha çok yaşamın, fiziğin, yani var olan dünyanın, var olan gerçekliğin açıklamasına yönelmek gerekir Bugün, 20. yüzyılın sonlarında, felsefeyi insan araştırması olarak tanımlarken, onu insan gerçekliği ile ilgili en geniş araştırma diye tanımlamak gerekir ve tabii ki metafizik dediğimiz şey, doğaüstünden çok, çeşitli olasılıkları tartışmayı aklımıza getiriyorsa, felsefeye biraz metafizik karışacaktır ister istemez. Felsefe her zaman yaşamın açıklayıcısı olmakla yükümlüdür Metafizik hiç bir zaman ayakları yere basmayan düşünce olmakla insan yaşamını açıklama şansına sahip olmadığı gibi, insan yaşamını açıklamaya kalkarken ona yanlış çözümler, yanlış açıklamalar da getirebilir

- Hocam, çok kısa olarak din ve felsefe ilişkisine de değinir misiniz?

Tabii. Din doğmalarla örülmüştür, yani inanç kalıplarıyla örülmüştür Yani inanan kişi bu inanç kalıplarına, onları çok da fazla tartışmadan, bağlanmak zorundadır Oysa felsefe dediğiniz alanda tartışmayı elden bıraktığınız anda felsefe bitmiş demektir. Yani, dün ortaya koyduğunuz düşünceyi bugün eleştirebiliyorsanız felsefe yapıyorsunuz demektir. Demek ki din felsefeyi, felsefe de dini şu anlamda dışlıyor; birinde sürekli bir tartışma söz konusu, öbürü tartışmayan düşünceyi oluşturuyor.

Teşekkür ederim. Hocam, bir dinleyici sorusu daha geldi. Lise düzeyindeki insanların felsefeyi kavrayabilecekleri bir yöntem bulunabilir mi diye soruluyor Ben de bu soruya bağlı olarak bir ikinci soru sorayım

Şimdi siz üniversitede felsefe profesörüsünüz. Öğrencilerinizle yoğun bir iletişim içindesiniz ve orada sürekli dersler veriyorsunuz. Diğer taraftan Bulunmaz Kültür Merkezinde şu sıralar estetik dersleri verdiğinizi biliyorum ve bir dönemdir de sürüyor bu dersler. Toplumsal Araştırmalar Vakfında düşünce tarihi ile ilgili bir çalışmanız var, orada da bu konuyla ilgili seminerler veriyorsunuz. Geçen gün bir fotoğraf kulübündeki gençlerin felsefeye merak sardıklarını ve büyük bir özveriyle bu konuda çalıştıklarını, sizin de kendilerine yardımcı olmak istediğinizi söylemiştiniz bana, oraya da gidiyorsunuz. Anadolunun bir çok yerinden talepler geliyor, sizi Konya'ya giderken duyuyorum, Adana'ya giderken duyuyorum, Antakya'ya giderken duyuyorum veya gitmeye hazırlandığınızı duyuyorum. Bu bir süre sonra o kadar yoğun bir noktaya gelecek ki, siz bunlara yetişemeyeceksiniz doğal olarak. Şimdi, temel problem şu, yıllardır üniversitelerde dersler veren ve demin de söylediğim gibi, şu anda somutta, bir takım kültür merkezlerinde ve Anadolu'nun bir çok yerinde koşturan bir insan olarak acaba siz gerçekten, sizin bu birikimlerinizi oralara taşıyabilecek insanlar yetiştiremediniz mi? Veya, sizin bu duygunuz her zaman vardı da, neden bu başarılamadı? Benim merak noktam da burası.

- Evet efendim, öncelikle dınleyicimizden gelen soruyu yanıtlayalım. Felsefe yapmak için şu ya da bu düzeyde öğrenim görmüş olmak pek önemli değil. Çunkü bakıyorsunuz, üniversite mezunu pek çok kişinin felsefe ile uzaktan yakından bir ilgisi olmayabiliyor. Bizim eğitim sistemimiz okullara felsefeyi yayabilseydi tabii ki böyle olmayacaktı. Üniversite okumuş bir kişi veya okumamış bir kişi doğrudan doğruya bir düşünce tarihi kitabından veya bir-iki düşünce tarihi veya felsefe tarihi kitabından, baştan başlayarak, düşüncenin gelişimini sabırla izleyerek, güvenilir bir felsefe sözlüğünden de bu anlamda kavramların içeriklerini öğrenmek açısından yararlanarak, kendi kendine gayet güzel felsefe öğrenebilir. Yani felsefe hiç bir zaman ancak şu ya da bu düzeyde öğrenim görmüş kişiye açıktır diye bir sorun kesinlikle yok. Daha önceki sorulara cevap verirken de söylediğim gibi, her sağlıklı bilinç, her bozulmamış bilinç, bilgi eksikliği ile yüklü bile olsa, büyük ölçüde bu bilgi eksikliğini aşarak felsefede çok şeyler elde edebilir. Zaten felsefede ne elde edilecek? Felsefe neye yarar? Düşünmeye yarar. Bizi düşündürecek ölçüde felsefe bildiğimizde, yeterli demektir. Şimdi sizin sorunuzu yanıtlayalım. Gerçekten ben bu duyguyu severek taşıyorum, kendimi gençlere adanmış buluyorum. Artık 57 yaşımda, kendim için isteyebileceğim bir şey pek yok. Daha önce var mıydı, bilmiyorum ama, bugün "ne istersin" dedikleri zaman herhangi bir şey söyleyemiyorum. O yüzden butün vaktimi, hatta okumaya ayırdığım vaktimi gençlere ayırdığım zaman rahatsız olmuyorum. Daha önce sizin de sözünü ettiğiniz gençler topluluğu ile ders yaparken çok tatlı, sıcak, öğrenmeye yatkın genç insanlar görüyorum. Hatta bir hanım kız bana "sizin manevi kızınız olabilir miyim" dedi, beni çok sevindirdi. Ben de ona, "siz hepiniz benim çocuklarımsınız. Hiç birinizi öbürünüzden ayırmayı düşünmüyorum" dedim. Şimdi tabii, ben bunlara yetişebiliyor muyum? Yetişemiyorum. Yani gün oluyor, kendimi çok yorgun hissediyorum. Eskisi kadar genç değilim. Özellikle kentler arası yolculuklar beni yoruyor. Ama saatlerce gidiyorsunuz, gidiyorsunuz, Antakya'da bir de bakıyorsunuz ki, 30-40 kişilik bir topluluk soğukta sizi dinlemeye gelmiş ve konuşmanızın sonuna kadar sizi kıpırdamadan dinliyor. İşte orada görev duygusu öne geçiyor. Neden yetiştiremedik? Doğrusu bana yetıştirme fırsatı vermediler. Yani, ben bundan on yıl önce felsefeci yetiştirme işine başlayabilseydim, sanıyorum bugün elimizde 10-12 tane genç, çakı gibi, aklı başında. Konya ya da, Erzurum'a da, Adana'ya da, bir otobuse atladı mı rahatça gidebilen insanlar olacaktı. Aydınlık kafalı, aydınlık düşünceli insanlar. Bu istenmedi, ki istenmediği de çok açıkça, çok net bellidir. Eh, istenmediği için şimdi ben bir yerlere gidiyorum, ama bazen yetişemiyorum gerçekten. "Bursa Üniversitesine onbeş günde bir gelir misin" dediler. Ondan sonra Eskişehir'den ve başka yerlerden çağrılar geldi, hepsinden özür diledim. Yani sağlığım kesinlikle kaldırmaz bunu. Ama gerçekten insanlar yetişmiş olsaydı, aynı yollara düşebilecek, çok verimli sonuçlar elde edilebilecekti.

Teşekkür ederim hocam. Şimdi biraz da sizin felsefe ve düşünce tarihi ile ilgili boyutlarınızdan romanlarınıza gelmek istiyorum. Yarına Başlamak, Gece Gelen Eski Dost, Kıyılar Durunca adlı romanlarınız yıllar önce yayınlanmış, baskıları bitmiş ve şu an sanıyorum piyasada yok. Ancak, İnsancıl Yayınlarından bunların tümünün yeni baskıları yapılacağını duymuştum. Şu an üzerinde çalıştığınız bir romanınız var. Tepedeki Yalnızlık adını taşıyor. Bu da bittiğinde İnsancıl Yayınlarından çıkacak. Biliyorsunuz, Türkiye'de roman denince yine Olympos Dağının tepesindeki trafik polisleri işe el atıyor. Birileri romanımızın Avrupa ile, hatta dünya ile yarışabilecek kadar güçlü olduğunu söylerken, yıllar önce Fethi Naci "Türkiye'de roman yok" diye kestirip atmıştı. Yine birilerine göre Türkiye'de roman henüz çocukluk döneminde, emekleme aşamasında iken. Orhan Pamuk'a bakarsanız, "bir kitap okudum, hayatım değişti" diye başlayan romanı insanların hayatını değiştirdi mi bilmiyorum ama- Türkiye'de çok satıyor. Bunları tümü birbirinin içine geçmiş paradokslar, sorular, yaklaşımlar. Türkiye'de roman denince aklınıza gelen kalın çizgileri sorsam.

Efendim, bizim edebiyatımızın şiir geleneği var, fakat roman geleneği yok gerçekten. Biz batıya açıldığımızda romanın farkına vardık, yani Cumhuriyetten sonra diyebilirim. Teknikleri şu ya da bu açıdan tartışılır olsa da -belki büyük romancı sözünü kullanmak aşırı olur ama- bir kaç iyi romancı yetiştirdik. Mesela Memduh Şevket Esendal'ı unutmamak gerekir romancı olarak. Osman Cemal Kaygılı'yı, Sabahattin Ali'yi unutmamak gerekir. Daha başka adlar da sayabiliriz. Bunlar romanlarında insan gerçeğini gerçek bir gözlemci ustalığıyla ortaya koyabilen romancılar oldular ve aşağı yukarı 1950'ye kadar süren edebiyat geleneğimiz içinde romanın çok önemli bir yeri oldu. Fakat 1950'den sonra bir takım güçler bu gelişimden rahatsız oldukları için bir köy romanı furyası başlattılar. Bu köy romanı gerçekte toplum gerçeklerini ortaya dökecek gibi görünen, fakat romancı kimliği taşımadığı, genelde kültür düzeyi de çok yüksek olmadığı için bu konuda sıkıntıları olan insanlar tarafından gerçekleştirildi. Bana sorarsanız köy romanı sonuna kadar başarısız bir romandır. Köy romanından sonra bir başka şehir romanı furyası başladı. O da daha çok bir takım güçlerin belirleyiciliği altında oluştuğu için sonuna kadar dünya ölçülerinin çok altında diyebileceğimiz, büyük ölçüde başarısız ürünler verdi. Bizim romanımız deyim yerindeyse, 1950'den sonra hiç de iyi ürünler vermeden varlığını bugüne kadar sürdürdü. Bugünden sonra ne yapılabilir, ya da ne olacak, onu pek kestiremiyorum. Çünkü bizim romancımız roman

denilen şeyin ne olduğunu bilmeden roman yazıyor Yani sanıyor ki romancı topluma bir takım bilgiler aktarmak zorunda, toplumsal bilgiler aktarmak zorunda, toplumsal sorunları çözümlemek zorunda. Böylece sanatın sınırlarını çok aşan, boyundan büyük işlere kalkışmış oluyor Kemal Tahir'in romanları özellikle bu konuda son derece belirleyicidir Romancı Dostoyevski'de, Çehov'da, Tolstoy'da, Balzac'da, Flaubert'de gördüğümüz gibi bir toplum gözlemcisidir, bir yansıtıcıdır O, kişilere yüklediği tavırlarla yan tutarlılığını gösterse de, genelde tamı tamına dünyayı yalın bir gözle gözlemleyen, bu anlamda sadece ve sadece yansıtan adamdır Halbuki bizim romancılarımız romanlarında neredeyse Türkiye'yi kurtardılar ve kesinlikle itici, roman tekniğinin inceliklerinden yoksun, anlatımda kaba saba ürünler ortaya koydular Hele son zamanlarda "büyük romancıdır, alın okuyun" diye bize sunulan romancılar doğrusu hiç de iç açıcı görünümler ortaya koymuyorlar

Programın başında da belirttiğim gibi Afşar Timuçin romancı, şair, çevirmen, düşünce tarihi ve felsefe tarihi ile ilgili ciddi çalışmaları, eserleri olan bir insanımız. Sohbetimizin bu son bölümünde Afşar Timuçin'in şair kimliğinden söz etmek istiyorum biraz da. Afşar Timuçin'in ilk şiir kitabı 1968'de yayınlanmış. Zaten sanıyorum edebiyat dünyasına girişi de şiirle olmuş

- Öyküyle oldu ilk önce. Lise II'de öğrenciydim ilk öyküm yayınlandığında Sonra liseyi bitirdiğim yıllarda da şiirim yayınlandı. Vatan Gazetesinde Heykel adlı bir öyküm yayınlanmıştı öğrenciyken.

- Afşar Timuçun'in 1968'de yayınlanan şiir kitabı Çöl ismini taşıyor 1969'da Destanlar adlı şiir kitabı çıkmış. Böyle Söylenmeli Bizim Türkümüz 1974 tarihini taşıyor Daha sonraki tarihlerde Savaşçı Türküleri, Ey Benim Güzel Sevdalım, Bu Sevda Böyle Gider ve en son olarak Arınmalar yayınlandı. Şimdi ben bu nitelikli ürünlere imzasını atmış ve şiirlerinin de geleceğe kalması benim açımdan hiç de kaçınılmaz olmadığına inandığım Afşar Timuçin'e soruyorum, Afşar Timuçin'in şiir ütopyası nasıl?

Efendim, ben insanı tümüyle kavrayan bir şiir yapmaya çalıştım. İstedim ki şiirlerde duyan insan da bulunsun, düşünen insan da bulunsun. Ben kendi halinde, sıradan bir halk çocuğuyum ve çocukluğum hep Anadolu'da geçti, küçük kentlerde geçti. Küçük istasyonlarda, ya da varoşlarda büyüdüm. Orada yaşayan insanların dünyasını yakından tanıdım. Zaten hala onlardan biriyim, onların içindeyim ve onların duygu ve düşünce dünyası benim dünyama sindi. Ben bu genel insanın, sıradan insanın dünyasını, dileklerini, sevinçlerini, yoksunluklarını, yarınla ilgili kaygılarını anlatmaya çalıştım, çünkü ben de sıradan bir insanım. İstedim ki, şiirimde bütün insan olsun. Yani bu anlamda diyebilirim ki, insanın bütün duygu ve düşünceleri şiirimde yaşasın istedim. Ama tabii ne kadar becerebildim, bilemiyorum.

- Teşekkür ederim. Yani insan diyorsunuz, şiirin merkezine insanı koyuyorsunuz. Ama insanı koyarken de, demin felsefe ile tarif ettiğiniz insanı koyduğunuzu biliyorum. Demin felsefeyi yüklediğiniz ve bir anlamda insan olmanın sorumluluklarını ve erdemlerini kavramış bir insan olgusunun girdiğini de biliyorum.

Evet, yani buradaki insan ne yaptığını bilen insan, dünyadan ne istediğini bilen insan. Yani varolan insanla, varolması gereken insan arasında her zaman bir tartışma söz konusudur yanılmıyorsam şiirlerimde, varolması gerekene doğru bir atılım, bir istek gösterdim gibi gelir Yani daha iyi bir dünyanın insanını da duyurmaya da çalıştım sanıyorum. Ama hep söylediğim gibi, ne kadar becerebildimse

Zaten geleceğe kalmayı başarmak, demin de söylediğim gibi. Olympos Dağındaki trafik polislerinin icazetine kalmayacak, buna kesinlikle inanıyorum Çünkü böyle olsaydı, bir dönemler Olympos Dağının bütün trafik polisleri o dönem aşağılarda sessiz ve sedasız, derinden yürüyen insanların önüne çıkmış olurdu ve bugün biz onların isimlerini değil de, Olympos Dağının trafik polislerinin isimlerini bilirdik. Hocam, ben size öyküyle de ilgili bir şey sormak istiyorum Sizin Denizli Pencere, Neden Bazı Akşamlar adlı öykü kitaplarınız daha önce yayımlanmış. Denizli Pencere iki baskı yapmış ve şu anda baskısı yok sanıyorum Neden Bazı Akşamlar da bir baskı yapmış ve daha sonra basılmamış bu kitap. Kısa süre içerisinde İnsancıl Yayınlarından çıkacağını duyduğum Aşkolsun Kırlangıçlar adlı bir kitabınız da basıma hazırlanıyor şu sıra Aslında öykü Türkiye'de son dönemlerde, özellikle edebiyatın tartışma alanları içerisinde gündemde kalma anlamında giderek zayıflayan bir noktaya doğru seyrediyor gibi geliyor bana Ben öykücü değilim, ama öyküyle ilgili yürütülen çalışmaların, çabaların şöyle veya böyle gözlemcisiyim. En son dönemlerde öykü yayınlayan bir Yaba Öykü vardı, o kapandı Edebiyat dergilerinin köşelerinde tek tük yayınlanan öyküler çıkıyor En son Adam Sanat'ın öykü yayınlayan bir dergisi çıkmaya başladı. Diğer taraftan öykücülerimiz de edebiyat ortamlarında romancılar veya şairler kadar tartışılmıyor, ya da daha az tartışılır noktadalar Sizce öykünün bugünkü fotoğrafını çekecek olursak, nasıl bir görüntü çıkar ortaya?

- Bizim öykü geleneğimiz, roman geleneğimiz gibi 1950'lerden sonra biraz dağılmaya başladı diyebiliriz. Son güçlü öykü yazarımız Sait Faik -siyasi nedenlerle ya da kendindeki gelişmelerle ilgili olabilir- soyut bir hikaye anlayışına doğru açıldı son kitabında. Alemdağ'da Var Bir Yılan onun halkın içinden derlediği izlenimlerle örülmüş hikayelerinden çok daha farklı bir çizgiye doğru gidişinin belirtilerini taşır Sait Faik yaşasaydı sanıyorum daha da soyuta gidecekti. Bunda ben az çok siyasi baskıların etkisini, bir de öykü yazarının yaşamla ilgili ilişkilerinin zayıflığını görüyorum Öykü ne demektir ? İnsan dünyasından derlediğimiz, insanı açıklayan, önemli, çarpıcı görünümler demektir Ama öyküyü soyutladığınız zaman, orada soyut bir insan anlatımına girersiniz ki, öykünüz kurur, hemen hemen hiç kimseye bir şey söylemez hale gelir ve ayağı yere basmayan, bir bakıma metafizik diyebileceğimiz duygu ve düşünce yükleriyle dolar -ki bizim öykümüz bu çerçevede gelişti aşağı yukarı son 20 yılda özellikle- Tabii ben öykü yazarken böyle bir yol tutmayı düşünmedim. Halkın çocukluklarını, oyunlarını, gariplikleri çok iyi biliyorum. Olumlu olumsuz yanlarıyla halkı çok yakından tanıyorum ve böylece edinmiş olduğum izlenimleri hiç de çarpıtmadan, soyutlamadan öyküye taşımaya çalışıyorum O yüzden ben hep somutta kaldım. Ama bugünün öykü yazarları nedense, -ya da nedense demeyelim, sanıyorum siyasi nedenlerle-, söylediklerini açık söylemekten kaçındıkları için, fincancı katırlarını ürkütmemek için belki de, hep soyutlayarak öyküler yazmaya çalışıyorlar Öykünün ruhu bu anlamda soyutlamayı kaldırmaz.

- Bu güzel söyleşi için çok teşekkür ederiz Afşar Timuçin

Omuzu Tüfeklilerle Eli Kitaplılar

Mustafa ÖZ

Göl suları, tepeden bakınca bulanık gibi görünüyor Göl ile Çamlıtepe arasındaki uzanan hat, güzel bir doğa manzarası oluşturuyor Çamların kokusu, reçine burukluğuyla giriyor insanın burnuna. Yamaçlardaki çam kokularının göle dek indiğini sanmıyorum. Göl suları durgun, hiç kımıldamıyor bu öğle vaktinde. Çamların iğne yaprakları rüzgar olmadığı halde kıpır kıpır

Tepenin göle bakan düzlükte üç çam ağacının çadırlaştığı yerde beş-altı genç insan daha da haraketlı. Kimisi taşların arasına ateş yakmak için uğraşıyor, kimisi yiyeceklerini hazırlıyor. Pilli radyolarının sesını sonuna dek açmışlar Radyonun sesi, ormanı inletiyor Radyodaki çalınıp söylenen bir halk türküsü, benim dikkatimi çekti. Radyodaki türkücü bayan ince sesiyle halk türküsünü içtenlikle okuyor Gençlerden ikisi de radyonun oyun havasına uymuşlar, çöke çöke hızlı bir oyun oynuyorlar Gençlik bu. Gençler, her şeyin en güzelini yapıyorlar, oyunun da en güzel şeklini ortaya koyuyorlar

Radyoda çalınıp söylenen türkü, Gölhisar-Dirmil yöresinin. Türkünün adı galiba, "Yayla Yolları" Türkünün " oyun" bölümündeki deyişler, benim uzun uzun düşünmeme neden oluyor Türkünün oyun bölümü şöyle; "Ben varmam inekliye, yoğurdu sinekliye. Allah nasip eylesin omuzu tüfekliye..." Türkünün önünde oynayan delikanlılar, sanırım o yöreden olmalı. Çünkü bu oyunu bu denli güzel sergileyebilmek, önceden kaç kez tekrar edilmiş, deneyler yapılmış olduğunu gösteriyor.Türkünün, " Yayla yollarında kaldım yalınız, eşe dosta malum olsun halimiz" bölümünde oyuncu gençler yavaş yavaş, gerine gerine geziniyorlar Türkünün oyun kısmı başlayınca da birden sıçrıyorlar, Çöke kalka gittikçe hızlanıyorlar. "Ben varmam inekliye yoğurdu sinekliye" derken hızlıca iki ayak üstüne çöküyorlar " Allah nasip eylesin omuzu tüfekliye" derken de sıçrayarak dolanıyorlar

Bizim gruptan da ben, işimi bıraktım ya da unuttum, bu gençlere bakıyorum. Oyun bitince de düşünmeye başlıyorum.. Bazı insanlar tüfeğe, tüfekliye neden bu denli özlem duyuyorlar, diye... Gerçi bu bir türkü, deyiş. Bir halk deyişi ama, ama yine de bir " özlem" i ortaya koyuyor Omuzu tüfekli kişi, belki bir kahramanlık simgesi. Belki insanlar tüfekle korkup susuyorlar... Türk insanı nedense silah tutkunu.. Uygarlıklardan çok uzaklarda bulunan Ortaasyalılar da silah meraklısı..Türk ırkı da oralardan geldiğine göre genlerinde mi var silah özlemi? Köy ve kasaba dügünlerinde, bayramlarda silah patlatmanın zevkini yaşıyorlar..(bu nasıl zevkse)

Tüfek, delikli demir Bu alet, hayvan ve insan öldürmek için icadedilmiş. Tüfeğe sevdalılar da sevgilerini, özlemlerini "öldürme" üstüne kurdukları için oyuncakları "silah" oluyor

Silahları, öldürme olaylarını, toplumların kendi kurdukları devletler organize ettikleri için, o devletin bireyleri de işlerini silâhla çözmeye çalışacaklardır Çünkü devlet, silahlarla kendıni koruyor, silahla insanları susturuyor, korkutuyor.. Ama yetkililerin ağızlarına bakacak olursanız, bu devlet, "hukuk devleti"dir .Peki hukuk devletinde silahın ne işi var? Polisiyle, ordusuyla, öldürme aletlerini elinde tutan bir "güç" olan devlet değil midir? Eğer bir devlet, sürekliliğini silahlarla koruyorsa o zaman uygarlıklara, kültürlere, sanata ne gerek var?"

Haydi silahlı örgüt devlet böyle. Görüntünün ilginç yanı şurası, "öldüren, öldürten" kişiler nasıl sevilebiliyorlar toplumda? Katillerden tiksinilmeden onlarla nasıl konuşulabiliniyor, onların ölümcül yüzlerine nasıl bakılabiliyor? .Hatta böyle kişiler, halkın oylarıyla nasıl halkın temsilcisi olabiliyorlar?..İşin en çok can alıcı noktası, insan öldüren polisleri halktan kişiler nasıl alkışlayabiliyorlar? Tüm gözlerin önünde mermilerle delik deşik edilenleri görenler nasıl çıldırmıyorlar?

Bir yanda katilleri alkışlayan insan grupları, öte yanda da insan öldürmekten "zevk" alan ve bir "doyuma" ulaşan insancıklar... Öyle ya sokak ortasında silahla insan öldürmek, ya da bir eve baskın düzenleyip üç-beş kişiyi imha etmek... Evinden, bürosundan alınıp dağbaşlarında, köprü altlarında kişileri kasten öldürüp bırakıp gitmek, sonra da " faili meçhul" deyip işi kapatmaya çalışmak, silahların kara yüzünü göstermiyor mu?

Bir itirafçının itiraflarında mı yoksa bir gazete sayfalarında mı okudum bilemiyorum. İskencelerde, faili bilinen cinayetlerde insan öldürenlerden birisi, "İnsan öldürmediğimiz gün hasta oluyorduk" diyordu. Başka birisi de Tüysüz müdür nedir, "Sadece keyfimiz için adam öldürmeye çıkıyorduk sokaklara" diyordu... Nedir bunlar böyle, insan mıdırlar?

Demek oluyor ki normal bir insan olanlar, silah kullana kullana, insan öldüre öldüre, insanlıktan çıkıp hayvanlaşıyorlar.. Tüfeklerle, bombalarla yatıp-kalkanlar, "insanlık" sınırından gittikçe uzaklaşıyorlar..

İnsanlığın bir yanında tüfekle dolaşıp ondan zevk alanlar; öte yanında da eli kitaplılar, bilimi, insanlığı arayanlar ve bundan zevk alanlar

Bir ozanımızın çalıp söylediği bir halk türküsünde de, "Kurban olayım kalem tutan ellere" demektedir Buradaki "kalem tutan el", insanlığı efendiliği, uygarlığı simgelemektedir Başka bir anlamda da, kalem tutan el, okuyan-yazan, düşünen-yaratan insanı anlatmaktadır Bir bakıma tarih boyunca insanların mücadelesinin başında "efendilik, uygar olma, insan olma" mücadelesi olarak geçmemiş midir? Yine tarih, insanlığın bilimsel düşüncesiyle bağnaz düşüncesi arasında geçmiştir Bilimsel düşünceyle bağnaz düsünce (düşünce sayılmaz) nin çatıştığı tarih sahnelerini anımsamayan var mı? Galileo Galilei, bağnazlıktan, bağnazlardan canını zor kurtarmıştı Yine bağnazlığın engizisyonu çok kişilerin yanında Brono'yu yakarak öldürmemiş miydi? Daha dün, yırminci yüzyılın sonunda Sivas'ta yakılanlar, Maraş'ta öldürülenler vb kimin hangi sesin, hangı düşüncenin fermanıydı?

Dünden bugüne uzanan tarih çizgisinde hep "insan" aranagelmiştir Kışının insanlaşması, düşünce biçimiyle ortaya çıkmaktadır Düşüncenin özünde " çatışma" vardır İnsanın içinde tomurcuklanıp-açan nice düşünce zıtlıkları sentezlenerek "düşünce" biçimini almaktadır Düşünceyse, kişiliğin rengini ortaya koymaktadır Bu anlamda düşünen insan, eleştiren, sorgulayan, kötülüklere, olumsuzluklara başkaldıran ınsan demektir Başkaldırıysa insanlığın önünü açan, yeni dünyalar yaratandır Özetle, düşünen insan kendini yaratan insan demektir İşte insanlık, bu "yaratma" çizgisinde başlamaktadır Kişiyi bu noktaya yükselten, onun iç pazarındaki çatışmaların olgulaşmasıyla kendi edındiği bilimsel birikimlerdir İnsanın, dıştan edindiği birikimlerle, içinde kurguladığı çatışmalar, "düşünen insan"ı ortaya çıkarmaktadır

Düşünen insan, günümüzde gıttikçe azalmaktadır Tekelsi sistem, insanın düşünme gücünü, düsünme yapısını bozup onu yoketmektedir İnsanları bir yandan bağnazlaştırırken, öte yandan insani değerlerini başka yönlerde göstermektedir İnsanın düşünme zamanını kısıtlayarak, zamanı karıştırarak insanı hayvanlaştırmaktadır

Demek oluyor ki toplumlarda iki tip insan göze çarpmaktadır Birincisi, düşünen ve düşünerek kendini yeniden yaratanlar; ikincisi bağnaz, düşünemeyen, herşeyi kalıplara bağlamış, başkalarından emir bekleyen kuş beyinlilerdir Bunlardan birincisi, insanlığı, ikincisi de hayvansallığı göstermektedir

Zaten insanda iki kumanda merkezi bulunmaktadır Bunlardan birincisi, akıl ve zeka; ikincisi de güdülerdir Çok zaman güdüler, kişiye egemen olur Kişi, güdülerinin emrine girdikten sonra akıl-zekasını pek kullanamaz Güdülerinin emrine giren kişi, hayvanlığın başka türünü oluşturur hayvanda mantık, hesap, düşünme yoktur Bir bakıma maddenin işlenmemiş, şekillenmemiş durumudur mantık dışılık. Aklıyla hareket eden kişi, dünya-varlık yorumunu yaparken "mantık" ölçütünü kullanacak, önermelerle karşısına çıkacak başka önermeleri hesaplayacaktır Bu alanda da "düşünce" yöntemine başvuracak, yeni oluşumların ucunu yakalayacaktır

İşte insanın iki ucu; akıl-zeka ve güdüler Öyleyse güdülerin oluşturduğu insan şeklindekiler, tüfeklere, omuzu tüfeklilere, insan öldürenlere özlem duyacaklardır, öldürme eyleminden doyum sağlayacaklardır

Yeryüzündeki insanlar ve özellikle Türkler, mülkiyetçi-paracı düzene geçtikten sonra daha çok bireyselleşerek kendilerine yabancılaşmışlardır Yabancılaşmaysa, " insanlık"tan,"kişilik" ten uzaklaşmak demektir Bugünkü tekelsi düzenin insanları, kendilerine yabancılaşarak gittikçe insanlıktan uzaklaşmaktadırlar Bu bağlamda " insan" ı bulmak gittikçe zorlaşmaktadır Hepimiz elimize fener alıp sokaklarda "insan" aray acağız Ama yine de bulamayacağız.

Tekelci düzenin yarattığı insan tipi, aklını hemen hemen hiç kullanamayan, sadece güdüleriyle hareket eden, düşünemeyen bir yaratık olarak ortalarda dolaşmaktadır "Sevgi"nin yerine "korku", kendi kendini sorgulamanın yerini medya'ya bırakan insanı kendi kurallarına bağlayan sistem, hayvanlar alemini oluşturmaktadır

İnsanın hayvanlaşması, eğitimle düzeltilebilir mi?

Eğitim birimleri, kuralları kişiye dıştan veriliyorsa, yani bir başkaları tarafından insan eğitilmek isteniyorsa, böyle kişinin " insan" olması olası değildir. Çünkü dıştan, başkaları tarafından verilen eğitim, bir " amaç" lı eğitim şeklidir Kişiyi, istenilen amaçlanan yöne doğru eğmektir Devletin verdiği eğitim biçimi, buna bir örnektir. Devletin yurttaşlarına uyguladığı eğitim, amaçlı eğitimdir Yani yurttaşları, devletin kulu, saygılısı, tüm kurallara uyan, baş eğen insanlar yetiştirmek değil midir? Böylesine amaçlı bir eğitimle yetişen kişiler, düşünerek kendilerini yaratabilirler mi?

O zaman insan, nasıl insancıllaşacak? İşte burası, en önemli nokta. Bu noktada aklımıza bir sürü sorular gelmektedir Kişiyi insanlaştıran kültürler mi? Uygarlıklar mı? Sanat mı? Eylem mi, eğitim mi? vb..

İnsanın insanlaşması, daha çok iç dünyasının oluşumuyla ilgilidir, diyorum ben.. Eylem ve dış etmenler, okunan kitaplar, edinilen bilgiler, kişinin iç dünyasını etkiler ve yeni alışımlar ortaya çıkarır Bu oluşumların kişinin iç dünyasında yine kişinin kendi kendisiyle olan kavgası, kendisiyle tartışması, yorumlaması, kişiliğin temel taşlarını oluşturur Oluşan temel yapı taşları, yeni düşünceleri, yeni kişilikleri ortaya çıkarır İnsanın yeni kişiliği, onu yeni eylemlere zorlar Kişinin içındeki yaratılan yeni dünya, onun ürünü olan yeni düşünce yaratımı ve onun olguları, eylemleri, kişinin kendi kendini eğitme şekli ortaya çıkmaktadır Yeni iç dünyamızın hiç bitmeyen diyalektik süreci, yeni kişilikler ortaya çıkarmaktadır

Maurice, Bilgi Teorisi yapıtının bir yerinde şöyle demektedir "Düşünceler, maddi dünyanın yansımalarıdır Yansıma sürecinde de Marx'ın dediği gibi, " maddi dünya düşünce biçimlerine çevrilmiştir Bu yansıma ve çevrilme sürecinin kendi yasaları, düşünce yasaları ve mantık ilkeleri vardır"

Demek oluyor ki düşünme, kendini yaratma. Kendini yaratma, düşünme halkasını genişletip gidiyor.Bu ikili oluşumun arasında yeni düşüncelerin sorgulanmasıyla süzülüp oluşan insanlık, kendi kişilik eğitimini gerçekleştirmiş demektir Yeni kişinin beyinsel dünyası büyümüş, dünyaya bakışı değişmiştir Kendi kendinin eğittiği yeni insan ortaya gelmiştir

"Bu Savaş Hemen Durmalı"

Gürel SÜRÜCÜ

Yer Atatürk Hava Limanı Gümrük Sahası-İstanbul
Atılan İşçi: 560
Direnişin 68. gün 07 Nisan 1996
İşyerinde örgütlü olan sendika: Türk-İş'e bağlı Hava-Iş

Direniş öncesini ve bugünü anlatır mısınız?

Şöyle söyleyeyim önce, biz bundan yaklaşık dört ay önce sendikal çalışmalara başladık. İki ay gibi kısa bir süre içersinde Türkiye genelinde 500 küsür arkadaşımızı sendika üyesi yaptık ve 31 Ocak 96 tarihinde sendika işverene, sendika üyeliklerimizi bildirdiği andan itibaren, işveren kart toplama taktiği ile 17/2'den iş akitlerimizi feshetti

Şu an 463 arkadaşımıza 17/2 iş feshi bildirimi gönderildi. Türkiye genelinde 530 arkadaşımızla eyleme devam ediyoruz. Mevcudumuz Türkiye genelinde 700 işçidir

Şirketimiz STFA-OKTEN Hizmet A.Ş bir taşeron firmadır Yer hizmetlerini (yükleme, boşaltma, temizlik işlerini) yapmaktadır

Asıl işten atılma nedenimiz, İzmir'de sendika üyesi olduğu bilinen dokuz işçi arkadaşımızın iş akitlerini fesh etmeleriyle başladı, bizde onlara destek olmak amacıyla kısa süreli (2 saat gibi) iş bıraktık. Buna tahammül edemeyen patron sendikalaşmanın yaygınlaşmaması için bizleri işten attı Kendisine sorulduğunda 'Sorun sizlerin sendikalaşması değil, sizin dokuz işçiye sahip çıkmanızdır' dedi.

Şu an işe gider gibi sabah gidiyoruz, akşam iş çıkışı saatinde de dönüyoruz. Patronumuz gerekse THY yönetimi sorunlarımıza duyarsız Ama biz haklıyız sonuna kadar devam edeceğiz. Kaybedeceğimiz 6,5 milyon kazanacağımız bir sürü hakların yanında hiç kalır Biz bu parayı simit satarak da alırız

İşyerinde örgütlü olan ve de sizin de örgütlenmeye çalıştığınız Hava-İş yönetimi ve örgütlü işçilerin size karşı tutumu nasıl?

Hava-ış yönetimi elinden geldiği kadar yardım etti ve ediyor Bizlerin sendikal bilincini yükseltmeye yönelik çalışmalar yapıyor Binayı bize açıyorlar

Havaş çalışanları bizlerden boşalan işgücüne mesai adı altında sokuluyorlar Tıpkı iki yıl önce onların greve çıktığında bizlerin (bir kısım) daha fazla mesaiye kalarak o boşluğu tamamlamamız gibi

Bu olaylara tepki gösteren oldu, oluyor Ama THY mesai kalmadı diye sindirme politikaları güderek başka bölümlere sürgüne gönderiliyorlar Geçmişten bugüne birçok baskı altında kalan işçi arkadaşlarımız boyun eğmek zorunda kalıyorlar

Havaşın özelleştirilmesinden dolayı bir korku var Destekleri bize manevi yönde ziyaret ederek gerçekleştiriyorlar Biz THY ve HAVAŞ çalışanlarının desteğini iş bırakarak bize sahip çıkmasını istiyoruz.

-Kürt sorunu hakkında neler söylemek isterdiniz?

-Ben bu konuya girmek istemiyorum

(Ben ısrarla yeniden sordum)

-Biz sonuçta hepimiz Türküz. Türk bayrağı altında yaşıyoruz. Türk-Kürt-Çerkez-Alevi-Sunni ayırımları bir bölünmeyi çağrıştırıyor Ben bölünme diye bir şeyi kabul etmiyorum, böyle bir şey yok. Bölünmek bölme anlamına geliyor

-Ben de aşağı yukarı aynı düşünüyorum. Türk-Kürt ayrımını kabul etmiyorum

-Aslına bakarsanız bizlerin burada açlık çekmesinin bir yansıması da bu değil mi' Avrupa ve Amerika'ya trilyonlarca silah için, savaş için para akıtılıyor

-Bence bu savaş hemen durmalı. Bize çok zararı var Nerden çıkarıyorlar, Kürtlerin orda ayrı bir Kürdistan devleti istediklerini. Zannetmiyorum Devletin resmi ideolojisi savaşın bitmesini istememekle birlikte buna yabancı silah tüccarları da destek oluyor gibi geliyor bana

-Ben de şöyle bakıyorum, Kürt sorunu uluslararası bir sorun haline geldi bir demokrasiden bahsediliyorsa bu demokratik tehammüller çerçevesinde haledilme yoluna gidilmelidir İnsanların doğumundan bugüne kadar elde ettiği ve edeceği bazı tabii hakları var Bu haklar onlara verilmelidir

-Ben Erzincanlıyım; yılda bütçesinin yarısı kadar para savaşa harcanıyor Bu parayla oraya eğitim, sağlık ve iş sahası ve değişik yatırımlar olarak aktarılırsa, orda bir savaş olmazdı. Oranın tek sebebi geri kalmışlık Sonuçta patlayarak bir isyana döndü.

-Ben de böyle bir sorunun varlığını kabul ediyorum. Önce kendi bünyelerinde bilinçlenmeliler Gerek devletin baskılarını gerekse terör baskılarını gözönüne alarak kendileri buna karar vermelidirler Bir kısmı devlet yanlısı bir kısmı terör yanlısı olarak bu işi çözemezler Hepsi bir taraftda olarak şu veya bu taraf demiyorum. Belki o zaman çözüm bulabilirler

-1 Mayıs hakkında ne söylemek istersiniz?

-İşçilerin tüm güçlerinin biraraya gelerek kutladığı bir gün mücadelenin bütünleşmesi anlamına geliyor Biz bu 1 Mayısda arkadaşlarla bir araya gelerek, tartışarak kara alcağız.

-(Bayan işçilerden biri) 1 Mayıs işçi bayramı, başka bir şey diyemeyeceğim

-İşçi sınıfının mayıs ayının birinde kutladığı birlikte mücadeleyi hatırlatan ve bizlere gösteren bir bayram. 1 Mayıs'ın kutlanacağı ana merkez Taksim'dir

-Ülkemizde ve dünyamızda birçok gün ve bayram kutlanıyor Yaklaşık 365 günde kutlanmdan geçen bir gün kalmadı. İşçiler için de en anlamlı gün 1 Mayıs. İşçilerin, emekçilerin kitlesel olarak kutladığı bir gün 1 Mayıs işçinin, emekçini olduğu her alanda kutlanmalıdır

-(Havaş çalışanı bir bayan işçi) 1 Mayıs çalışanların birlik mücadele, dayanışma günü, bu bir bayram değil, çalışanların dayanışmasının yükseltildiği bir gündür 1 Mayıs'Da olumsuzlık yaratan işçiler değil bizzat devletin kolluk güçleridir

-Ben de 1 Mayıs deyince kan ve göz yaşı olarak hatırlıyorum Bunların olmasını istemiyorum Bütün kitleler birlikte en güzel şekilde kutlayalım

-İnsancıl okur ve yazarına mesajınız var mı?

-Sizden söylediklerimiz aynen yazmanızı, buna başka şeyler katmamanızı istiyoruz. Ayrıca renkli medyaya sizin aracılığınızda seslenmek istiyoruz 'Sağır kulaklarınızı açıp bize biraz duyarlı olun illa bir yer mi kiralım da haber yapın' patronumuza sesleniyoruz 'Sizden istediğimiz insanca yaşamak için bir ücret'

Ve okurlar lütfen eylemlerimizin gelişmelerinde bize yardım ediniz.

Çok teşekkür ederiz... Sağolun, varolun...

İsmet Kemal Karadayı:"Dosyam Tutucu Akılsızlıkların Dipnotlarıyla Doludur"

Yılmaz ELMAS

İsmet Kemal Karadayı ile ilk tanışmamız Samsun ilinde Oğuz Koyutürk'ün Samsun Eczanesi'nde olmuştu. Bu da Çaltı dergisinin çıktığı yıllara raslamaktadır. 1962 Anayasası'nın getirdiği demokratik ortamda yazın-kültür sanat insanlarına, bir kültür merkezi niteliğinde olan Samsun Eczanesi'yle kucak açar Oğuz Koyutürk. Türkiye genelinde olsun, Karadeniz bölgesi'nde olsun kültür, sanat ve toplumsal olaylara ilgi duyanların uğrak ve buluşma yeriydi Samsun Eczanesi.

İsmet Kemal Karadayı ile ilk tanışma ve söyleşimiz candan, sıcak bir ortamda başlayıp gelişmişti. Gelişerek bu günlere geldi dostluğumuz. Son yıllarda yeniden İstanbul'da buluştuk. TYS etkinlikleri, Kitap imza günleri, Kadıköy toplantıları bizleri biraraya getiren etkinlikler oldu. Altmışlı yıllardan bu yana dergilerde çıkan şiir ve yazılarını, yayınlanan kitaplarını ilgiyle izledim.

Güngör Gençay'ın öncülüğünde çıkmaya başlayan Gerçek Sanat Dergisi'nde birlikteliğimiz daha da güçlendi. Şimdilerde uzun yıllar yaptığı Savcılık görevini bitirerek emekli oldu. Avukatlık bürosu açtı. Yaşamını kültür ve sanat etkinliklerine adamış durumda. Dergilerde çıkan şiir ve yazıları, yayınlanan kitapları üretimdeki verimliliğini göstermektedir. Türkiye Yazarlar Sendikası üyesi olan İsmet Kemal Karadayı, değişik dönemlerde yönetim kurulu üyeliği yapmış, sendikanın Yar Kurulları Yönetmelikleri'nin hazırlanmasında katkıları olmuştur.

Savcılık yaptığı yıllarda Yılmaz Güney'le resmi görevi nedeniye ilgilenmiş, demokrat bir savcı olarak elinden geleni yapmıştır. Yılmaz Güney'le ilgili anıları söyleşimize renk katacaktır.

Şiir, deneme, anlatı, öykü ve diğer düzyazılarıyla yazınımıza renk katan İsmet Kemal Karadayı, hukuk yazılarıyla demokrasimize ve demokratik kavramlarımıza yeni açılımlar getirmeyi amaçlamıştır. İsmet Kemal Karadayı'nın şiir sanat anlayışını, kültürümüze bakışını, diğer konulardaki görüşlerini söyleşimiz sırasında daha yakından tanıma olanağı bulacağız.

Özgün yanlarıyla özgeçmişiniz?

Teşekkür dost. 1921'de Tunceli Pülümür'de doğdum. Sonra Erzincan, Erzurum ortaöğretimleri, Ankara yatılı hukuku. Ötesini ne sen sor, ne ben söyleyeyim. Sözünü ettiğin Çaltı'lı, Oğuz Koyutürk'lü Samsunlar, Alaçamlar. Devrin Başbakanı'nı karşılamaya gitmediğim için ilk 'sürgün' ve ilk kitap yayın yerim olan Osmancık'lar, Çorum'lar. Gerek Akşam Gazetesindeki yayınlarımla, gerekse Morison öncesi parti genel başkanını ve cezaevindeki, gecelerdeki hukuksal, yazınsal düzenlemelerimle de bakanlığı kızdırdığım için Kızılcahamam'lardan sürüldüğüm aydınlar kenti Niğde'ler, Bor'lar. Sonra Bilecik'ler, Şile'ler, İzmit'ler, Gaziosmanpaşa'lar, Üsküdar'lar, Kadıköy'ler ve 12 Mart hışmından sonra 12 Eylül'ün beş kulplu karanlıkçılarının isteğiyle, 'solcu savcı' onurlanmasıyla gönderildiğim kısa dönemli Konya'lar. Onca çalışma, yorgunluk, acı, tehdit, sonucu 'infarktüs'. 1982 Mart'ında resmi görevi bırakmıştım. Bunlar, 'Arınmalar' ve 'Adalet Diye Diye' adlı kitaplarımda var. Şimdilerde, Kültür-sanat etkinliklerinde bulunuyorum. Söyleşiler düzenleyip yönetiyorum.

Yoo, öyle 'kitaplarımda var' deyip geçiştiremezsiniz. Kızılcahamam'lardan, Niğde'lerden, söz ettiniz. Neler yapıldı oralarda? Örneğin ünlü TÖS Boykotu hakkında Yargı eliyle verdiğiniz ilk ve örnek karar filan.

Yalnız Kızılcahamam'da, Niğde'de değil, bulunduğum her yerde kültüre, sanata, hukuka ilişkin etkinlikleri başlatmaya, birlikte halkımıza sunmaya çalıştım. Kızılcahamam düzenlemelerinde Hasan Hüseyin Korkmazgil, Azime Korkmazgil, Arif Nihat Asya, Behzat Ay, İzmirli, İldeniz, Kırdar, İnal, Arslangül, halk ozanları, konuşmacılar vb. unutulmaz anılar bırakmışlardır ve bana bir aydınlar kenti dedirten, hem de olaylar beldesi olan altı yıllık bir Niğde; oradaki 'açıkoturum' yönetişlerim, yine halk ozanları gün ve geceleri, öğretmen boykotu, hukukçu yürüyüşü vb. Açıkoturumlara gelenlerin sayısı, yarısı kadın olmak üzere dörtyüz, beşyüz kişi. Çokça da sorulu yanıtlı. Hatta onlardan birini 'Düşünce Özgürlüğü-Düşünce Suçları' adlı küçük bir kitapta toplamıştım. Son oturum ise sabote edilmişti. İlerici gençlerle sokaklarda yürümüştük. Bu yürüyüş benzerlerini Kızılcahamam'da Makal dostumuzu tehdit edenlere karşı da birlikte uygulamıştık. Neyse. Niğde'de iken 1969 TÖS Boykotu için ilin Vali ve Başsavcısının 'el pençe divan'lı baskınlarına karşın dört gün içinde gerekçeli 'Takipsizlik Kararı'nı vermiştim. Bunu sanırım TÖS Niğde Şubesi Genel Başkanlıklarına, hem de Milliyet gazetesine göndermişler. Manşetlerle büyük ses gelmiş. Bu arada yaygaralar da koparılmış ne ki öteki meslektaşlarımca Türkiye çapında 'örnek karar' etkinliğine ulaşmış, başka 'takipsizlikler', 'berrat'lar birbirini izlemişti. Yaptığım normal bir görevdi. Demek gereksinme varmış ki yankı büyük olmuştu. Nitekim TCK'nun boykota ilişkin 236. maddesini daha sonra da yasa ile değiştirmek zorunda kalmışlardı. O yıl, Prof. Muammer Aksoy başkanlığındaki Türk Hukuk Kurumu'nca, İmran Öktem'le, Halit Çelenk'le birlikte 'Yılın Hukukçusu' onurlandırmasına değer görülmüştüm. Süregelen yayınlı, telefonlu hakaretler, tehditler sahip-

lerine geri dönüyordu. 12 Mart gelip çattığında ise birçok öğretmen yurttaş gibi benim adım da sinsice 'evi aranacak sol sakıncalılar listesi'ne sokulmuştu. Sonradan öğreniyorum Ankara'dan gelenlere Başsavcı anımsatmasa gözaltına bile alınacakmışım. Ne ki bu, Bilecik'e atanmamı, kitaplarımın bir bölümünün yakılmasını yine de önleyememişti. Bilecik, durmaksızın şair, yazar dostlarımla, halk ozanlarıyla bir araya geldiğimiz, etkinlik yaptığımız küçük, şirin bir yer olmuştur.

Ya Konya! Sanırım Kadıköy görevindeyken aldığınız bir 'ödül' mimlenmeniz için işin tuzu biberi olmuştu.

Tuzu biberi mi, zehiri, belası mı, her neyse 1981 yılıydı Atatürk'ün 100. doğum yılı İstanbul Barosu, 'Atatürk İlkeleri ve Hukuk Devrimi' konulu bir yarışma düzenlemiş. Ağır bir yürek sıkıntısından sonra dinlencedeydim. Bu yarışmaya katıldım. 'Birincilik ödülü'nü kazandım. Dosyam zaten tutucu aklısızların 'dipnot'larıyla doluydu. Soluğu, sıkıyönetim buyruğu, Bakan çaresizliği ile yine bir kış günü Konya'da almıştım. Orada bana sadece üç gün nasıp olabilmişti...

Sizin, Adalet Bakanlarıyla da çatışmanız var. Niçin, Ne diye?

Hadi madem soruyorsun, kısa kısa değineyim: İlk görev yerim Samsun Alaçam'da başbakan Menderes'i karşılamaya gitmemiştim. Osmancık'tan partilileri işledikleri suçtan dolayı tutuklatmıştım... Kızılcahamam'da Ragıp Gümüşpala paşayı Cezaevinde yatırım görüşmesi yapmaya sokmamıştım, Cezaevinde köylü, işçi sorunlarıyla ilgili konferans verdirmiştim; ozanlar gecesi düzenlemiştim; piknikçi Ankara kodamanlarına pansiyonculuk yapmayı reddetmiştim; bir yazımda 'tüm aydınlar toplumcu olmak zorundadır' demiş, ötekinde 'korkutucu kokuşmuşlar'a değinmiştim. Niğde'de, bilinen açıkoturumlar, Boykot takipsizliği vb. Bilecik'te, dinci Bakan'ın her şeye 'müstehcen' deyip yasaklama toplatma konusunda verdiği buyruğu uygulamayışım ve buna ilişkin Cumhuriyet'de, başka yerde 'resmi sıfat'la, 'aykırı yayın' yapışım; idam cezasına karşı duruş kampanyasına imza atışım ve bunun Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan'ın idamlarına raslayışı. Kocaeli'nde 'solcu gençler'i polis işkencesinden kurtarışım; bir Bakan'ın kardeşinin de adı geçen büyük kaçakçılık olayında normal görev anlayışı ve uygulamasında ayrılmayışım. Üsküdar'da, beni oraya getireni de atlatan politik 'tünel raporu' ve can pahasına yapılan çalışmaları 'sağcı-solcu' diye ayrılmış iki cezaevinin içine dek götürme çabalarım. Bütün bu saydıklarım, ayrıca kimi yayınlarım Bakan imzasıyla 'soruşturma'ya uğratılmıştır. Sonuçta tek bir 'tevbih' cezası verilmiştir. O da idam cezası kaldırılsın dediğimiz için öteki beş değerli meslekdaşımla birlikte. Ki, onu ben gözüm gibi, bir onur belgesi olarak kendime ve başka bırakacağım mal mülk dolar senet olmadığı için çocuklarıma saklıyorum.

İlk şiiriniz ve yazınız nerede, nasıl kaç yılında yayınlandı?

İlk şiirimi de, nerede yayınlandığını da anımsamıyorum. İlk yazım, 1947'de Erzincan gazetesinde yayınlandı. O yıl Erzurum Lisesi son sınıfındaydım. 'Onaltı Burhan'la birlikte okul gazetesinde. Birleştirilmiş sınıflarda öğretmenlerimin yöneltmesiyle hazırlanıp tanıtmaya çalıştığım Orhan Veli - Oktay Rıfat-Melih Cevdet şiirinin ve 'Tarihte, Toplumda Kadın' (ki, aynı konu ve adla Niğde'de düzenlenip yöneticiliğini yaptığım açıkoturum olaylarını vb., yaşayan öğretmen dostlar, Akın Bırdal, Mehmet Yaşar Bilen bilir; bir araya geldiğimizde anar, 'nasıl' değil, 'iyi ki yapılmış' deriz.) adlı konferansın bıraktığı kazanımlardan geliyorum.

Düzyazılarınızda sanat ve kültüre bakışınızla birlikte demokrasi ve hukuk kavramlarına kendinizce getirdiğiniz yorum ve açımlamalar ilgi çekmektedir. Bu konuda diyecekleriniz.

Kültürü, sanatı, hukuku, demokrasiyi açık açık belirleyen anlatan, öğreten, hatta sınırlı sınırsız yapan bir yayın türü oluyor 'düzyazı'. Öyle olunca da duyuru, öğreti araç alanı, çoğalıyor. Orada sanki daha rahat at oynatabiliyor, atarı yapabiliyoruz; birikimimiz, yaratı gücümüz elvermişse değişik ve etkili görünebiliyoruz. Şiir, resim öyle mi ya? Her şiir yazana 'şair', her resim yapana 'ressam' denebilir mi? İnsan hazırlıklıysa, yurt ve dünya olaylarını, bireyleri ve toplumları yeterince inceleme yeteneğini taşıyor, çabasını burların kuytularına, derinliklerine, kaçamaklarına, keşfedilmişliklerine dek götürebiliyorsa, o yaşama, o deneyler, onun bakışının, onun yorumunun yapısını, derecesini yansımalı olarak oluşturur. Ne ki bu sonucun, okuyucu değerlendirmesi için de geçerli olduğunu unutmamak gerekir.

Türkiye Yazarlar Sendikası'na üyeliğiniz ve yazar örgütleri konusundaki düşünceleriniz.

TYS'mız şimdi de gerekli, vazgeçilemez bir kurum, bir kuruluştur. Böyle kaç kurum, kaç kuruluş kaldı ya da bırakıldı, ışıklardan yana, aydınlıklara bakan? 'Resmi görev'den ayrılınca çağdaş, toplumcu dernek, sendika ve partiler aradım. TYS'yi izliyordum, bulduklarımın hemen arasında olmuştu. İki dönemlik 'yönetim kurulu' görevliliğinde orayı ve yakın kuruluşları daha iyi inceleme fırsatını buldum. Aziz Nesin, Oktay Akbal Genel Başkan'lıklarında. Yazmıştım. Aziz Nesin yönetimini çok kapsamlı ve dinamik bulmuştum. Yarkurul yönetmeliği vb. konularında hukuksal katkılarım da olmuştu. Ne var, bir eksiklik, zararı hemen belli olmayan bir yanlışlık görüyordum. Bu, 'sendika' adından mı, kümelenmeler davranışından mı parasızlıktan mı geliyordu? Yönetime seçilişler salt yanlı ve rastlantılı mı oluyordu yoksa? Yani bu işi profesyonelce, tam bir yetenek ve kendini verişle yürütecek olanlar gelemiyor muydu? Benzeri çağdaş kurum ve kuruluşlarda da daha azı, daha çoğu var nedense, bu, olması gerekendeki umudumuzu zedeleyen olumsuzluklar. Yine de onlar iyidirler, onları elbirliğiyle iyileştirmeye soyunmalıyız, küsmeli değil derim.

Yıllarına göre bugüne kadar yayınlanan yapıtlarınız.

Bugüne dek yayınlanmış yapıtlarım. Bahar Deniz ve Kadın(Şiir) 1959, CMK'unda İtiraz Acele İtiraz(Hukuk) 1959, Gezi ve Dostluk Üzerine Düşünceler(Deneme) 1960, Cam Parçası(şiir) 1961, Düşünce Özgürlüğü Düşünce Suçları(Hukuk) 1960, Denemeler(Seçki) 1971, Unutmak Atları(şiir) 1972, Denemeler Denemeciler Antolojisi 1977, Arınmalar (Gezi Günlük Anı Anlatı) 1986, Çağımız ve Özgürlüklerimiz (Deneme) 1988, Dipnotlu Şiirler, Taşlamalar(Şiir) 1990, ve İyi Günler Hepinize(Öykü) 1990, Patlıcan Fidelerine Muska(Deneme) 1992, Adalet Diye Diye(Anı) 1993, Söz Gümüşse(Şiir) 1994, Kadın Çağ ve Özgürlük ve Ölüm Üzerine(şiir) 1994, Sosyalizm Aşk ve Hukuk(İnceleme- Deneme) 1995. Yayınlanacak olanlar: Keko (öykü), Taşı Gediğine(Taşlama), Portreler-Düşün Sanat Dostları.

Yılmaz Güney'le ilgili anınız...

Evet, anılmaya değer Anlatacaklarım. Hasan Kıyafet'in 'Mahpus Yılmaz Güney' adlı kitabında ve 20 Ocak 1995 günlü Cumhuriyet'de yayımlanan 'Bendeki Yılmaz Güney' başlıklı yazımda aşağı yukarı var Yıl 1965-1967 Niğde görevlisi iken düzenlediğimzi o etkinlikler arasında, başka gençler gibi yargıç adayı ve geçici olarak Komser yardımcısı olan Sefa Mutlu'yu da tanımıştım. Bir gün bana bayan savunman adayı arkadaşlarım (Tülin ve Zehra)'Sefa arkadaş bize katılmak istemiyor, geçenlerde de Yılmaz Güney'in filmine gidelim dedik, gelmedi ve onunla karşılaşsam dinlemem öldürürüm dedi' diye, aralarındaki konuşmayı aktarmışlardı. Yazgı mı, ilginç ve kötü bir raslantı mı neyse, aynı Sefa Mutlu, Yargıç olarak bulunduğu Yumurtalık ilçesinde bilinen olay sonucu Güney'in kurşunlarına hedef oluyordu. Her ikisi için de acıydı, yanlıştı bu.. Yıl 1975. Görev yerim Kocaeli. Bir gün, yılların dostu, zamanın Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü Veli Devecioğlu gelmiş, isteği üzerine Cezaevine gitmiştik. Toplantıda hükümlüler temsilcisi olarak Yılmaz Güney bulunuyordu. Bir ara dışarı çıktığımızda bana yaklaşmış, 'Antoloji'nizi okudum, kutlarım' demişti. Sözünü ettiği, 'Denemeler Denemeciler Antolojisi'ydi. Teşekkür etmiş, kendisi için bir iki iyi söz de ben söylemiştim. İki yıl sonra Kadıköy Bulunduğum odaya polis eşliğinde giren bir Yılmaz Güney. Çok istediğim halde bir türlü oturmamıştı. Odada polis ve öteki meslekdaşım var Tanışıklığını belli etmemişti, sevecenlik açığını ben vermiştim. Bulunduğu Isparta Cezaevi'nden ev iznine çıkmış. Dönüş bir gün gecikince adliyeye getirilmiş. İnfaz Savcısı da, Nöbetçi Savcı da imza etmemişler Aklına ben gelmişim. İmzalayışımdan üç gün sonra onun yurt dışına kaçtığını gazetelerden okumuştum. Emeklilik sonrası İmralı dinlence yerindeyken 4 nolu Yılmaz Güney Evi'ni görmüş, fotoğraflamıştım Ayrıca onun orada bir gün arkadaşları için balık avlamak isterken yaylım ateşine tutulduğunu, toprak ürünlerini hep hükümlü arkadaşlarıyla paylaştığını öğrenmiştim.. Yılmaz Güney benim düşün sanat dostlarımdan biridir O, ayrıca 1970'lerdeki Oskar adayımdır. (Arınmalar-s: 123) İnsan her şeye ınsanca bakmalı Onu bilmeli. Özellikle de insanlara. O karşılaşmalarıyla Yılmaz Güney'i zeki, tedirgin, dirençli, sevecen bakışlı, ne istediğini bilir, kararlı, etkili, incelikli görmüştüm. Ama sağlıksızlığı, yüzünün solukluğundan, gözlerinin çukurundan anlaşışılıyordu Telefonlaşmamızda bunları sayın Fatoş Güney'e kısaca anlatmıştım. Bende Yılmaz Güney hiç de 'efsane' değildir O bir gerçektir ve yaşıyor, yaşatıyor Filmleriyle, kitaplarıyla, örnek anılarıyla..

Yazın ve sanatımızın yerellikten evrenselliğe ulaşması için neler yapmalıyız? Bu konuda neler söylemek isterdiniz?

Kolay görünen zor soru. Bence her yerellik, sonu olmayan bir evrenselliğin başlangıcıdır, yapı harcıdır Yazının, sanatın bu yerellik ve evrensellikten soyutlanması olabilir mi? Öyle ise bizler, hadi kiminin 'fantezi' dediği biçimde söyleyeyim, 'yer'lerde çalışmalı, 'evren'e ulaşmalıyız. Uzay'a gideceksek ulusal'dan başlayalım. Kuşkusuz bu arada üretim ve iletişim araçlarının rollünü unutmayalım; tekniklerden yararlanalım, gereksinimleri İnsan'a uygun biçim ve içeriklerle karşılayalım. Tarihsel birikimlerimiz, uluslararası, ınsanlararası iletişimler ve ilişkilerimiz gözden kaçışlı, kaçırıcı olmamalı..

Kasım 1995 tarihli kitabınızın adı neden Sosyalizm Aşk ve Hukuk?

Ben 'sosyalizm'i seçmişim, 'aşk'ı yaşıyorum, 'hukuk'un içindeyim de ondan.

Teşekkürler...

Tranzpoze *

Yanık, yıkık şehirlerden

Çıkan gözyaşı ırmakları

Çağ çağ çağlarken

Ben siyah beyaz sevgiler peşindeyim

Eşiğindeyim hayatımın tranzpozesinin

Mustafa TABAK

* Tranzpoze: Müzikte ton değiştirme işi

İnsancıl'a Mektup

Devrimci Eğlence

Gündoğdu'nun İnsancıl'ın Nisan ayındaki 'Yıldız Güncesi'nde bir saptaması var ki katılmamak mümkün değil: Devrimcilerin eğlence biçimi devrimci değil! Eğlence deyince devrimcinin anladığı saz eşliğinde avaz avaz bağırarak türkü söyleyip halay çekmek,hep beraber slogan atmak. İzmir'de bunun son örnegi İzmir Emek Kültür Sanat Merkezi'nin 20 Nisan akşamı Fuar Ekiciöver'deki birinci yıl kuruluş şenliği oldu. Konuşmalarla daha doğrusu slogan arası konuşmalarla başlayan gece gelen mesajların okunması ve şiir dinletisiyle devam etti. Şiir dinletisi sırasında kalabalıktaki genç arkadaşların anlamsızca ve sürekli olarak attıkları sloganlar şiirleri duymamızı imkansızlaştırıyordu. Gençlerin sloganları hem biçim hem içerik olarak çok anlamsızdı "Yaşasın halkların kardeşliği"ni "Gerilla vuruyor Kürdistan'ı kuruyor" izliyordu. Bu sloganların içeriklerini ve gece boyunca sürekli olarak tekrarlanmalarındaki gereksizliği tartışmak şöyle dursun, sahnede şiir okunurken ya da şarkı söylenirken onları dinlemek yerine bağıra bağıra slogan atmanın mantığını anlamak olanaksızdı. Şiir okuyan arkadaş sürekli olarak" sloganların kısa kesilmesi yolunda uyarılarda bulundu ancak yararı olmadı. Derken mikrofondakı arkadaş " Tertip komitesinin bir uyarısını iletiyorum, gecemizin daha coşkulu geçmesi için lütfen mikrofondan atılan sloganlara katılın" çağrısında bulundu. Duyduklarıma inanmak istemiyordum. Ben arkadaşın kendisi şiir okurken onu dinleme saygısını göstermeyen slogancılara bozulduğunu sanırken o slogan atın ama bizim atacağımız sloganları tekrar edin, kafadan slogan atmayın diyordu. Bu uyarı gece boyunca birçok kez tekrarlandı ve gereği yerine getirildi. Düşünebiliyor musunuz, biri mikrofondan slogan atacak, kitle onu izleyerek sloganı tekrarlayacak ve hep beraber coşmuş olacağız. Hiçkimse bu kitlenin bir futbol maçında tezahürat yapan taraftarlardan, mikrofonda slogan attıran arkadaşların da amigolardan farksız oldugunu görmeyecek.

Gece devrimci eğlencenin vazgeçilmez öğelerinden biri olan halayla sürdü. Sahnede bir halk oyunları ekibi foklor oynarken salonun tamamı da ayağa kalkarak halaya başladı. Oturduğum yer sahneden uzakta ve önüm boşluk olduğu için halay çekenler önümden geçiyordu. İlginç olan şuydu ki, gençlerin hiç de eğleniyormuş gibi bir halleri yoktu. Yüzlerinde çoşku ve sevinç ifadesi yerine yapılması gereken bir işi yerine getiriyor olmanın verdiği bir görev bilinci vardı.

Bu halay faslından ve on dakikalık arada atılan baş ağrıtıcı sloganlardan sonra sahneyi çok sevdiğim ve aslında o gece oraya onları dinlemek için gittiğim Kızılırmak grubu aldı. Sloganlar eşliğinde sahneye çıktılar ve şarkı söylemeye başladılar. Seslerini güçlükle duyuyor olsam da kendilerini az da olsa görüyordum. Ancak bu mutluluğum kısa sürdü. İskemleler numarasız olduğu ve yer sayısından fazla bilet satıldığı ya da içeri girenlerin sayısı kontrol edilmediği için nereden geldiklerini anlayamadığım bir sürü insan önüme geçti ve sahneyi görmem de olanaksızlaştı. Kibarca başlayıp giderek sertleşen " önümden çekilin" uyarılarıma kimse aldırmadı. Artık ses de duyamaz olmuştum çünkü yanımızdaki bir grup genç iskemlelerin tepelerine çıkarak slogan atmayı sürdürüyorlardı. Etkinliği düzenleyen kişilerin uyarılarına ve aralarında geçen tartışmalara rağmen bu grubun tavrında insani bir gelişme olmadı. Önümdeki kalabalık arttı. Güzel insanlar gelmiş güzel şarkılar söylüyorlardı. İnsanlar onlara eşlik etmek yerine iskemle tepesinde sürekli aynı şeyleri söyleyerek bağırıyorlardı. Daha fazla dayanmama imkan kalmamıştı. Devrimci olmam kucak kucağa oturmamı, itiş kakış bağırmamı, önümü kapatan insanlara katlanmamı gerektirmiyordu. Konseri izleme çabalarımızın sonuçsuz kaldığını anlayınca eşim ve böyle bir şeyle ilk kez karşılaşmış olmanın şaşkınlığı ve konseri izleyememenin hayal kırıklığı içindeki kardeşimle birlikte oradan ayrıldık.

Emek Kültür Merkezi çalışanlarının bu geceyi hazırlamak için sarfettikleri emeği takdir ediyorum ve bu insanların davranışlarından tamamen onların sorumlu olmadığını biliyorum. Ancak onları da geleneksel devrimci eğlenme(!) biçiminin dışına çıkamadıkları, kitleye kendi attıkları sloganları tekrar ettirmek istedikleri, salona giren kişileri denetlemedikleri için eleştirmek zorundayım. İyiniyetli çabalardan güzel sonuçların alınması için bunların bilinçle yoğurulması gerekir.

Sol evrensel insani birikimi kendi süzgecinden geçiremedikçe kendi kültürünü yaratamayacak varolan yanlış değerleri kendi kültürü gibi yaşamaya devam edecektir. Maça deşarj olmaya giden bir grup lümpenle konser izlemeye gelen bir grup devrimci arasında tavır olarak hiçbir fark yoksa hepimizin oturup nerede yanlış yapıldığını düşünmemiz gerekir.

Bundan sonra ne mi yapacağım? Devrimciler kendi eğlenme biçimlerini yaratana kadar devrimcilerin düzenlediği eğlentilere gitmemeye çalışacağım. Çoğunlukla burjuvaların gittiği klasik müzik konserlerine gideceğim. En azından orada birbibirini ezen, konser sırasında ortalarda dolaşan, çay-sigara içen, slogan atan ve halay çekerek eğleniyormuş gibi yapan insanlar yok.

Özgül F. Yalçın / İZMİR

Hüznümün Yegane Arkadaşına

Neş'e TOĞAN

Kapıdan girdiğimde bir yabancı karşıladı benı. Biraz eşyalarla dolu evlere alıştığımdan biraz yokluğundan ev çırılçıplak ve mahzundu. Mantomu çıkarmadan yerde bulduğum bır mektubu okumaya başlarken oda ılıktı ve yalnızlık kokuyordu. Pufikamız (küçük kanepe) daktılomuz, kitaplarımız sofrabezi yerine kullandığımız gazetelerimiz sabırla bu anı beklemişlerdi. Şimdı tozlarının ardında saklı sıtemkar bır gülüşle karşılıyorlardı beni. Her yaptığımda mutlaka kavga ettiğimiz yoğurtlu çorba, yeşille siyah arasında kararsız bır küfü üzerine çekmiş uyuyordu. Mutfağın soğuğuyla savaşmak zorunda olan ekmeklerimiz sonunda taş kalpli olmuşlardı. Duvara astığın resmim bile küsmuştü ama duvarların hıç böyle saldırdığı olmamıştı. Çarpacaklarmış gıbı uzerıme geliyor, sonra delirmemi istercesine yerlerıne dönüyorlardı. Odanın hüznüne eş müzikler çalıyorken radyoda çoraplarına dokundum. Arındılar sanki kırlerınden.

Sonunda geyık nakışlı kazağına sığındım. Örtündüm, duvarların dehşetinde korundum bununla. İlmeklerin arasında kir kokusuyla tenının kokusu elele dolaşıyorlardı. geyiklerini ürküttü bedenim. Ormanın derinlıklerınde kayboldular. Varlığımın her zerresine abanmış yorgunluğumla bilincim kaydı uykumun ırmaklarına. Yalnızlığımın derin göllerinde uyudu balıklarım.

Sabah kurşuni bir ağırlıkla uyandım içimde telefon etmek zorunda olmanın huzursuzluğuyla. Şehri görmeye gittim şehırlerarası otobüslerden bozularak yapılma bir belediye otobüsüyle. Üşüyordu şehir hastaydı. Eteklerınde dolaşan üç beş ınsana aldırmadan uyuyordu. Parke taşları ne zamandır duymadıkları ayak sesimi elden ele dolaştırıyorlardı. Her adımımda kocabir cadde yankılanıyor, irkiliyor, sonunda geçtiğim yerler uyanıyordu. Köşe başlarında cömert çeşmeler yılların tecrübesi ve sabrıyla koyu bır ıslık eşliğinde sularını bağışlıyorlardı bilge toprağa. Toprak bu sularla yıkardı ölülerını. Rengarenk baharcı böceklerini, kelebekleri bu suyla beslerdi.

Yaşamı, ölümü, sevgiyi ve kendimi bıldim bileli sırrını yüreğimde taşıdığım bir nice kavramı yeniden, bu kez kendi harflerimle beynıme yazıyor en çok da aşkla ölüm ikilisini resmediyorum. Sorularla doluyorum: Maddeyle mana hiç kavuşamayan iki sevgili mi? Ömür dediğimiz ayrılıkların toplamı mı? Geçmiş bu kadar uzak gelıyorsa şimdi yaşadıklarımın, yarın yaşamak ıstediklerimin anlamı ne? Hayat bu yanılsamalar zinciri midır? Bazan da cevabını bulduğum (bulabileceğim) soruları sormaktan, cevabı yormaktan garip bir zevk oluyorum. Bir yandan da ne zaman geleceğını düşünüyorum. Beklemek ne kadar zor ve sesizlik ne kadar saldırgan biliyor musun? Bunun için de geleceğını unutmaya karar verdim. Oyalanmak için bir nice iş uydurdum kendime. Çarşıya çıkıp alış veriş yaptım, evin her köşesini temizledim, bır şeyler okudum, bir şeyler karaladım sonra. Hayır ne yaptıysam o sağır edici sessizlik bırakmadı peşimi. Apartman kapısının her açılışında gelmiş olabileceğin düşüncesiyle yüreğim ayaklanıyor.

İşte bir kapı sesi: Ağır kapı yavaşça açılıyor ama anahtar sesi var seninse anahtarın yok. Bir saat sonra kapının ziline yeniden basılıyor. Bir kuş taklidi yine aynı pırpırlanmalar içimde. Nıhayet bitti dıyorum. (saçlarım düzgün mü acaba? Neyse zaman yok) Yavaşça aralıyorum kapıyı. "Kim o?" bile demiyorum. Komşu kadın elinde çok yağlı bir tas çorbayla karşımda duruyor. Uğradığım hayal kırıklığıyla bir an yüzüm soluyor sonra yeniden toparlıyorum kendimi. Teşekkür kelimesini sevmiyorum.

"Çok sağolun elinize sağlık" gibi sözlerle idare ediyorum. Artık, kapının her çalışında ümitlenmemeyi tembihliyorum kendime. Yine de pencerenin önüne oturmadan edemiyorum. Köşedeki apartmanların arasından belediye otobüsünün geldiğini görüyorum. İşte birisi bana doğru yürüyor. Geliyor geliyor ve yandaki evde onu bekleyenler seviniyorlar. Bir grup genç evimizin çok yakınından geçiyorlar. Oysa hiç biri sana benzemiyor Eniyisi geleceğini unutmak ama nasıl? Yeni bir kitaba mı başlasam diye düşünürken sesini duyuyorum:! " Kitapları unut onlar utanmaz" Ama gelen sen değil bendeki sensın. Sesinsin. Sesin sinmiş olacak sesimin bir köşesine.

Bir dakika dış kapı yine açılıyor. Tam senin gelişin gibi yavaşça kapandı kapı. Birkaç adım, odamın duvarına yaslanan elektirik düğmesine basıyorsun. Üç adım sonra kuşluk vakti. Bir iki üç. dört beş. altı üst kattaki dairenin kapısı açıldı ve muhtemelen denize bakan (bize göre karanlıkta denizleniveren o bozkıra) taraftaki odaya girdi. Bir kez daha yenildim işte.

Belki de ilk defa zamanı hızlandırmak ıstiyorum. Bunun içindir ki ikinci kata kadar sayabildiğim basamakları, yenilgimi ve ümitsizliğimi de yanıma alarak yine senden arta kalan ormana giriyorum. Bir ceylan ölüsü susuzluğumla baykuş sesleri eşliğinde serin bir uykuya dalıyorum. Rüyamda da gelmiyorsun. Belkı de yolda bir kazaya uğradın ve sırf bu haberı vermemek ıçin kimse gelmiyor. Radyom da bu yüzden haberleri okumaktan vazgeçtı. Ama olsun diyorum. Varlığının yaşamama yettiği gibi yokluğundan arta kalanlar da hayatımın ikinci perdesi kapanasıya yeter bana.

Ama sen yine de gel.

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

4 Nisan Perşembe

Pazartesi günü. 1 Nisanda. **Bulunmaz Kültür Merkezi**'nde Tahır Özçelik için bir Anma Toplantısı yapıldı Şimdi şunu sormak gerekiyor Tahir Özçelik kim. Tahir Özçelık, uzun yıllar tiyatro eleştirmenliği yapmış bir yazar Böyle bir insan için toplantı yapıldıkta, ödeneklı tiyatrolardan, özel tiyatrolardan, yazdığı dergilerden kımi kişilerin gelmesi gerekir Ama toplantıda bunların hiçbiri yoktu.

Neden yoktu acaba. Olamazdı. Çünkü Tahir Özçelik sosyalıst. üstelik durüst bir insandı. Bu ülkede sosyalist. üstelik dürüst oldun mu, üstüne toprak atarlar Hemen şunu söyleyeyim, bu olmayacak. Zaten Hılmı Bulunmaz, tiyatro salonundan birini Tahir Özçelik'e adadı Tahir Özçelik sahnesi kurdu. Orda etkinlik düzenlenecek.

Ben, şimdi sorunun bir başka yanına dokunmak istiyorum Sanatta Star Sistemi Burjuva sanatçıları, Türkiye'de kültür kırımını başlattı Şöyle. Ya kültür emekçilerini görmüyor ya da kültür emekçilerinin içeriğini bozuyor değiştiriyor Böylece insanlığın kültürel temellerini yıkmayı düşünüyor

İnsanlığın kültürel temellerini yıkma harekatı, **Cumhuriyet** gazetesinin kültür sayfalarında hızla devam ediyor Sözgelimi, bugün **Cumhuriyet**'te Selim İleri "Bir Büyük Usta" diye Esendal'ı anlatıyor Bakın neymiş Esendal'ın ustalığı "Esendal karşılıklı söyleşir gibidir okuruyla, tatlı tatlı anlatmakta, yorumu bizimle paylaşmak istemektedir Okura kimıleyin dedikodular fısıldar, kımileyin yakınır, sizin de dertlerinizi, kaygılarınızı, sevinçlerinizi dinlemeye hazırdır"

.Bu söylenenlerin hiçbiri doğru değil Esendal için Peki ama nasıl oluyor da bunları söylüyor Selim İleri. Söylüyor, çünkü Esendal'ın eserlerinin kullanım değerini bozuyor Esendal'ı görmezlikten gelemeyeceği için bozuyor

Selim İleri, bitmez tükenmez yazısında tek bir kavramı son derece dikkatle kullanmıyor Gerçekçilik. Sanatta Star Sisteminin yanılsamacı yazarı Selim İleri, kendini. kendı kötü sanatını Esendal'la temellendirmek istiyor Oysa bu mümkün değil. Çünkü Selim İleri ne kadar estetik bilinci dumura uğrattıysa, Esendal, o kadar estetik bilincin geliştiricisi. Selim İleri ne kadar karşı gerçekçiyse, Esendal o kadar gerçekçi.

Her türlü tartışmadan köşe bucak kaçan Selim İlerigiller şunu bilsin. Yaptıkları yapmaya çalıştıkları, eşyanın tabiatına aykırıdır Bizler burdayız. İnsani kültürün tek bır damlasını yok etmeden... harcamadan sınıfsız bir toplumu mutlaka kuracağız.

Sizler, kültür kırımcıları başarılı olamayacaksınız.

8 Nisan Pazartesi

Dün İzmit'teydim. Sanat Kahvesi'nde. Sanat Kahvesi'ni Sinan Köseoğlu işletiyor Yağmurlu bir gündü. Berrin Taş'la gittik. Sanat Kahvesi'nde Toplum-Birey ılişkisini... bireyleşmenin sorunlarını anlattım.

Önce şunu söyleyeyim. Konferanslarımın kalabalık. 400-500 kişi olmasını istemiyorum. Benim için uygun sayı en fazla 50 kişi. Çünkü kenferanslarımda amacım, "Bakın, ben ne doğrular biliyorum, sizler de beni dikkatle dinleyin, benim söylediğim doğruları belleyin" değil. Amacım dinleyenlerle tartışmak. dınleyenlerin yerleşik bilinç durumlarını bozmak Bilinç durumları ancak tartışmayla bozulabilir

Dün, İzmit'te Sanat Kahvesi'nde... yağmurlu bir gündü. 40 kişi vardı. Bu kırk kişiyi tartışmaya çekebilmek için iki saat konuştum. uğraştım çabaladım. Sert vurmadım. Sert vursaydım, en fazla yarım saatte çözüntü başlardı. Yumuşak vuruşlar yüzünden iki saatte çözülme başladı Ondan sonra ikı saat tartıştık.

Burjuvazinin. burjuva ıdeologlarının çere çöpe bulaştırığı kavramları çerden çöpten kurtarmak gerekiyordu. Ben de onu yaptım.

Sanat Kahvesı. Cafe değil. sıcak bir yer Sinan Köseoğlu İzmit'te kültürel bir mücadele verıyor Tabii saygın bır mücadele bu. Şunu da söyleyeyim. İzmit, kültürel açıdan son derece geri bir kent. Bundan ötürü Sinan Köseoğlu'nun işi bir hayli zor Ama beni umutlandıran da bu. Türlü zorluklara karşın sorumlu insanlar orda burda mücadele veriyor insan için.

Sinan Köseoğlu o insanlardan biri işte. sorumlu

12 Nisan Cuma

Bulunmaz Kültür Merkezi'nde 8 Nisanda bir konferans verdi Temel Demirer Yeni Dünya Düzeni'ni anlattı. Temel Demirer'in konferansında şu anlaşıldı Emperyalizm, bütün dünyayı dört bir koldan sarmış. Burdan bakıldıkta herhangi bir olguyu, öbür olgularla ilişkilendirmeden anlamak. çözümlemek mümkün değil. Böyle bir dönemin yaşanmadığı dönemlerden kalma kültür kuramlarını... sanat kuramlarını yeniden gündeme getirmek, olup bitenleri daha da anlamsızlaştırmak olur Köyümüzde. kasabamızda kentimizde yaşamıyoruz Büyük bir dünyada yaşıyoruz Diyalektik yöntem zorunlu. Düşünmek.. anlamak. çözümlemek için. Sözgelimi, bilimin böylesine gelişmediği eski dünyada bir köyde falcının.. büyücünün.. medyumun çıkması pek masum bir hareket. Ama çağımızda bir medyumun adı Memiş. Boğaziçi Üniversitesi'ne konferans için çağırılması. tıklım tıklım dolu bir salonda medyum Memiş'in konferans vermesi, emperyalizmle doğrudan ilişkili.

Bu konuda düşünmek gerekiyor. Medyum Memiş, hangi ilişkilerin somutunda ortaya çıkıyor bir üniversitede gençlere konferans verebiliyor Şu anda Türkiye'de bir içsavaş yaşanıyor Anadolu insanı, elde silah birbirini öldürüyor Şehit ya da gerilla kavramla-

rının bu kan deryasında hiçbir anlamı kalmıyor. Türkiye'de hiçbir sorunu çözemiyen sistem, Anadolu insanını tek bir yola sokmak istiyor Sus. oturduğun yerde otur Ben ne dersem onu yap. Dağ taş bombalanırken eli silahlı mafia tetikçileri televizyonlarda kimi nasıl vuracağını anlatıyor

Hiç kimsenin hiç kımseye güvenmemesi için sürekli korku yaratılan bu ülkede, insan, akıldışı yöntemlere itiliyor Sözgelimi, ben aklımı kullanırsam. hastalandığımda hastaneye. adalet için adliyeye sorun çözümü için emniyete gitmem gerekir Ama buralara gidildikte insanın başına neler gelir, bilinmez Aslında bütün bunların çözümü son derece kolay.

Peki neden çözülmez bu ışler Şunun ıçin çözülmez. Herhangı bir ınsan haksızlığa uğradıkta, bu haksızlık 24 saatte giderilirse herhangi bir patron, işçiyi, beş dakıkada kapı dışarı atamaz. Sözgelimi, öğrencılerın harç sorununu çözebılmeleri için önlerinde yasal bır yol yok. Ya boyun eğeceksin, ya başkaldıracaksın. Başkaldıran kafan copla parçalanacak.

Metin Göktepe öldürüldü. Bu olaydan aylar aylar sonra Göktepe'nin öldürümüne karışanların yargılanabileceği kararlaştırıldı Göktepe'nin öldürülmesı son derece açık olmasaydı bu iş de kapatılırdı

Burdan şuraya geliyorum.Son derece sağlıklı işleyen iradelı bilinç çer çöpü ayırabilir olagenlerin içinde. Bunun ıçin bilincin dumura uğratılması gerekir Medyum Memiş'in görevi işte bu. Bilincin dumura uğratılması

Bilimsel. felsefi tartışmaların yapılması gereken yerlerde medyum Memiş genç insanların bilincini dumura uğratıyor Burda şunun da bilinmesi gerekir Boğaziçi Üniversitesi'nin gençleri birkaç yıl önce Orhan Pamuk'u son yirmi yılın en iyi romancısı seçti Birkaç yıl sonra o gençler medyum Memiş'i konferansa çağırdı Böylece Orhan Pamuk'la medyum Memiş bir hakikatın ikı yüzü oluyor Bu hakikatın adına Sanatta Star Sistemi denıyor

Sanatta Star Sistemı her alanda bilinci dumura uğratma harekatına devam ediyor İşin tatsız yanı, kendini solcu. ilerici diye nitelendıren birçok kişinin bunu görememesi. bu sorunu kavrayamaması.

Pekı nolacak Çözüm, doğrudan doğruya insana gitmekte. **İnsancıl** bunu yapıyor Okuma tiyatrolarıyla. konferanslarla. söyleşilerle. Yarın ışte bu nedenle yollardayız yine Berrin Taş'la Çanakkale'ye gıdiyoruz. Şiir konuşmak için.

15 Nisan Pazartesi

Cumartesi günü Çanakkalede'ydik. Şiir Üstüne konuştuk Berrin Taş'la.

Önce şunu söylemeliyim. Sanat bir gereksinme değil insanımız. Sözgelimi Politika Üstüne bir söyleşi düzenlenseydi, toplantı son derece tartışmalı olurdu. Sanat... kültür dendikte sessizlik oluyor

Bizler, sanatı bir gereksinme durumuna getirmeliyiz. Sanat gereksinme durumuna getirilmezse siyasetimiz sağlıklı olmaz.

Tartışma çıkarabilmek için bir hayli uğraştık. Sonunda sorularla karşı görüşlerle sönük giden toplantı canlandı.

Çanakkale'de bir Ensar Bey var Bilinçli. insan için mücadele eden bir insan emekçisi. Çanakkale'deki her toplantıda mutlaka tartışırız. Söyleşi başladıkta Ensar Beyi göremedim. Meğerse ordaymış Söyleşinin sonuna doğru söz aldı "Gündoğdu, siz, bizim başımızın belasınız. başımızın belası olmaya da devam edin" dedi. görüşlerini söyledi.

Söyleşi bittikten sonra Ensar Beyle biraz oturduk. Daha sonra Özden bizi yemeğe götürdü. Ordan **İnsancıl Temsilciliği**'ne. **İnsancıl Temsilciliği**'ni gördükte heyecanlandım... sevindim. Şunu düşündüm. Devlet, devlet olsa Türkiye'de.. insanın. genç insanın kendi varoluşunu gerçekleştirebileceği yapıyı hazırlasa güllük gülistanlık yaparlar bu ülkeyi gençler İnsancıl Temsilciliğinde gecenin ileri saatine kadar oturduk. Birçok genç geldi. Sanat üstüne şiir üstüne konuştuk.

Ertesi gün Kilitbahir'e gittik. Ben, Berrin Taş, Songül, Melek, Ilkay, Erol, Fuad. Denize bakan bir yamaçta közde pişirilmiş balık yedik.. rakı içtik.

Saat 17.00'de Çanakkale'den ayrıldık.

16 Nisan Salı

Dün 2.Asliye Ceza Mahkemesi'nde Berrin Taş'la Kaan Arslanoğlu'nun duruşması vardı. Hep bırlikte mahkemeye gittik. Avukat arkadaşımız Kamil daha sonra geldi.

Önce mahkemelerle ilgili bir görüşümü söyleyeyim. Mahkemelerde savcıyla avukat aynı düzeyde oturmalı. Savcının yargıcın yanında oturması, avukata tepeden bakması son derece yanlış.

Duruşmaya geldikte. Durum şu. Kitap toplatıldı. İtiraz ettik. Toplatma kararı kaldırıldı. Savcı Yargıtay'a başvurmuş. Yargıtay, yenıden toplatma kararı almış, yayıncı Berrin Taş'la yazar Arslanoğlu suçlu, bunları yargılayın demiş. Yargıç bugün "Ben bu davaya bakmam. Çünkü kitapta suç yok.. benim kararım belli" dedi. Şimdi yeni yargıç bulunacak. Duruşma bittikte Kaan Arslanoğlu'na şöyle dedi yargıç "Romanınız çok güzel. Neydi onun adı.. Orhan Pamuk'un romanları gibi değil. Derinlikli. Keşke o ikı kelimeyi yazmasaydınız"

Gülümsedim. Orhan Pamuk'un kötü romancılığı nerdeyse mahkeme zabıtlarına geçecekti

Şimdi bir durum saptaması. 1990 nüfus sayımına göre, Türkiye'de gelir getirici işlerde çalışanların yüzde 1 34'ü "işveren" doğru kavramla kapitalist. Tekellere ya da toplam nüfusa göre oranlama yapılırsa, bu oran yüzde bire ulaşmaz. Bu, şunu gösteriyor, küçük bır azınlık oluşturan kapitalistler, Türkiye'de devleti ele geçirmiş Buna tabii demokrasi denmez. İşte Türkiye'de her bır sorun burdan kaynaklanıyor Kapitalist devletle bu topraklarda yaşayan insanlar arasında ciddi bır çelişki var Bu çelişkiyi içine sindiremeyen bir yüzbaşı çocuğuyla eşini öldürdükten sonra intihar ediyor kapitalist devletin sözde yasal baskısına yargıç Yücel Yurdakurban "Ben bu davaya bakmam" diyor

İyi ama bu devlet, küçük bir azınlığın elindeki bu devlet nasıl ayakta duruyor Bilinci dumura uğramış büyük çoğunluğun desteğıyle. Bu da solcuların sorunu.

22 Nisan Pazartesi

Aydınlama konferanslarına başladım ya, pek tartışmalı oluyor Geçen pazartesi **Bulunmaz Kültür Merkezi**'nde konuştum. Şunu söylemeliyim. Konferanslarım tartışmalı olur hep Ama çoktandır **Bulunmaz Kültür Merkezi**'ndeki kadar tartışılmamıştı. Üstelik tartışmalar son derece güzeldi.

Sevindim.

Türkiye'de belirli kültürel güç odakları var Kemalistler milliyetçiler islamcılar yenidünya düzencileri. Bu odaklar, kendilerince doğru buldukları bir ortak aklın demirden cenderesinde tutmak istiyor insanı.

Bu demirden cendereyi kırmak gerekiyor Bunu kırmak zorundayız. İşte bundan ötürü aydınlama

konferanslarını başlattım. Konu değişik olsa bile, döndürüp dolaştırıp sözü aydınlanmaya getiriyorum.

Cumartesi günü de **Yön Radyo**'da konuştum. Akın Ok çağırdı. Konu Aydınlamada Sanatın İşlevi. Konuşurken "Aydınlanma dendikte eğlence biçimimizi de değiştirmek gerekir. Söz gelimi saz. Sazı kaldırmayız" dedim. Yön Radyo'nun dinleyenleri pek kızdı. Az olsa bile iki kişi beni destekleyenler de oldu.

Biliyorum, çok kızacaklar çok sinirlenecekler bana. Olsun. Aydınlanma sürecine girmek kolay değil.

26 Nisan Cuma

Türkiye'nin son derece karmaşık ortamında öğrenciler, memurlar, işçiler polis copuyla susturulmak, haklı istekler için ayağa kalkan gençler faşistlerce sindirilmek isteniyor. Bilgesu Erenus, hapise atılıyor yolda açılan çukurlara düşen insanlar boğuluyor işte bu ortamda **Damar** dergisi, sessizce altı yaşına girdi.

İnsanın bütün umudunu kırmak için oluşturulan bu ortamda **Damar**'ın 6.yılına girmesi umutlandırıyor beni. Bütün olumsuz koşullara karşın insan direniyor çünkü. Özgen Seçkin'i. Özgen Seçkin'in arkadaşları kutluyorum. Özgen Seçkin şöyle diyor **Yeni Bir Yaş Telaşı** adlı yazısında "Sevgili Okurlar, **Damar**, 1996 Nisanıyla altı yaşına girdi. Geçen beş yıl, edebiyat dünyamızda olup bitenleri onun aracılığıyla gözledik, yaşadık, onun sayfalarında görmeye çalıştık güzellikleri. Kavgalarımızı onunla duyurduk, sevinçlerimizi, hüzünlerimizi, kırgınlıklarımızı."

Tacim Çiçek'le Özgen Seçkin **Damar**'ın beş yılını irdelemişler dergide. Bu irdelemede şöyle diyor Özgen Seçkin, "Mevzi'yi kaybetmemek, hatta birkaç adım ileriye taşımak o mevziyi. Yılgınlığa, duraksamaya yer olmadığını da göstermek önemlidir."

Damar, beş yıl boyunca bunu yaptı. hakkıyla yaptı. Bütün insani değerlerin yerlebir edildiği Türkiye'de **Damar**, insani değerlerin. güzel dünya umudunun ışıltısı oldu.

3 Mayıs Cuma

Hiç yazmak istemediğim bir konu 1 Mayıs. 1 Mayıs'ta Kadıköy'de olagelenler. Türkiye'de hukuk. adelet geçerliymişcesine hukuk deniyor adalet deniyor şimdi. Bu insanlar, sistemin hukuksuzluğuna adaletsizliğine başkaldırdı.

Kapitalist devletin her kurumu insana karşı değil mi. Bir haksızlığa uğradıkta, derdini, kime, nasıl anlatabilirsiniz bu ülkede.

Devlet. kapitalist devlet bir yana, kendine aydın diyen kişiye anlatamadık derdimizi. Şunu dedik. Kültürü. sanatı insandan koparmayın. Kültürü. sanatı insanileştirmek için örgütlenelim. Becerimiz neyse. türkü söylüyorsak türküyü. roman yazıyorsak romanı. öykü yazıyorsak öyküyü, ödül için.. ün için. sağa sola tafra atmak için. para için değil, insan için yapalım.

Bir yerde bir insana haksızlık varsa, bu haksızlığa hep birlikte karşı çıkalım. Bütün insani sorunlarda talepçi değil, gerçekleştirici olalım.

Olmadı. Anlatamadık sorunu. Biz **İnsancıl Emekçileri** gün geldi yalnız kaldık. Üstelik kimi bizi sekter diye, kimi edilgin diye, kimi aydıncılık oynuyorlar diye, kimi anarşist diye, kimi diktatör diye suçladı.

Şimdi noldu. 1 Mayıs'ta olup bitenler birer gazete haberi. köşe yazarlarına da konu. ama unutulacak. birkaç gün sonra unutulacak. hepsi.

İnsancıl devam edecek. İnsanilik mücadelesine. insanı aydınlatma mücadelesine.

Senfoni

Duyguları vardır İnsanların
acı, tatlı
akmasa da gözleri yaşlı bırakan
anıları.
Ağız dolusu gülmeleri vardır.
Maraşları, Sivasları
Afrikaları vardır.
Daha çocukluğunda matlaşmış
korku dolu gözleri.
Bütün kuşların kanat vuruşları başkadır
ölü çocukların üstüne uçan
akbabaların başka.
Anlatamazsın bunları
çok aletli tek sesli müzikle.
SENFONİ...
SENFONİ...
Senfoni gerek bize.

Ayhan ERGÜN

İNSANCIL
Gülümsüyor

HAZİRAN AYI ETKİNLİKLERİ

İSTANBUL İNSANCIL
Bulunmaz Kültür Merkezi

Söyleşi
Nazım Hikmet'le Söyleşi
Balaban, Zühtü Bayar, İnsancıl Okuma Tiyatrosu
3 Haziran Pazartesi Saat 18:00

Panel
Türkiye Tiyatrosu'nun Sorunları
Kaan Basmacıoğlu, Güneş Yakın, H.Hilmi Bulunmaz, Cengiz Gündoğdu
8 Haziran Cumartesi Saat 18:00

Panel
SİP ve Kültürel Beklentiler
9 Haziran Pazar Saat 15:00

Güneşleme
Yaşama İçgüdüsünün Sömürüsü
Celal Ergün
30 Haziran Pazar Saat 18:00

ANTAKYA İNSANCIL

Mehmet Uzun'un Yitik Aşkın Gölgesinde Romanı ve Hatay Gerçeği
3 Haziran Pazartesi Saat 16:00

İşçi Sınıfı Kültürü ve 15-16 Haziran
15 Haziran Cumartesi Saat: 16:00

Özgür Kürsü
Parti ve Sanat
29 Haziran Cumartesi Saat: 16:00

Kar-Ya Toplu Çalışması
İlk-Orta-Lise Ders Kitapları Toplama
İhtiyacı Olanlara Dağıtma
1-30 Haziran

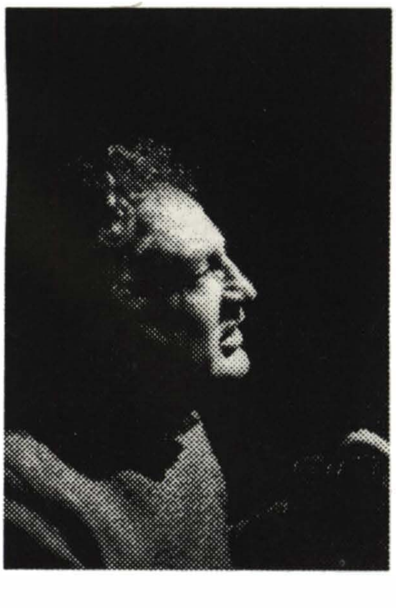

Afşar TİMUÇİN

Nazım Hikmet'in Şiiri

-Çıktı-

İnsancıl Yayınları

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi

İnsanın Ayak Sesleri / Berrin Taş	100.000 TL
Dinlenen Cadı / Nihat Ateş	100.000 TL
Açık Gece / Ömer Bilge	100.000 TL
Öbür Yanı da Ateş / Bozan Yaman	100.000 TL
Gül Dikenini Öpünce / Arif Madanoğlu	100.000 TL
Saklı / Süleyman Sırrı Kazdal	125.000 TL
Havass'ın Sözleri / Halid Özkul	125.000 TL
Bir Saksılık Dünya / Ayhan Ergün	150.000 TL
Abc Denemesi / Aytekin Arık	150.000 TL

Öykü Dizisi

Arka Balkon / Kezban Özbay	100.000 TL
İnsan Eli / D. Mehmet Şekeroğlu	100.000 TL
Martısız Deniz / Semiha Uçuk	150.000 TL
Uzaydan Gelen Kadın / Semiha Uçuk (2. baskı)	150.000 TL

Roman Dizisi

Proxima Centauri / Ömer Baytaş	250.000 TL
Çağrısız Hayalim / Kaan Arslanoğlu	250.000 TL
Kişilikler / Kaan Arslanoğlu	250.000 TL

Deneme - Eleştiri Dizisi

Şiir Gündemi / Sennur Sezer	100.000 TL
Yanılmanın Gerçekliği / Kaan Arslanoğlu	150.000 TL
Eleştiri / Cengiz Gündoğdu (2. baskı)	150.000 TL
Işığa Doğrulum / Berrin Taş	150.000 TL
Bir Dilcinin Günlüğünden - Okul Sözlüğü'nün Eleştirisi / Yusuf Çotuksöken	150.000 TL

Gezi - Anı Dizisi

Gezi Notları -1 / Semiha Uçuk	150.000 TL

Felsefe-İnceleme Dizisi

Felsefe Bir Sevinçtir / Afşar Timuçin	200.000 TL
Nazım Hikmet'in Şiiri /Afşar Timuçin	250.000 TL
İnsancıl Dergisi 1. Yıl Cildi (Tükendi)	
İnsancıl Dergisi 2. Yıl Cildi	1.000.000 TL
İnsancıl Dergisi 3. Yıl Cildi	1.000.000 TL
İnsancıl Dergisi 4. Yıl Cildi	1.000.000 TL
İnsancıl Dergisi 5. Yıl Cildi	1.000.000 TL

Posta masrafları nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi İnsancıl adresine gönderilmeli.

Postaçeki Hesabı: 666 043
Banka Hesabı (TL): T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy / İst. 1137 - 38678 (Berrin Taş Adına)
Banka Hesabı (Döviz): T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy / İst. 301 003 179 305

İnsancıl Yayınları İstanbul Beyoğlu'nda Pandora Kitabevi, Kadıköy'de Mephisto Kitabevi'nde, Beşiktaş'ta Kabalcı Kitabevi'nde bulunmaktadır.